ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਪੁਕਾਰਨਾਮੇ

ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ-ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਸੰਪਾਦਕ :

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ 'ਅਸ਼ੋਕ'

੧੯੬੭

ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ,

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ : ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਸ: ਮਹਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ 'ਗਿਆਨੀ',
ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਛਾਪਕ :

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ,
ਤੇਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ,
ਕਟੜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਿਸ਼ੈ-ਸੂਚੀ

ਮੁੱਖ ਬੰਧ—	ਸਕਤ੍ , ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ	—
ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ	(ਸੰਪਾਦਕ)	ੳ—ਝ
ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ		੧—੮ਅ
ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	(ਫ਼ੋਟੋ-ਬਲਾਕ)	੧—੧੨੦
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ		੯
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ		੧੦—੧੫
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ		੧੬
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ		੧੭—੧੮
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ		੧੮—੧੯
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ		੨੦—੫੦
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ		੫੧
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ		੫੨—੮੪
ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ		੮੫—੯੩
ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ		੯੪—੧੦੧
ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ		੧੦੨—੧੦੩
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਦਾ		੧੦੪
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ		੧੦੫
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਬਿਹਾਰ) ਦਾ		੧੦੬—੧੦੭
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਆਨੰਦ ਪੁਰ) ਦਾ		੧੦੮
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ		੧੦੯
ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੋ ਪਤ੍ਰੇ		੧੧੦—੧੧੫
ਅੰਤਿਕਾ—ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ		੧੧੬—੧੨੬
ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ		੧੨੭—੧੨੮

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁੱਖ-ਬੰਧ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚਿਰੋਕਣੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਮਿਲ ਸਕਣ, ਉਹ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਐਡਿਟ ਕਰਕੇ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਯਤਨ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਸੰਨ ੧੯੫੫ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪਰ ਫੇਰ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਟਕ ਪੈਣ ਤੇ ਸੰਨ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਚੋਖਾ ਖ਼ਰਚ ਦੇ ਕੇ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਪੰਜਾਬ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌਰੇ ਉਤੇ ਗਏ। ਸੰਨ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ੧੯੬੩ ਤਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਜੋ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਐਡਿਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਮੁਲਤਵੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਆਖ਼ਰ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਸ: ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਅਸ਼ੋਕ' ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਸ਼੍ਰੋ: ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਐਡਿਟ ਕਰਕੇ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ—

ਸਕੱਤ੍ਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

੧੦ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੬੭]

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ

ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ, ਜੇ ਏਥੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁੱਢਲੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਹੂਲੀਅਤ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਏਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਨ ੧੯੩੫ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਾ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤ੍ਰੋਹਣ,ਰਾਘੋਮਾਜਰਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕ ਮਹੰਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ) ਦੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬੱਠਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿੱਖ ਦੇ ਨਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰਬਰ ੨੩, ੨੪, ੨੫, ੨੬, ੨੮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਮਤ ੧੭੪੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਜੋ ਬਾਬੇ ਬੱਠੇ ਦੇ ਨਾਂ ਸੀ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਤਾਜਰ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ ਪਾਸ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤਾ ਮੁੱਲ ਮੰਗਣ ਕਰ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਅੱਜ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ।

ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਜਤਨ

ਸੰਨ ੧੯੪੩-੪੪ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਆਫ਼ਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਲਗੀ ਤੇ ਰਾਇ ਕਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ੮ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ, ਜੋ ਸੰਨ ੧੮੪੯ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣ ਸਾਰ ਸ਼ੇਰਿ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਵਿਲਾਇਤ ਭੇਜੇ ਸਨ, ਖੋਜ ਲੱਭਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਲ ਵੀ ਵਧੀ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਲਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਲੇਖ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਕਾਲੀ (ਪੰਜਾਬੀ) ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ (ਉਰਦੂ)ਦੇ ੧੩ ਜੂਨ ੧੯੪੫ ਦੇ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਸਾਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੈਨਿਕ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪਾਸੋਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸ: ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ। ਸ: ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਸਨੇਹ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਵੀ ਦਿਖਾਈ, ਪਰ ਫੇਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵੰਡਵਾਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸ: ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਵਿਲਾਇਤ ਜਾ ਕੇ ਸੰਨ ੧੯੫੦ ਵਿਚ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਖੋਜ ਕਿੱਥੇ ਗਈ, ਇਸ ਬੰਧੀ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਸੰਨ ੧੯੪੫ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ (ਮਰਦਾਨ) ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਬੀਜ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ੧੫—੧੬ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ ੧੯੩੦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਬਾਵਾ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਦਰਦ',ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਆਦਿ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੧੯੪੫ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਤੇ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਨ ਤੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਤੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ :

(੧) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ[1] ਤੇ (੨) ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਛਾਪਣਾ। ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਚੇਚਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਲੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲ ਪੁਸਤਕ 'ਏ ਸ਼ਾਰਟ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਸ' ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਜੋ ਓਰੀਐਂਟ ਲਾਂਗਜ਼ਮੈਨ, ਬੰਬੇ ਵਲੋਂ ਛਪ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲੱਗਣ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਉਸੇ ਥਾਂ ਠੱਪਿਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਨਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਭਾਰ ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰੋ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਿਵਾਇ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਧਵਾਟੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਦੋਬਾਰਾ ਉੱਦਮ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਨ ੧੯੫੫—੫੭ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹੱਥ-ਲਿਖਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ

[1]ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸੰਨ ੧੯੫੨—੫੩ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਦੇਸ ਦਾ ਵੰਡਵਾਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਨ ੧੯੪੯ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੋਰਡ ਪੈਪਸੂ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਨ, ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਦੁਰਲੱਭ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ-ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ (ਸੈਨਾਪਤਿ), ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰ ਕੇ ਛਾਪਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਮੈਥੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ, ਜੋ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਸੰਨ ੧੯੫੮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਜੋ ਸੰਨ ੧੯੩੭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ, ਫੇਰ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਅਤੇ ਸੰਨ ੧੯੫੫ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਗੁਰਮਤ ਸੰਬੰਧੀ ਦੁਰਲੱਭ ਹੱਥ-ਲਿਖਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਖੋਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸੰਨ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਵੇਂ ਯਤਨ

ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਕੀਮ ਪਰ ਅਮਲੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਅਜੇ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸੰਨ ੧੯੫੬ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਹਟ ਗਏ। ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ,ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਤੇ ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਹਿਕਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਦਿਆਂ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਬੰਬਈ ਵਲੋਂ ੪੫੦) ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੇਣੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਖੋਜ-ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਅਲਾਊਂਸ ਦੇਣਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੌਕਾ ਠੀਕ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਾਲੀ ੧੫ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਤਕ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਉਤੇ ਅਮਲੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ੭੦੦੦) ਰੁਪਏ ਨਕਦ ਅਤੇ ੩੦੦੦) ਰੁਪਏ ਟਾਈਪ ਆਦਿ ਦੇ ਖ਼ਰਚ ਵਜੋਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਵਾਹਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੇਸੀਦਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਕਰਾਰ ਪਾਈਆਂ :—

੧. ਪਰਸ਼ੀਅਨ ਸੋਰਸਜ਼ ਆਫ਼ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ,

੨. ਬਿਬਲੋਗ੍ਰਾਫ਼ੀ ਆਫ਼ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ, ਅਤੇ

੩. ਲਾਈਫ਼ ਆਫ਼ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ (ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਕਾਰਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੰਨ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਤਾ ਨੰ: ੩੭੧, ਮਿਤੀ ੩੦—੪—੬੦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਕੇਵਲ ਭੂਮਿਕਾ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਕ ਨਿਯਤ ਹੋਏ।

ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ

ਸੰਨ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ੧੯੬੪ ਤਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਥਾਹ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚਣ ਤੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਚੋਖਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਜਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ-ਬਲਾਕ ਬਣਵਾਣ ਦੇ ਜਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸਰਦਾਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸੰਪਾਦਕ ਨਿਯਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਆਦਿ ਬਣਵਾਏ, ਪਰ ਫੇਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿਘ ਜੀ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਧਿਐਨ ਭਾਗ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕੰਮ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਹਟਕੇ ਡਾ: ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਗੁਣਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋ: ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਫੇਰ ਪ੍ਰੋ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ, ਪ੍ਰੋ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਆਖ਼ਰੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸੰਨ ੧੯੬੬ ਦੇ ਮਹੀਨਾ ਨਵੰਬਰ ਤਕ ਅਧਵਾਟੇ ਹੀ ਲਮਕਦਾ ਰਿਹਾ।

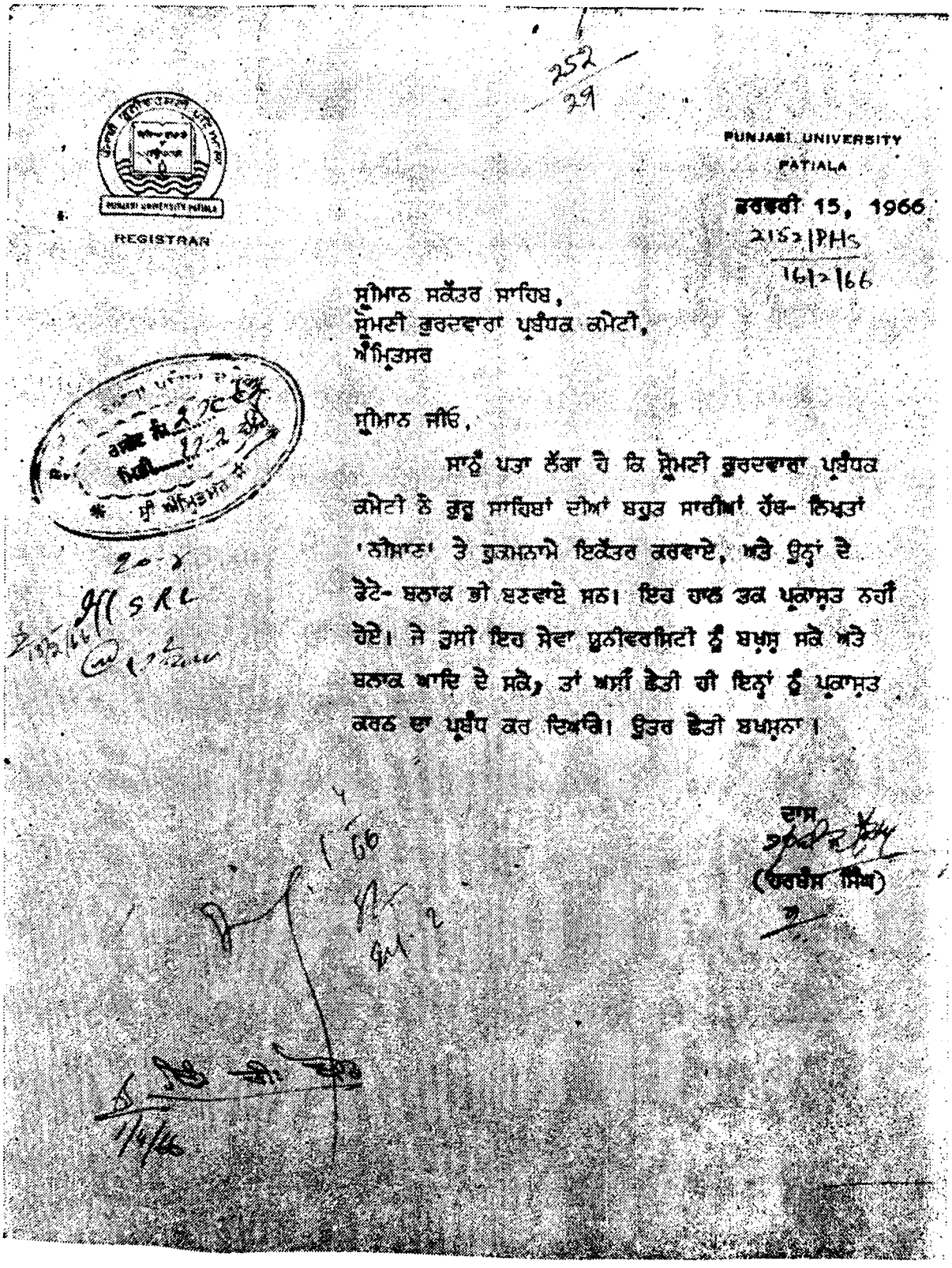
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਨਾਂਹ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਬਣਨ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਧਿਐਨ ਭਾਗ ਵਿਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੱਠ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਡਾਕਟਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਲ ਏਨਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਲੱਗ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਨ ੧੯੬੬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੋਜੀ ਗਿਆਨੀ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਹਲੇ ਹੀ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਅਚਾਣਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਤਨੀਆਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ-ਬਲਾਕ ਲੈਣ ਲਈ ਲਿਖਵਾ ਭੇਜੀ, ਜੋ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

252
29

REGISTRAR

PUNJABI UNIVERSITY
PATIALA

ਫਰਵਰੀ 15, 1966
2152/PHS
161-166

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀਓ,

ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਥ- ਲਿਖਤਾਂ 'ਹੁਕਮਨਾਮੇ' ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਵਾਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਟੋ- ਬਲਾਕ ਭੀ ਬਣਵਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਹਾਲ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਜੇ ਤੁਸੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਕੋ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਆਦਿ ਦੇ ਸਕੋ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਉਤਰ ਛੇਤੀ ਬਖਸ਼ਨਾ।

ਦਾਸ
(ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪਤ੍ਰ ਆਪ੍ਹੁੰ ਸਿੱਧਾ ਨਾ ਭੇਜਿਆ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸਾਹਿਬ ਰਾਹੀਂ ਭਿਜਵਾਇਆ।

ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਪਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਸਾਰ ਫ਼ੌਰਨ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਾੜ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਪਤ੍ਰ ਸਿੱਧਾ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਣ ਵਿਚ ਅਜੇ ਦੇਰ ਸੀ, ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਢਿੱਲ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤੋਂਤੁੱਤੀ ਕਈ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਤਾਰਾਂ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਕੇ ਧਮਕੀ ਦੇਂਦਿਆਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਜੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ੧੫ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੬੬ ਤਕ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ-ਬਲਾਕ ਨਾ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਖ਼ੁਦ ਬਲਾਕ ਬਣਵਾ ਲਵੇਗੀ*।" ਇਸ ਪਤ੍ਰ ਦਾ ਖਰਾ ਖਰਾ ਉੱਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ :—

"ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਮੈਟਰ ਆਪ ਸਾਥੋਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹੋ ਜਦ ਕਿ ਆਪ ਪਾਸ ਮੈਟਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਆਪ ਪਾਸ ਮੈਟਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਪਰਵਾਨਗੀ ਛਪਾਈ ਬਰੀਚ ਆਫ਼ ਟ੍ਰਸਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਐਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪਸੰਦੀਦਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖੋਗੇ। ਆਸ ਹੈ, ਆਪ ਬੋਰਡ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਉਡੀਕ ਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਉਠਾਓਗੇ।"

(ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਰੋ: ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪਤ੍ਰ ਨੰਬਰ ੨੨੩੬੭, ਮਿਤੀ ੧੬-੯-੧੯੬੬)

ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਨਕਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਰਵਾਨਗੀ ਲਏ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

---

*ਦੇਖੋ, ਪੱਤ੍ਰ ਨੰ: ੨੫੦੪/ਪੀ. ਹਿ. ਸ. ਮਿਤੀ ੮ ਜੂਨ, ੧੯੬੬।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਝਾਉ ਨੂੰ ਚੂੰਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ੮ ਜੂਨ, ੧੯੬੬ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਪਰਖ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ) ਦੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੧੬੦, ਮਿਤੀ ੨੦ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੬੬ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਦਰਖ਼ਾਸਤ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਫੈਸਲਾ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਦਸੰਬਰ, ੧੯੬੬ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇਂ ਲਗਾਈ ਗਈ।

ਮੈਂ ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ ੧੯੬੪-੬੫ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਮੁਕਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਵੰਬਰ, ੧੯੬੬ ਦੇ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ' ਵਿਚ ਸਫ਼ਾ ੮੧—੮੨ ਪਰ ਸੰਕੇਤ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ,ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿਹਲਾ ਹੋਣ ਤੇ ਆਰੰਭ ਜਨਵਰੀ, ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਉਸੇ ਸੇਵਾ ਉਤੇ ਫੇਰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਪੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ,ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਕਮੇਟੀ ਵੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ-ਪੁਰਾਣੇ ਰੀਕਾਰਡ, ਜੋ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕੇ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ, ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ-ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਪੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਜੋ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਮੋਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਕਾਲਜ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਪ੍ਰੋ: ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਸ: ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਣ ਤੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਪਾਦਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਕ੍ਰਿਤਗਜ ਹੈ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਜੇਹੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਬਣਨ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਤੇਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਛਪਦੀ ਵੀ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਇਤਨੀ ਕਾਹਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਕਮੀ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਗਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸੁਧਾਈਆਂ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਗ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਠੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੁਹਜ-ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੰਪਾਦਕ ਵਲੋਂ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਪ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੬੭

—ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਹੁਣ ਏਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਾ ਸਹੀ ਤੇ ਠੀਕ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ। 'ਨੀਸਾਣ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਜਾਂ ਹਸਤਾਖਰ, ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ ਜਾਂ ਆਗਿਆ ਪਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ, ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਅਥਵਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ, ਸ਼੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਉਤੇ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਾਸ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਭਜਾਚਾਰ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਸਮੇਂ—ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ੧੨੨ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

੧. ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ	੨
੨. ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ	੨
ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੩

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩. ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ	੧
੪. ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ	੩
੫. ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨੀਸਾਣ	੧
ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ	੧
੬. ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ	੭
ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੩੦
੭. ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ	੧
੮. ਦਸ਼ਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੀਸਾਣ	੧੪
ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੩੧
੯. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੯
੧੦. ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੮
੧੧. ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੨
੧੨. ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ	੧
੧੩. ਸ਼੍ਰੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ	੪
੧੪. ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੋ ਪਤ੍ਰੇ	੨
ਕੁੱਲ ਜੋੜ	੧੨੨

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੨੯ ਨੀਸਾਣ, ੯੧ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਤੇ ੨ ਪੁਰਾਤਨ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ-ਬਲਾਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜੁਦੀ ਜੁਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਹਾਨਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੱਤ ਭੇਦ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਲਿਪੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ-ਮੁਹਰਾ ਸਵਾਰਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਰਾਗ ਆਸਾ ਪੱਟੀ ਮਹਲਾ ੧) ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਭਾਈ ਬਾਲਾ) ਤੋਂ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਵੀ ਕੰਕਣ ਆਦਿ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਦਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੰਨੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਪਣਾਈ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਲਿਪੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਡਿਤਾਊ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲਿਪੀਆਂ-ਟਾਂਕਰੀ, ਭਟੱਛਰੀ, ਲੰਡੇ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲਿਪੀ ਸ਼ਾਰਦਾ-ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਸਵਾਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਲ੍ਹਣ ਦੀ 'ਰਾਜ ਤਰੰਗਿਣੀ' ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਾਹੌਰ, ਕਸੂਰ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਉਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਾਰਦਾ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਤਾਪ', ੧ ਓ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲਿਪੀਆਂ ਇਕੋ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੋਣ। ਸ਼ਾਰਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਟਾਂਕਰੀ, ਭਟੱਛਰੀ ਤੇ ਲੰਡੇ ਜਾਂ ਮਹਾਜਨੀ ਅੱਖਰ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਿਪੀਆਂ ਚੂੰਕਿ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਪੀ ਖ਼ਰੋਸ਼ਟ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਜੰਮ-ਪਲ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਂਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਤੇ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ ਵੀ ਉੱਚਾਰਣ ਸਮੇਂ ਪਾਠਕ ਆਪੇ ਹੀ ਕਲਪ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵੇਂ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਕੁਝ ਉਹੋ ਝਾਵਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਗਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿਦ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਤ੍ਰਾ ਬਲਾਕ ਨੰ:੧੧੯ ਤੇ ੧੨੦ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਤਾਕਿਆਂ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਲਗਾਂਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਸਤਾਪਣ, ਸੰਯੁਕਤ ਤੇ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰਵੇਂ ਖ਼ਿਆਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਅੱਖਰ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਡੂੰਘਿਆਈ ਨਾਲ ਤੱਕੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੰਨਾ, ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ, ਔਂਕੜ, ਦੁਲੈਂਕੜੇ ਆਦਿ ਲਗਾਂਮਾਤ੍ਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜ਼ਰਾ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਬਦਲਨ ਜਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਵਾਂ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣ ਤੇ ਲਗਾਂਮਾਤ੍ਰਾਂ ਸਮੇਤ ਉਹੋ ਅੱਖਰ ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਵਟੀਜ ਕੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋ ਗਏ। ਫੇਰ ਸ਼, ਖ਼, ਗ਼, ਜ਼ ਆਦਿ ਅੱਖਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਰਦੂ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਛੁਹ ਲੱਗਣ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਅਧਿਕ(ੱ) ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ, ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਿਪੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਭਟੱਛਰੀ, ਲੰਡੇ ਜਾਂ ਮਹਾਜਨੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਮਾਤ੍ਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਉਰਦੂ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਬਰਾਂ, ਜ਼ੇਰਾਂ, ਕਸ਼ਕਾਂ ਆਦਿ ਤਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਲਿਖਤ ਲਿਪੀ-ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ਼ਲਤ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਭਜਾਚਾਰਕ ਸਾਂਝ

ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਹੈ ਬੋਲੀ ਦਾ। ਬੋਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਕੁਝ ਠੇਠ ਤੇ ਕੁਝ ਰਲੀ-ਮਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਅੱਛੀ ਗਦਜ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਰ ਅਸਲ ਗਦਜ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਰਚਨਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਏਨਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤਕ ਵਲਵਲੇ ਬਹੁਤੇ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵਿਅਕਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਵਿਤਾ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਜੰਮ-ਪਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਨਾ ਕੰਮ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਗਿਆ-ਪਤ੍ਰ ਸਿੱਧੇ ਗਦਜ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਝਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਸਨ ਜਾਂ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਸਨ ਜਾਂ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ, ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਸਨ ਜਾਂ ਪੱਛਮ ਤੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ, ਹਰ ਥਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪਰੋਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਰਤੱਵ ਸੀ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਹਰ ਥਾਵੇਂ ਇਕੋ ਇਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜ਼ਰੀਆ ਸੀ ਦਸਵੰਧ, ਗੋਲਕ, ਚਲੀਹਾ, ਸੁਖ, ਮੰਨਤ, ਅਰਦਾਸ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸਰੇ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਨਾ। ਬੱਸ, ਇਹੋ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰੀਤਿ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਇਲਾਕੇ ਵਾਰ ਮਸੰਦ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਪਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਮਜਬੂਰਨ ਬਦਲਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਤੇ ਮੇਵੜੇ ਅਥਵਾ ਦਰੋਗੇ ਹੀ ਇਹ ਫ਼ਰਜ਼ ਭੁਗਤਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਨ : (੧) ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੰਗਤ, ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਤੇ (੨) ਸਹਿਲੰਗ ਸੰਗਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮਸੰਦ ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਸਿੱਧੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮਸੰਦ ਰੂਪ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋਣਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਝਲਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਆਂ ਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਖ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਤਿ-ਪਾਤਿ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ, ਇਕ ਈਸ਼ੂਰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਭ੍ਰਮ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਰੀਤਾਂ-ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਮਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਅੱਛਾਈ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਬੁਰਾਈ ਵੀ ਕਾਲੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਚੋਰੀਆਂ ਤੇ ਧਾੜਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ:੨੨ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭਾਰ ਬਰਦਾਰੀ ਦੇ ਦੋ ਬੈਲ ਤੇ ਖੱਚਰ ਚੁਰਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕੀ ਦਸਵੰਧ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਲੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੧੦੩ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਟਨੇ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਬੇਬੇ 'ਨੂਪੀ ਬਾਈ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਾਸਤੇ ੨੫) ਪੰਝੀ ਰੁਪਏ ਦੇਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੇ ਯੋਗਯਤਾ

ਮੁਗ਼ਲੇਈ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿਖਯਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਯਾ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਲਾਤ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ੌਕ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ (ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ:੪੯) ਅਤੇ ਮਹਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੰ:੯੩—੧੦੩ ਤੇ ੧੦੪—੧੧੧ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ-ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਯੋਗਯਤਾ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦਾ ਪੇਕਾ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਜਿਹਲਮ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਝਲਕ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਤੇ ਲੋੜ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੬—੭ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਬਣਵਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਕੂੰਕੋ ਕਬੂਤਰ ਤੇ ਕੋਇਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮੰਗਵਾਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੩੮ ਵਿਚ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਧਰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਟਨੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੈ। ਇਹ ਘੋੜਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਸੈਫ਼ ਖ਼ਾਨ ਸੈਫ਼ਾਬਾਦੀ ਵਲੋਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਰਵਾਨਾ ਨੰ: ੬੫ ਵਿਚ ਜਗਨੇ ਮਸੰਦ ਦੇ ਨਾਮ ਗਊਆਂ, ਬੈਲਾਂ, ਮੱਝਾਂ ਤੇ ਘੋੜੇ-ਘੋੜੀਆਂ ਦੀ ਚਰਵਾਈ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਫੇਰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੬੧ ਰਾਹੀਂ, ਜੋ ਬੈਰਾੜਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ੪ ਬੈਲ ਮੁਗਵਾਉਣ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਦ੍ ਦੇਸ਼ (ਮਾਝੇ) ਤੇ ਫੇਰ ਬਿਆਸ ਤੇ ਸਤਲੁਜੋਂ ਉਰਾਰ-ਪਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਰਹੇ, ਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਰੱਧਾਲੂ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਉਹ ਇਸਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਥੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਲੱਗ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਤੇ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਏ, ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੰ:੨੦ (ਏ) ਤੋਂ ੪੮ ਤਕ ਦੇਖਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਜੋਗ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੰ: ੬੪ ਤੋਂ ੬੪ ਤਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਮੇਂ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੰਨ-ਸੰਮਤ ੧੭੪੮—੬੫ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸੰਨ ੧੭੭੫ ਤੋਂ ੧੭੮੭ ਤਕ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸੰਮਤ ੧੭੮੩ ਤੋਂ ੧੭੬੧ ਤਕ ਨਾ-ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਅਗਾਧ ਸ਼ਰੱਧਾ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ (੧੮੧੬ ਬਿ:), ਤਖ਼ਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਹਾਰ (ਸੰਮਤ ੧੯੧੮), ਤਖ਼ਤ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ (ਆਨੰਦ ਪੁਰ) ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੈਨਿਕ ਸੰਗਠਨ

ਯੁਗ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਥਾਹ ਜੋਸ਼ ਭਰਿਆ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਨਾ ਦਿਲੀ ਸਨੇਹ ਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਸੰਗਠਨ ਬਾਰੇ ਕਿਤਨੀ ਬੜੀ ਅਗਾਧ ਭਾਵਨਾ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੭੦, ੭੧, ੭੨, ੭੬, ੮੬ ਤੇ ੬੩ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਮਛੀਆਣਾ, ਭਾਈ ਰੂਪਾ (ਬਠਿੰਡਾ), ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਤਿਲੋਕਾ (ਫੂਲ ਕੇ), ਪਿੰਡ ਖਾਰਾ ਮਾਂਗਟ (ਗੁਜਰਾਤ), ਸੰਗਤ ਚੋਲਾ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਤੇ ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਮਹਿਤਾ (ਸਿੰਧੀ) ਦੇ ਨਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਨੱਧਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਬਹੁਤਾ ਸੋਨਾ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਨਾ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਗਾਰ (ਅਸਲਹ ਖ਼ਾਨੇ) ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਠਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮਲ੍ਹਮ-ਪੱਟੀ ਆਦਿ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੱਦੋਂ ਪਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਆਲਾ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਵਿਦਜਾ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਨਿਰਮਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਰਸ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਦ, ਵੇਦਾਂਗ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ, ਕਾਵਜ, ਸਾਹਿਤਜ, ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਹੋਰ ਉੱਚ ਪਾਏ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਜ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰੋਂ-ਨੇੜਿਓਂ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ੫੨ ਕਵੀ-ਵਿਦਵਾਨ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜਾਂ ਤੇ ਕਵੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਆਰਡਰ ਜਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਨੰਬਰ ਲਗਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਵੇਂ ਨੰਬਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਚਪਰੇਲਾ ਲਿਖਤ

ਦਫ਼ਤਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਸਾਹਿੱਤਕ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਹਰੀਆਂ ਤੀਹਰੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈ, ਜੋ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀਲਾਖਰ ਜਾਂ ਚਪਰੇਲਾ ਲਿਖਤ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਆਪ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਚਪਰੇਲਾ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਹਸਤਾਖਰ (ਦਸਤਖ਼ਤ) ਆਦਿ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਪਟਿਆਲੇ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਥਾਵੀਂ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਦੇ ਪਤ੍ਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਚਿਤ੍ਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਿਰੋਪਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਭਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ (ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖਯਾਨ) ਦੀ ਪੋਥੀ ਤੋਂ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਸਿੱਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖ-ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਬਾਬਾ ਗਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ ਨਾਮ ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ ਇਹ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ ਏਨੀ ਓਪਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਸੱਜਨ ਹੀ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਚਪਰੇਲਾ ਲਿਖਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੀਸਾਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਵੇਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਿਮ ਨਿਵੇਦਨ

ਇਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਸਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਸਾਣਾਂ ਤੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਮੂਲ-ਪਾਠ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਪਾਠਕ ਅਸਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੰਗੀਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਸਕਣ, ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ-ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜੋ ਜੋ ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉੱਨਤੀ ਦੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਨਾਪਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਰਹੀ, ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਣ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਉਹ ਨੁੱਕਰਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਅਜੇ ਤਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋ ਲਗਣ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ
ਨੀਸਾਣ

੧

੧ ਓ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥

(ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੨

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅ-
ਕਾਲ ਮੂਰਤ ਅਜੋਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)
ਸਲੋਕੁ ॥ ਰੇ ਮਨ ਤਾਕਉ ਧਿਆਇਐ
ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾ ਕੇ ਹਾਥਿ ॥ ਰਾਮੁ
ਨਾਮੁ ਧਨ ਸੰਚੀਏ ਨਾਨਕ ਨਿਬਹੇ ਸਾਥ ॥

(ਬੋਹਤ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

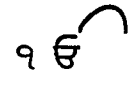
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

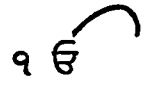
੩

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰ-
ਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂ-
ਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ-
ਰਸਾਦਿ (॥)

(ਕੋਂਦ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੪

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰ-
ਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

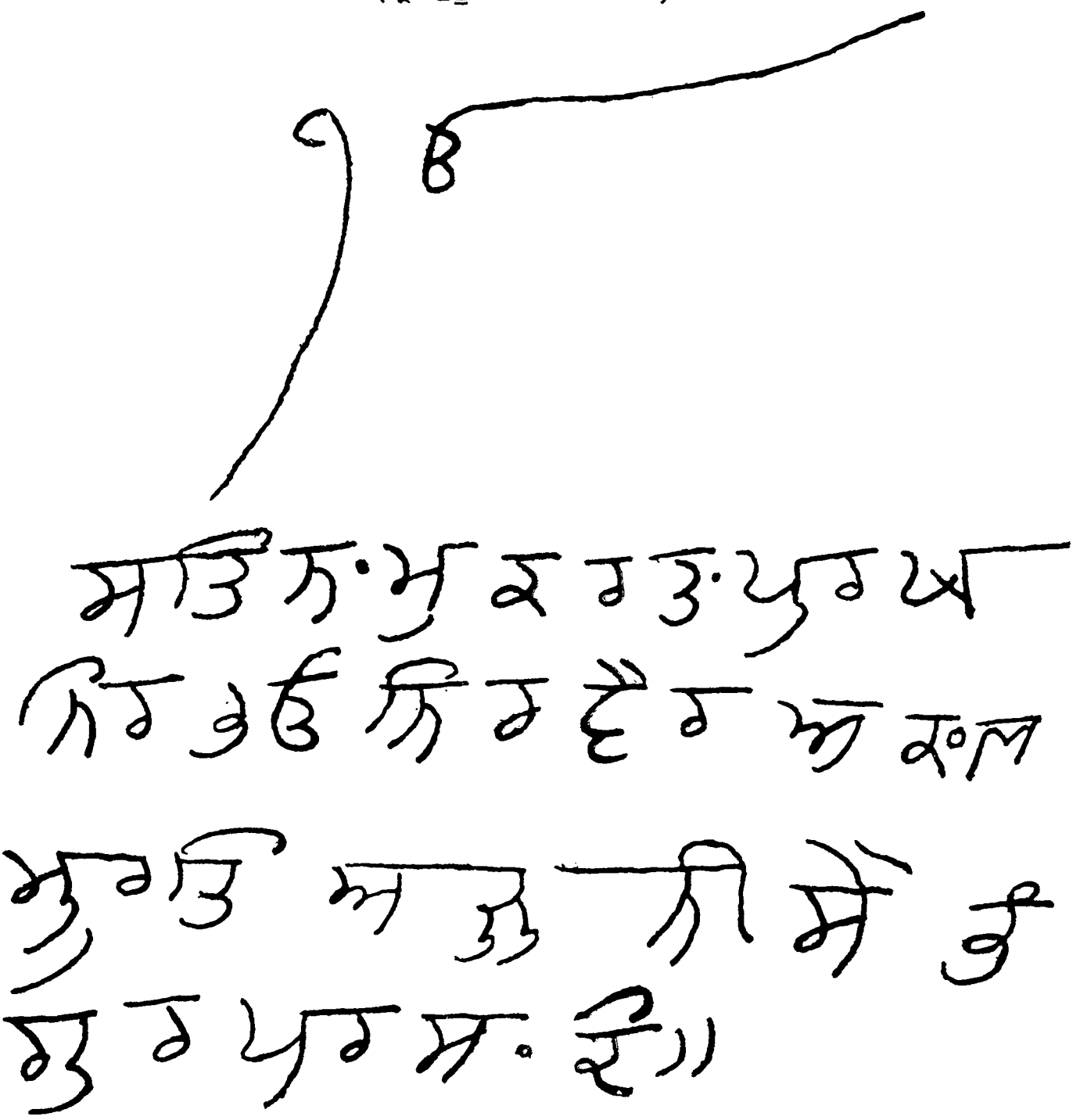
(ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ
ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੫

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

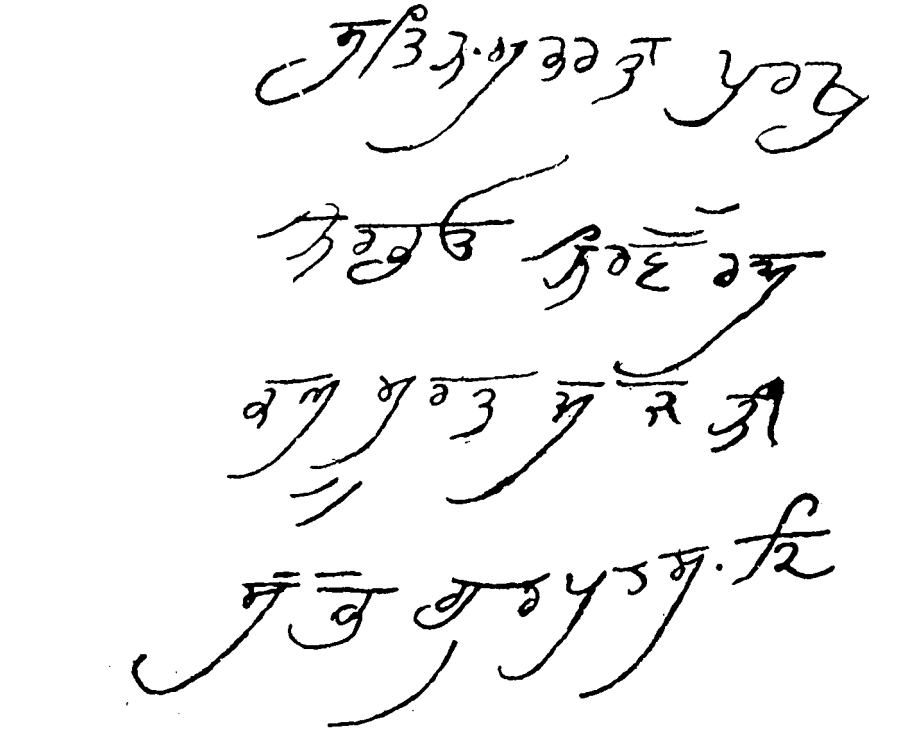

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਾਲੰਧਰ) ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ।
(ਐਡੀਟਰ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਾਸੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੫

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

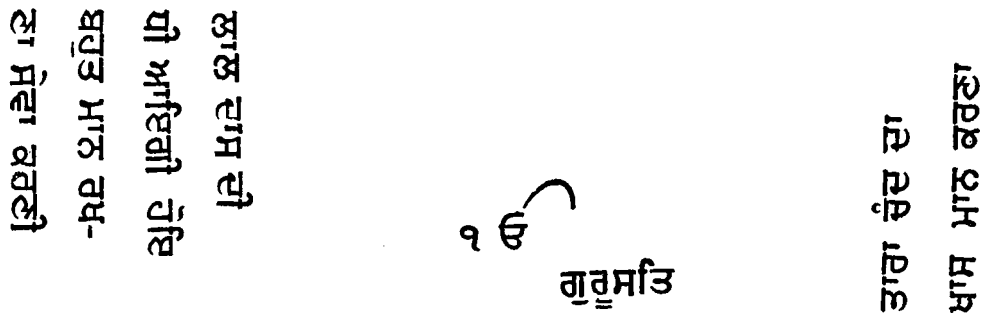
(ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੋਹਤ (ਗੁਜਰਾਤ) ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਗੁਰੂਸਤਿ ੧ ਓ

ਭਾਈ ਜਾਪੂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸੁ ਭਾਰੀ ਲਾਲ ਭਾਈ ਸੰਗ-
ਤੀਏ ਭਾਈ ਅਨੰਤਾ ਭਾਈ ਸਾਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਨਥਾ ਭਾਈ ਬਨਵਾਲੀ
ਭਾਈ ਨਾਨਾ ਭਾਈ ਗਜੂ ਭਾਨੇ ਭਾਈ ਸੁਧੇ ਜੈਤਾ ਭਾਈ ਮਥਰੇ ਅਨੰ-
ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਿਰਾਮ ਭਾਈ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਉ ਭਾਈ ਦਰਗਹ ਕੇਸੋ
ਭਾਈ ਮਨੋਹਰ ਭਾਈ ਪਖਰੀਏ ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ
ਭਾਈ ਗੋਪੀ ਭਾਈ ਕਰਪਾਲੇ ਭਾਈ ਬਨਾਰਸੀਏ ਕਲਿਆਣੇ
ਭਾਈ ਗੰਗਾ ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ॥ ਸੰਕਰੇ ॥ ਜੈਰਾਮੁ ॥
ਹਰਿਦੇ ਰਾਮ । ਡੇਡੇ ॥ ਬਿਹਾਰੀ ॥ ਦਿਆਲੇ ॥ ਬਾਲੇ ॥ ਜਗਦੀਸੁ
ਮਹੰਮੇ ॥ ਚੇਤੂ ॥ ਕਲਿਆਣੇ ॥ ਉਤਮ ॥ ਦਿਆਲ ਚਢਾ ॥ ਉਤਮਚੰਦੁ
ਦੁਆਰੇ ॥ ਦੁਆਰਕਾ ਦਾਸੁ ॥ ਮੋਹਣੁ ਦਾਸੁ ॥ ਨਿਹਾਲ ॥ ਗੋਪੀ ॥ ਸੁੰਦਰੁ
ਸੰਗਤੀਏ ॥ ਜਾਪੂ ॥ ਸੁੰਦਰੁ ਗੁਰੁਦਾਸ ਬਾਸੂ ॥ ਕਿਸਨ ॥ ਧਰਮਾ
ਪਿਰਥੀ ਮਲ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਨੰਦ ਦਰਗਹ ਮਲ ॥ ਹਰਦਾਸੁ ॥ ਫਿਰੰਦੇ ॥ ਰਾਊ ॥ ↑
→
ਹਰਦਾਸ ॥ ਸਾਈਂ ਦਿਤਾ ॥ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣੇ ਕੀ ਤਥਾ ਆਲ-
ਮ ਗੰਜ ਦੀ ॥ ਸੇਰਪੁਰ ਕੀ ॥ ਬਾਨੈ ॥ ਮੁੰਗੇਰ ਕੀ ਸੰਗਤਿ

ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੇ ਵਾੜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੁਵਿੰਦ

ਨੋਟ—ਇਹ 'ਹੁਕਮਨਾਮਾ' ਪਟਣੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਖ਼ਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ (ਪਟਨਾ) ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁਰਖਜਤ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੬

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਕਰਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਵਾਚਣੀ। ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਲਜ ਰ-
-ਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੂ ਸੰਗ-
ਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਗੁਰੂ ਪੂਰੀ ਕਰੇਂਗੇ ਸੰਗਤੀ ਦਾ ਰੁ-
-ਜਗਾਰੁ ਹੋਗਾ ਇਕ ਦਾਸੀ ਰਹਣਾ[1] ਮਾਸ ਮਛੀ ਦੇ ਨੇੜੇ
ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਚੀਰੀ ਪਹੁਤੀ ਹਕੀਕਤਿ ਸਭ
ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਗ ਗੁਰੂ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਸੰਗਤਿ ਸਰਬਤਿ ਇਕਮ[2] ਜੁ-
ਤਿ ਹਹੇ ਤਿਵੇ ਰਹਣਾ ਜਾਪੇ ਗੁਰੁਦਾਸ ਨਾਲ ਲਗ ਰਹ-
ਣਾ ਕਾਰਵਾਰ ਇਨਾ ਨੋ ਦੇਂਦਿਆਂ ਰਹਣਾ ਸੰਗਤਿ ਉਪ-
ਰਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਹਇ ਸੰਗਤੀ ਦਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਹੋ-
ਗਾ ਸੰਗਤਿ ਆਪ ਵਿਚਿ ਇਕਤੁ[3] ਕਰਣਾ ਸੰਗ-
ਤੀ ਦੀ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਗੁਰੂ ਦੀਨਾ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਹਇ ਸਭ ਮੇਰੇ
ਪੁਤ ਹੈਨਿ ਸਭਨਾ ਇਕਤੇ ਜੀਐ ਹੋਣਾ
ਅਗੇ ਕਾਰਵਾਰ ਲੇਦੀ ਹਥ ਲਿਖ ਭੇਜਾ ਹਇ ਓਹ
ਸਭਾ ਕਾਰ ਕਰਿ ਭੇਜਣੀ ॥ ਇਲਾਇਚੇ ਮਲ (ਮਣ) ਦਹ ...

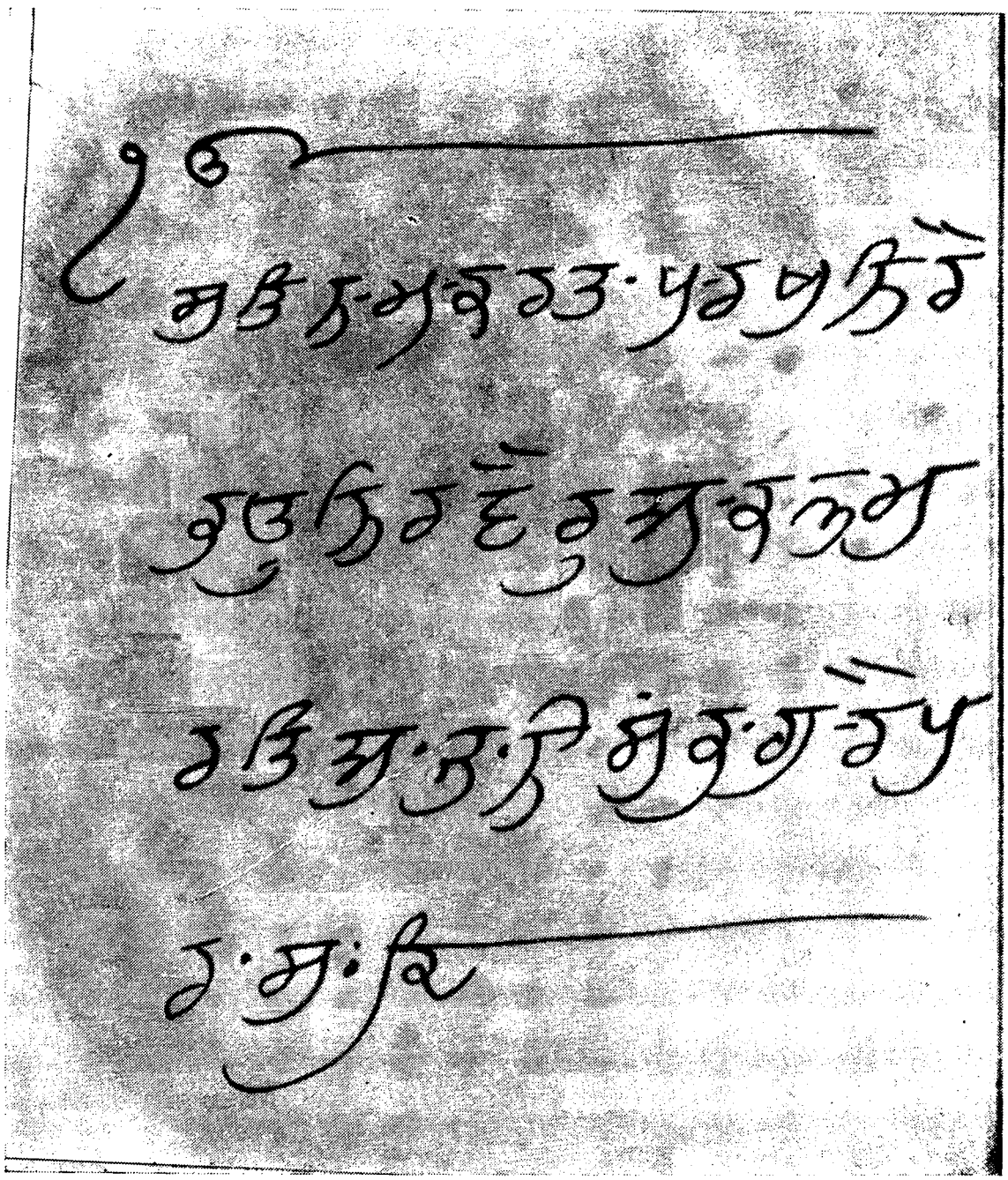
[1]ਅਰਥਾਤ—ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਾਸ ਬਣ ਕੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ।

[2]ਏਕਤਾ, ਇਤਫ਼ਾਕ। [3]ਸੋਝਾ, ਮਿਲਾਪ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

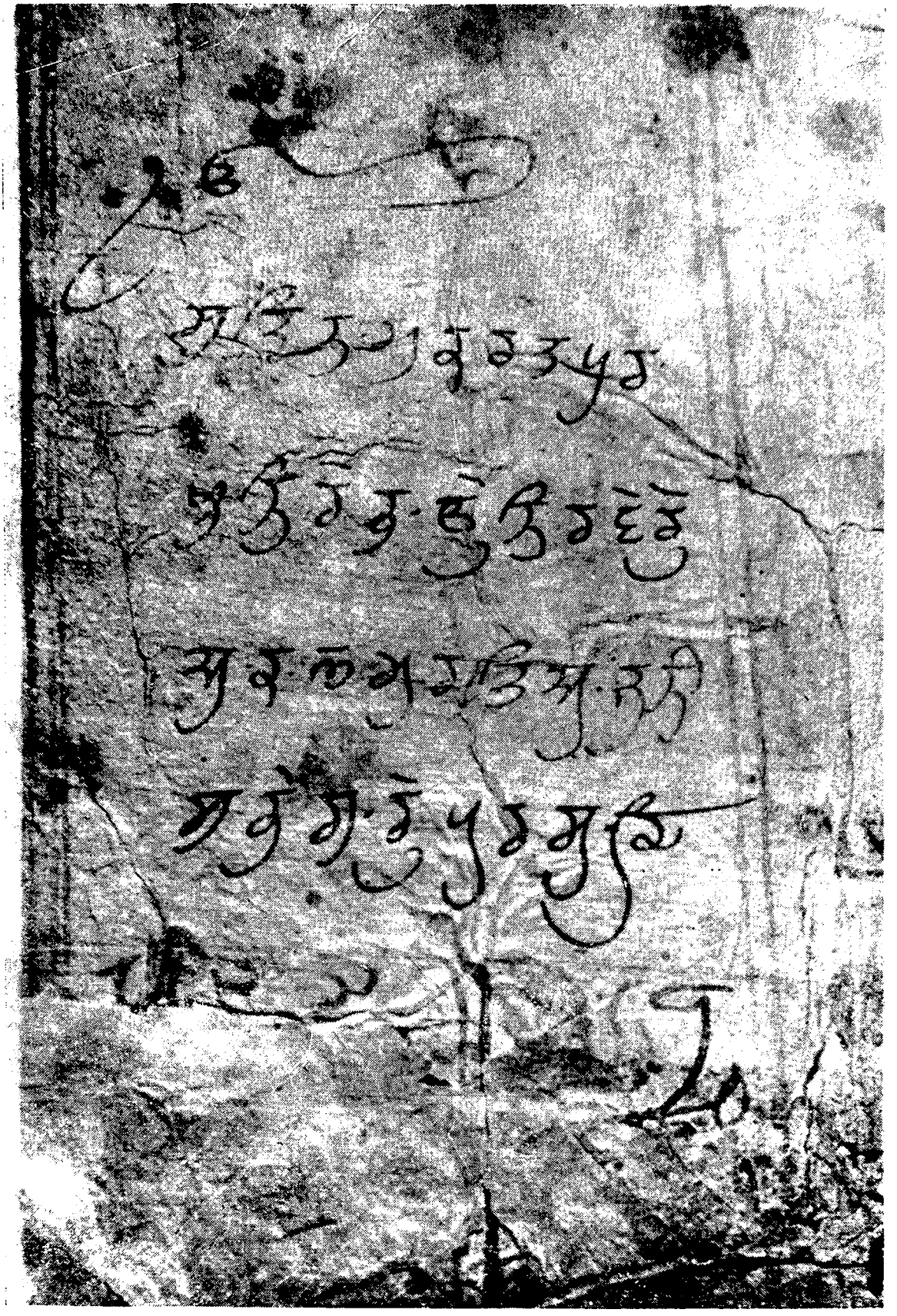
ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ (ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ), ਪਤ੍ਰਾ ੨੮੦,
ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

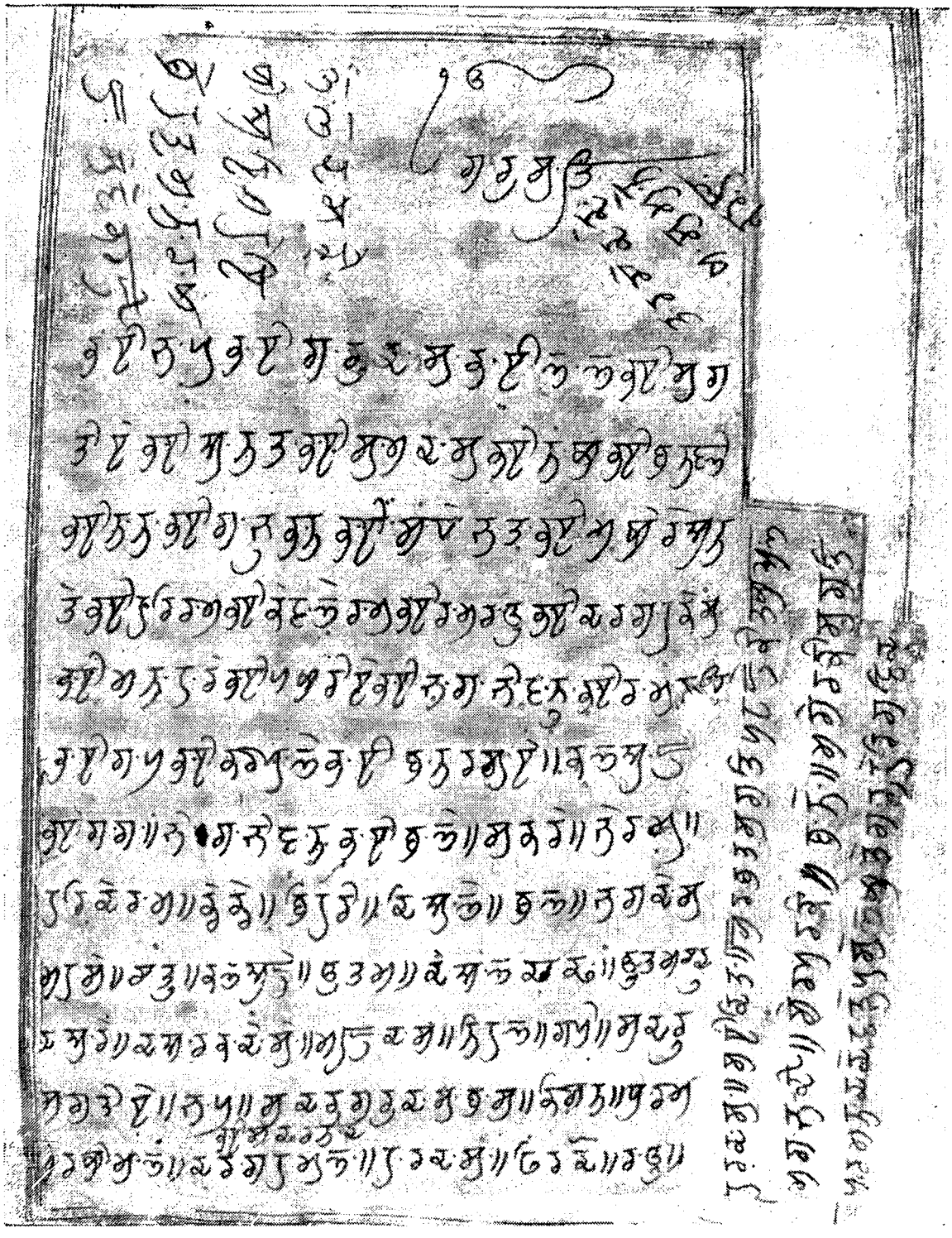

ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

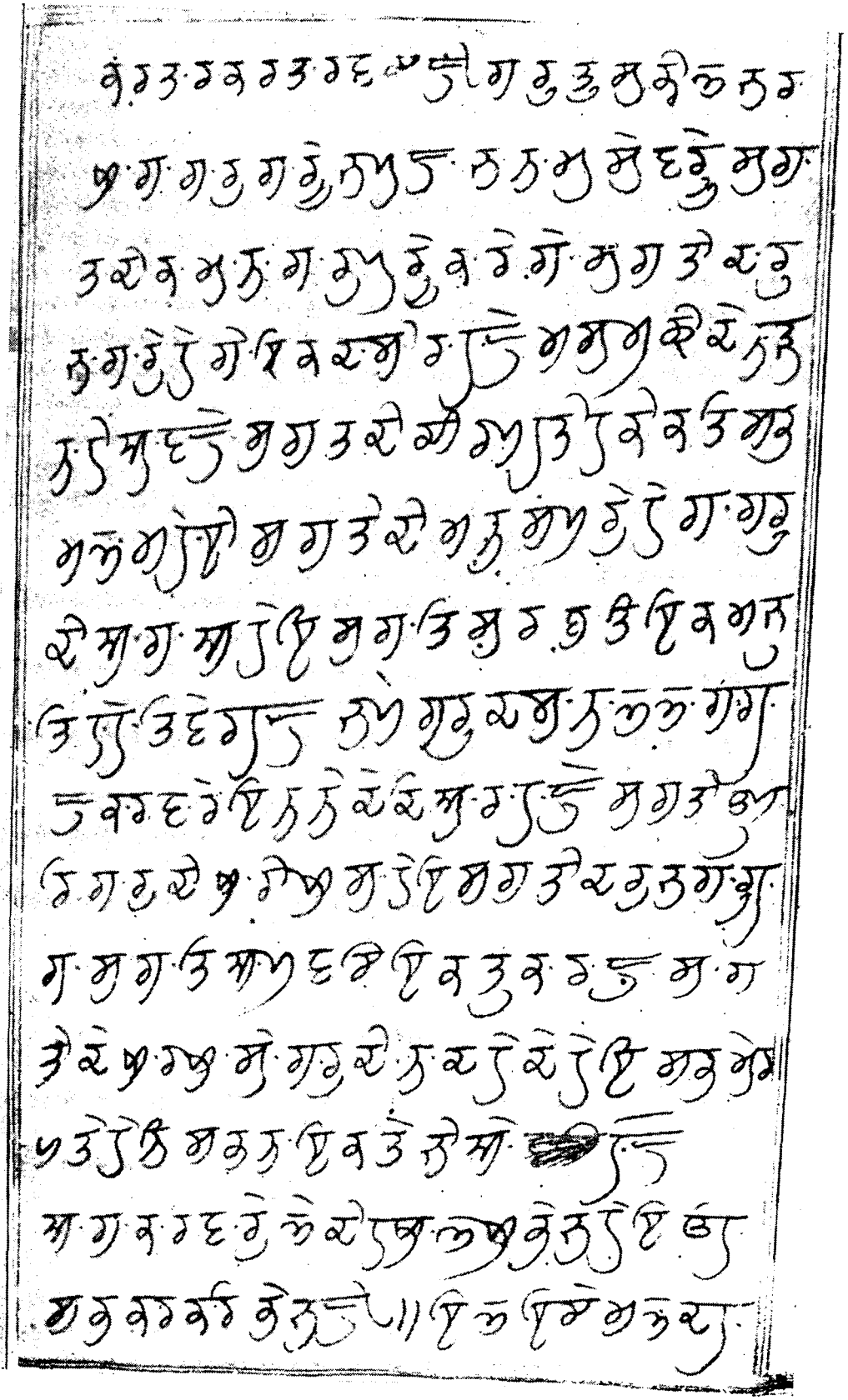

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚੋਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ[1] ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਦਸੇ ੧੦ ਮੇਥੇ ਭੇਜਣੇ ॥ ਇਕੇ ਬਾਸਲਾ[2] ਗਾ-
-ੜੇ[3] ਦਾ ਭਾਰਿ ਭੇਜਣੇ ਜਿਥਹੁ ਕਿਥਹੁ ਟੋਲ ਭੇਜਣੇ
ਇਕੇ ਜੋੜੀ ਕੋਇਲ ਦੇ ਬਚੇ ਪਾਲਣੇ ਵਡੇ ਹੋਨਿ ਬੋਲ-
ਣਿ ਲਗਨਿ ਤਾਂ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚਿ ਪਾਇ ਕੇ ਭੇਜਣੇ ਇੱਕ
ਜੋੜੇ ਪਟਣੇ ਦੇ ਕੁਕੋ-ਕਬੂਤਰ ਭੇਜਣੇ ਬਹੁਤੁ
ਦਾਮ ਪਕੜਨਿ ਟੋਲ ਕੇ ਭਾਲਿ ਭੇਜਣੇ
ਭਾਈ ਦਿਆਲੇ ਗੁਰੁ ਤੇਰੀ ਰਖੇਗੇ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਗਟ (?) ਪਹੁਤਾ
ਗੁਰ ਥਾਇ ਪਾ(ਇ)ਆ ਬਾਈਹ ਰੁਪਜੇ ਭੇਟਾ ਪਹੁਤੀ ੨੨) ੧੫)
ਗੁਰੁ ਸਭ ਥਾਇਂ ਪਾਈ ਤੁਸਾਡਾ ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਸਭ ਗੁ-
ਰੂ ਦਾ ਹਇ (॥)

ਨੋਟ—ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਮੇਥੀ ਤੇ ਇਲਾਇਚੀਆਂ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਆਦਿ ਦਾ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਵਿਚ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

---

[1]ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਅਲੱਗ ੭ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਨੰ: ੬ ਦਾ ਹੀ ਅਗਲਾ ਭਾਗ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਇਬਾਰਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਮਝਣਾ ਜੋਗ ਹੈ। [2]ਵੱਡਾ ਥੈਲਾ। [3]ਹੱਥ ਦਾ ਕੱਤਿਆ ਤੇ ਖੱਡੀ ਦਾ ਉਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕੱਪੜਾ, ਖੱਦਰ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੮

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੇਗਾ
ਭਾਈ ਉਗਰ ਸੈਣ ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਤੇ
ਬਾਈ ਬੇਨੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ
ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਹਹਿ ਉਗਰ ਸੈਣ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਆਗ ਪ......
ਹੋਵੇਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਮੁਹ ਪਵੇਗਾ/
/ਭਾਈ ਬੇਨੀ ਜੋ ਦਮੜੀ ਹੋਵੇ ਸੋ
ਭੇਜਦੇ ਰਹਿਣਾ ... ...

੧ੴ ਗੁਰੂ ਸਤਿ
ਭਾਈ ਉਗਰ ਸੈਣ ਤੇ ਪ — ... ...

ਨੋਟ — ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਜੋ ਬੜੌਤ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ-ਵੰਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖ਼ੁਦ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਣ ਵਿਚ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

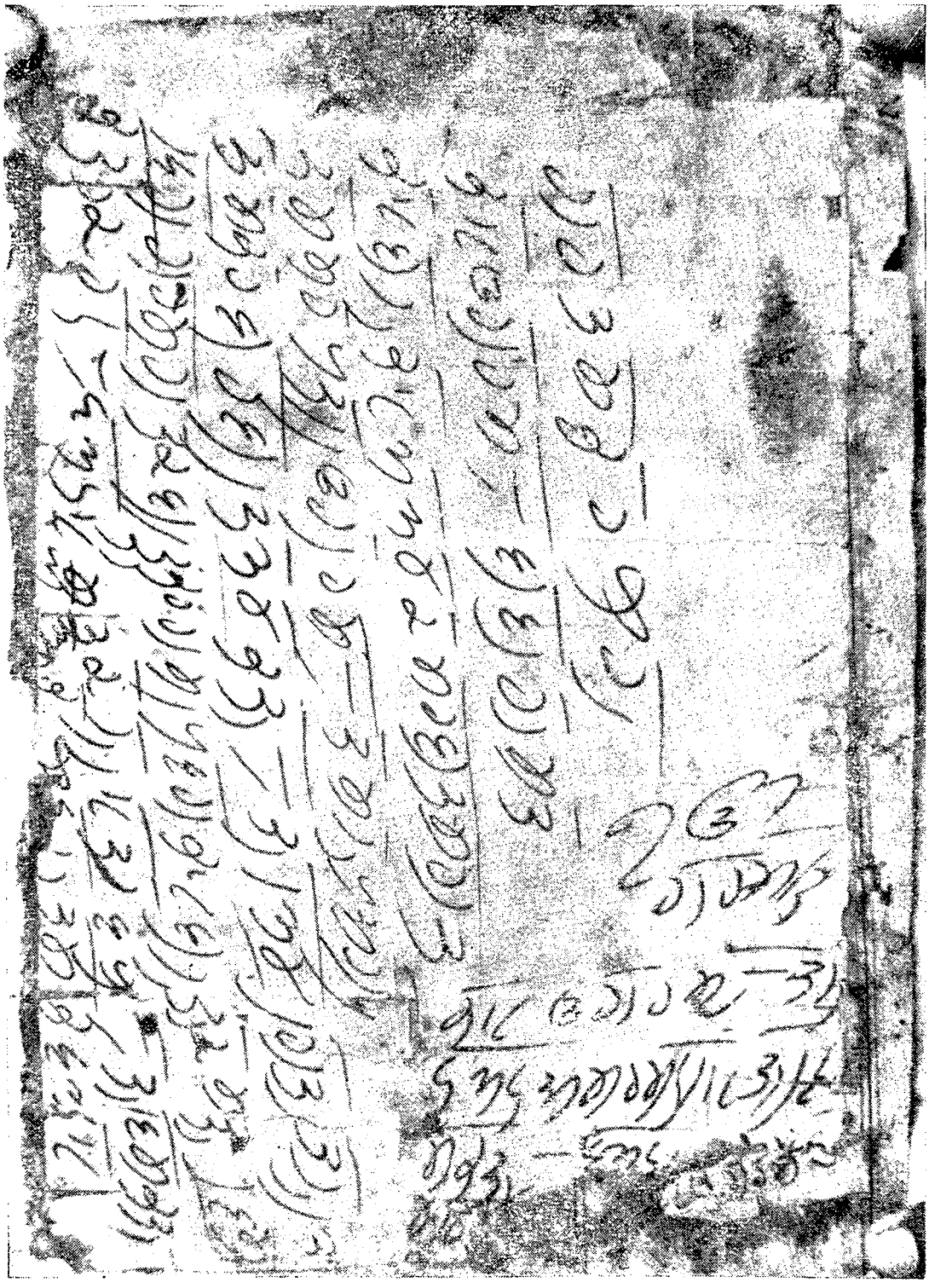
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿੱਚੋਂ
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

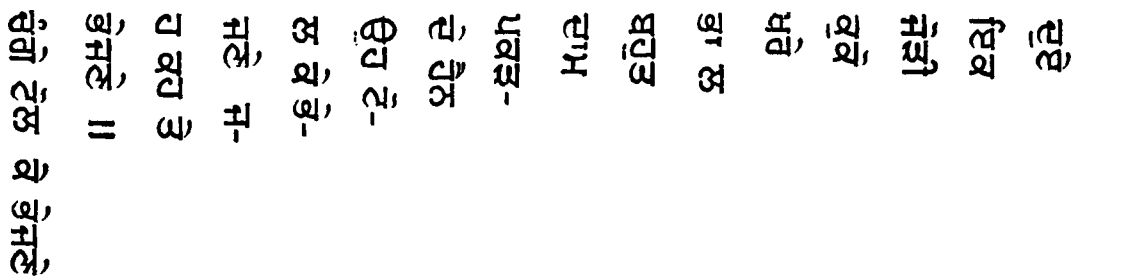

ਭਾਈ ਉਗ੍ਰ ਸੈਣ ਲਾਲਚੰਦ, ਬੇਨੀ ਆਦਿ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸਾਹੀ ੬

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਭਾਈ ਜਾਪੂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸੁ ਭਾਈ ਮੁਰਾਰਿ ਭਾਈ ਜਾਤੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਗੁ
ਸੰਗਤੀ ਦਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਹੋਗ ਸੰਗਤੀ ਕੀ ਕਾਰ ਜੁ ਲੇਹਾਗਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆ-
ਗਿਆ ਹਇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਣਾ ਇਕ ਦਾਸੁ ਭਲੀ ਜੁਗਤਿ ਰਹਣਾ ਮਾਸ
ਮਛੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾਹੀ ਆਵਣਾ ਪੂਰਬ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ
ਹਇ ਉਪਰੰਤਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹਇ ਭਾਈ ਜਾਪੂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੁਸਾਂ ਸ-
-ਭਨਾ ਰਲਕੇ ਸਾਰੇ ਪੂਰਬ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਣੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿ-
ਚ ਪੌਗ ਤਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਹ ਬਾਇ ਪਵਗ਼ ਤਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਛ ਥੁੜੁ
ਨ ਹੈਸ ਓਏ ਹਵਾਲ ਸਵ ਕੀ ਹਇ ਰੁਪਯੇ ਸਇ ਸਤਿ ਦੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰ ਭੇਜਣਾ
ਪੰਦਰਹ ਜੋੜੇ ਮੈਨੂ ਸਵਾਇ ਭੇਜਣਾ ਪੰਦਰਹ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਨੂ ਸਵਾਇ ਭੇਜਣਾ

ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜ-
ਪਣਾ ਜਨਮ ਸ-
ਵਰੂ

ਸਫ਼ਹਾ ੭

ਇਥੇ ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਕਰਣਾ
ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਣੀ ਆਖਨ ਸੁ
ਕਰਣਾ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ

ਸਫ਼ਹਾ ੭

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਿ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ਉਹ ਸਹਿਲੰਗ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ (ਦੂਜੇ) ਨੇ ੪੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ

ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਮਹਾਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਜਾਪੂ ਤਥਾ ਗੁਰਦਾਸੇ ਤ-
ਥਾ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤੀ ਪਾਸੇ ਲਿਖਤੰ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਕਰਤਾਰ ਵਾਚਣੀ
ਉਪਰੰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੈਇ
ਗੁਰੂ ਕੈ ਨਾਵੈ ਵਿਚਿ ਰਹਣਾ[1] ਜਿਸ ਤੇ
ਜਨਮੁ ਸਵਰੈ ਗੁਰਦਿਤੇ ਮੁਜਰਾ ...

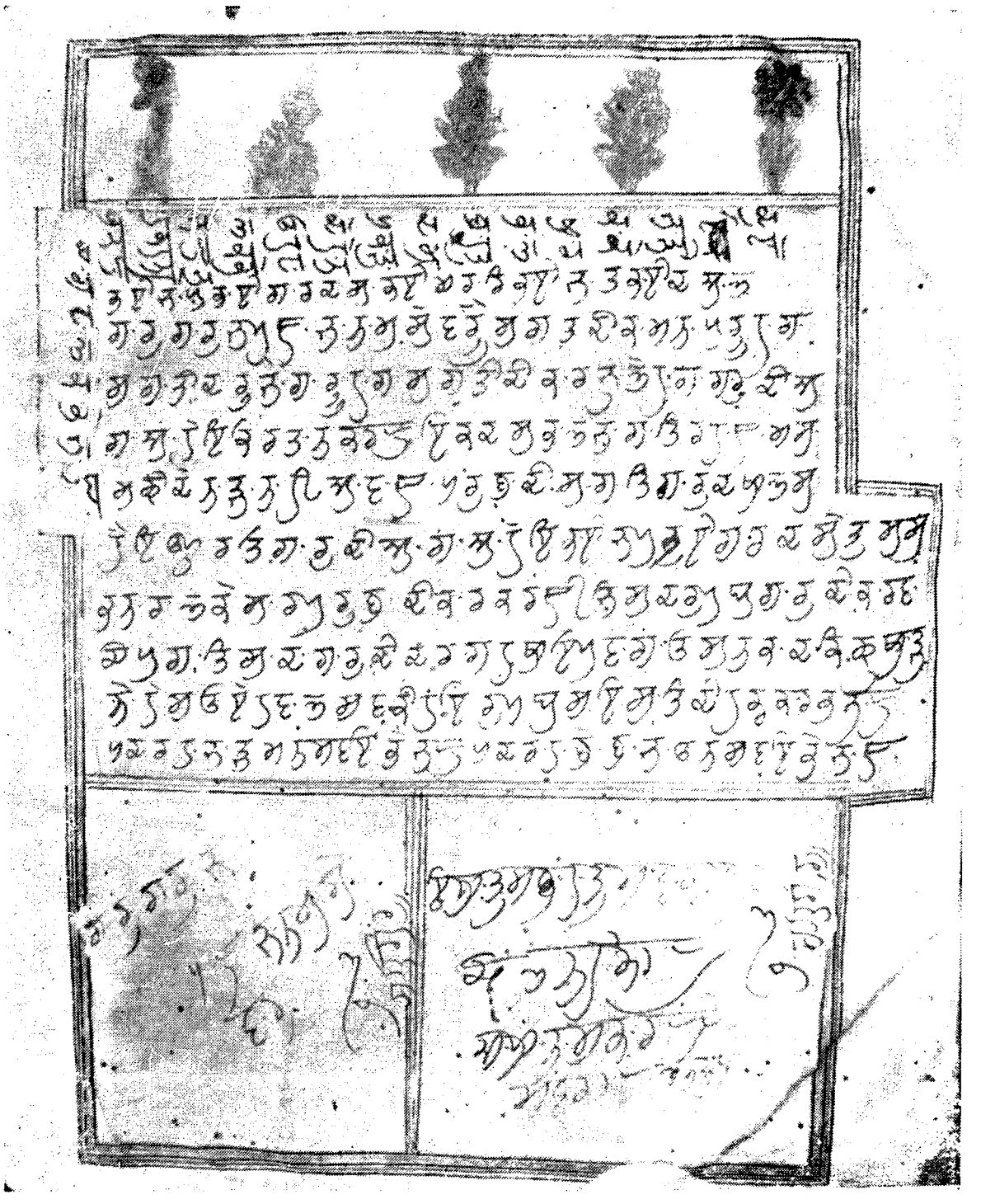
[1]ਅਰਥਾਤ—ਗੁਰੂ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬

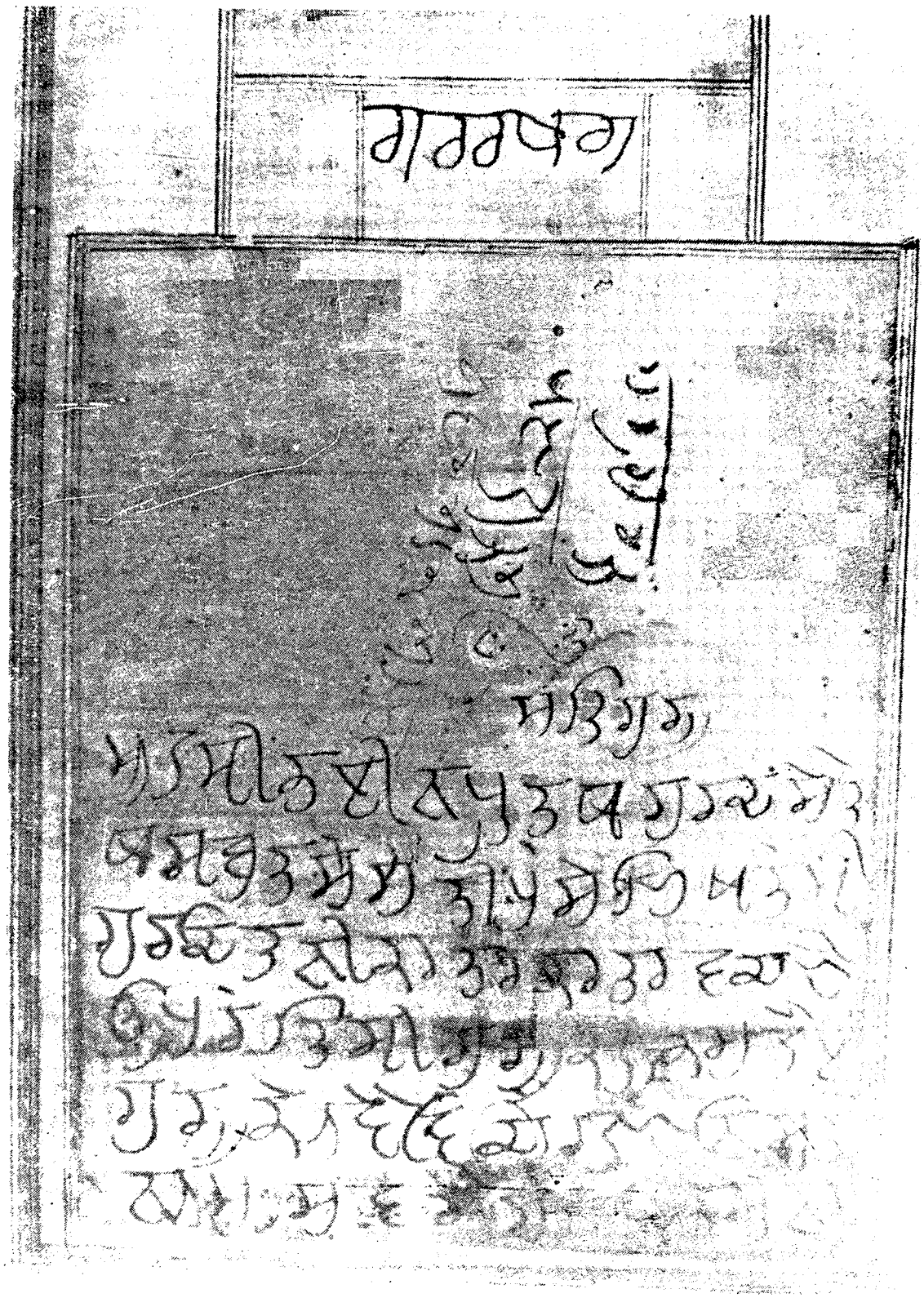
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੇ

ਨੀਸਾਣ

੧੧

੧ ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁ-
ਰਖੁ ਨਿਰਭੌ ਨਿਰਵੈ-
ਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅ-
(ਜੂਨੀ) ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾ(ਦਿ ॥)

(ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ,
ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੧੨

੧ ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰ-
ਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂ-
ਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ,
ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੳ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰ-
ਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰ-
ਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰ-
ਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਸਤਿ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੁ (॥)

(ਦੋਹਰਾ ਦੂਨ ਵਾਲੀ ਸੰ: ੧੭੧੬ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ

੧੪

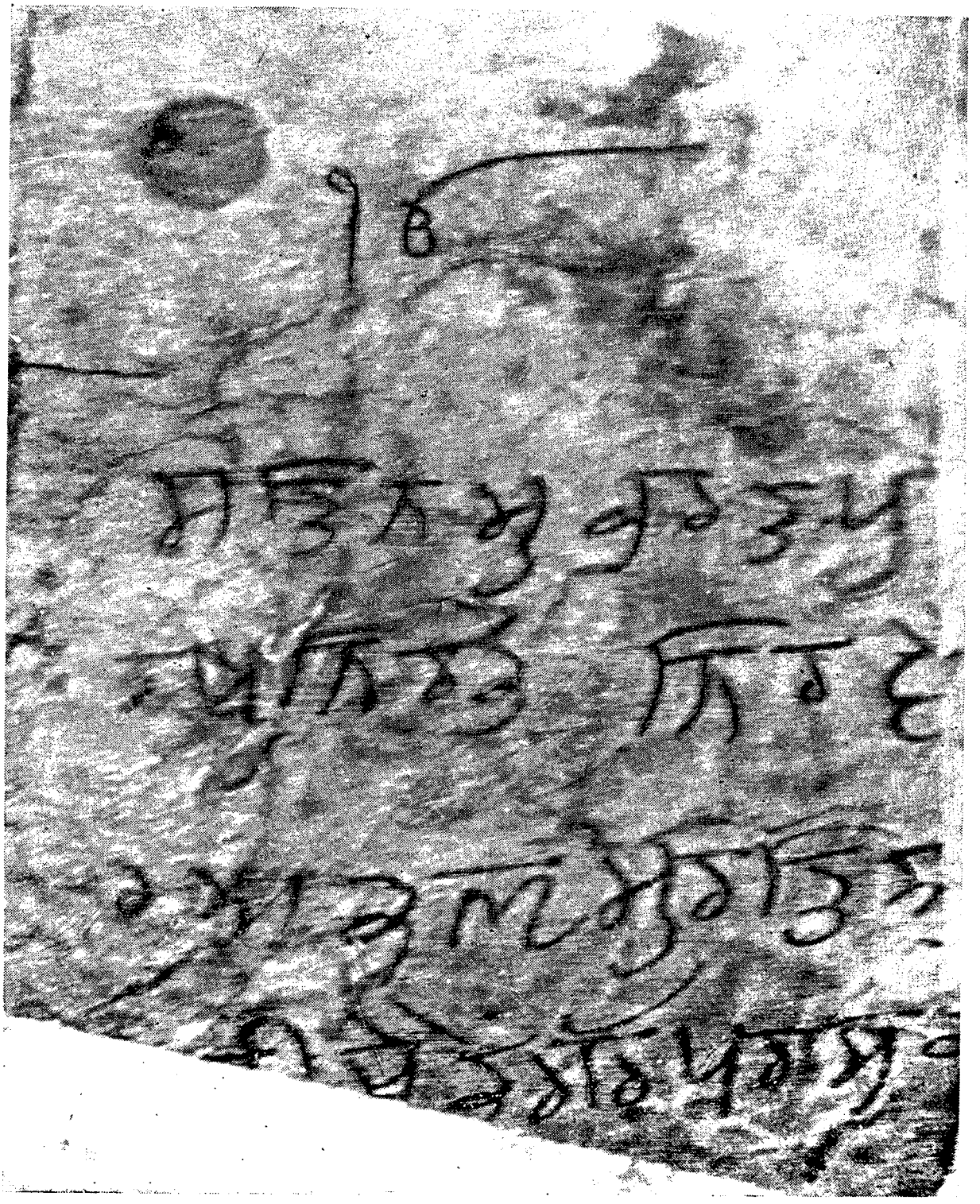
ਸਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ

ਨੋਟ—ਇਹ ਨੀਸਾਣ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਤਖ਼ਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੭
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ)

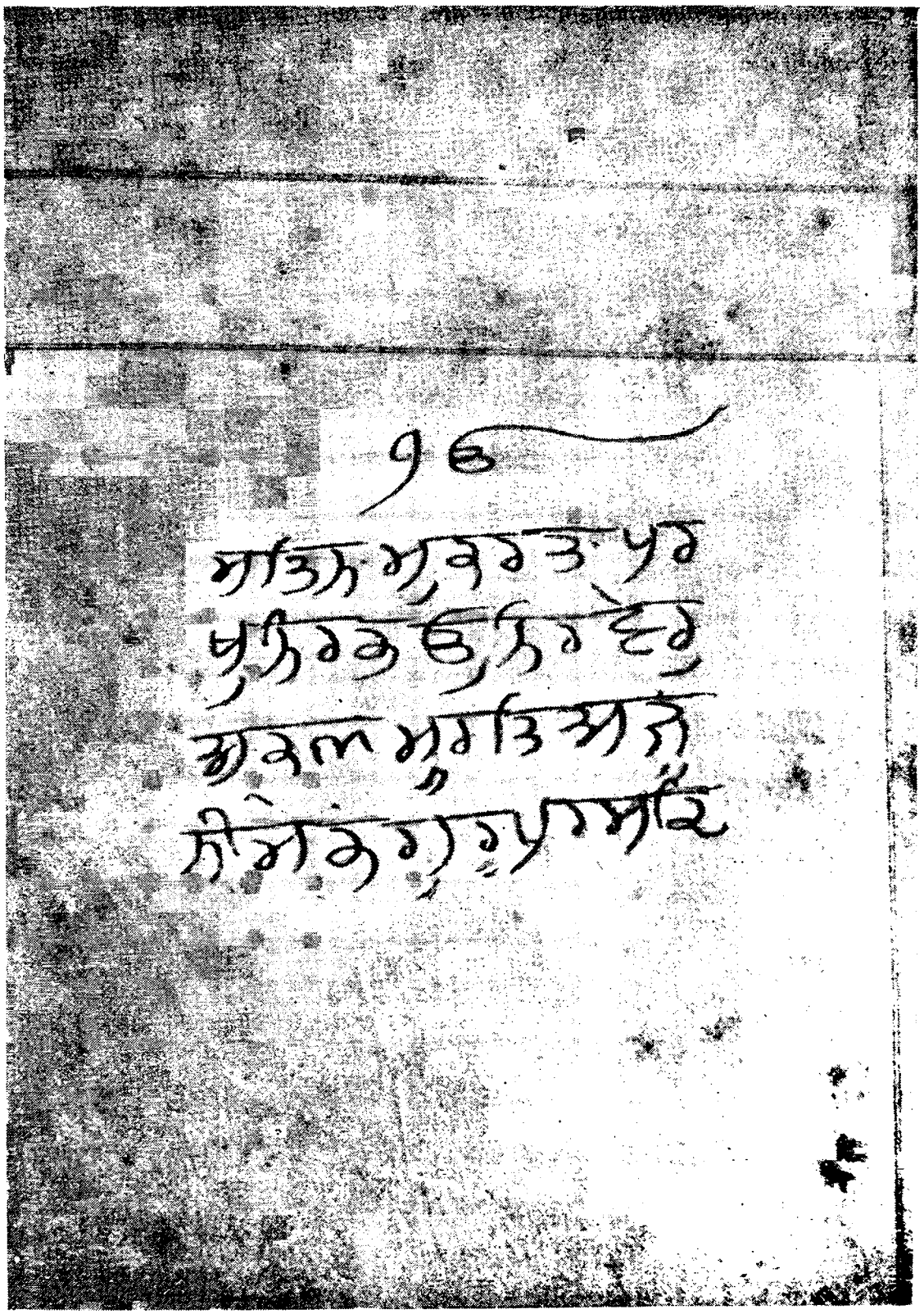

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ (ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ) ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੭

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ)

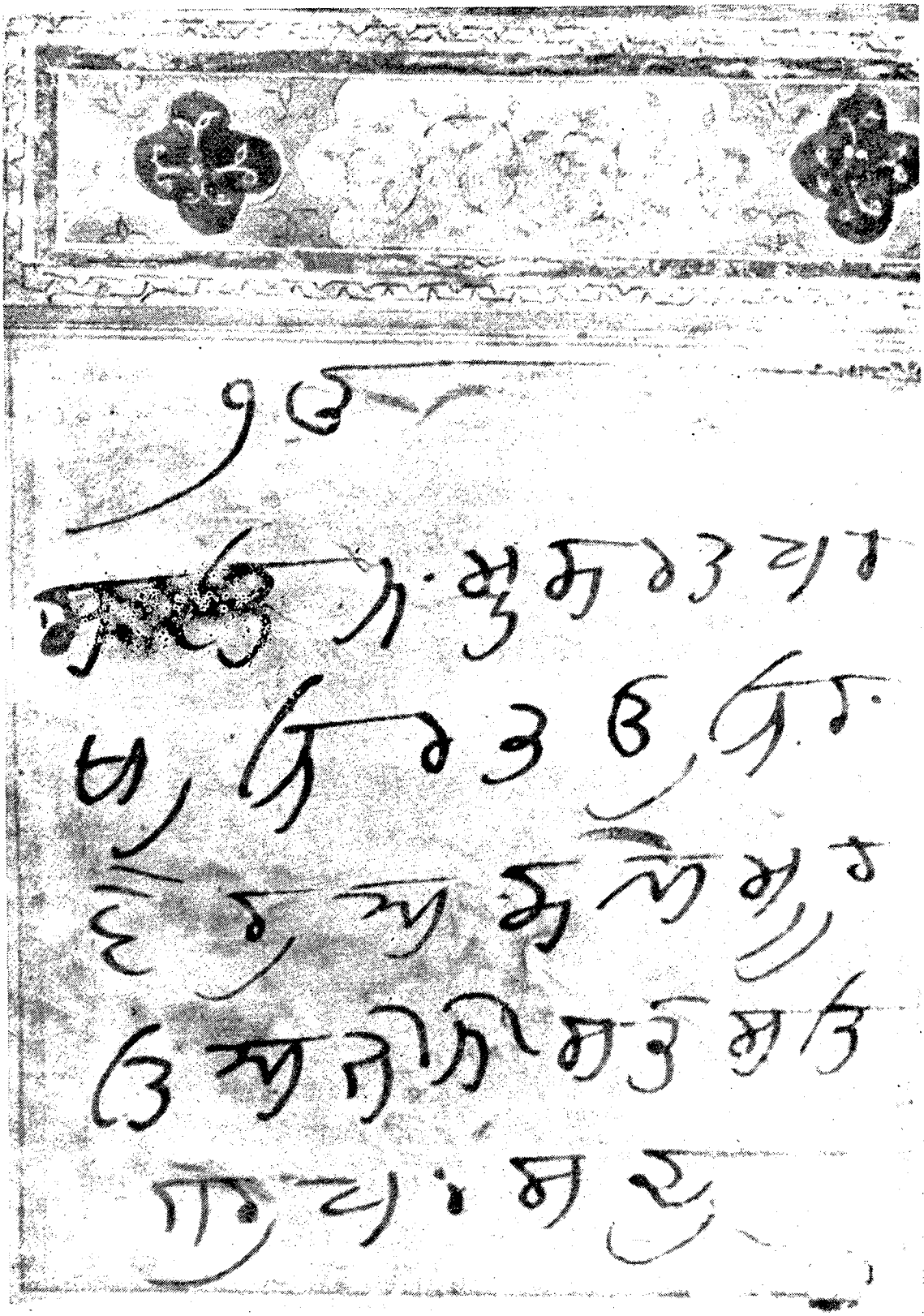

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ (ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ) ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੭

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ)

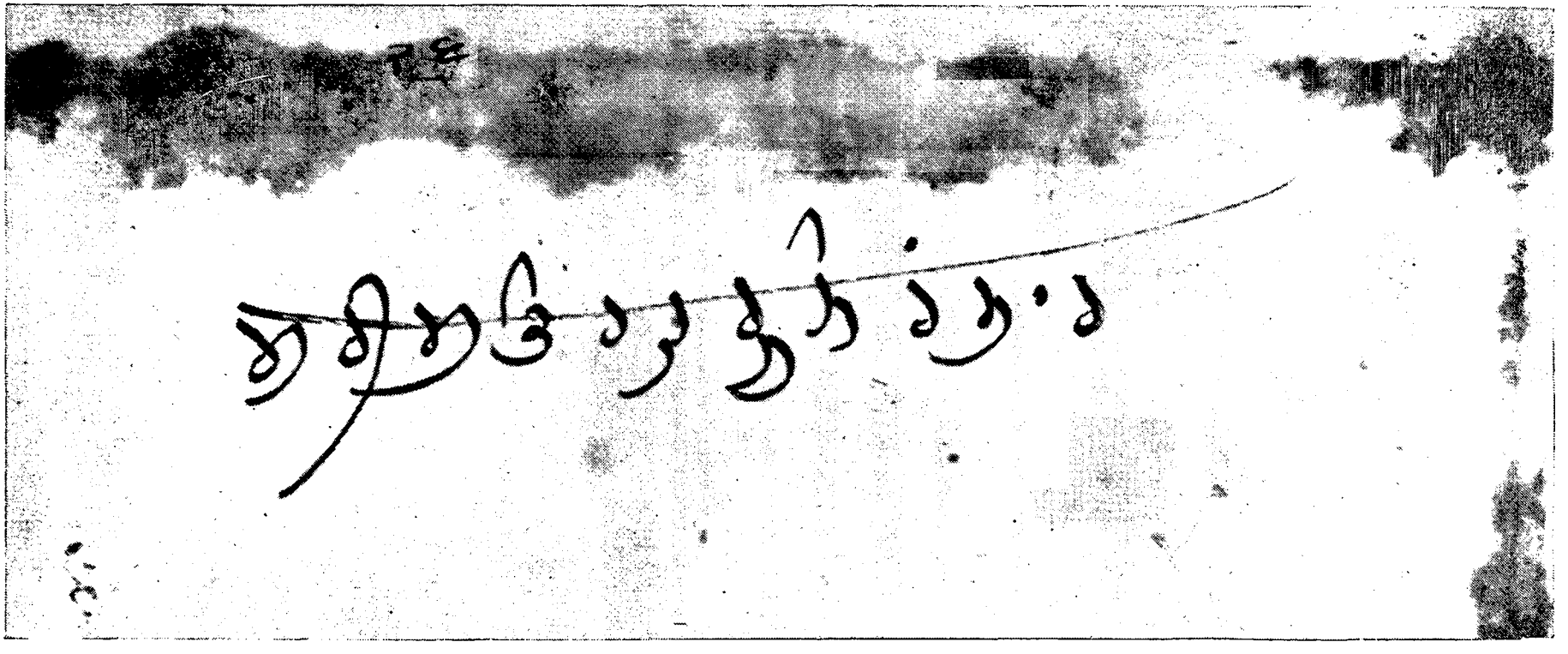

ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲੀ ਸੰਮਤ ੧੭੧੬ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੮

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ)

ਤਖ਼ਤ ਸ਼੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੫

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੮

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ)

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕਿਸਨ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਅਣੀ ਰਾਇ ਭਾਈ ਜਸੁ ਭਾਈ ਰੰਗਾ ਭਾਈ ਹਜੂਰੀ ਭਾਈ ਨਿਹਚਲੁ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣੇ ਦੀ ਤੁ--ਸਾਂ ਭੇਟ ਭਾਈ ਬਨੋ ਹੱਥਿ ਭੇਜੀ ਸੀ ਸੋ ਪਹੁਤੀ ਹਜੂਰਿ ਮੁਜਰਾ ਹੋਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਸੰ--ਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰੇਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਭੇਜਦੇ ਰਹਣਾ ਭੇਟ ਸੰਗਤ ਧਰਮਸਾਲਾ ਆਂਵਦੇ ਰਹਣਾ ਆਰਤੀ-ਸੋਹਲਾ ਕਰਣਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਤੁਸਾਂ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੈ

ਨੋਟ:—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੋਰ ੧੨ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸੰਮਤ ੧੭੭੫ ਬਿ: ਦੀ ਲਿਖੀ-ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਬੀੜ ਵਿਚ ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਖ਼ਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਆਂ ਪਰ ਚਮੇੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਬੀੜ' ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ

ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

੧੬

ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਅਨਕ
ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸ-
ਮਰਥੁ (॥) ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖ-
ਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕ-
ਰਿ ਹਥੁ (॥)

(ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ, ਪਟਨਾ, ਦੀ
ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੧੭

੧ ਓ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾ-
ਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ, ਪਟਨਾ, ਦੀ
ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

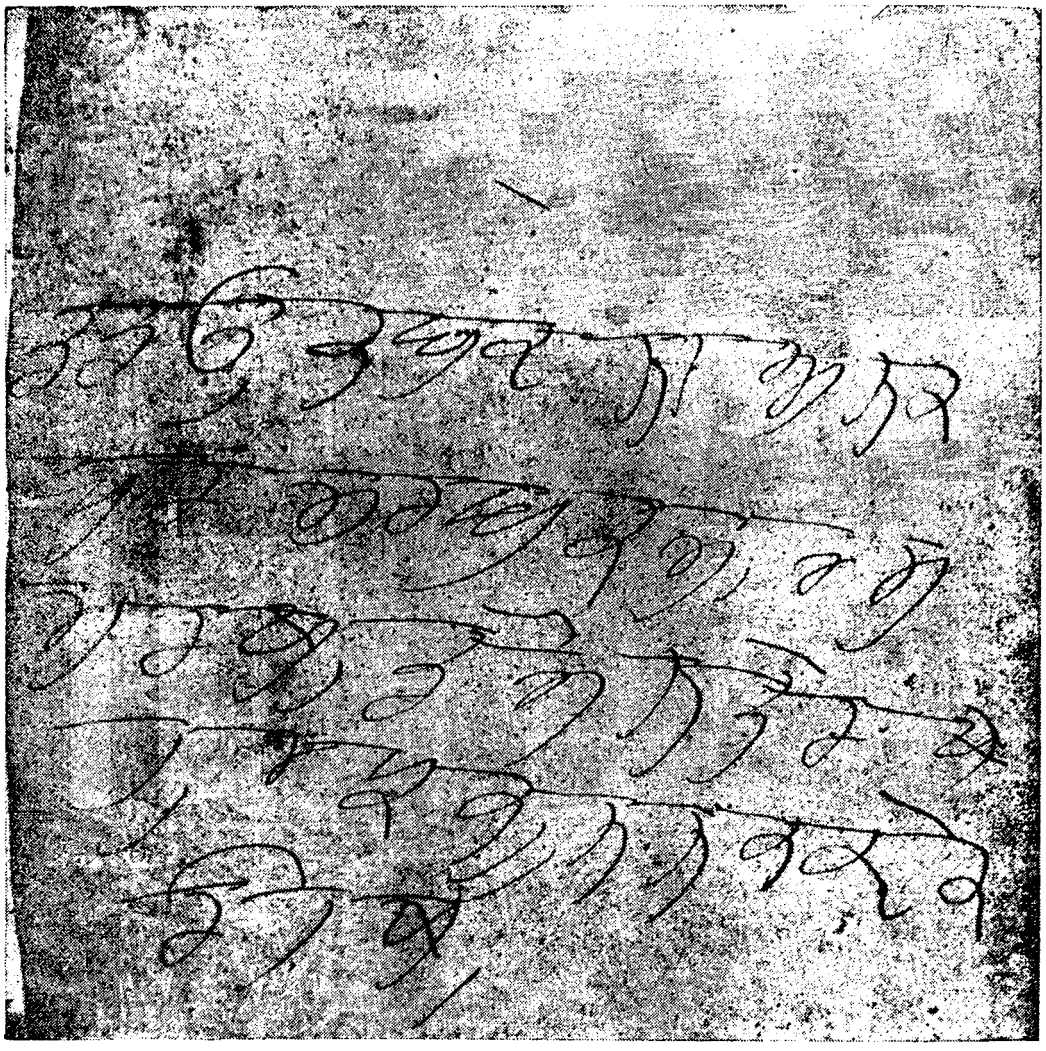

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

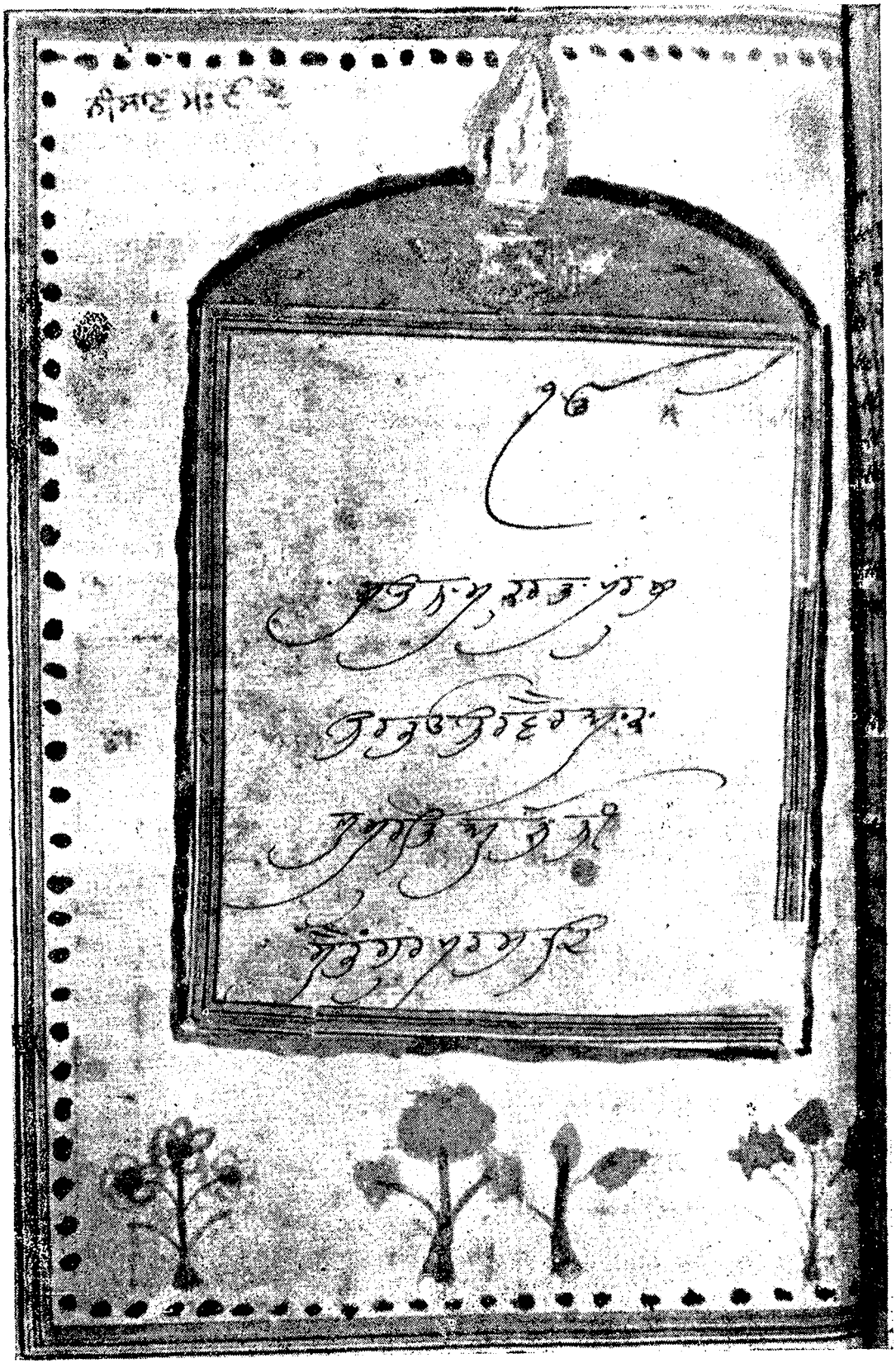

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

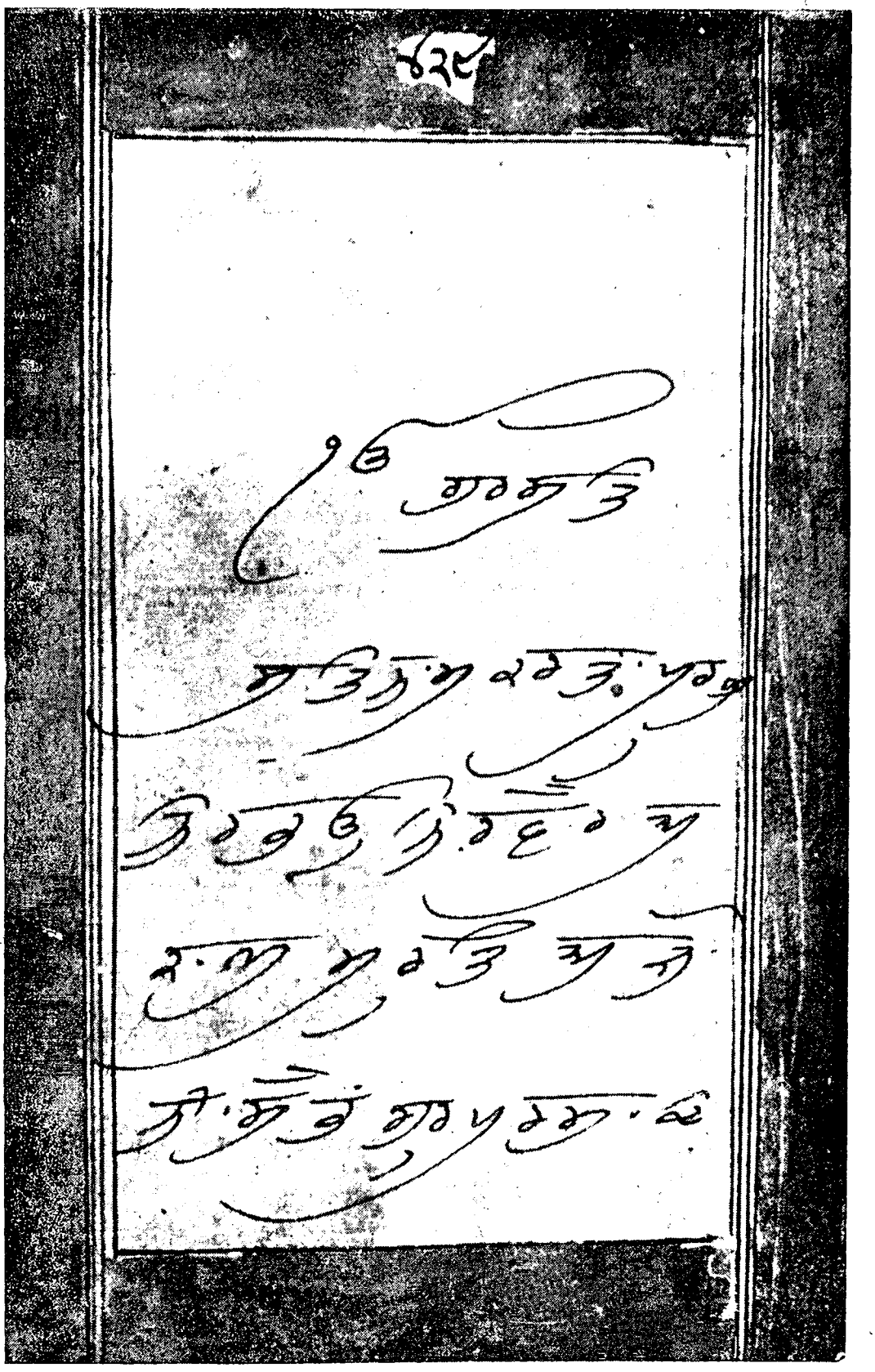

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੧੪ ਬਿ: ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੯੧ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੮

੧ ਓ ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅ-
ਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋ-
ਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਦੀ
ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੧੯

੧ ਓ ਗੁਰੂ ਸਤਿ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਸ਼੍ਰਮ, ਅਰਹੋਰਾ,
ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

੨੦

੧ ਓ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ-
ਰਸਾਦਿ (॥)

(ਬੰਨੋਆਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ
ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੦ (ੳ)

੧ ੴ ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ
ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ
ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ
ਸੰਮਤ ੧੭੨੮ ਬਿ: ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚੋਂ)

੨੦ (ਅ)

੧ ੴ

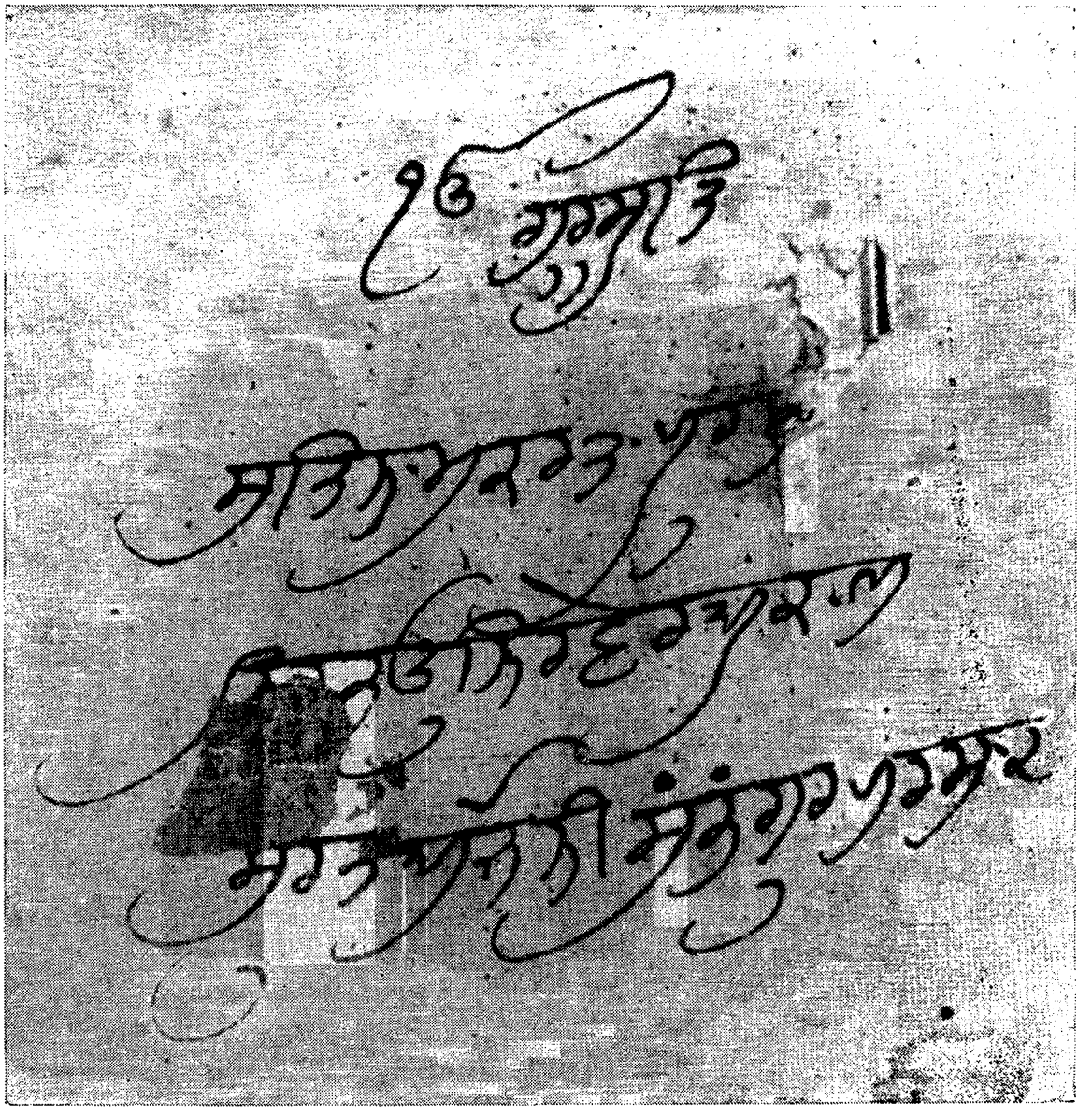
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾ-
ਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ (॥)

(ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

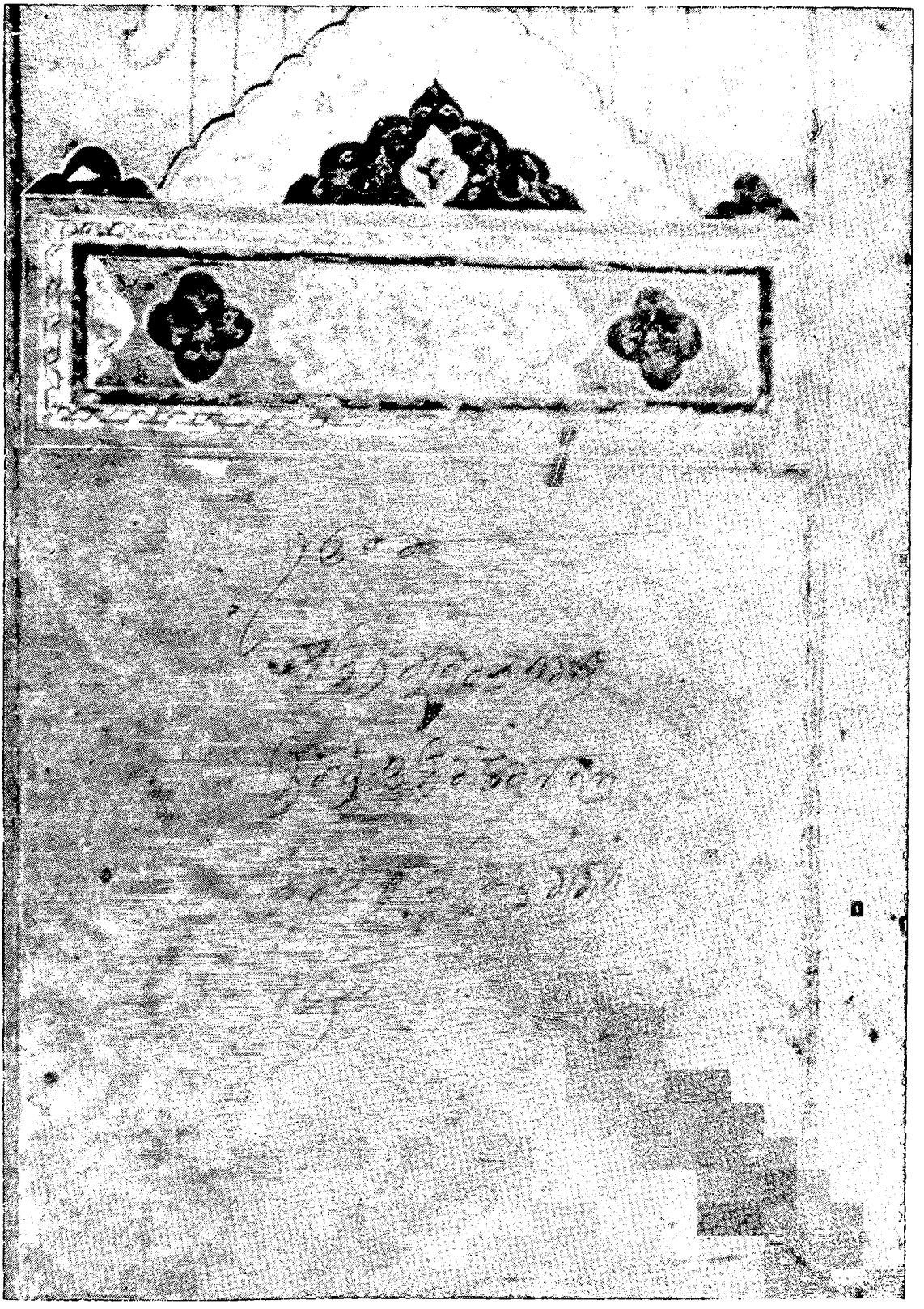

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਸ਼੍ਰਮ ਅਰਹੌਰਾ ਦੀ
ਸੰਮਤ ੧੭੯੯ ਬਿ: ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

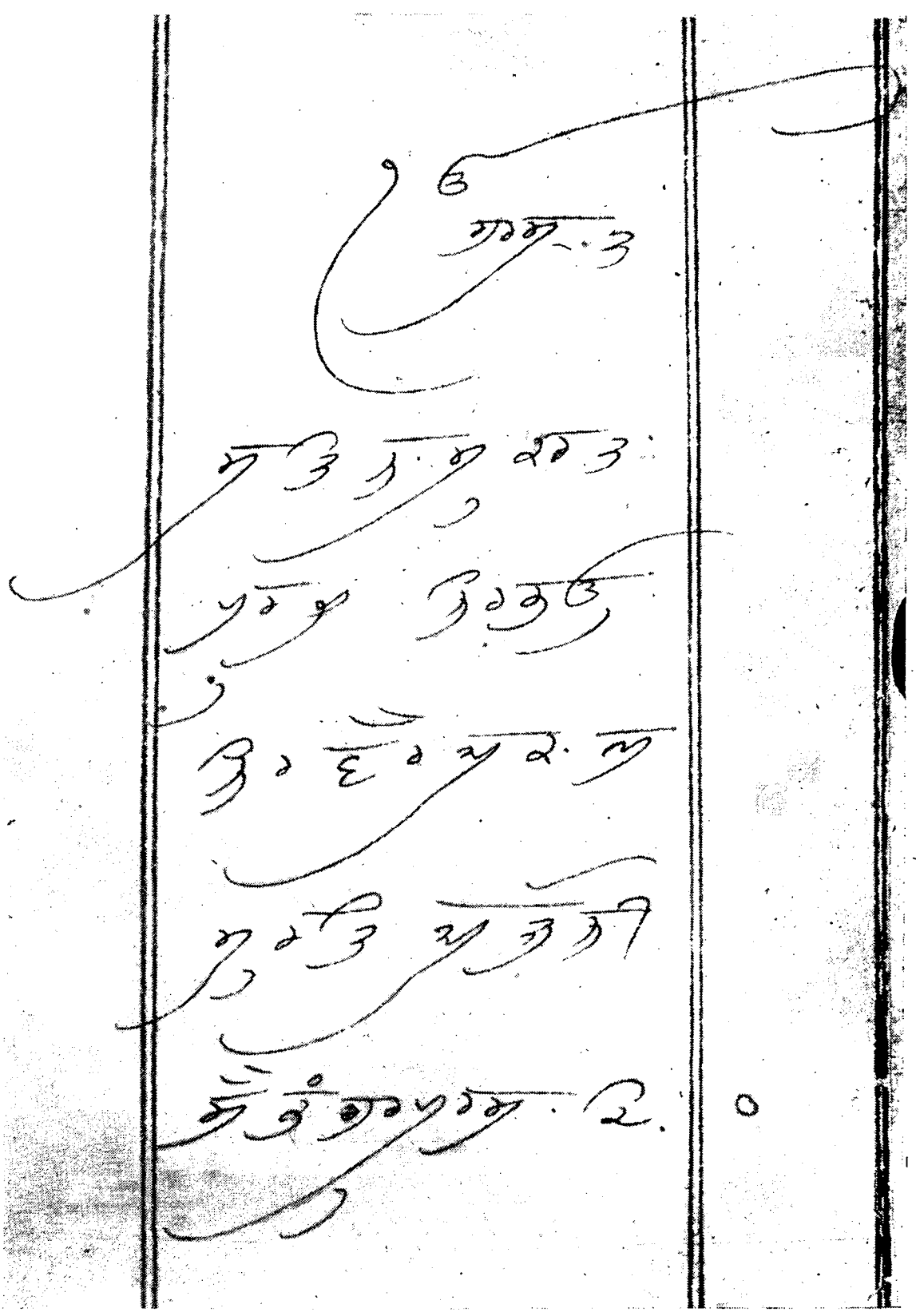
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬੰਨੋਆਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

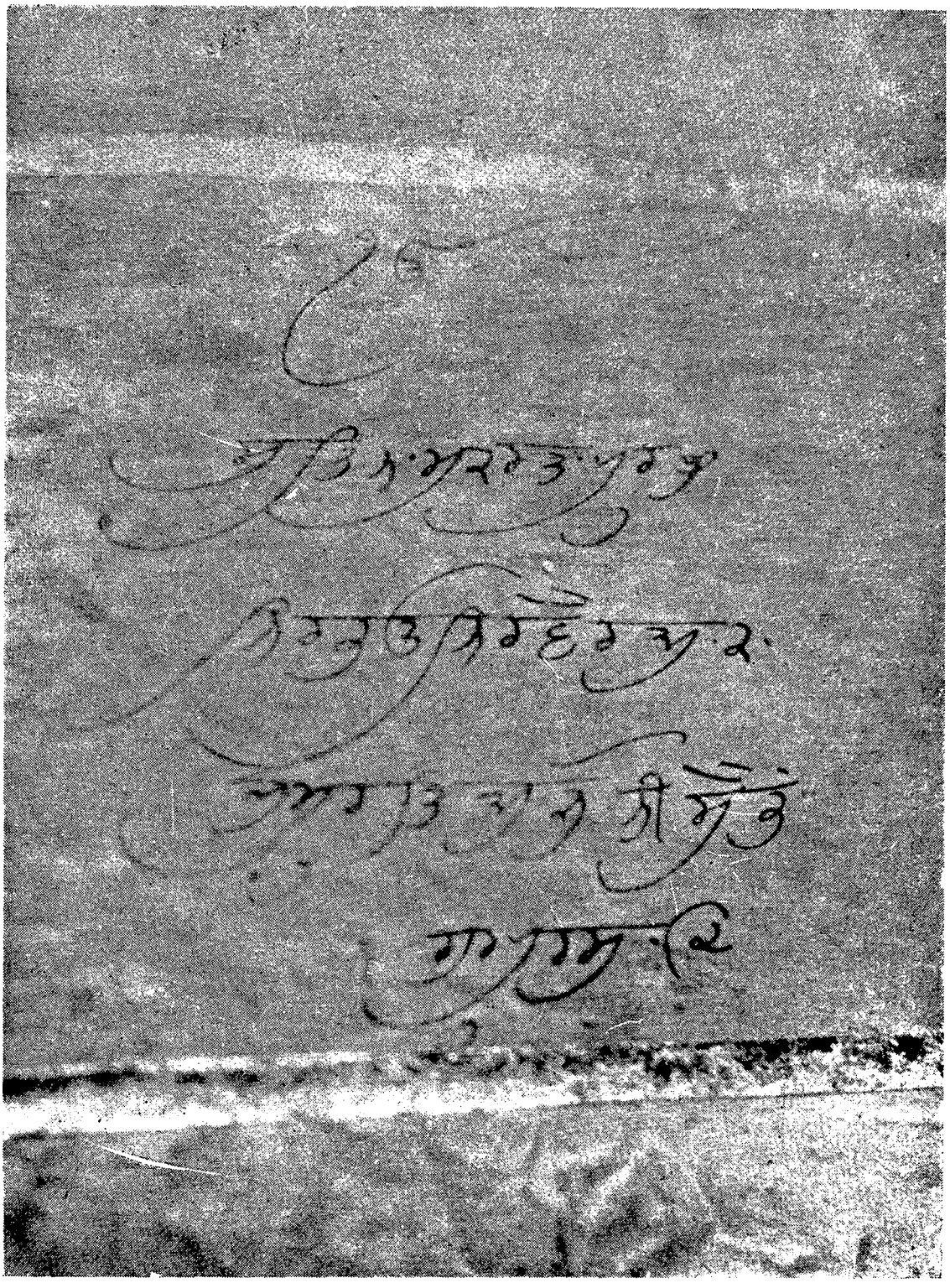
ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਪੋਥੀ ਨੰ: ੧੬੫੭ ਵਿੱਚੋਂ,
ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੨੬ ਬਿ: ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

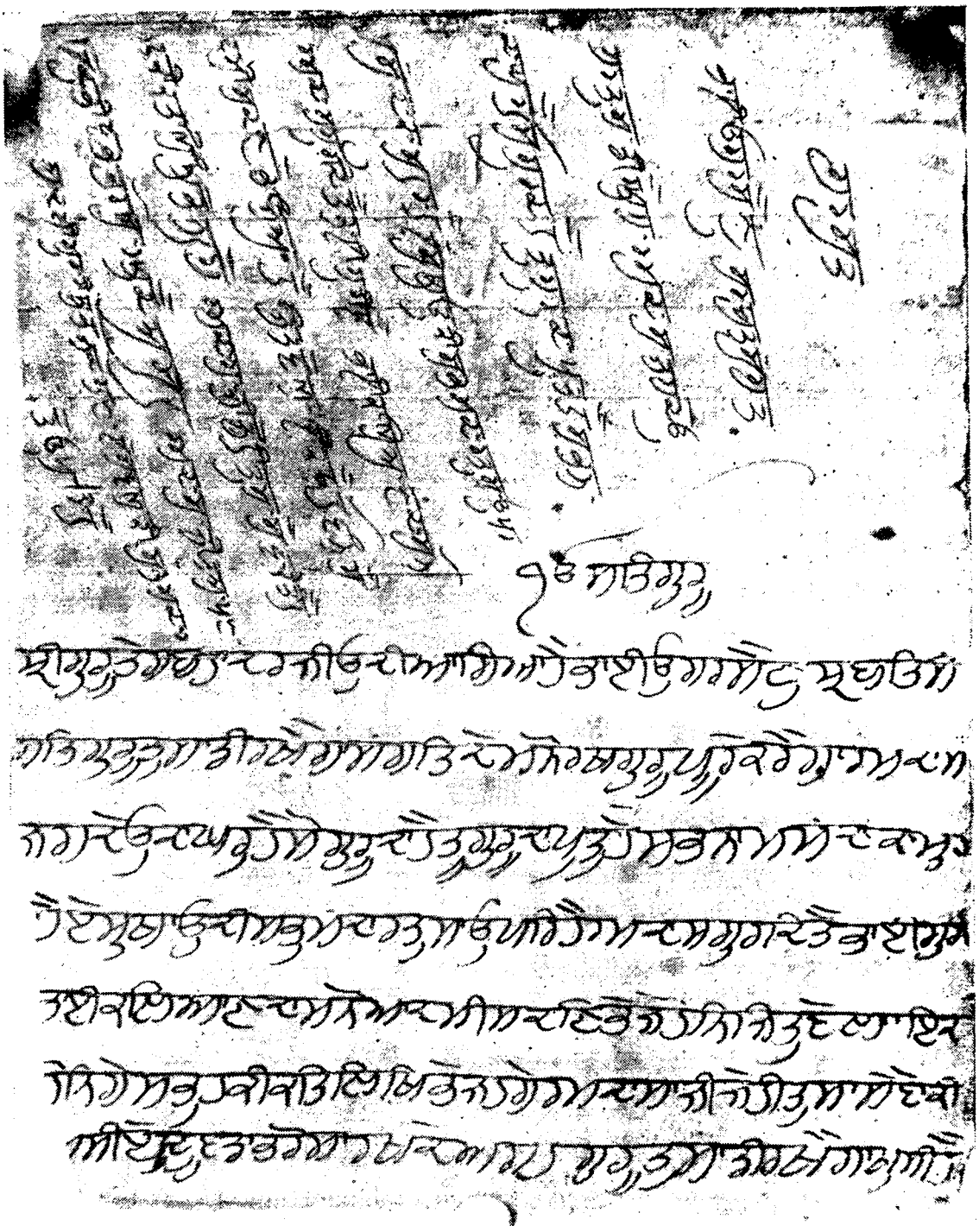

ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੀ ਬੀੜ ਸੰਮਤ ੧੭੩੯ ਬਿ: ਵਿੱਚੋਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

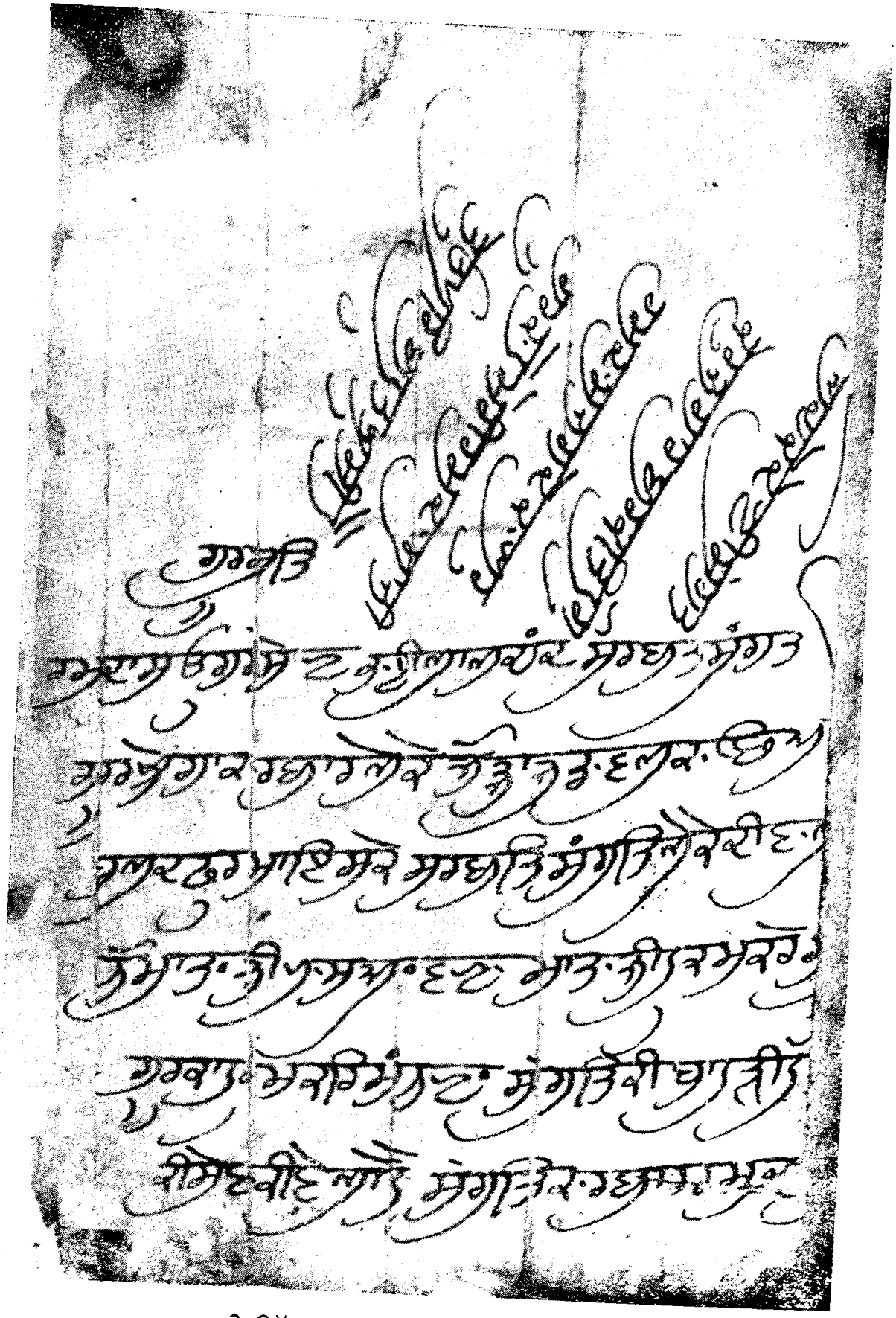

ਭਾਈ ਉੱਗਰ ਸੈਣ, ਲਾਲ ਚੰਦ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਭਾਈ ਉੱਗਰ ਸੈਣ, ਰਾਮਦਾਸ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੦ (ਏ)

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤ

ਭਾਈ ਉਗਰ ਸੈਣ ਸਬਬਤ ਸੰਗਤ

ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੈਗਾ ਰਾਮਦਾਸ ਜਗਦੇਉ

ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ ਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁਤ ਹੈ ਸਭਨਾ

ਮਸੰਦਾ ਕਾ ਮੁਹਰੀ ਹੈ ਏਸ ਥਾਉ ਕੀ ਸਭ ਮਦਾਰ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਹੈ

ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰਦਿਤੈ ਭਾਈ ਗੁਰੀਏ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਨ,

ਆਦਮੀ ਸਦਣ ਭੈਜਿਆ ਹੈ ਜਿਤਨੇ ਲਾਇਕ ਹੋਵਨਿ ਸ,

ਹਕੀਕਤ ਲਿਖਿ ਭੇਜਹਗੇ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਜੇਹੀ ਤੁਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ

ਵਡਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਅਸਹ ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੈਗਾ ਖੁਸੀ ਹੈ

ਆਦਮੀ ਮੁਹਰੀ ਥ ਭੇਜਣਾ ਹੈ ਸਵਾਲ ਜੀ ਸਭ ਮਦਾਰ

ਤ ਉਪਰਿ ਹੈ

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਉਗਰ ਸੈਣ ਸ੍ਰਬਤਿ ਸੰ-
ਗਤਿ ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੈਗਾ ਰਮਦਾਸ
ਜਗਦੇਉ ਦਾ ਘਰੁ ਹੈ ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ ਤੂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਸਭਨਾ ਮਸੰਦਾ ਕਾ ਮੁਹਰੀ
ਹੈ ਏਸੁ ਥਾਉ ਦੀ ਸਭ ਮਦਾਰ ਤੁਸਾ ਉਪਰਿ ਹੈ ਰਮਦਾਸ ਗੁਰਦਿਤੈ ਭਾਈ ਗੁਰੀਏ
ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਨੋ ਆਦਮੀ ਸਦਣਿ ਭੇਜੇ ਹਨਿ ਜਿਤੁਣੇ ਲਾਇਕ
ਹੋਨਿਗੇ ਸਭੁ ਹਕੀਕਤਿ ਲਿਖਿ ਭੇਜਹਗੇ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਜੇਹੀ ਤੁਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ
(ਤੁ)ਸੀ ਏਦੂ ਵਡਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਅਸਹੁ ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੈਗਾ ਖੁਸੀ ਹੈ

ਨੋਟ–ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਗਦੇਉ ਰਾਮ ਦਾਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਉਗਰ ਸੈਣ, ਰਾਮ ਦਾਸ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਇਬਾਰਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੦ (ਸ)

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਲਦ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕੇ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਲੈ ਕੇ ਦੀਵਾਲੀ
ਨੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਵਣਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕਰੇਗੇ
ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਕਰਿ ਮੰਨਣਾ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਗ
(ਸਿਖਾਂ ਪੁਤਾਂ) ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕਾਰ ਬਾਰ ਰਮੁਦਾਸ

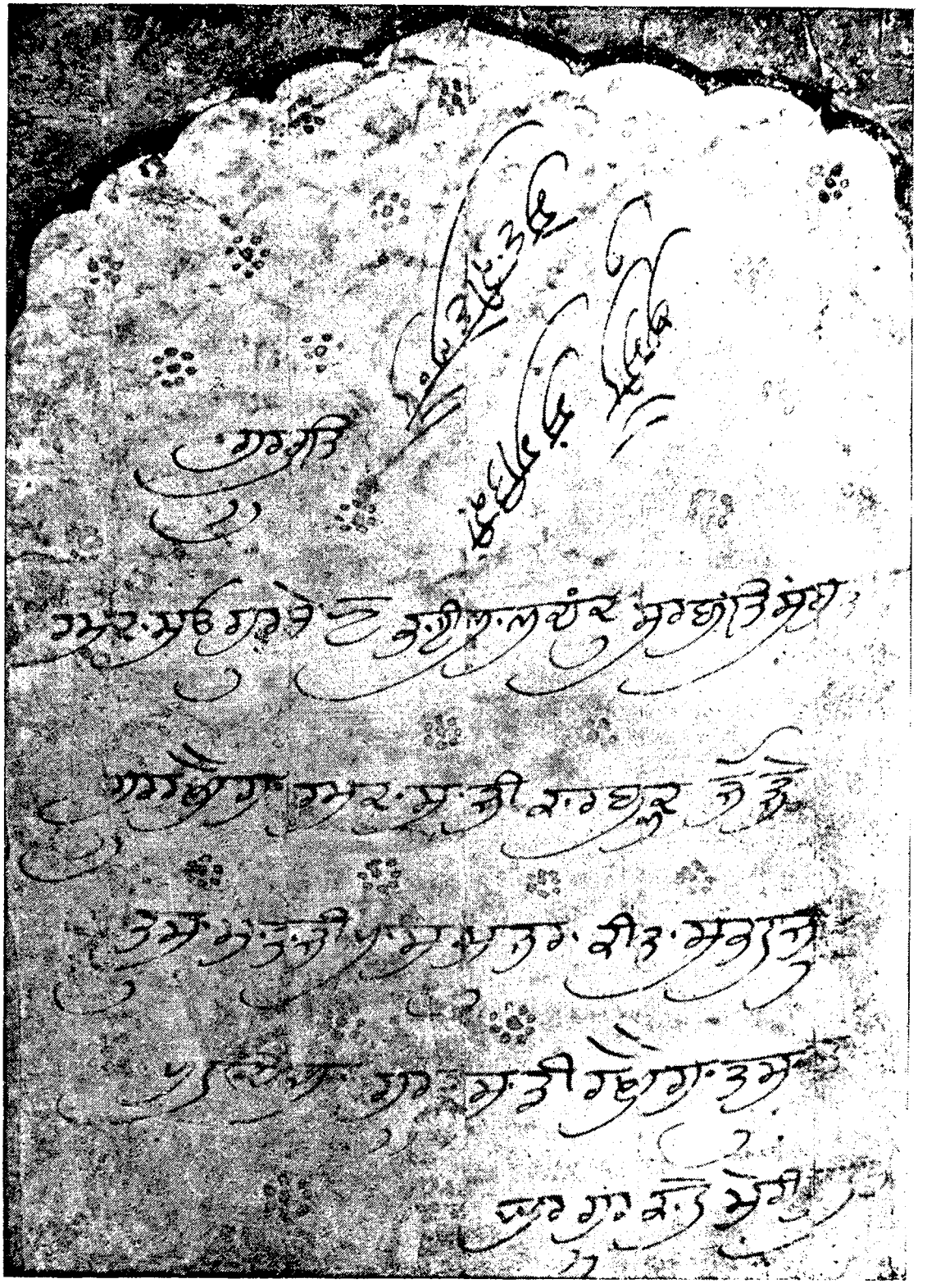
ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥
ਰਾਮ ਦਾਸ ਉਗਰ ਸੈਣ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ
ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਕਾਰ ਬਾਰ ਲੈ ਕੇ ਜੋੜਾ ਜੁੜਾਵਲ ਕਾ ਛਿਅ

ਨੋਟ:—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪਿੰਡ ਜਗਦੇਉ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ ਉਗਰ ਸੈਣ, ਰਾਮ ਦਾਸ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

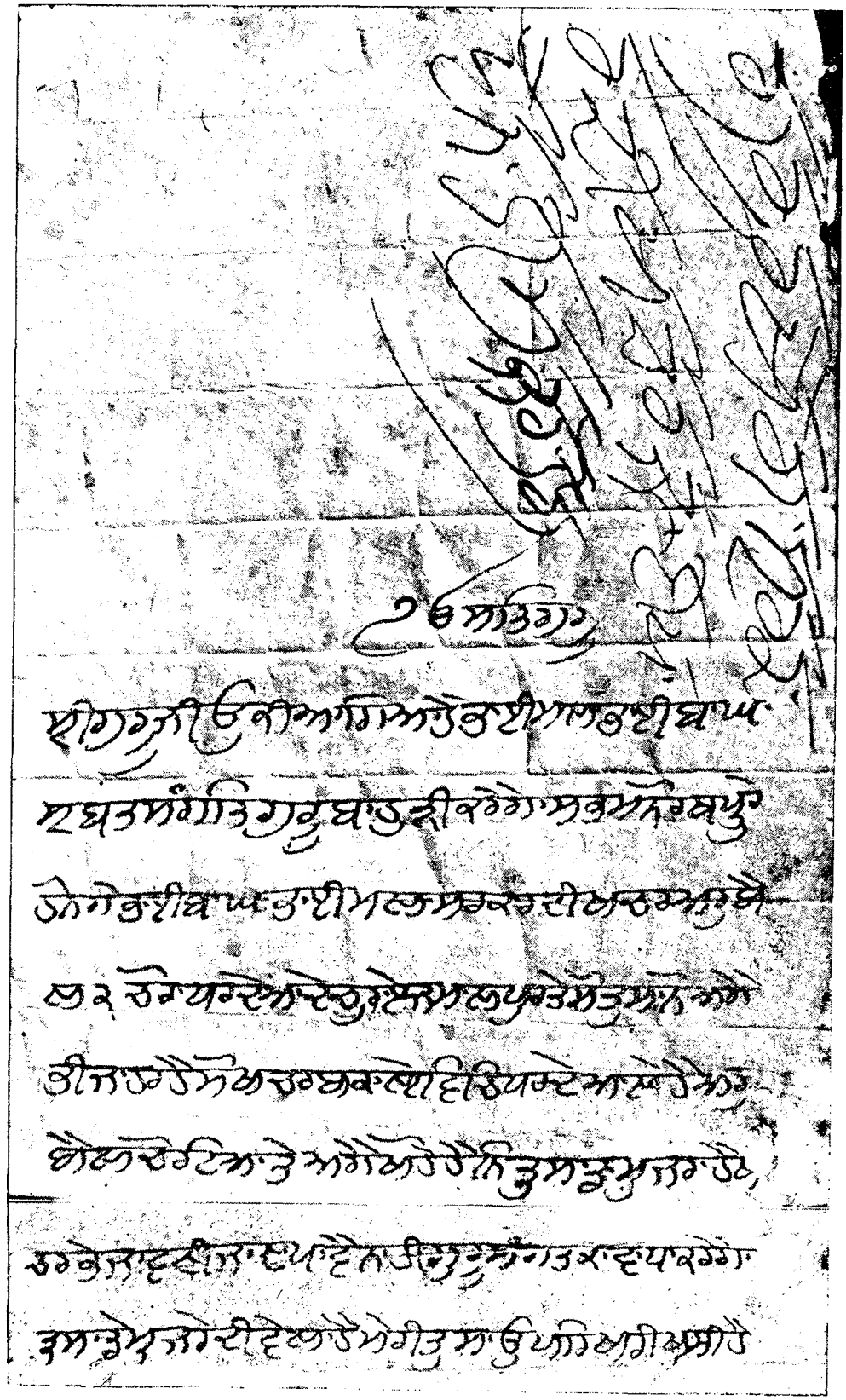
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਭਾਈ ਰਾਮਦਾਸ, ਉਗ੍ਰ ਸੈਨ, ਲਾਲ ਚੰਦ ਆਦਿ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਭਾਈ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਾਘਾ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੧

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਖੁਸੀ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕੀ
ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਰਾਮ ਦਾਸ ਉਗਰ ਸੈਣ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦੁ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ
ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕਾਰ ਬਲਦ ਜੋੜੇ
ਤੁਸਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਮੁਜਰਾ ਕੀਤਾ ਸਭ ਹਜੂਰ
ਪਹੁਚਿਆ ਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੀ ਰਖੈਗਾ ਤੁਸਾਡਾ
ਘਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੈ

[ਭਾਈ ਰਾਮ ਦਾਸ, ਉਗ੍ਰ ਸੈਨ ਆਦਿ
ਜਗਦੇਉ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ]

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸਰਕਾ-
ਰ ਦੀ ਖਚਰ ਜਾਣੀ ਪਾ-
ਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਜਰਾ ਹੋਗੁ
(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੯)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮਲਾ ਭਾਈ ਬਾਘਾ
ਸ੍ਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ
ਹੋਨਗੇ ਭਾਈ ਬਾਘਾ ਭਾਈ ਮਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਚਰ ਅਰੁ ਬੈ-
ਲ ੨ ਚੋਰਾਂ ਧਰਦੇ[1]ਆਦੇ ਚੁਰਾਏ ਜਮਾਲ ਪੁਰ[2] ਤੇ ਸੋ ਤੁਸਾ ਨੋ ਅਗੇ
ਭੀ ਜਾਹਰ ਹੈ ਸੋ ਖਚਰ ਬਕਾਲੇ ਵਿਚਿ ਧਰਦੇ ਆਲੇ ਹੈ ਅਰੁ
ਬੈਲ ਚੋਰਟਿਆ ਤੇ ਅਗੈ ਖੋਹੇ ਹੈਨਿ ਤੁਸਾਡਾ ਮੁਜਰਾ ਹੈ ਖ-
ਚਰ ਭੇਜਾਵਣੀ ਜਾਣ ਪਾਵੈ ਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਕਾ ਵਾਧਾ ਕਰੈਗਾ
ਤੁਸਾਡੇ ਮੁਜਰੇ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤੁਸਾ ਉਪਰਿ ਖਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ

---

[1]ਸਹੀ ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਧਰਦੇਵ, ਜੋ ਬਕਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ।

[2]ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਥੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ (ਮਾਝੇ) ਦੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਨਾਮੀ ਸਥਾਨ ਪਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਮਾਲ ਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਦੋ ਬੈਲ ਤੇ ਇਕ ਖੱਚਰ ਚੁਰਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭਾਈ ਮੱਲਾ, ਬਾਘਾ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬੰਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ
ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤ ਦਾ
ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰ ਕਰੈਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ
ਹੋਨਗੇ ਸਰਬੰਤਿ ਸੰਗਤਿ ਦੀਵਾ-
ਲੀ ਨੋ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੂ
ਸਿਖ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗੁ
ਪਟਣ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾ-
ਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੇਗੁ ਭਾਈ ਬਠਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ ਹੈ ਜੂ ਆਖੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ/
ਮੰਨਣਾ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਗੁ

(ਲੀਸਾਲ ਪਾ: ੯)

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

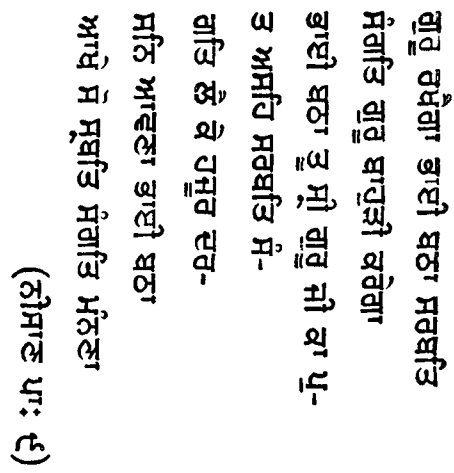
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰੈਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਦੀਵਾਲੀ ਨੋ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੁ ਸਿਖੁ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਪਟਣ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦਾ ਖਾਲ-ਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਨੋ ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਦੇਗੁ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਜੀਉ ਦਾ ਪੁਤੁ) ਹੈ ਜੁ ਆਖੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ ਖੁਸੀ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ
ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ
ਭਾਈ ਬਠਾ ਤੂੰ ਸੀ ਗੁਰੂ ਸੀ ਕਾ ਪੂ-
ਓ ਅਸਹਿ ਸਰਬਤ ਸੰ-
ਗਤਿ ਲੈ ਕੈ ਦਰਸ-
ਸ੍ਰੀ ਅਗਲਾ ਭਾਈ ਬਠਾ
ਆਖੈ ਸੋ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ
(ਮੋਮਾਲ ਪ੍ਰਾ: ਪ੍ਰ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ
ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰੈਗਾ ਸਭ
ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਭਾਈ ਬਠਾ ਤੂੰ ਸਿਖੁ ਅਸਹਿ ਸੰਗਤਿ ਲੈ ਕੈ
ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੁ ਸਿਖੁ ਭਾਈ ਬਠੇ ਨਾਲਿ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ
ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਗੁਰੂ ਓਸ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ ਰਾਸਿ ਕਰੈਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਆਖੈ ਸੋ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ
ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਵਿਚਿ ਬਰਕਤਿ ਕਰੈਗਾ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ

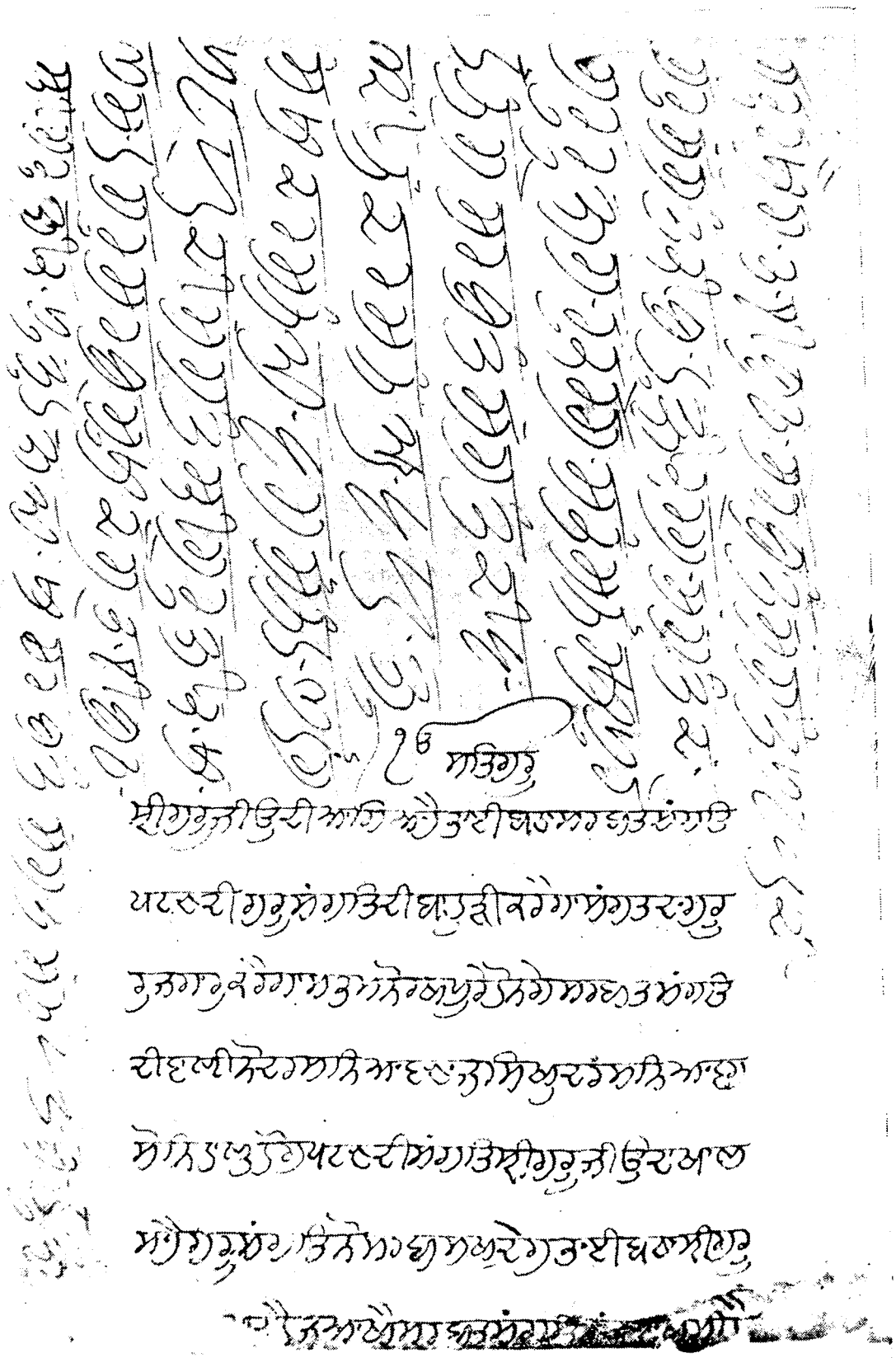
ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਪਰੋਂ ਨੀਸਾਣ ਵਲੋਂ ਭੁਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਹਰੇਕ ਸਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ।
(ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

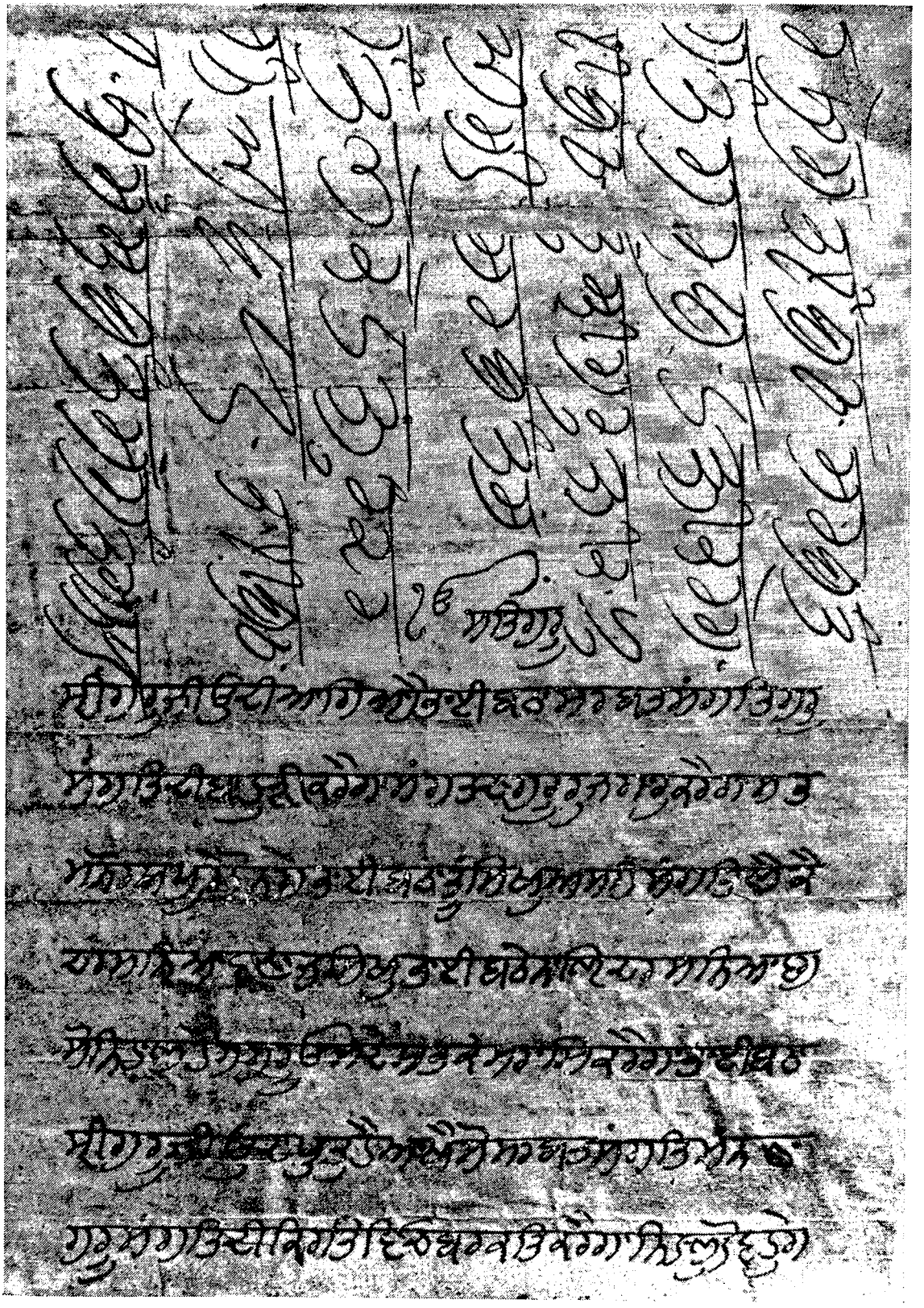

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

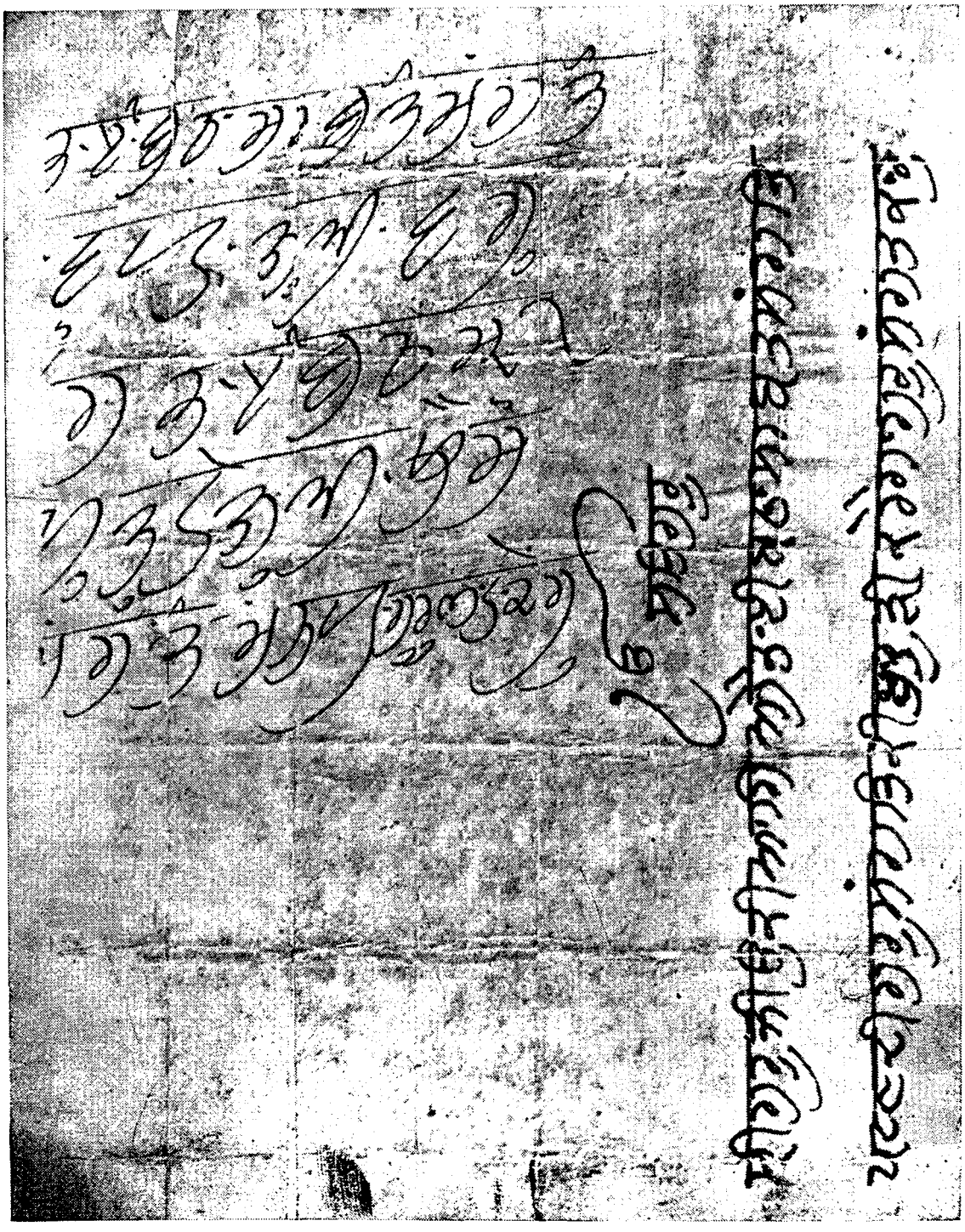

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗ਼ਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤਿ
ਸੰਗਤਿ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ
ਜੁ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ
ਭਾਈ ਬਠਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪੁਤੁ
ਹੈ ਜੁ ਆਖੇ ਸੋ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੯)

੧ ੳ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਲਿਖਤ, ਜੋ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, "੧ ੳ ਸਤਿਗੁਰੂ" ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਿਧਰੇ ਲਹਿ ਕੇ ਡਿੱਗੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਨੀਸਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੬

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

...ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ
...(ਆ)ਵਣਾ ਜੁ ਆਵਗੁ
...(ਹੋ)ਗੁ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸ੍ਰੀ
(ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕਾ) ਪੁਤੁ ਹੈ ਜ ਆਖੈ ਸੋ
ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰੂ ਲਾਹਾ ਦੇਗੁ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੯)

੧ ੳ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ
ਪਟਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਰੁਜ...

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰ: ੨੪, ੨੫ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਕੁਝ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਫਟਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਹੈ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ
ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੁ ਆਵੇਗਾ
ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗੁ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਜੀ ਕਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਜੁ ਆਖੇ ਸੋ ਸ੍ਰ-
ਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ ਪਟਣ
ਕੀ ਸ੍ਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੯)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰੈਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਭਾਈ ਬਠਾ ਤੁਸਾਂ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੁ ਸਿਖੁ ਭਾਈ ਬਠੇ ਨਾਲਿ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਗੁਰੂ ਓਸ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ ਰਾਸਿ ਕਰੈਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਆਖੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਵਿਚਿ ਬਰਕਤਿ ਕਰੈਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਨੋ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੇਗੁ ਪਟਣ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਤੁਸਾ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰੈਗਾ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੮

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰ-
ਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁ-
ੜੀ ਕਰੈਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨੋਰਥ
ਪੂਰੇ ਕਰੈਗਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ
(ਪਟਣ) ਦੀ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ
ਭਾਈ ਬਠੇ ਨਾਲਿ ਆ-
ਵੇਗਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਸਿਖਾ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਖਰੇ ਖੁਸ ਹੋਸਹ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੯)

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਬਠਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰੈਗਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਭਾਈ ਬਠਾ ਤੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦਾ ਪੁਤੁ ਅਸਹਿ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ ਲੈ ਕੈ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੁ ਸਿਖੁ ਭਾ-ਈ ਬਠੇ ਨਾਲਿ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦਾ ਸੇ-ਵਾ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਜੇਹਾ ਲੋਚਹੁਗੇ ਤੇਹਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਰਿਜਕੁ ਵਧੈਗਾ ਸ੍ਰੀ-ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਨੋ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੇਗੁ ਖੁਸੀ ਹੋਈ

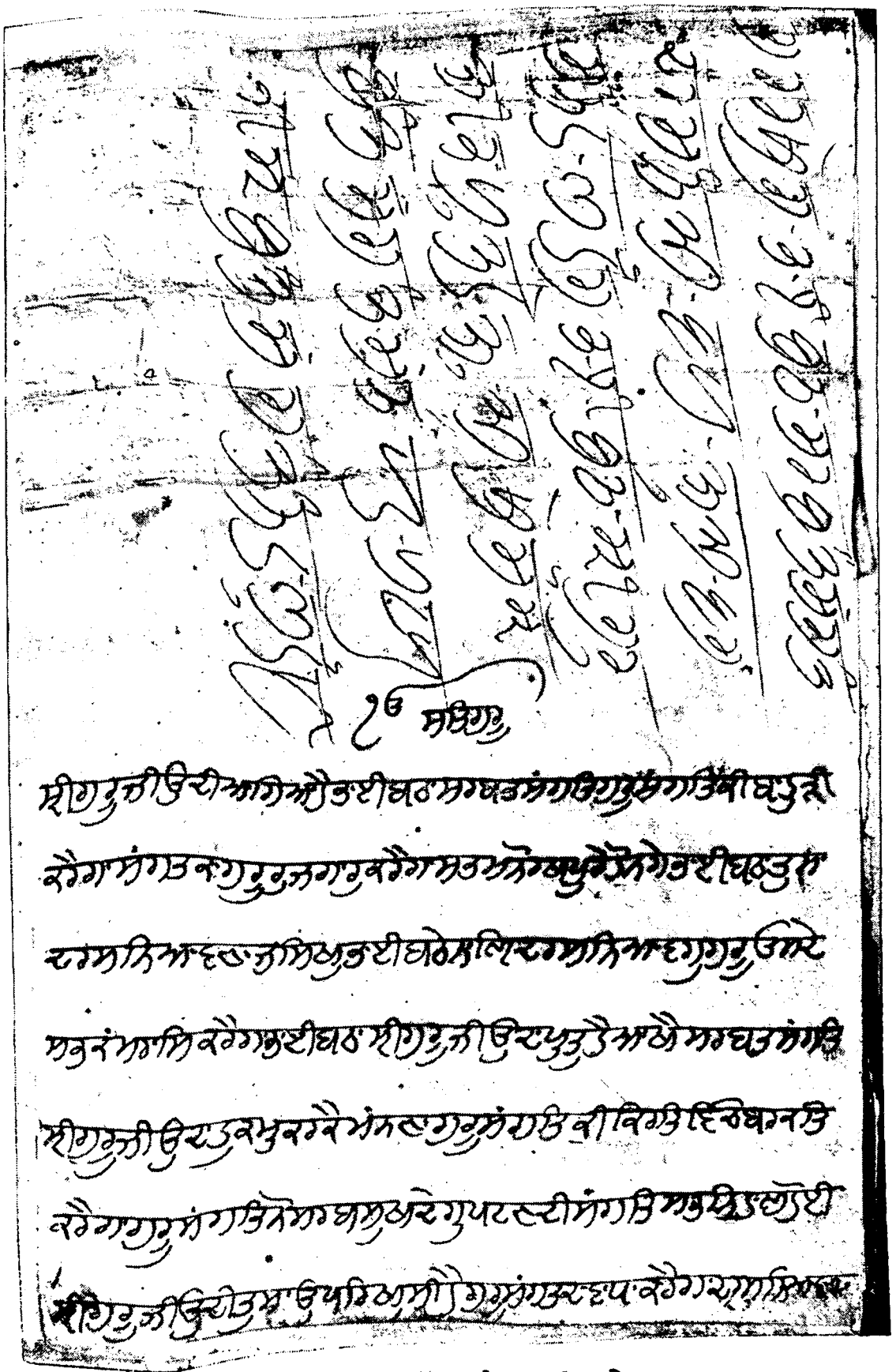
ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਨੀਸਾਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਲਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

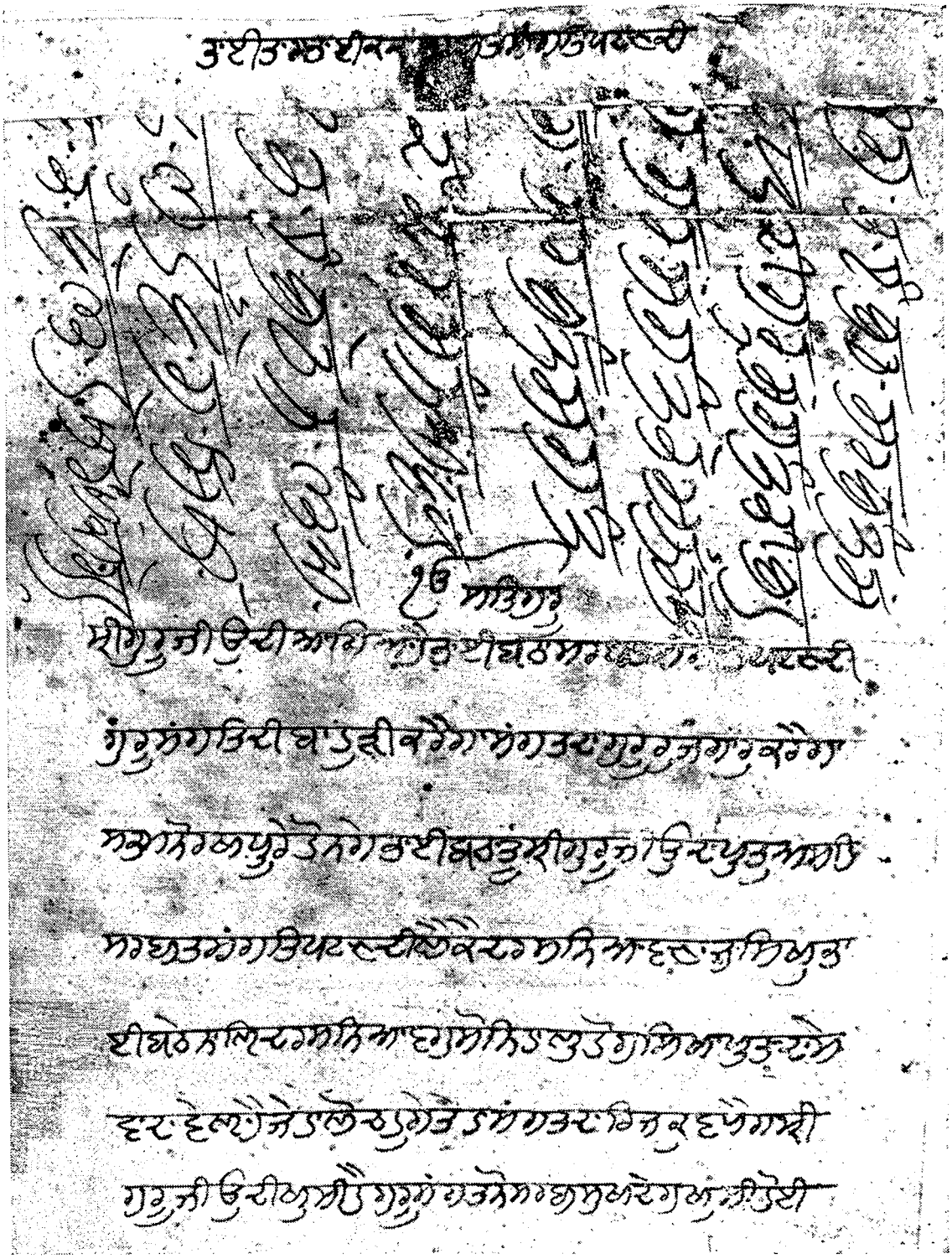

ਸੁਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

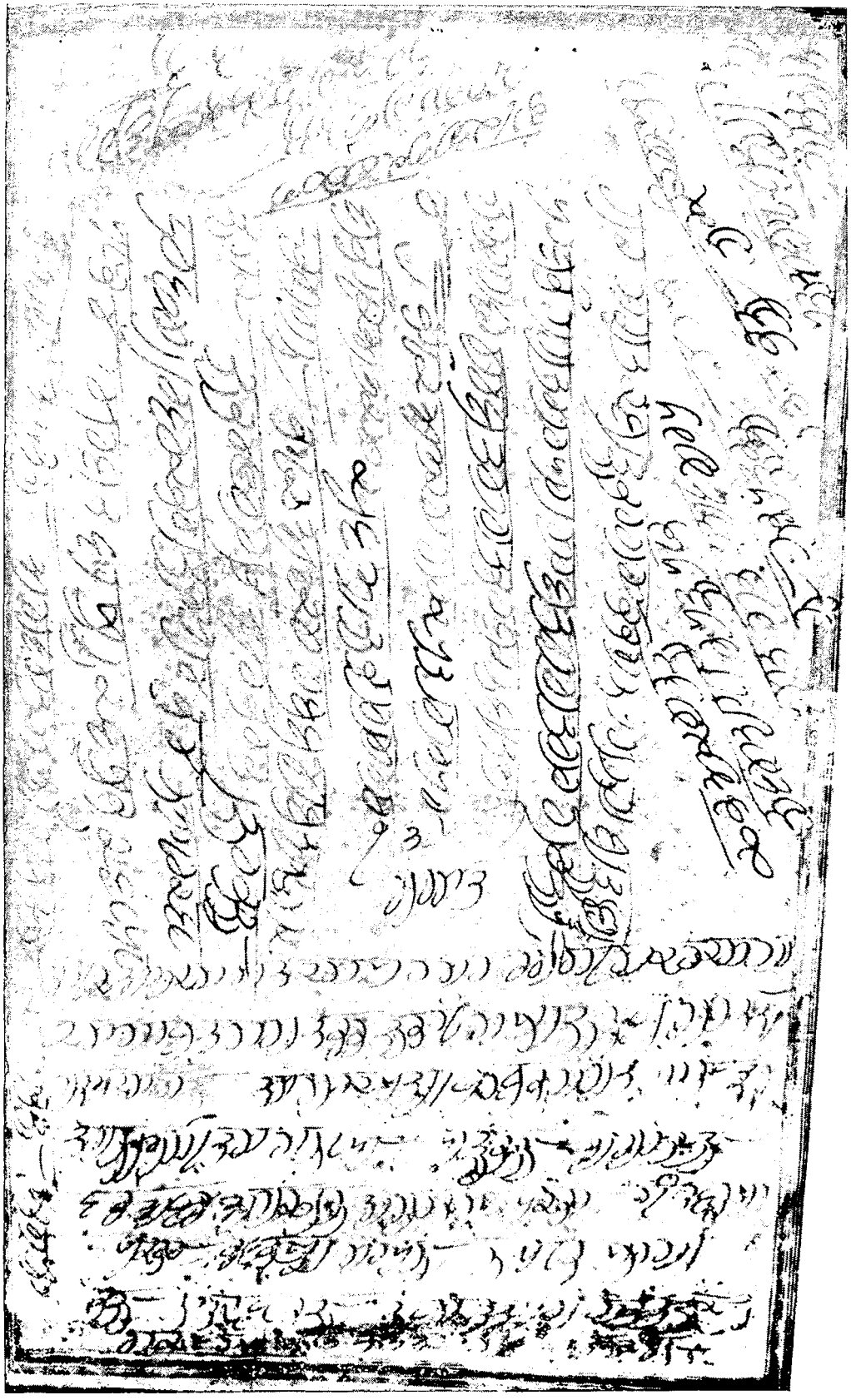

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

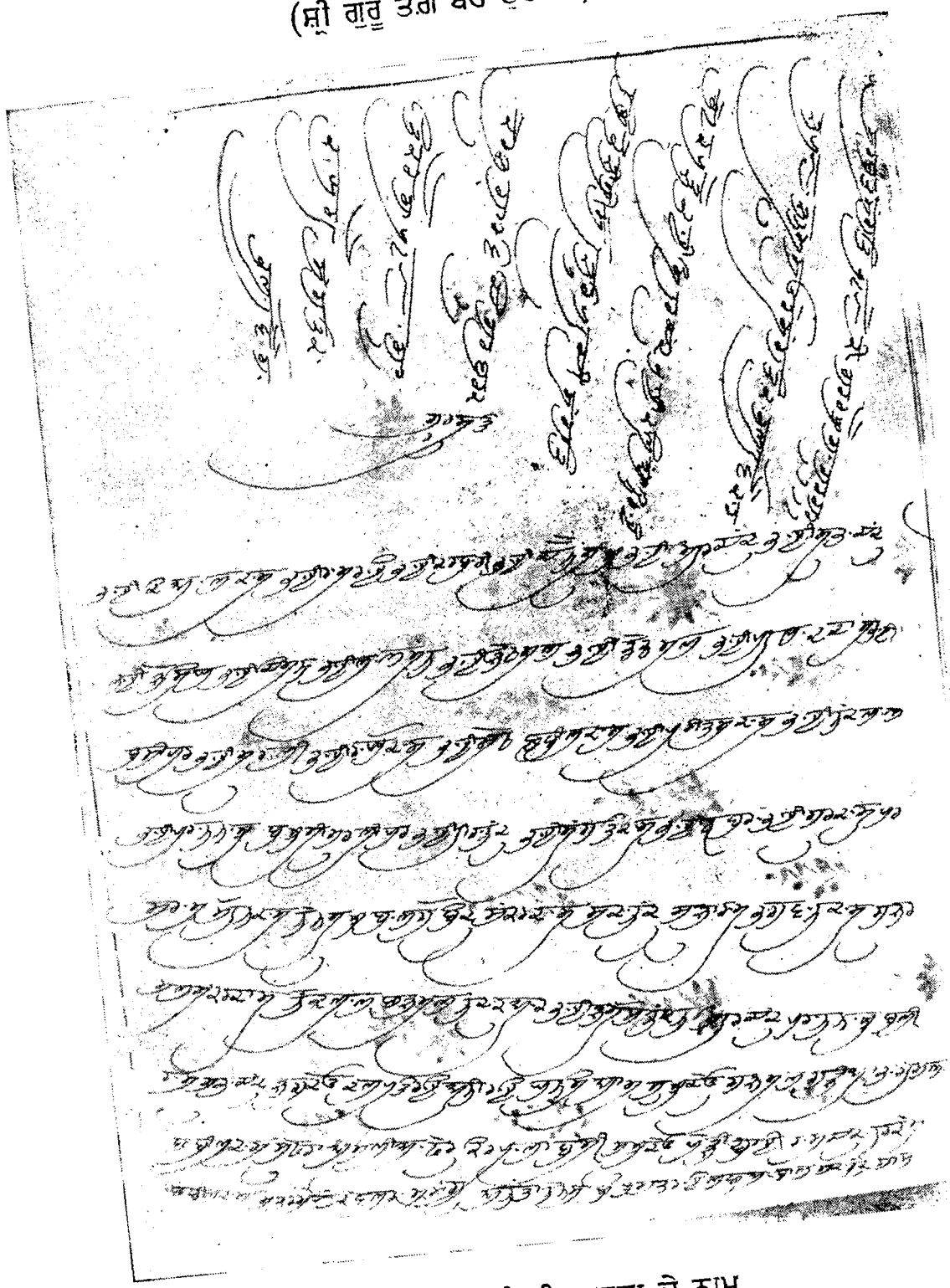
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨੯

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਨਗੀ ਬਹੁੜ
••• ... ... ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ
ਜਨਮ ਸਵਰੇ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਭਰ ਬਰਨ ਬਹੁਤ ਲੋ-
ਚਣਾ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁਤ ਹੈ (॥).....

੧ ੴ ਗੁਰੂਸਤਿ

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਸਤੀ ਦਾਸ ... ...

ਨੋਟ: —ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਕੁਝ ਚਿੱਧ ਮਿੱਧ ਤੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਜਿਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩੦

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ
ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਕਾਰੂ
ਭੇਟ ਕਪੜੇ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਰਾਇ
ਹਥਿ ਭੇਜੀ ਸੀ ਸੋ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੀ ਸੰਗਤਿ
ਕੇ ਰੁਜਗਾਰ ਵਿਚਿ ਗੁਰੂ ਬਰਕ-
ਤਿ ਕਰੇਗਾ ਪਟਣਾ ਗੁਰੂ
ਕਾ ਘਰ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕਾ
ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ/
ਭਾਈ ਚੈਨਸੁਖ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਭਾਈ ਸੁਭਾ ਚੰਦ
ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਚਿਮਨਾ ਭਾਈ ਲਾਲ ਮਨ ਭਾਈ ਜੇਠਮਲ/
ਭਾਈ ਡੇਡ ਮਲ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ ਭਾਈ
ਬੰਸੀਧਰ ਭਾਈ ਮੁਰਲੀ ਭਾਈ ਰਾਘੋਦਾਸ ਭਾਈ ਸੇਠ ਛਬੀਲਦਾਸ/
ਭਾਈ ਪਰੀਤਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ
ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਬਖਸੀ ਮੁਰਲੀਧਰ ਭਾਈ ਹੀਰਾਨੰਦ/
ਭਾਈ ਸੰਗਤਿ ਦਾਸੁ ਭਾਈ ਝਬਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸੁ ਪਰ-
ਸੁ ਰਾਮੁ ਮੋਹਨ ਦਾਸੁ ਨੈਨ ਸੁਖ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਕਰ ਦਾਸੁ/
ਸਦਾਨੰਦ ਸੂਜਾ ਰਾਮ ਭਗਵਾਨੁ ਦਾਸੁ ਗੁਜਰ-
ਮਲੁ ਸੰਕਰਦਾਸੁ ਨੰਦ ਲਾਲ ਛਜੂ ਮਲ ਨੰਦ ਕੁਆਰ/
ਭਾਈ ਜਸੋਧਾ ਨੰਦਨ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਬਲੀ-
ਰਾਮੁ ਸਭਾ ਚੰਦ ਜਗਦੇਉ ਦਲਪਤਿ ਰਾਇ ਅਨੀ ਰਾਇ ਘਨਸਿਆਮ/
ਸੁਖਦੇਉ ਗਜ ਮਲ ਗੜੀਆ ਭਾਗੁ ਮਲ
ਛਬੀਲ ਦਾਸੁ ਸੁਫੇਰਾ ਅਮਲੀਆ ਫੇਰੂ ਕਿਰਪਾਲਾ ਬੰਸੀ/
ਸੁਖਦੇਉ ਪੇੜੀ ਬਾਈ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਹਰਕੇਸੁ
ਛਬੀਲਦਾਸ ਮਿਤ੍ਰਸੈਣ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਮੰਗੂ ਅਨੰਤਾ ਮਨਸੁਖੁ/
ਬਸੰਤ ਰਾਇ ਲਛੂਆ ਬਾਲਾ ਸਦਾਨੰਦ ਸਾਧੂ/

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

३१

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

੧ ੴ ਗੁਰੂਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਚੈਨਸੁਖੁ/
ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਸੋਭਾ ਚੰਦ ਭਾਈ ਜੈਤ ਮਲ ਭਾਈ
ਡੇਡ ਮਲ ਭਾਈ ਨੰਦ ਕੁਆਰ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ ਭਾਈ ਬੰਸੀ/
ਭਾਈ ਮੁਰਲੀ ਭਾਈ ਪਰੀਤਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਘੋ/
ਦਾਸ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਬੇਬੇ ਪੇੜੀ ਬਾਈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸਿਖਾਂ ਕੇ/
ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੈਗਾ ਭਾਈ
ਜੀ ਅਸਾਂ ਮੁਗੇਰ ਛਾਵਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ/
ਭਾਈ ਜੀ ਪਰੇ ਕੇ ਜੁ ਤੁਮਾਰੈ ਸੂਬੈ/

/ਕੇ ਮਸੰਦ ਹਨਿ
ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪਰੇ ਕੀ
ਲੈ ਕੇ ਦਰਸਨਿ ਆ-
ਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਆਵੈਗਾ
ਤਿਸ ਕਾ ਰੁਜਗਾਰ ਹੋਗ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ
ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਕਹੈ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਕਰਿ ਮੰਨਣਾ
ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰ ਕਰੇਗਾ ਅਉਰ ਭਾਈ ਜੀ
ਸਹਜਾਦ ਪੁਰ ਕੋ ਡੇਰੇ ਕੇ ਖੇਮੇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ
ਲਿਖਿਆ ਚਾਹਤੇ ਹਹ/ਜਿਉ ਤੁਮ ਕਹਿ ਭੇਜਹੁ
ਤਿਉ ਹਮ ਹੁਕਮਨਾਵਾ ਸੰਗਤਿ
ਕੋ ਲਿਖਹ ਦੋ ਕੋੜੀਆਂ ਪਗਾਂ
ਬਿਹਾਰ ਕੀ ਭੇਜਣੀ
ਏਕ ਕੋੜੀ ਪਗਾਂ ਕੀ/ਚਾਲੀਸ ਰੁਪਯੇ
ਕੀ ਭੇਜਣੀ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਰੁਜਗਾ/ਰ ਹੋਗੁ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਕੋਈ ਅਵਲ ਹਵੇਲੀ
ਹੋਵੇ ਬਡੀ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਮੋ
ਕਬੀਲੇ ਹਮਾਰੇ ਰਖਣੈ
ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰ ਮੋ
ਬਰਕਤਿ ਕਰੈਗਾ ਸੇਵਾ
ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ

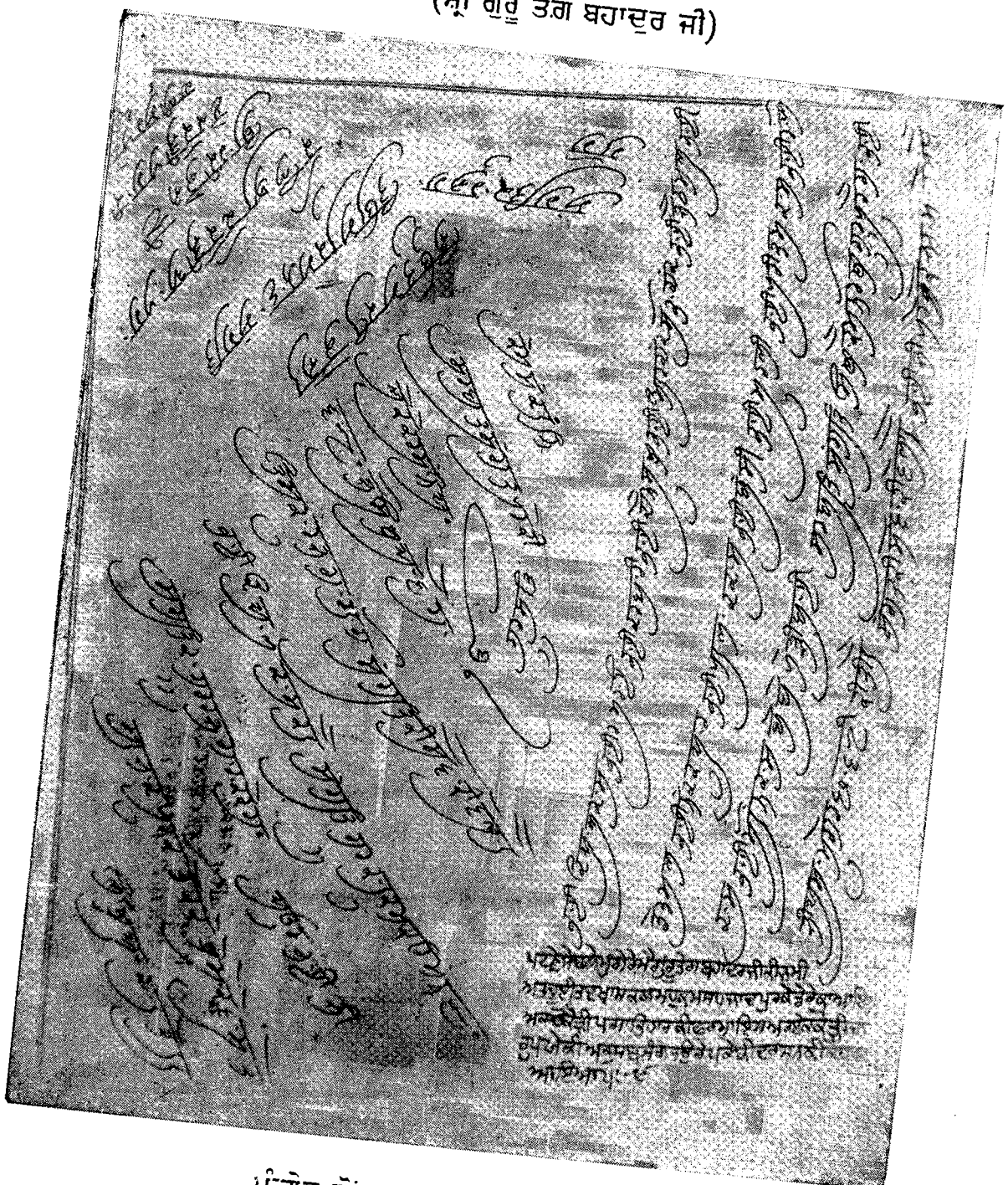
ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਚੈਨ ਸੁਖ/
ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਸੋਭਾ ਚੰਦੁ
ਭਾਈ ਜੇਠ ਮਲ ਭਾਈ ਡੇਡ ਮਲ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸੁ ਭਾਈ ਬੰਸੀ ਭਾਈ ਮੁਰਲੀ ਧਰ/
ਭਾਈ ਰਾਘੋਦਾਸ ਭਾਈ ਦੀਨਾ ਨਾਥ
ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਭਾਈ ਪਰੀਤਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਨੰਦ ਕੁਆਰ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ/
ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਭਾਈ ਮੁਰਲੀਧਰ ਭਾਈ
ਸਿੰਘਾ ਭਾਈ ਸਦਾਨੰਦ ਭਾਈ ਕਵਲ ਨੈਨ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਮਨ/
ਭਾਈ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ
ਭਾਈ ਅਮਲੀਆ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਭਾਈ ਬੈਜ ਨਾਥ ਭਾਈ ਸੰਗੁਤ ਦਾਸ/
ਭਾਈ ਝਬਰ ਸਿੰਘ ਬੇਬੇ ਪੇੜੀ ਬਾਈ
ਭਾਈ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਗੁਜਰ ਮਲ ਭਾਈ ਜਗਦੇਉ ਭਾਈ ਭੋਜ ਰਾਇ/
ਭਾਈ ਦਲਪਤ ਦਾਸ ਭਾਰਾ ਦਰੀਆ
ਚਿਤਾ ਬਿੰਦਰਾਬਨ ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣੇ ਕੀ ਸੂਬੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ/
ਜਿਨ ਸਿਖਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੈ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਰੈਗਾ ਅਸੀ ਪਰੈ ਰਾਜੇ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਗਏ ਹਾਂ/
ਕਬੀਲਾ ਹਮੋ ਪਟਣੈ
ਮੋ ਛੋਡਾ ਹੈ ਜਿਨਿ ਸਿਖ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਪੈਸੇ ਕੀ ਮੁਹਰ ਥਾਇ/
ਪੜੈਗੀ ਸੰਗਤ
ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਜੁ ਸਿਖ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਤਿਸ ਕੈ ਰੁਜਗਾਰ ਮੋ ਬਰਕਤਿ ਹੋਵੈਗੀ/
ਸੇਵਾ ਕਾ ਵਖਤ ਹੈ/

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

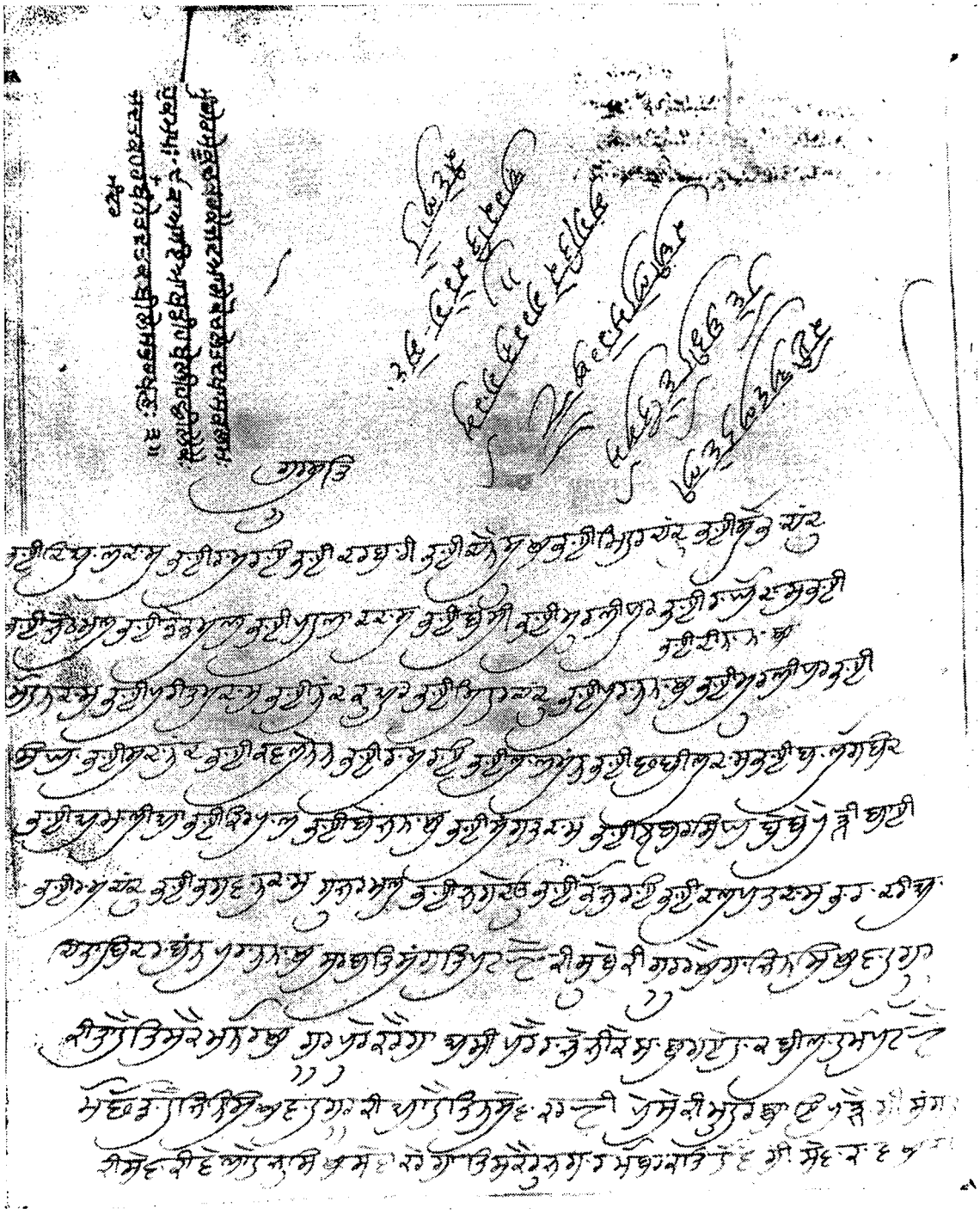

ਮੁੰਗੇਰ ਤੋਂ ਪਟਨੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

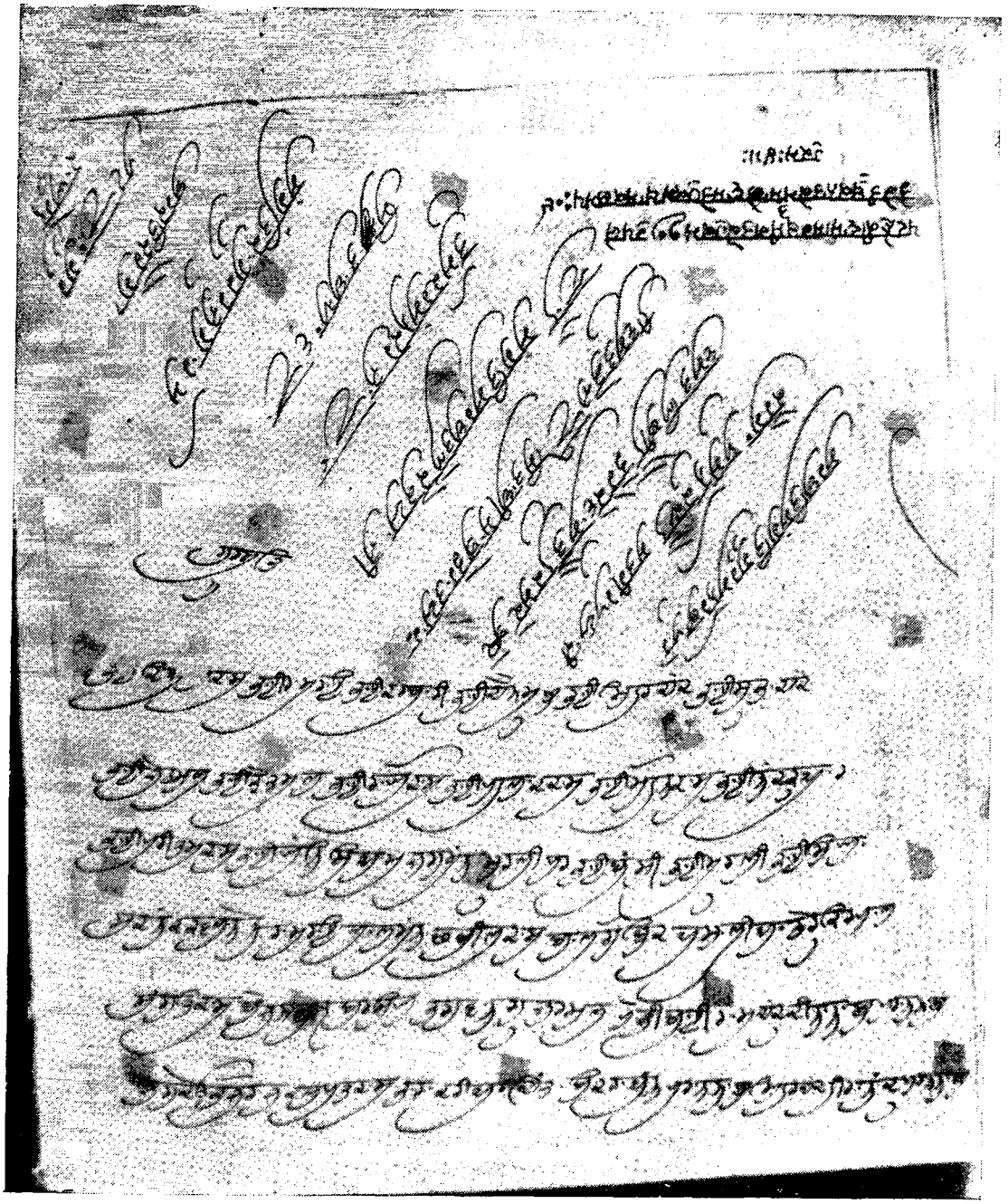
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ
ਕਰੈਗਾ ਅਸੂ ਨੋ ਕੂਚ ਹੈ ਸਤਰੀ ਰੁਪਯਾ ਕੀ
ਵਸਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਡੇਰੇ ਕੇ ਵਾਸਤੈ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ
ਹੀ ਵਸਤੁ ਭੇਜਣੀ ਸਿਤਾਬੀ ਸਾਥ ਡੇਰਾ ਤੈਯਾਰ ਕਰ-
ਣਾ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਸਰਬਤ ਲੈ ਕੇ ਭਯਾ ਜੀ
ਤੁਮੋ ਦਰਸਨੁ ਕਰਿ ਜਾਣਾ
ਸਿਤਾਬ ਆਵਣਾ
ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰ ਮੋ
ਬਰਕਤਿ ਕਰੈਗਾ
ਪਟਣਾ ਗੁਰੂ
ਕਾ ਘਰੁ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਚੈਨਸੁਖੁ/
ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਭਾਈ ਸੁਭਾ ਚੰਦ
ਭਾਈ ਜੇਠ ਮਲ ਭਾਈ ਡੇਡ ਮਲ ਭਾਈ ਰਾਘੋ ਦਾਸ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ/
ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਭਾਈ ਨੰਦ ਕੁਆਰ
ਭਾਈ ਪਰੀਤਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਘਨਿ ਸਿਆਮ ਜਗਮੰਨ ਮੁਰਲੀਧਰ ਭਾਈ ਬੰਸੀ/
ਭਾਈ ਮੁਰਲੀ ਭਾਈ ਸਿੰਘਾ
ਸਦਾਨੰਦ ਕਵਲਨੈਨ ਰਾਮਰਾਇ ਲਾਲਮੰਨ ਛਬੀਲਦਾਸ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ/
ਅਮਲੀਆ ਫੇਰੂ ਕਿਰਪਾਲ
ਸੰਗਤਿ ਦਾਸ ਬੈਜਨਾਥ ਝਬਰ ਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਗੁਜਰਮਲ ਪੇੜੀ ਬਾਈ ਰਾਮਚੰਦੁ/
ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਪਰਾਨ ਨਾਥ
ਜਗਦੇਉ ਭੋਜ ਰਾਜ ਦਲਪਤ ਦਾਸ ਭਾਰਾ ਦਰੀਆ ਚਿੰਤਾ ਬਿੰਦਰਾਬਨ/
ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਹੀਰਾਨੰਦ ਪਰਾਨ ਨਾਥ/

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਕੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਰਗਾਹ
ਬਾਇ ਪੜ੍ਹਣੀ ਸੰਗਤ
ਯਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ ਸੇ ਪੜ੍ਹ ਤ ਭਾਖੀ
ਰਾਸਾ ਦੇ ਪਾਸ ਤੇ ਛੇਹਾ ਆਖਾ ਹੋਵੈ
ਤਾ ਭੰਜਲਾ ਵਿਚ ਸਹੇਲਾ ਤਿੰਨ ਕਨਾਡਾਂ
ਵਿਚ ਸਿਹਤਖਾਨਾ ਖਾਸੇ ਛੇਹੇ ਨ ਭੰਜਲਾ
ਤਿੰਨ ਕਨਾਡਾਂ ਵਿਚ ਕਲੰਦਰੀ ਰਸੋਈ
ਨ ਭੰਜਲੀ ਵਿਚ ਰਾਵਟੀ ਪੰਜ
ਗਾਜੀ ਹੋਰ ਭੰਜਲੀ
ਅੰਦਰ ਦਾ ਛੇਹਾ ਕਨਾਡਾਂ ਹੋਰ ਸਾਮ
ਭਾਖੀ ਮਲੂਮ ਮਿਹਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ
ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੰਗਾ
ਪਟਨਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਘਰ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਚੈਨਸੁਖ/

ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਭਾਈ ਸੋਭਾ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਜੇਠਮਲ ਭਾਈ ਡੇਡਮਲ
ਭਾਈ ਨੰਦਕੁਆਰ ਭਾਈ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਨਾਥ/

ਭਾਈ ਹੀਰਾਨੰਦ ਭਾਈ ਸੋਭਾ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਕਵਲਨੈਨ ਭਾਈ ਰਾਘੋਦਾਸ
ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ ਭਾਈ ਮੁਰਲੀ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ/

ਭਾਈ ਹਰ ਜੀ ਮਲ ਭਾਈ ਸਦਾਨੰਦ ਭਾਈ ਕਵਲਨੈਨ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ
ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਭਾਈ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਈ ਜਗਮੰਨ ਭਾਈ ਸੰਗਤਿ ਦਾਸ/

ਭਾਈ ਬੈਜ ਨਾਥ ਭਾਈ ਝਬਰ ਸਿੰਘ ਅਮਲੀਆ ਕਿਰ-
ਪਾਲ ਫੇਰੂ ਭਾਈ ਬਿੰਦਰਾਬਨ ਭਾਈ ਲਾਲਮੰਨ ਛਬੀਲਾ ਨੈਨਸੁਖ ਭਾਈ ਮੂਲਾ/

ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਭਾਈ ਚੇਤਨ ਜਾਦੋ ਬੇਬੇ
ਪੈੜੀ ਬਾਈ ਭਾਰਾ ਮਲੂਕਾ ਲਛੂਆ ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਨਾਥ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ/

ਪਟਣੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ
ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜਿਨ ਸਿਖਾਂ ਵਾਹਗੁਰੂ/

ਕੀਆ ਹੈ ਸਭਨਾ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ
ਪਟਣਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਘਰ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਗੁ ਸੰਗਤਿ ਸੇਵਾ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ/

ਕੀ ਕਰਤੀ ਹੈ ਤੁਮਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸੰਗਤਿ/

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩੫

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ
ਪਟਣੇ ਕੀ ਜਿਨਿ ਸਿਖਾ
ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ
ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਵਹਿਗੇ ਗੋਬਿੰਦ
ਦਾਸ ਕੀ ਬਧਾਈ ਉਪਰਿ ਸੰਗਤ
ਖਰਚ ਕੀਆ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ
ਪਜਾ ਰੁਪਯੇ ਕੀ ਮੁਹਰ ਥਾਇ ਪੜੀ
ਪੀਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੋ ਥਾ-
ਇ ਪਈ ਆਗੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ
ਤਿਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਰੁਜਗਾਰ ਮੋ ਬਰ-
ਕਤਿ ਹੋਗ ਭਾਈ ਜੀ ਸਰਪਾਉ ਭੇਜਿਆ ਹੈ
ਪਟਣਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਘਰ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਗ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਚੈਨਸੁਖ/
ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਸੁਭਾ ਚੰਦੁ
ਭਾਈ ਜੇਠ ਮਲ ਭਾਈ ਡੇਡ ਮਲ ਭਾਈ ਨੰਦ ਕੁਆਰ ਭਾਈ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ
ਭਾਈ ਹੀਰਾਨੰਦੁ ਭਾਈ ਰਾਘੋਦਾਸ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ ਭਾਈ ਬੰਸੀਧਰ ਭਾਈ ਮੁਰਲੀਧਰ
ਮੋਹਨ ਦਾਸ ਭਾਈ ਨੈਨ ਸੁਖ ਭਾਈ ਹਰਕੇਸ ਭਾਈ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਭਾਈ-
ਭਾਈ ਸਦਾਨੰਦ ਭਾਈ ਘਨਿ ਸਿਆਮ ਭਾਈ ਕਵਲਨੈਨ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ/
ਭਾਈ ਮੁਰਲੀਧਰ ਭਾਈ-
ਭਾਈ ਸਿੰਘਾ ਭਾਈ ਸੰਗਤਿ ਦਾਸ ਭਾਈ ਬੈਜ ਨਾਥ ਭਾਈ ਸੁਖ ਦੇਉ ਭਾਈ ਝਬਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ-
ਮ ਭਾਈ ਜਗਮੰਨ, ਭਾਈ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਹੁਮਨ ਭਾਈ ਲਾਲਮਨ ਭਾਈ ਅਨੰਤ ਦਾਸ ਭਾਈ-
ਸੁਫੇਰ ਚੰਦ ਭਾਈ ਨੈਨਸੁਖ ਗੁਲਾਲ ਚੰਦ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦੁ ਭਾਈ ਭਗਤਾ ਬਿੰਦਰਾਬਨ
ਪਾਲਾ ਫੇਰੂ ਬੰਸੀਧਰ ਸੁਖਦੇਉ ਮਾਛੀ ਸੂਜਾ ਰਾਮ ਚੈਨ ਸੁਖ ਹੀਰਾਨੰਦੁ ਪਰਸ ਰਾਮ
ਮਿਤਰ ਸੈਣ ਗਜੂ ਮਲ ਜਗਦੇਉ ਦਲਪਤ ਦਾਸ ਭਾਈ ਮਲੂਕ ਦਾਸੀਆ ਚੇਤਨ
ਲਛੂਆ ਰਘੁਨਾਥ ਫਤਹ ਚੰਦ ਬੇਬੇ ਪੇੜੀ ਬਾਈ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਪਰਾਨ ਨਾਥ/

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੇ੯

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਹਮ ਤੁਮਾਰਾ ਬੈਠੇ ਰਾਹੁ ਦੇ-
ਖਦੇ ਹੈ ਬਹੁਤ
ਸਿਤਾਬ ਆਵਣਾ
ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ

੧ ਓ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਈ ਡੇਡ ਮਲ/
ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਕੂਚ ਕੀਏ ਹਮ ਕੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਹਿ ਰਾਜੇ ਜੀ ਕੇ ਕੂਚਕੀਏ ਸਤ ਰੋਜ ਹੋਏ ਹੈ/
ਤੁਮਾਰੇ ਵਾਸਤੇ
ਹਮੋ ਨੇ ਮੁਕਾਮ ਕੀਏ ਹੈ ਰਾਤ ਰਾਤ ਕਰਿ ਕੈ ਬਹੁਤ ਸਿਤਾਬੀ ਸਾਥ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ/
ਆਇ ਪਹੁਚਣਾ
ਦਉੜਨ ਵਾਲਾ ਕੋਸਾ [1]ਕਰਿਕੇ ਆਠ ਪਹਰ ਮੋ ਆਇ ਪਹੁਚਣਾ ਢੀਲ ਪਾਉ ਘੜੀ
ਕੀ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ/

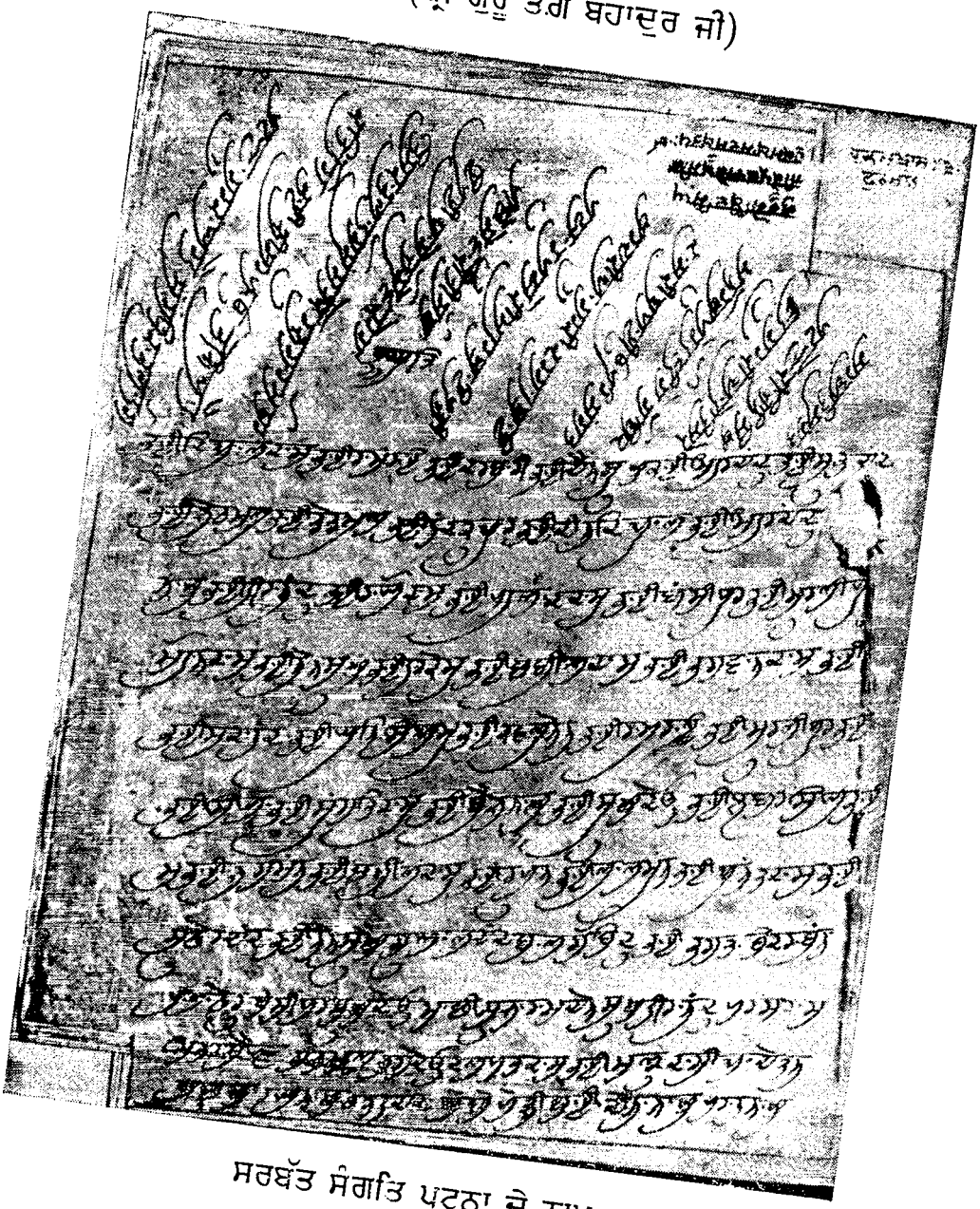
---

[1]ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੇਜ਼ ਕਿਸ਼ਤੀ, ਜੋ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

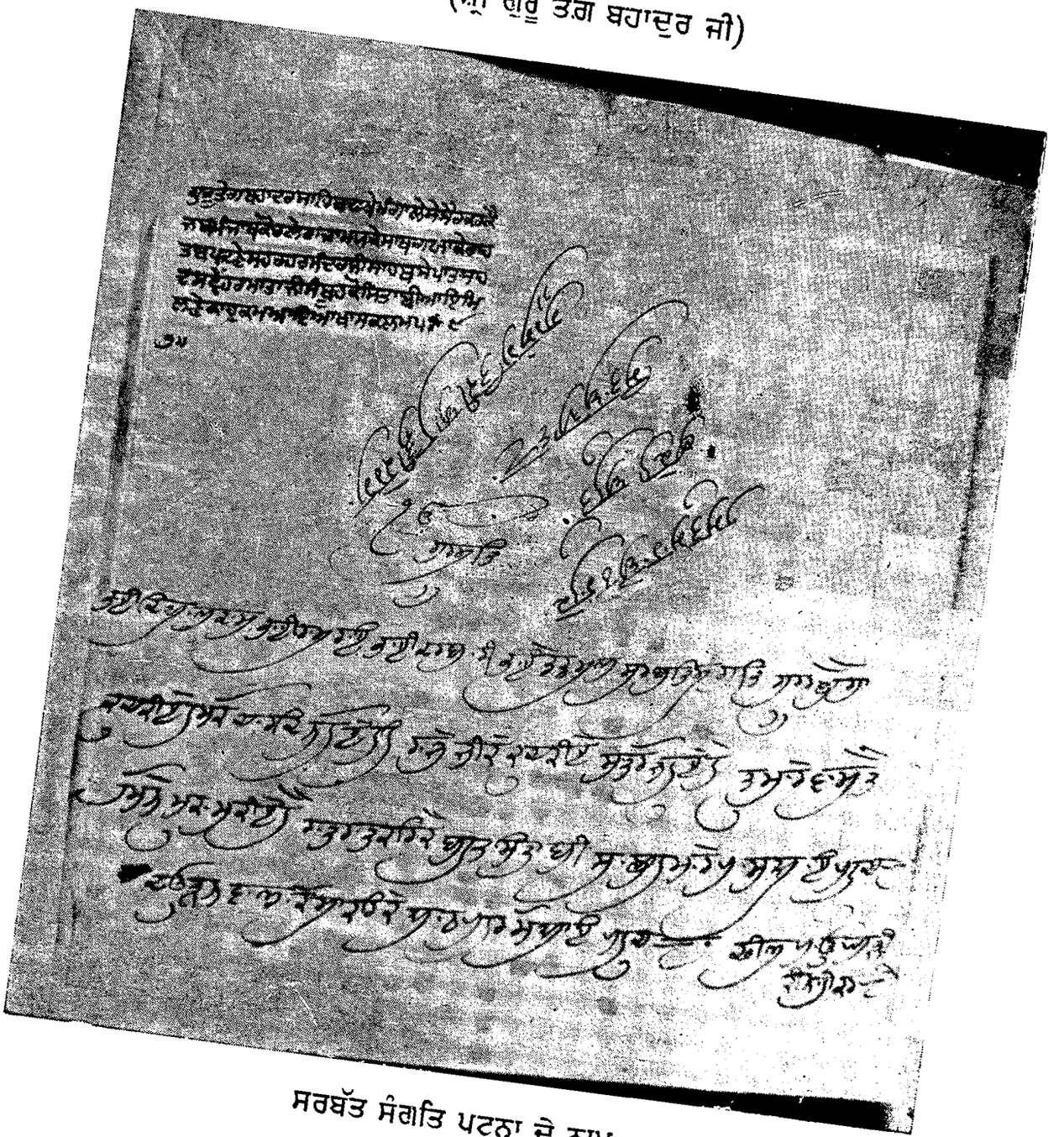
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

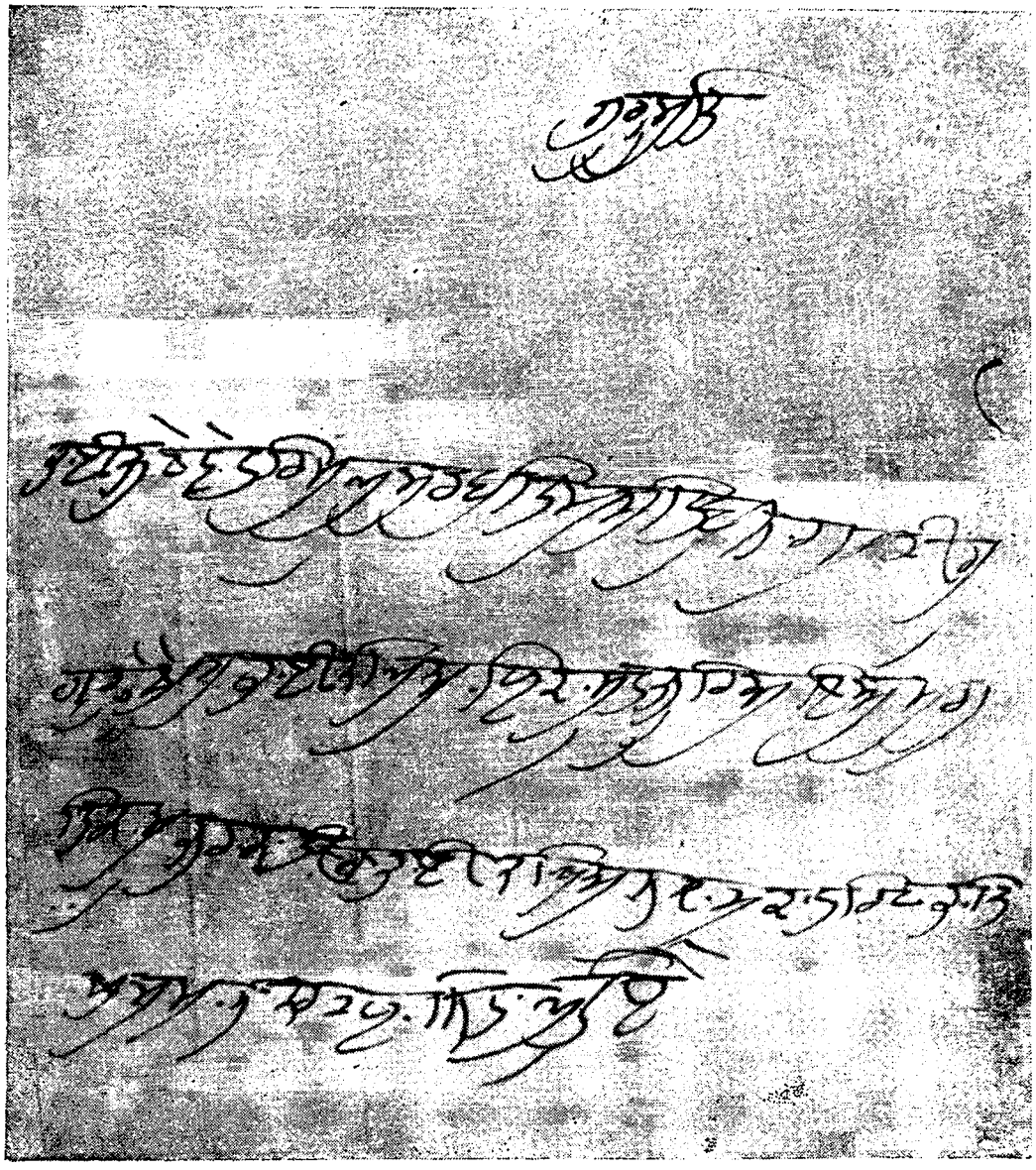
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

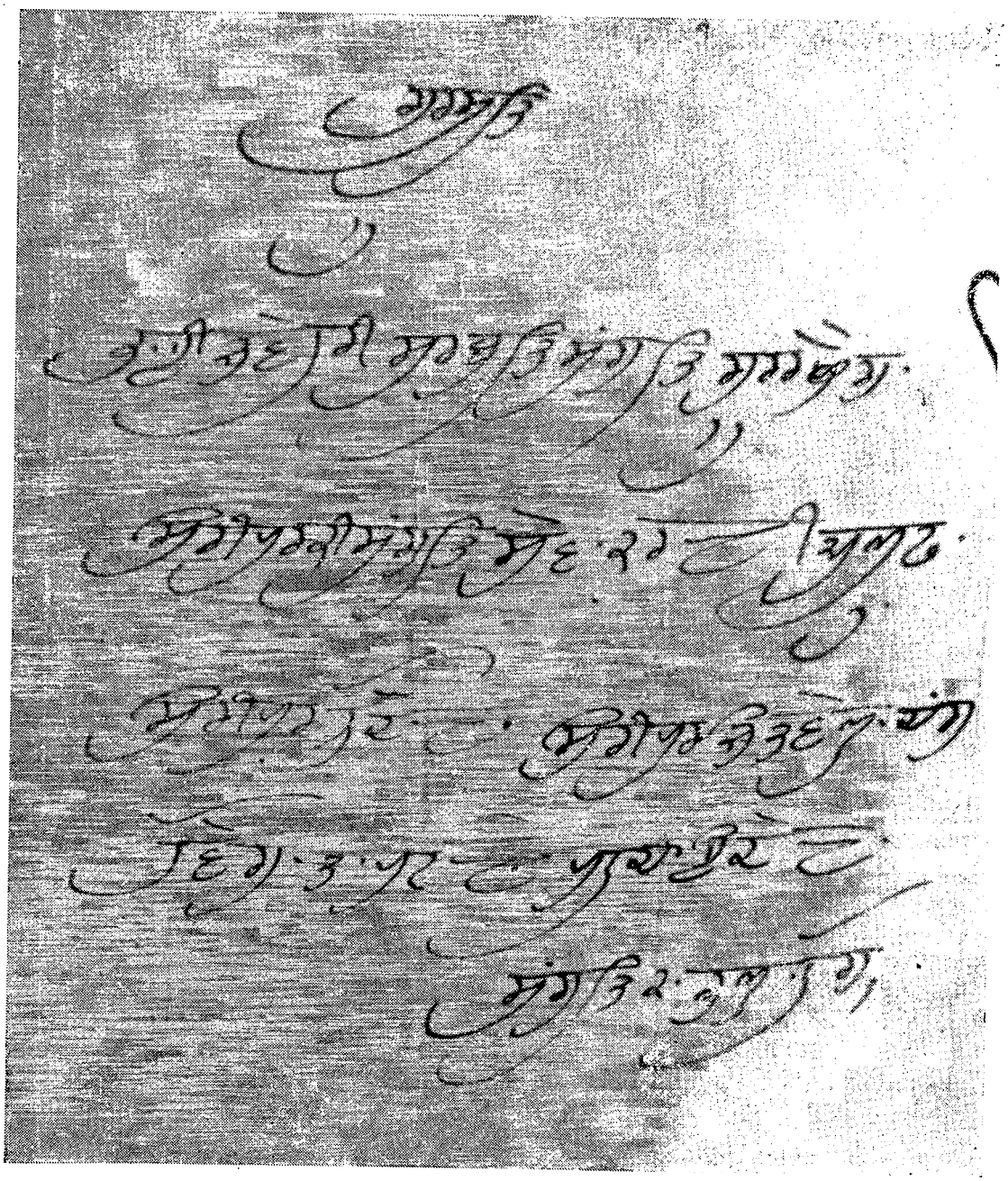
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਜਵੰਣੇ ਹਰਿਮਲ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ ਗੁ-
ਰੂ ਰਖੈਗਾ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣਿ ਦਾਸ ਹਜੂਰਿ ਆਇਆ ਸੰਗ-
ਤਿ ਕਾ ਮੁਜਰਾ ਦਿਤਾ ਭਾਈ ਕਲਿਆਨ ਦਾਸ ਦਾ ਹਰਿ ਭਾਂਤਿ
ਖਸਮਾਨਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ[1]

੩੮

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

॥

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰੀ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਸਿਰੀਧਰ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਅਲੂਫਾ
ਸਿਰੀਧਰ ਨੋ ਦੇਣਾ ਸਿਰੀਧਰ ਜਿਤ ਵੇਲਾ ਚੰਗਾ
ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪਟਣੇ ਪਹੁਚਾਇ ਦੇਣਾ
ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ

---

[1]ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਫੱਟਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਅਧੂਰੇਪਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਵਿਚੋਂ ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਉਭਰਵੀਂ ਲਕੀਰ ਸਾਫ਼ ਪਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩੯

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰੀ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਜਟਮਲੁ

ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਜਾਦੋ ਆਸੀ

ਭਾਈ ਕਲਿਆਨ ਦਾਸ ਭੋਤੀ ਸੇਠ ਭਾਈ ਬਾਬੂ ਰਾਇ

ਭਿਖਾਰੀ ਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਦਲ ਪਤਿ ਦਾਸ ਹੀਰਾ ਮਨ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ

ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਰਘੁਨਾਥ ਮਹਾਨੰਦ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ

ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਕਾਰਬਾਰ ਲੋਚ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ ਜਵੇਹਰੀ ਨੋ ਦੇਣੀ

ਜਵੇਹਰੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਪਾਸ ਪਹੁਚਾਵੇਗਾ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੇਗੀ

ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)

/ਸੰਗਤਿ ਜੋ ਭਾਈ ਦਿਆ-
ਲ ਦਾਸ ਪਾਸ ਪਹੁਚਾਵਣੀ
ਪਸੰਵਿ ਪਹੁੰਚਣੀ ਸੰਗਤਿ ਥਾ ਭਲਾ
ਧੰਨ ਮੁਖੁ ਗਾਵੈ-
ਲੀ ਹੁਣੀ ਹੈ ਸੋ ਸੁਖ ਦਰਸ-
ਨ ਥੈ ਆਵੈਗਾ ਤਿਸ ਥੈ ਮੁ-
ਖ ਥੈ ਧੰਨ ਕਹੈਗਾ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਭਾਈ ਭੋਤੀ ਸੇਠ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸੁ

ਭਾਈ ਜਟ ਮਲੁ ਭਾਈ ਕਲਿਆਨ ਮਲ ਭਾਈ ਬਾਬੂ ਮੰਨੀ

ਭਿਖਾਰੀ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਮਾ ਜਾਦੋ ਆਸੀ

ਕੋਕਾ ਮਾਨਾ ਬਾਲ ਕਿਸਨ ਸੁਖਦੇਉ ਫਗੂ ਸਾਹ

ਛੁਟ ਮਨ ਰੂਪ ਨਾਰਾਇਣ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ

ਬਨਾਰਸ ਕੇ ਸੂਬੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਕਾਰ ਬਾਰ ਹੋਵੇ/

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਫਟਣ ਕਰ ਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਊੜੇ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਲੰਮੀ ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੪੧

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

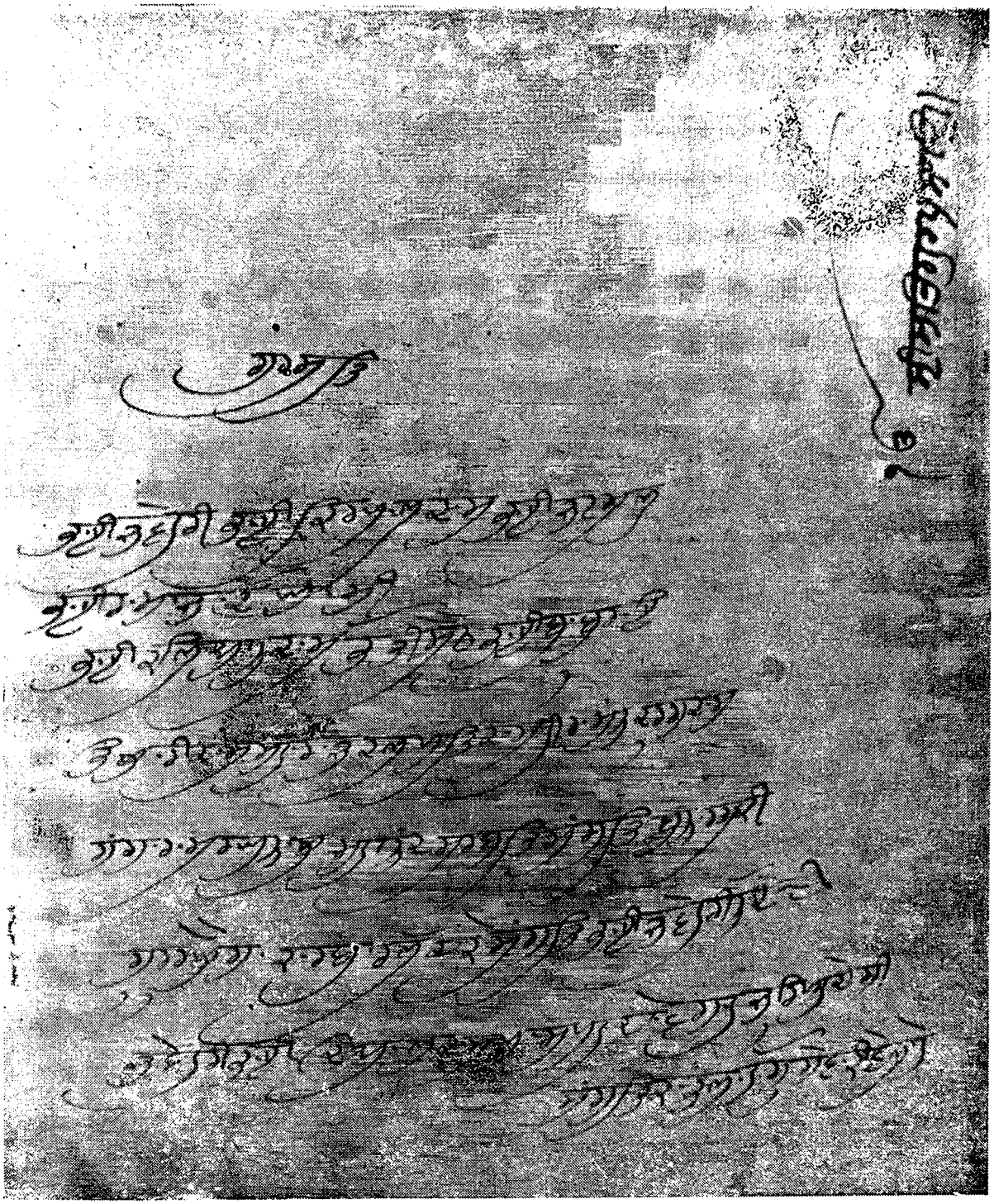
ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮਰਾਇ ਭਾਈ ਜਵੇਹਰੀ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ/
ਭਾਈ ਭੋਤੀ ਕਲਿਆਨ ਦਾਸ ਭਾਈ
ਸਿੰਭੁ ਸੇਠ ਦਲਪਤ ਭਾਈਬਾਬੂ ਰਾਇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦਾਸੁ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ/
ਬਨਾਰਸ ਕੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ
ਜਨਮੁ ਸਉਰੇ ਸੰਗਤ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਕਾਰ ਸੰਗਤ ਕੀ/
ਏਕ ਸਉ ਛਿਆਸਠ ਰੁਪਜੇ ਸੰਗਤ
ਨੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਪਾਸਿ ਭੇਜੇ ਥੇ ਸੋ ਹਜੂਰਿ ਆਏ ਸੰਗਤ ਕੀ/
ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਈ ਆਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਮੰਨਤ
ਸਭ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸੁ ਕੋ ਸੰਗਤ ਨੇ ਲੋਚ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸੰਗਤ ਕਾ ਰਿਜਕ/
ਵਧੇਗਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਕਰੇਗਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

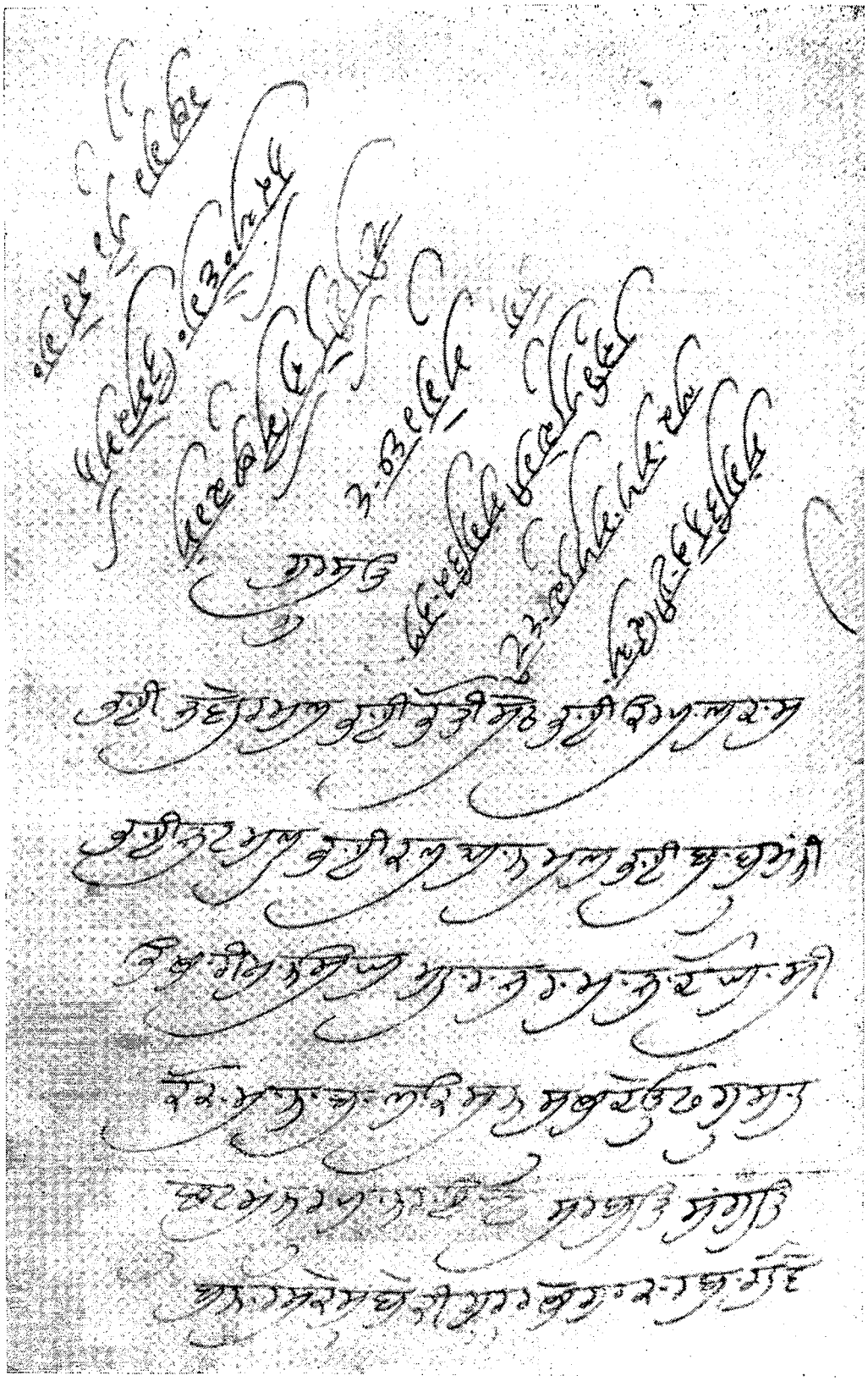
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

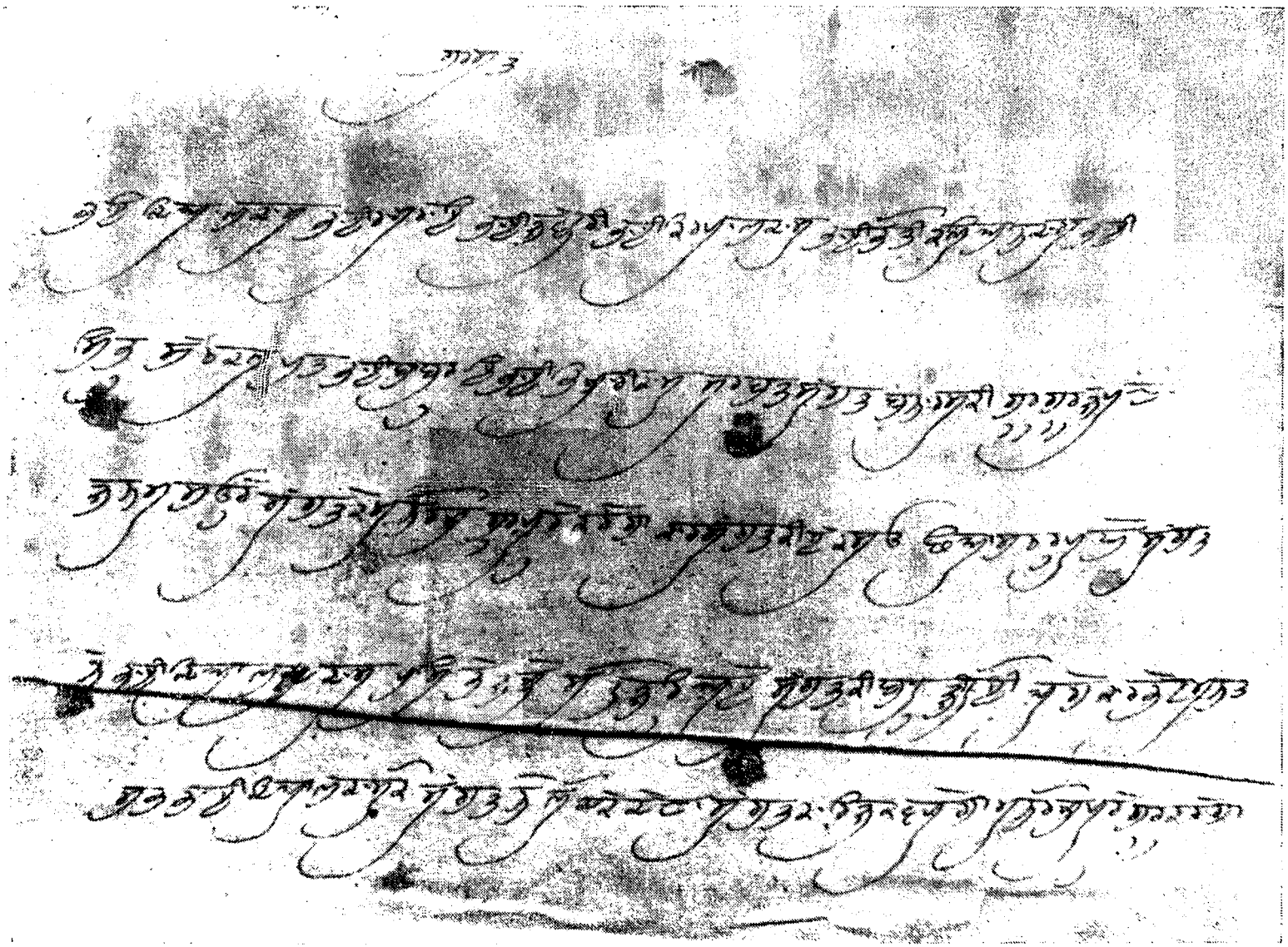
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸੂਬਾ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੪੨

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰ

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰੀ ਮਲ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ
ਦਾਸ ਭਾਈ ਬਾਬੂ ਰਾਇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ
ਰਾਮਾ ਬਿਗਹ ਮਲ ਮੰਨ ਜੀਉ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ
ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਪਾਸ ਕਾਰ ਭੇਜੀ ਥੀ
ਸਭ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੀ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਈ ਆਗੇ ਕਾਰ
ਕੋ ਲੋਚਣਾ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਕਹੇ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ
ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਕਰਿ ਮੰਨਣਾ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨੋਰਥੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ[1]

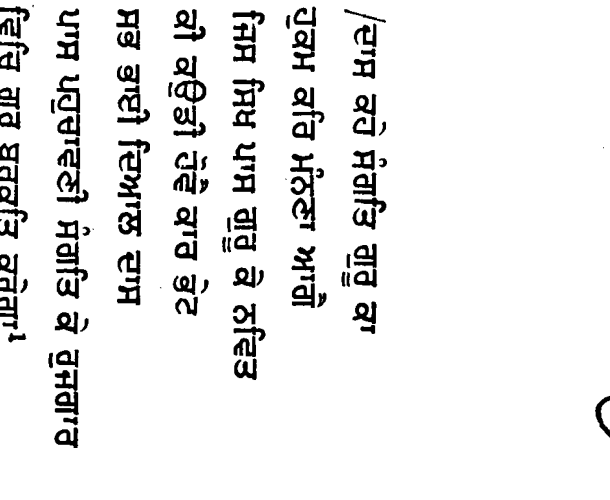
[1]ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਫਟਣ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਮਸੰਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਭਾਈ
ਜਟ ਮਲ ਭੋਤੀ ਸੇਠ ਭਾਈ ਕਲਿਆਨ ਮਲ ਭਾਈ ਮਹਾਨੰਦੁ
ਭਾਈ ਬਾਬੂ ਰਾਇ ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਦ-
ਲਪਤ ਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮਾਨੰਦ ਭਾਈ ਮਾਨ ਜੀ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ
ਫਾਗੂ ਸਾਹ ਭਾਈ ਬਾਲ ਕਿਸਨ ਭਾਈ ਛੁਟ ਮਲ ਭਾਈ ਮਨੀ
ਰਾਮ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ ਬਨਾਰਸ ਕੇ ਸੂਬੇ ਕੀ ਗੁਰੂ
ਸੰਗਤ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਪਿਛੇ ਕਾਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲ
ਦਾਸ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਥੀ ਸਭ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲ/

---

[1]ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਾਂਗੁ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਫਟਣ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਅਧੂਰਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

/ਅਸੀਹ ਰੁਪਯੇ ਕਾਰ ਕੇ
ਪਹੁਚੇ ਆਗੇ ਕਾਰਬਾਰ ਹੋ-
ਇ ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ ਦਿ-
ਆਲ ਦਾਸ ਕੋ ਲੋਚ ਕੇ ਦੇਣੀ
ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੇਗੀ ਸੰਗਤਿ ਕੇ
ਰੁਜਗਾਰ ਮੋ ਬਰਕਤਿ ਹੋਗੁ
ਸੇਵਾ ਕੀ ਵੇਲਾ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਸਤਿ ॥

ਭਾਈ ਜਵੇਹਰ ਦਾਸ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਕਲਿਆਨ
ਮਲ ਭਾਈ ਭੋਤੀ ਸੇਠ ਬਾਬੂ ਰਾਇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਮਾ ਬਾਲ ਕਿਸਨ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਛੁਟ ਮਲ
ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ ਗਿਰਦ ਨਿਵਾਹੀ
ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇ/

ਨੋਟ:—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕਟਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੭

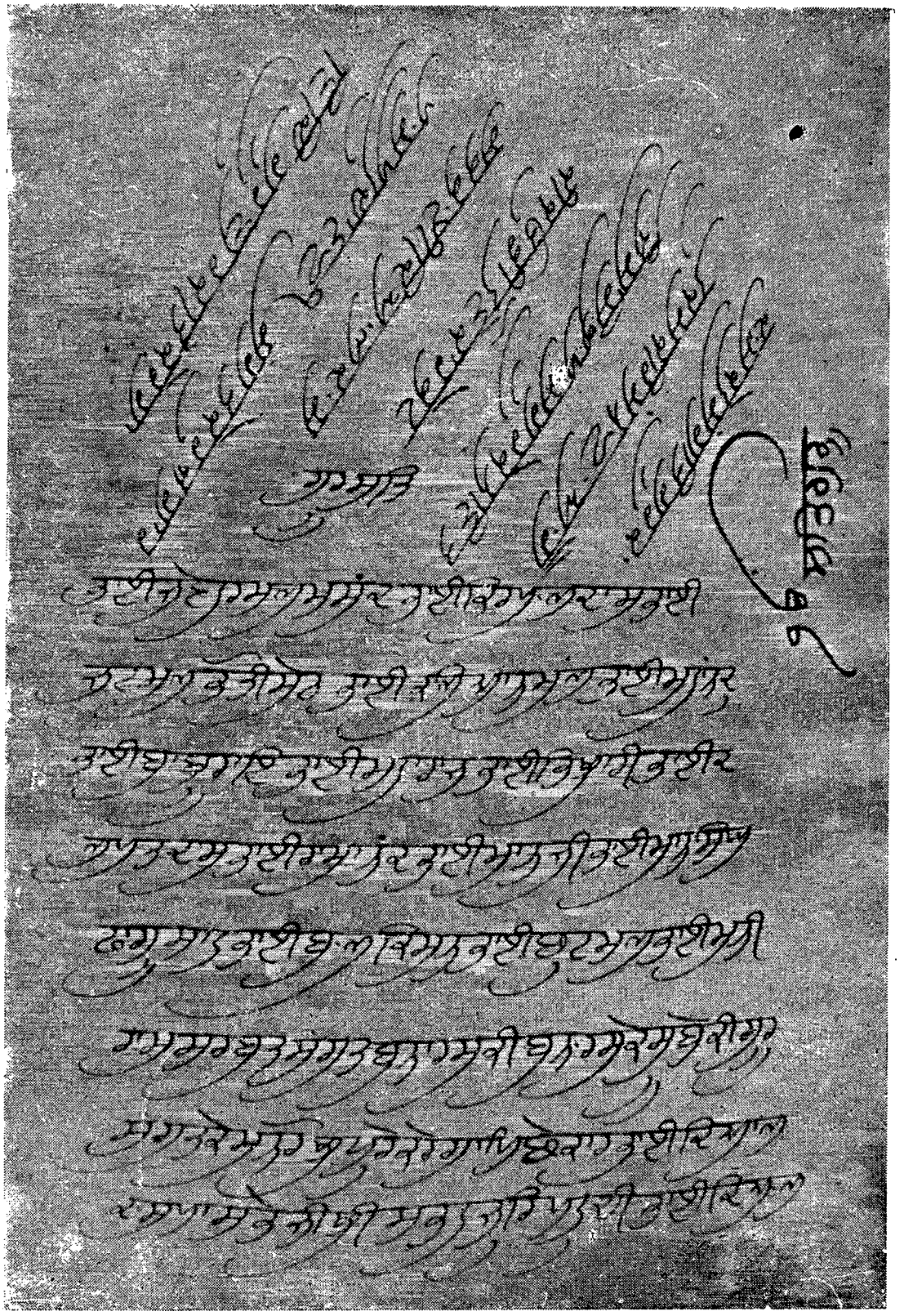
ਭਾਈ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਭਾਈ ਭੋਤੀ ਭਾਈ ਸਿੰਭੂ ਸੇਠੁ ਕਲਿਆਨੁ ਮਲ
ਪੂਰਨ ਮਲ ਭਿਖਾਰੀ ਦਾਸ ਬਾਬੂ ਰਾਇ ਮੰਨੀ ਜਾਦੋ ਹੀੜਾ ਮੰਨ ਦਾਸ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਮੰਨੀ ਕੋਕਾ ਦੇਉ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੀ
ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ
ਕਾਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਥੀ ਸੋ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੀ
ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਕਹੈ
ਸੋ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਦੇ ਰਹਣਾ ਸਿਖਾ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲਿਖਤ ਵਾਲਾ ਪਤ੍ਰਾ ਲਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸੂਬਾ ਬਨਾਰਸ ਤੇ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

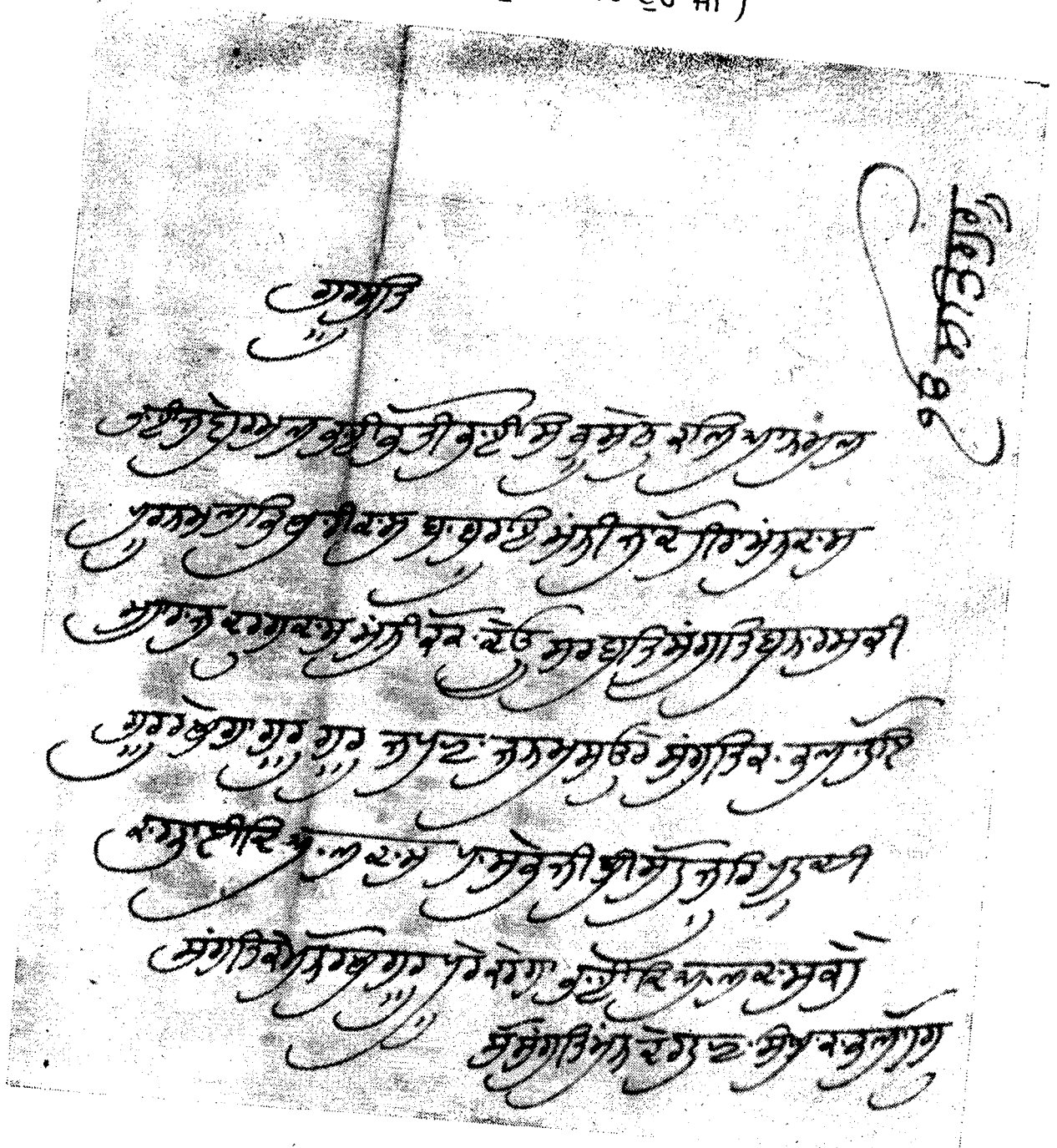
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਤੇ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਗਿਰਦ ਨਵਾਹ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

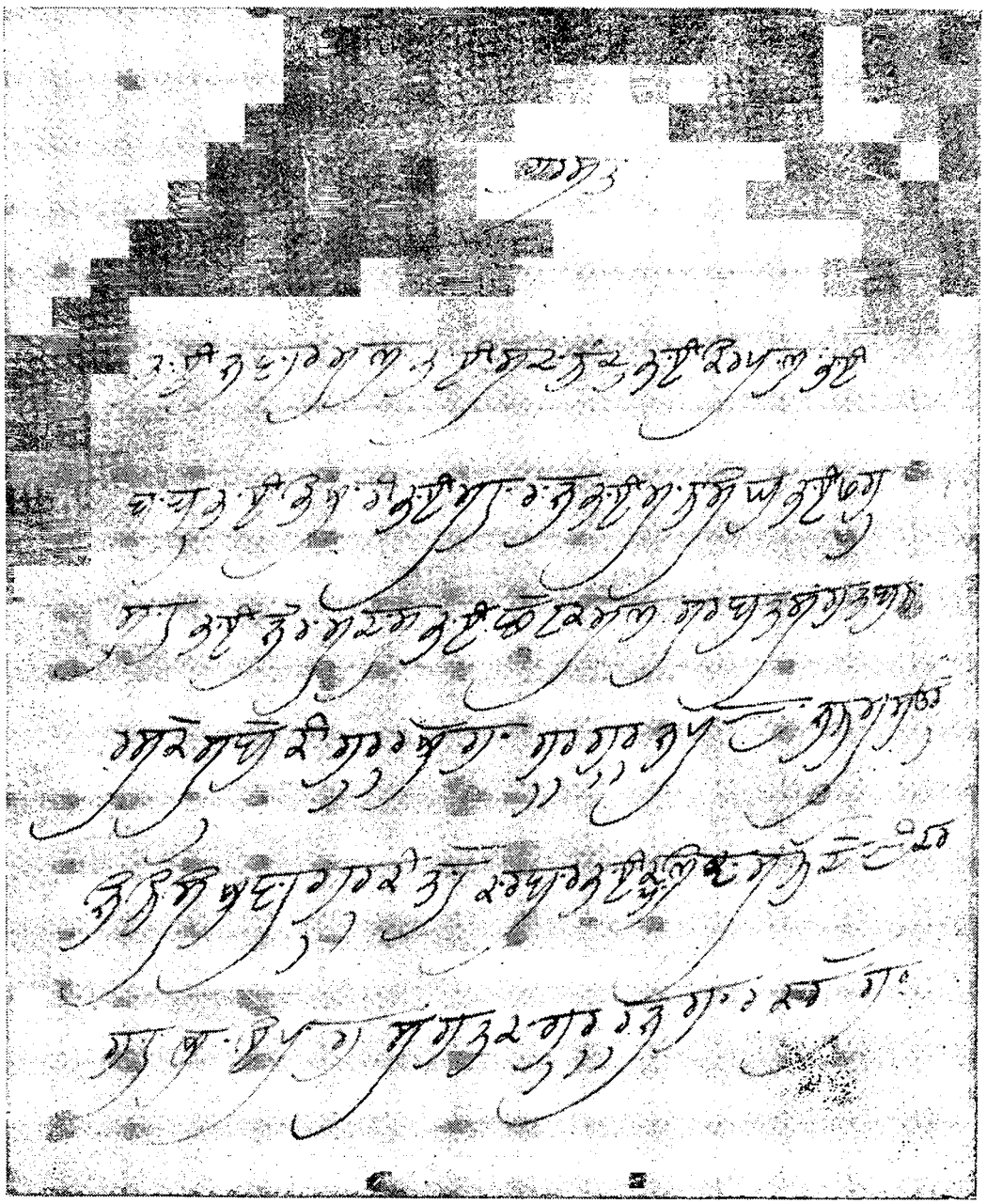
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਮੱਲ, ਸਦਾਨੰਦ ਆਦਿ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਮਲ ਭਾਈ ਸਦਾਨੰਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲਾ ਭਾਈ
ਬਾਬੂ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਫਗੂ
ਸਾਹ ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਦਾਸ ਭਾਈ ਛਟੇ ਕਮਲ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਬਨਾ-
ਰਸ ਕੇ ਸੂਬੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇ
ਜਿਨਿ ਸਿਖ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਾਰਬਾਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਨੋ ਦੇਣੀ ਦਰ-
ਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵਗੁ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੁਜਗਾਰ ਕਰੇਗਾ

ਨੋਟ : ਦੂਜੇ ਵੰਨੇ ਪਿੱਠ ਪਰ ਇਹ ਲਿਖਤ ਹੈ : "ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਮਲ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ ਕੇ ਸੂਬੇ ਕੀ" (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੪੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਬਾਲ ਚੰਦੁ ਭਾਈ ਹਰਕਿਸਨ ਭਾਈ ਚਤਰ ਭੰਜ
ਭਾਈ ਲਾਲੁ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਰਜਾ ਪੁਰ ਕੀ
ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਕਾਰਬਾਰ ਕਰਿ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ
ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਪਾਸਿ ਭੇਜਣੀ ਹਜੂਰਿ
ਪਹੁਚੇਗੀ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਰੁਜਗਾਰ ਹੋਗੁ ਪਿਛੈ ਕਾਰ
ਦੀਈ ਥੀ ਸੋ ਪਹੁਚੀ

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵੀ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਉਥੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਮਸੰਦ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

੪੮

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

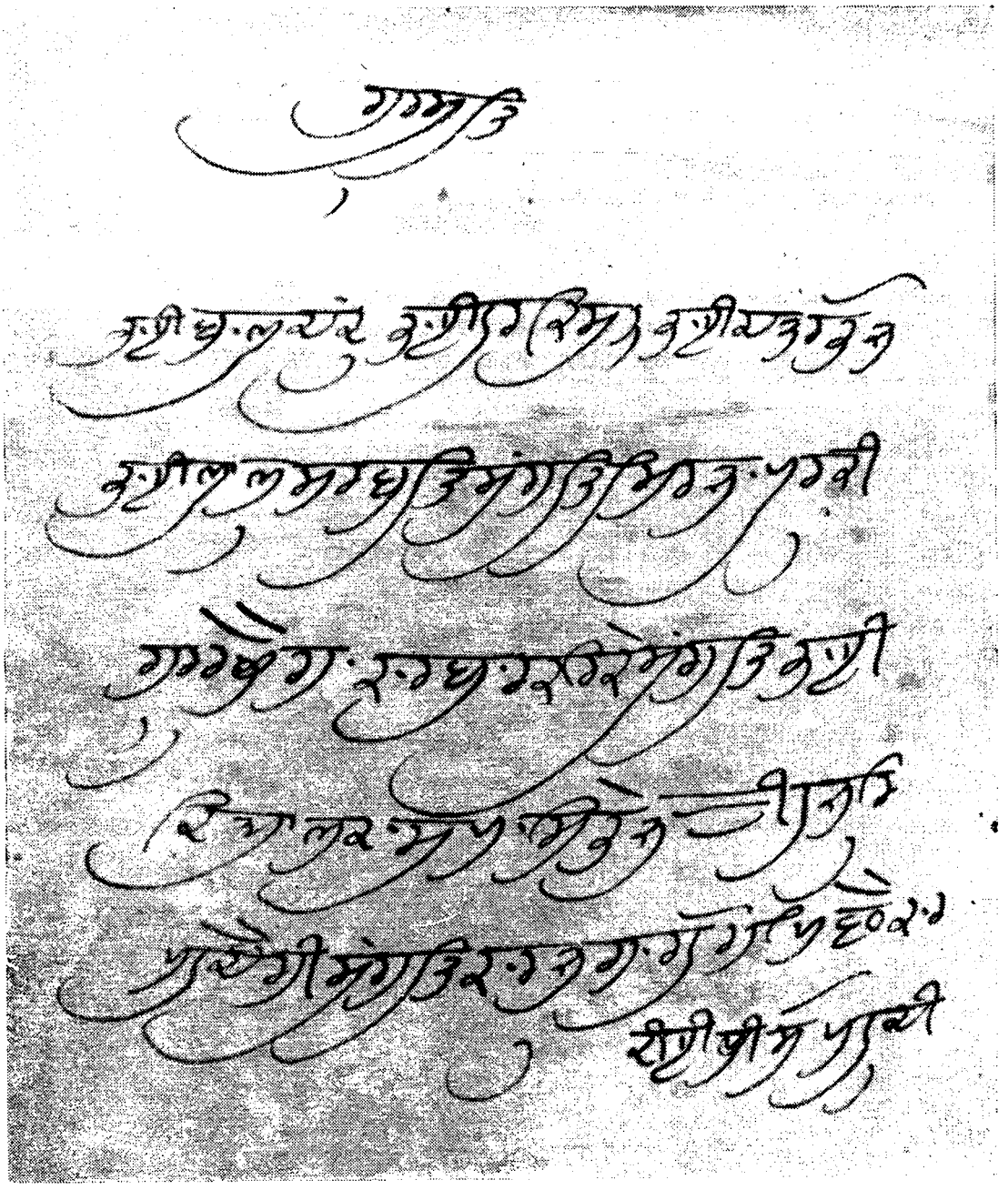
ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜਵੇਹਰੀ ਮਲੁ
ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੯
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੇ ਨਾਮ

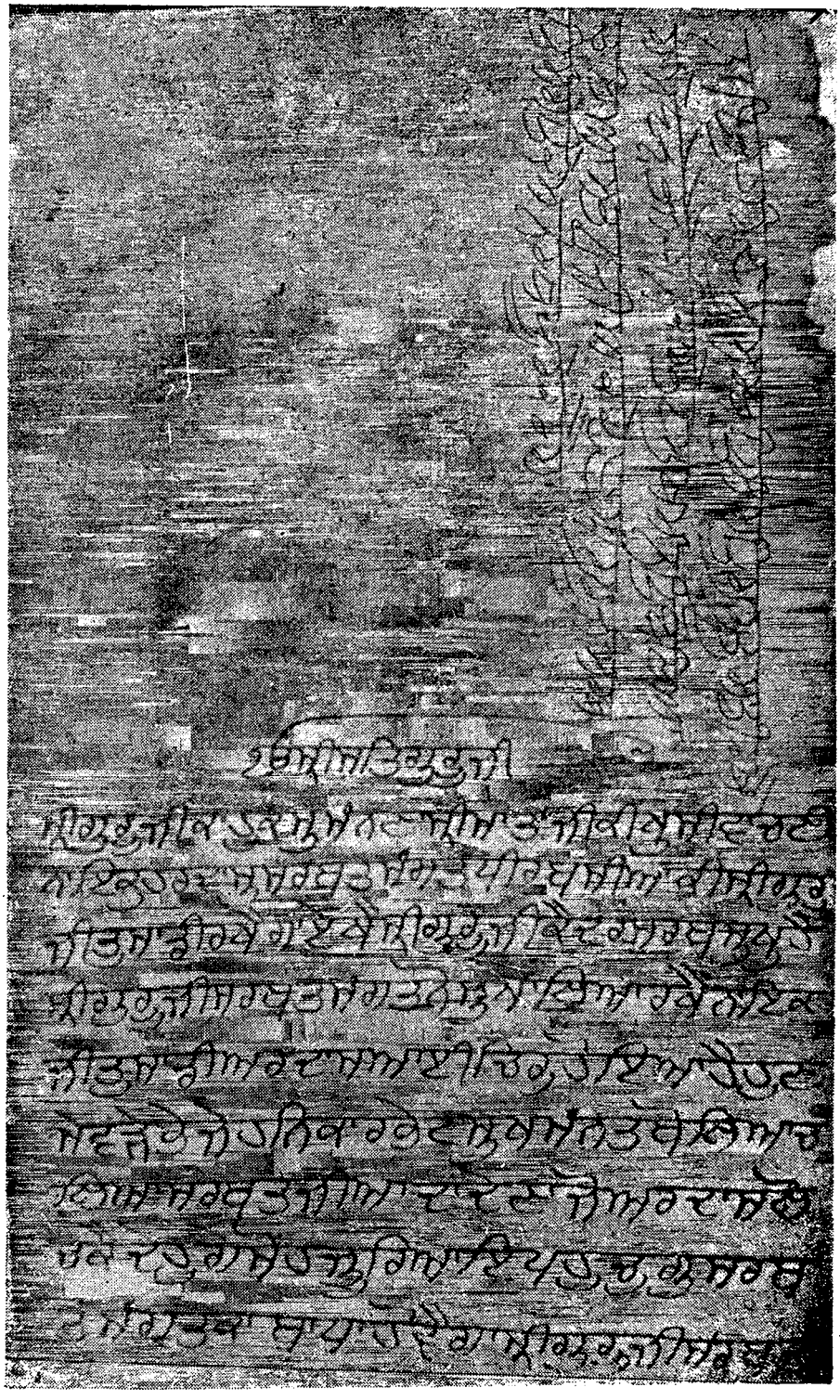
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੭
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਦਾ

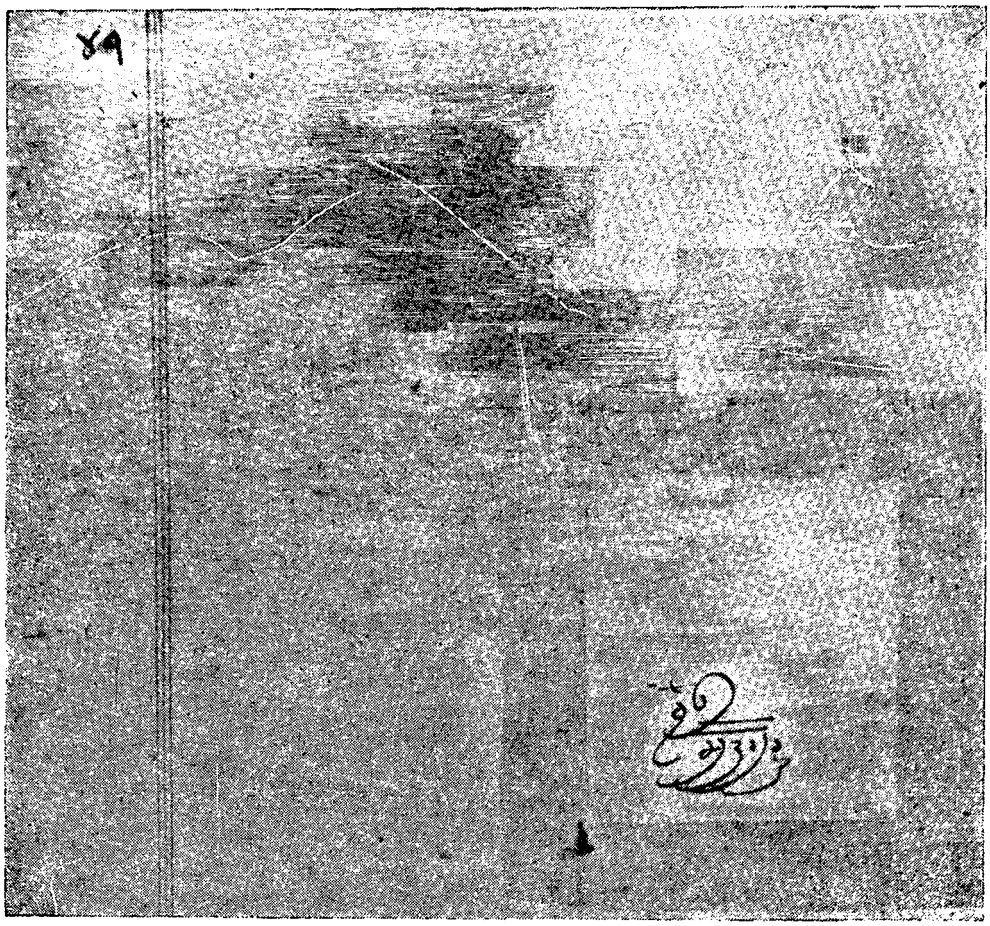

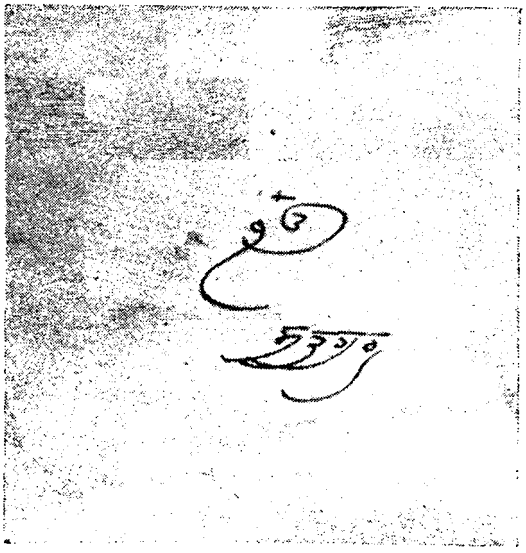
ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਧੀਰ ਬੱਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ) ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

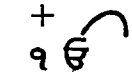
ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ/
ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰ ਪੂਰਿ ਰਾਮਦਾਸ ਸਹਾਇ
ਸੋਢੀ ਸਭ ਸੁਖ ਹੋਵਣੇ ਸਿਮਰਤ ਅਰਜਨ ਨਾਮ
ਘਰ ਨਉ ਨਿਧ ਆਵਹਿ ਧਾਇ ਕੈ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ
ਸਿਮਰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਵਹਿ ਪਲਾਇ
ਸਿਮਰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਸਭ ਥਾਇ ਹੋਤ ਸਹਾਇ
ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰ ਨਉ ਨਿਧ ਆਵਹਿ ਧਾਇ
ਤਾ ਮੁੰਢੋ ਬਾਲਾ ਜੁ ਹੋਆ ਤਾ ਸਭ ਸਿਧਿ ਆਈ ਰਾਸਿ
ਦਸਵਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘੁ ਸਾਹਿਬ ਸਚਾ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਆ ਖਾਲਸਾ
ਜਿਨਿ ਸਭ ਸਿਖਾ ਕੀ ਘੁੰਮਾਈ ਘਾਲ ਜੀਉ ਤਿਸ ਨੋ ਦੇਵਣਾ ਸਭੁ ਮਾਲੁ
ਜਿਸ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਤਾ ਖਰਚੈ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ
ਜੇ ਕੋ ਖਾਇ ਚਲੈ ਵਿਕਾਰ ਤਾ ਅਗੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ
ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਤਿਸਹਿ ਨ ਜਾਣਈ ਤਾ ਜਨਮੁ ਅਬਿਰਥਾ ਜਾਇ
ਸਭ ਸਿਖਾ ਕੀ ਵਹੀ ਪਵੈ ਸਭ ਸਿਖਾ ਕੀ ਲਈ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਵੈ
ਜਿਨਿ ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ਤਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਚੁਕੀ ਅਭਿਮਾਨੁ ਤੂ
ਹੋਆ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਾਰ
ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਹਿ ਤਿਸ ਨੋ ਤੂ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ
ਜੋ ਸਿਖ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗਦਾ ਤਿਸ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਕਰਤਾਰ
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣੀ ਪਵੈ ਤਿਸ ਨੋ ਕਦੇ ਨ ਲਾਵਈ ਦਾਗੁ
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਨੋ ਲਗੈ ਤਤੀ ਵਾਉ
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ ਵੈਰੁ ਕਮਾਵੈ ਸੋ ਜਾਇ ਪਵੈ ਨਰਕ ਸੈ ਥਾਇ
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਹਟੈ ਤਾ ਓਥੈ ਕੋਇ ਨ ਰਖਸੀ ਜਾਇ
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਰਹੈ ਤਿਸ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਹੈ

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

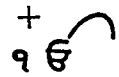
ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

੫੦

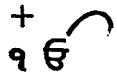
ਸਤਗੁਰੂ

੫੧

ਸਤਗੁਰੂ

੫੨

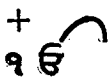

ਸਤਿਗੁਰੂ

੫੩

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ

੫੪

ਸਤਿਗੁਰ

ਪ੍ਰਸਾਦਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

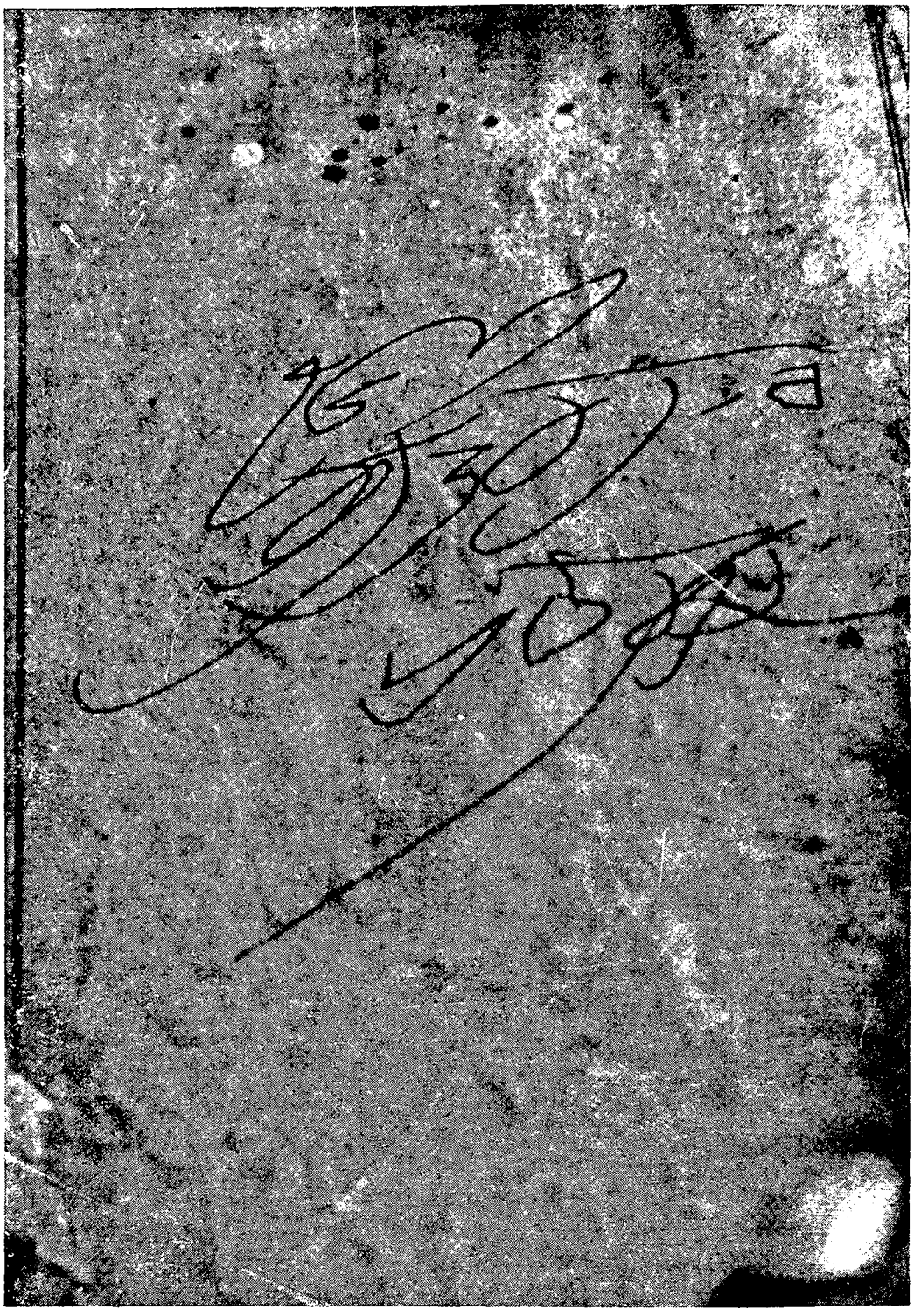

ਅਹਿਰੋਰਾ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਗੁਟਕੇ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸ਼ਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

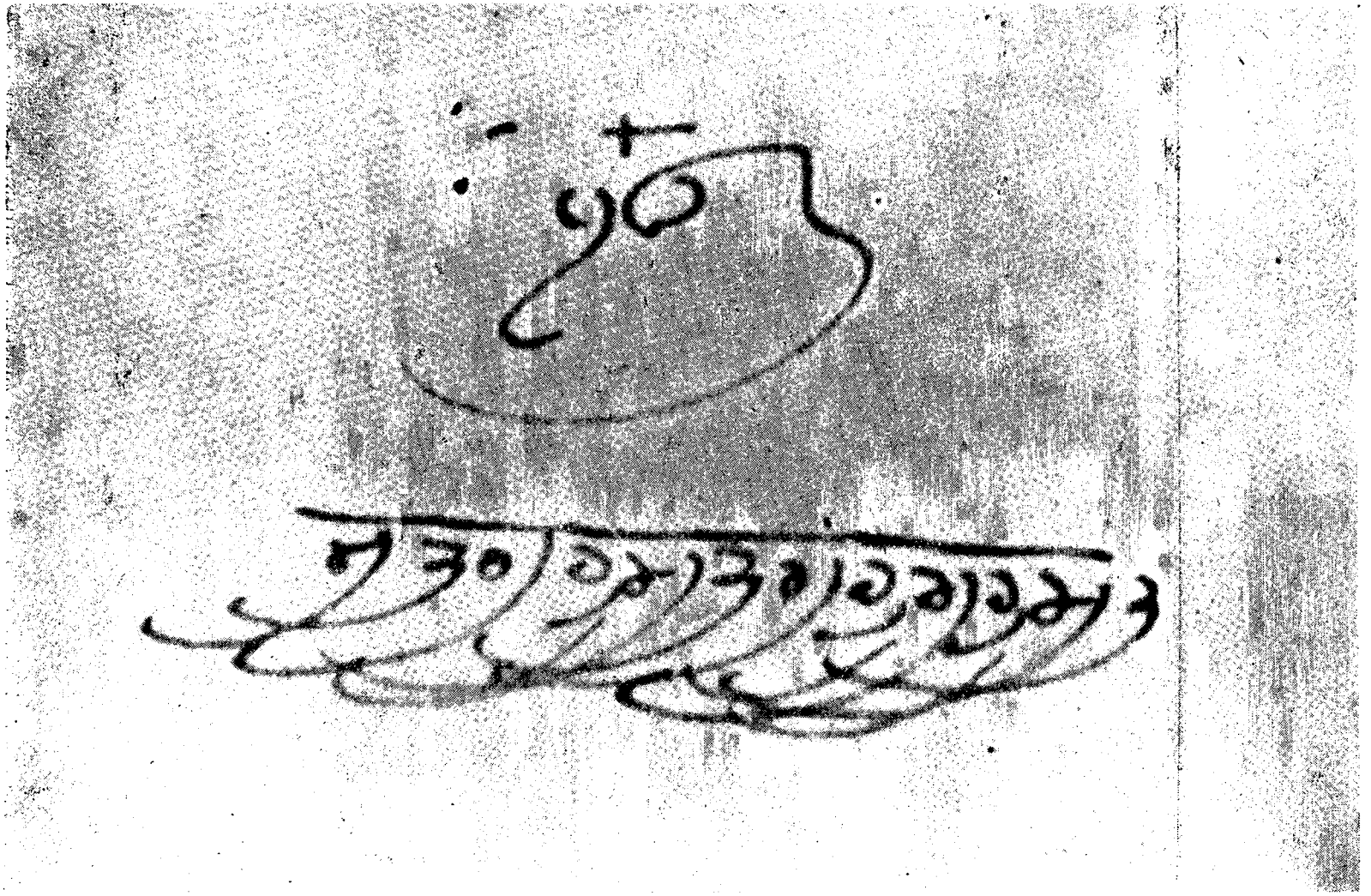

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਯਾਹੀਆ ਗੰਜ ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

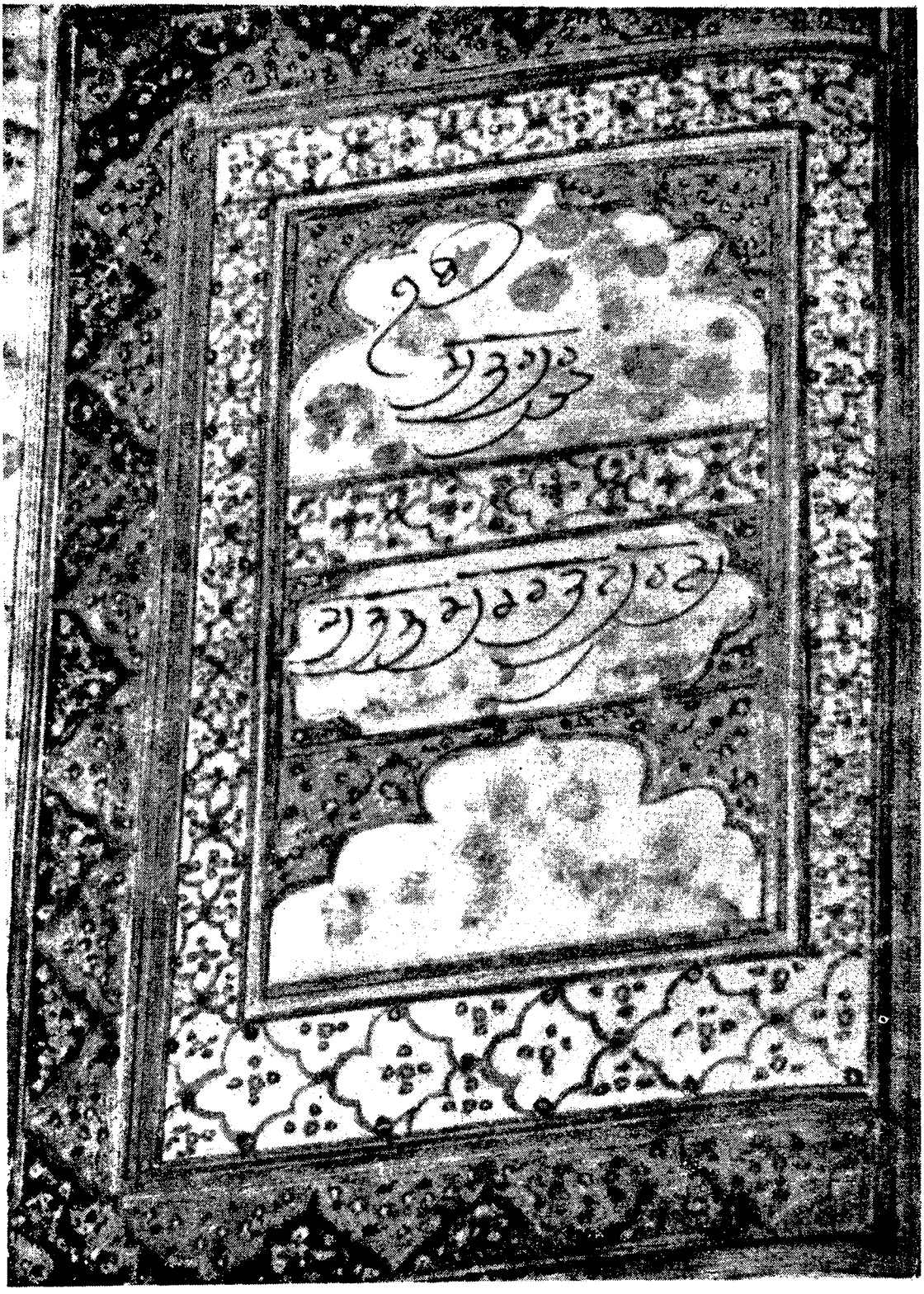
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਬਿ: ਦੀ ਇਕ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

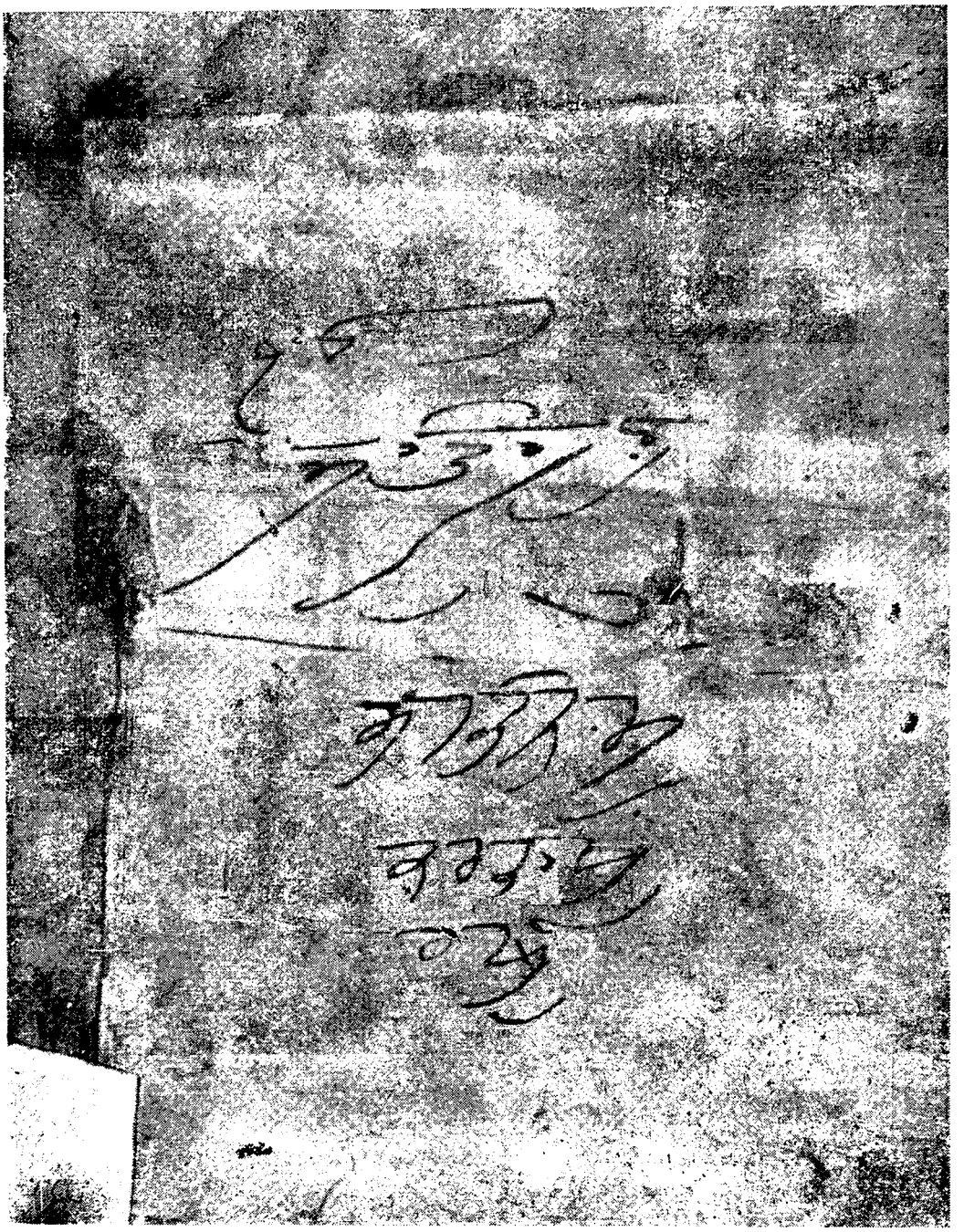

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੨੦ ਬਿ: ਦੀ ਕਾਬਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

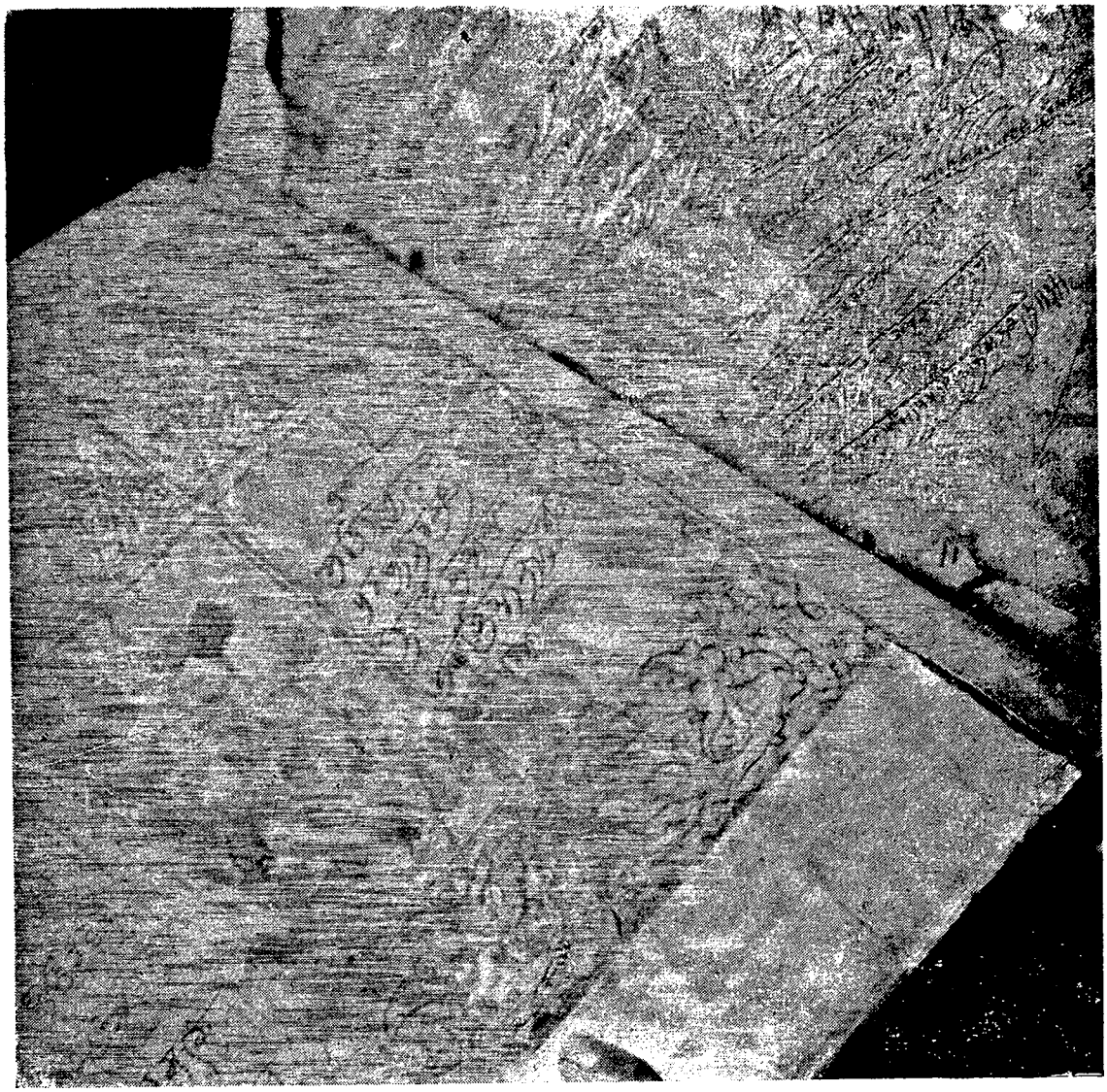

ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੪੧ ਬਿ: ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

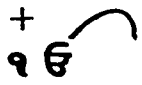
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੀ ਸੰਮਤ ੧੭੩੯ ਦੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

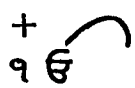
੫੫

ਗੁਰੂ ਸਤ

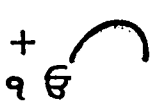
ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ

੫੬

ਸਤਗੁਰੂ ਸਤਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਤ

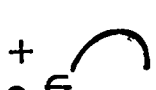
੫੭

ਸਤਗੁਰੂ

ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ

੫੮

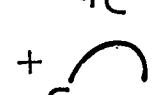

ਸਤਗੁਰੂ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁ-

ਰਖੁ

੫੯

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ

ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ

ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ

ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੬੦

ੴ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦ

੬੧

ੴ ਸਤਗੁਰੂ
ਸਤਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤ ਜੂਨੀ ਸੈਭੰ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦ

੬੨

ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸਭੁ
ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ

੬੩

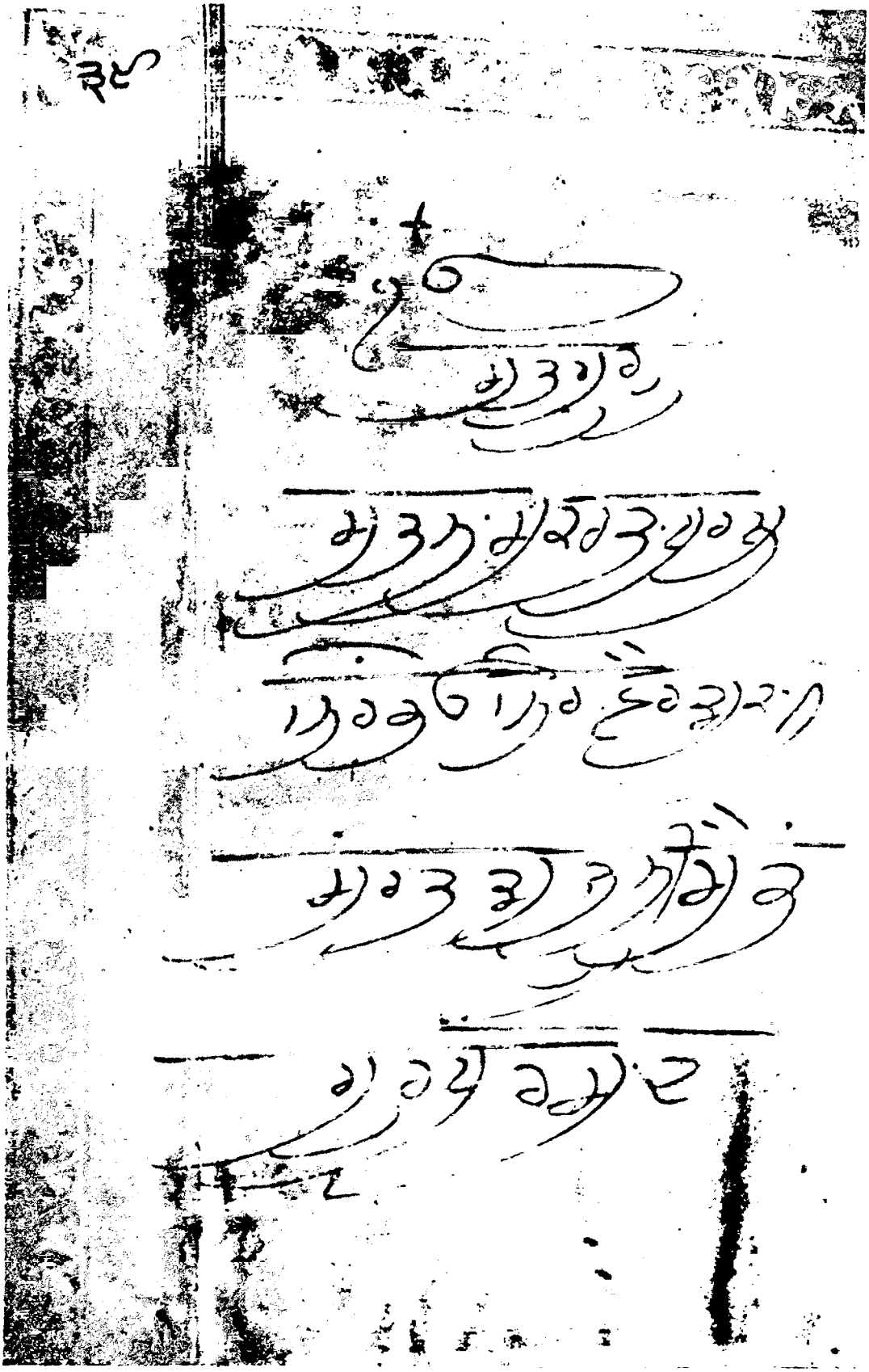
ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁ-
ਰਖੁ ਨਿਰਭੁ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂ-
ਨੀ ਸਭੁ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

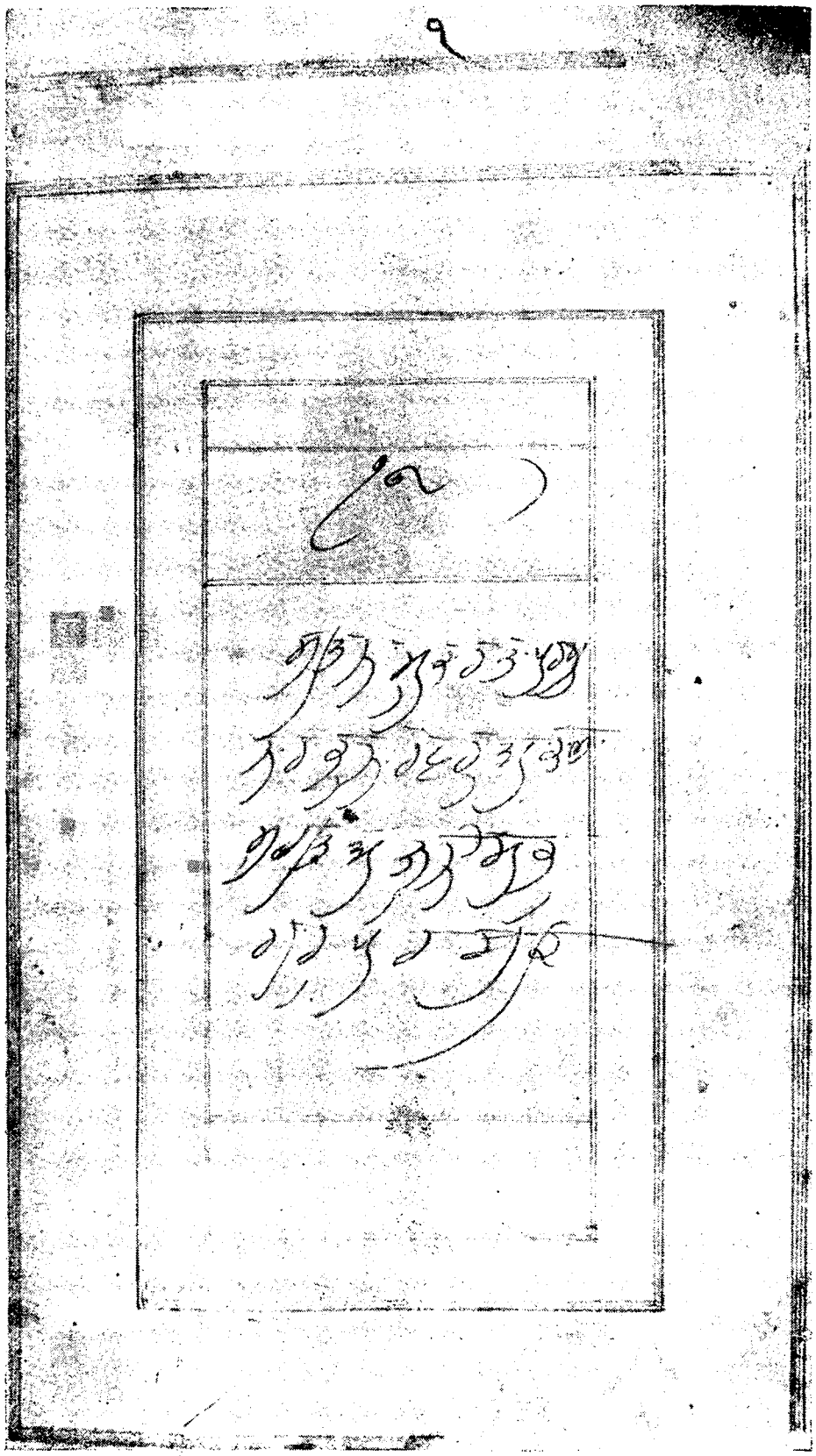
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਕ ਅਤਿ ਪੁਰਾਤਨ ਬਿੱਧ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

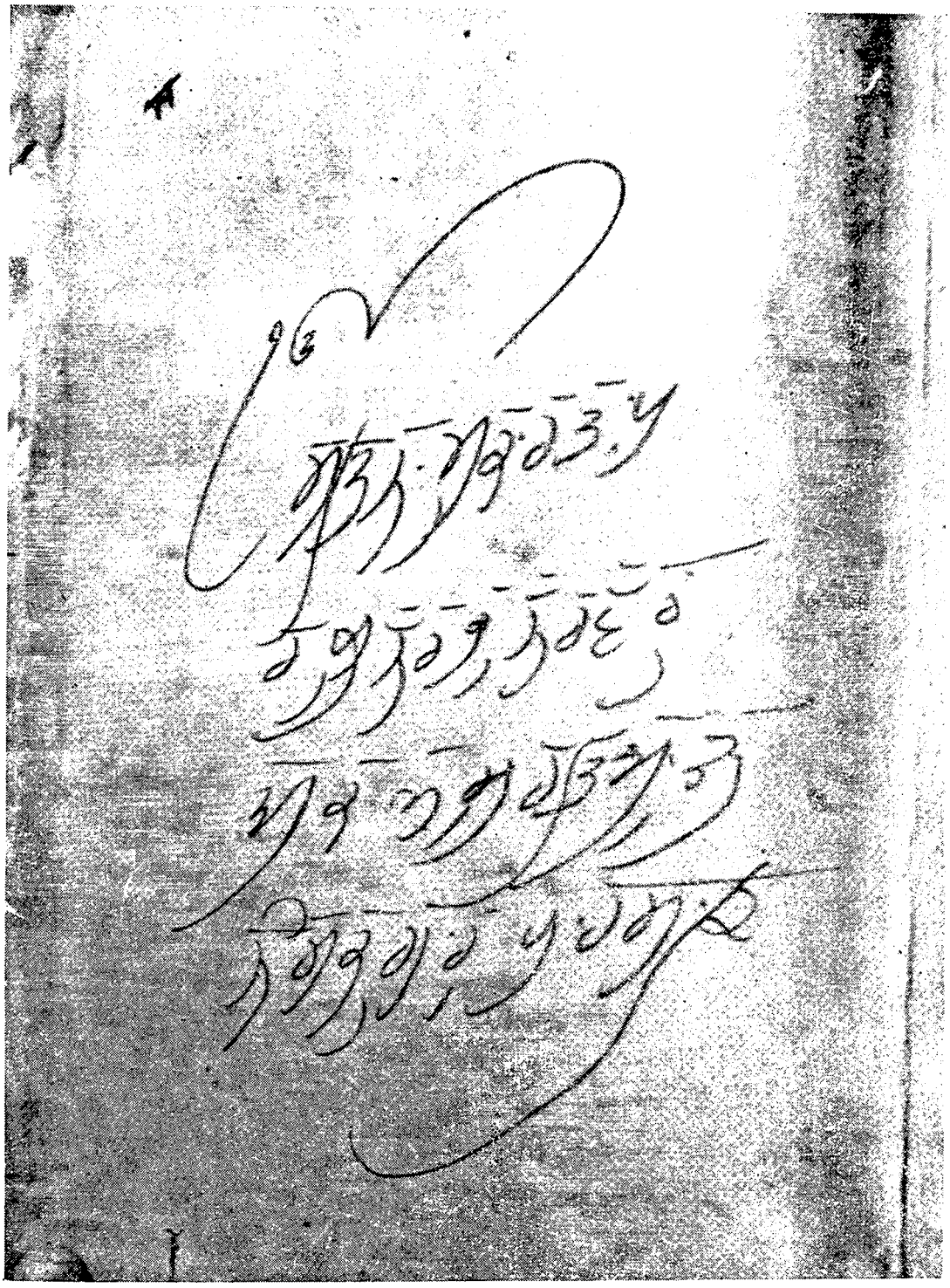

ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ) ਦੀ ਇਕ ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

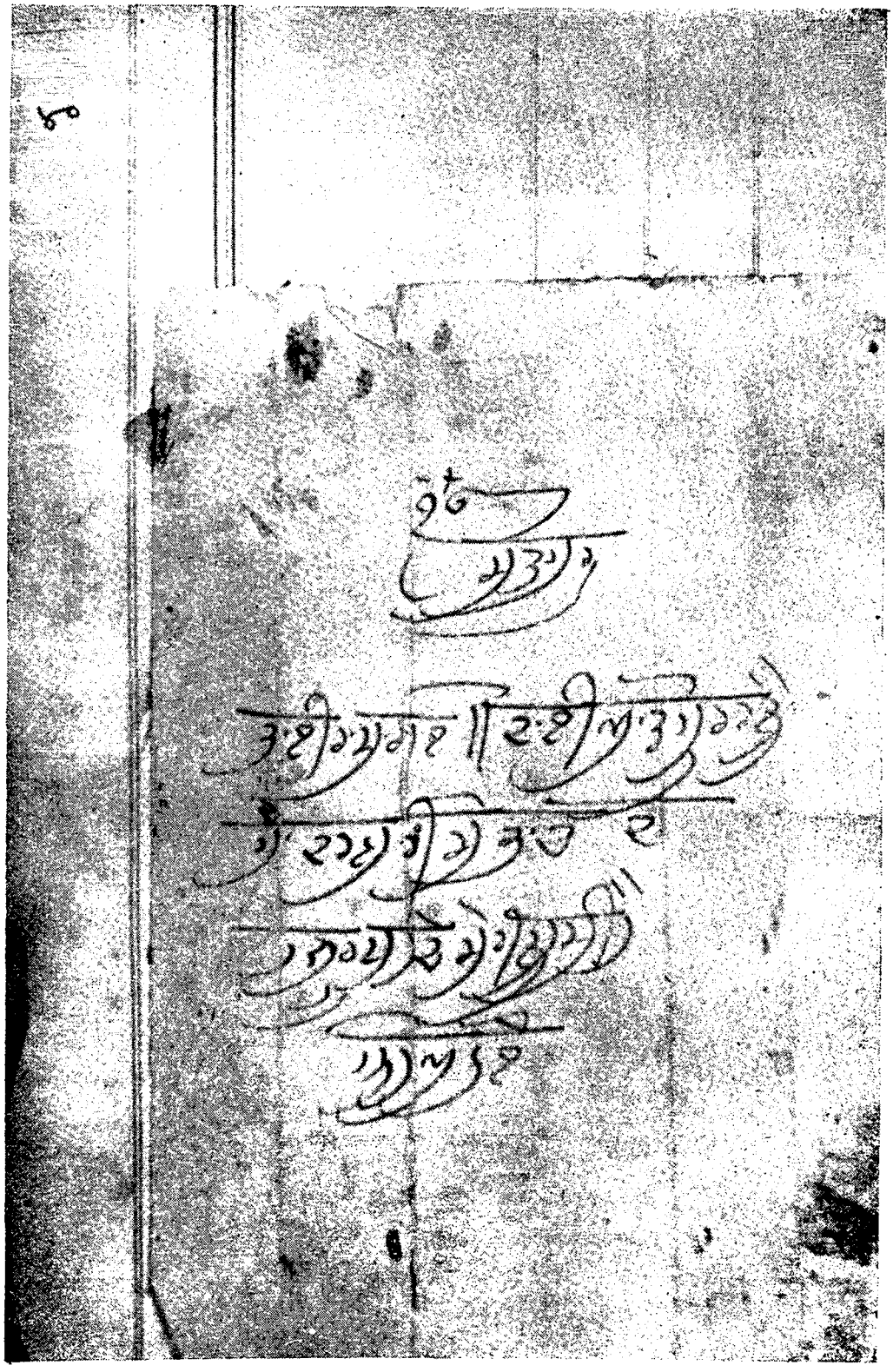

ਚੱਕ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬ) ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

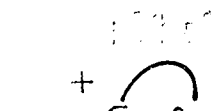
ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ, ਦਾਈ ਲਾਡੋ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੬੪

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

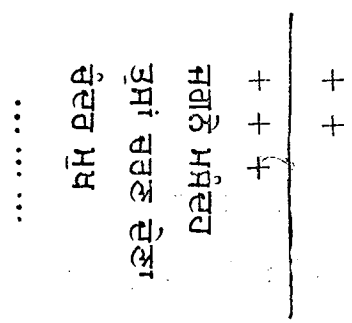
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਭਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ ।। ਦਾਈ ਲਾਡੋ ਗੁਰੂ ਰਖੈ-
ਗਾ ਦਰਬਾਰੀ ਸੋਭਾ ਚੰਦ
ਹਜੂਰ ਪਹੁਚੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ

੬੫

ਪਰਵਾਨਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

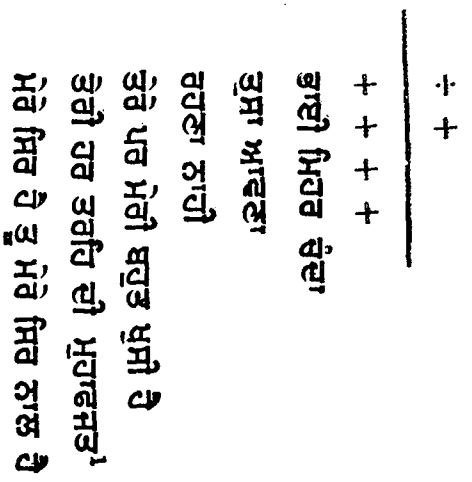
੧ ਬਲਦ ਮਹੀਂ ,ਗਾਈ ਸਰਕਾਰ
੧ ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆ ਸਰਕਾਰ ਖਚਰ
੧ ਲਸਕਰ ਦੇ ਬਲਦ ਗਾਈਂ ਮਹੀ
੧ ਸਿਖਾ ਸਭਨਾ ਦੇ ਚਾਰਣੇ
੧ ਛੇੜ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਚਾਰਣੇ
੧ ਆਪ ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰਣੇ
੧ ਭਾੜੀਆ ਦਾ ਭਾੜਾ ਜੋ ਆਂਵੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਓ ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾ-
ਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਤੁਸਾ ਆਵਣਾ
ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ ਤੇਰੇ ਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ
ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੇਰੀ ਹਰ ਤਰਹਿ ਦੀ ਮੁਹਾ-
ਫਜਤ[1] ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਹੈ ਤੂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਹੈ

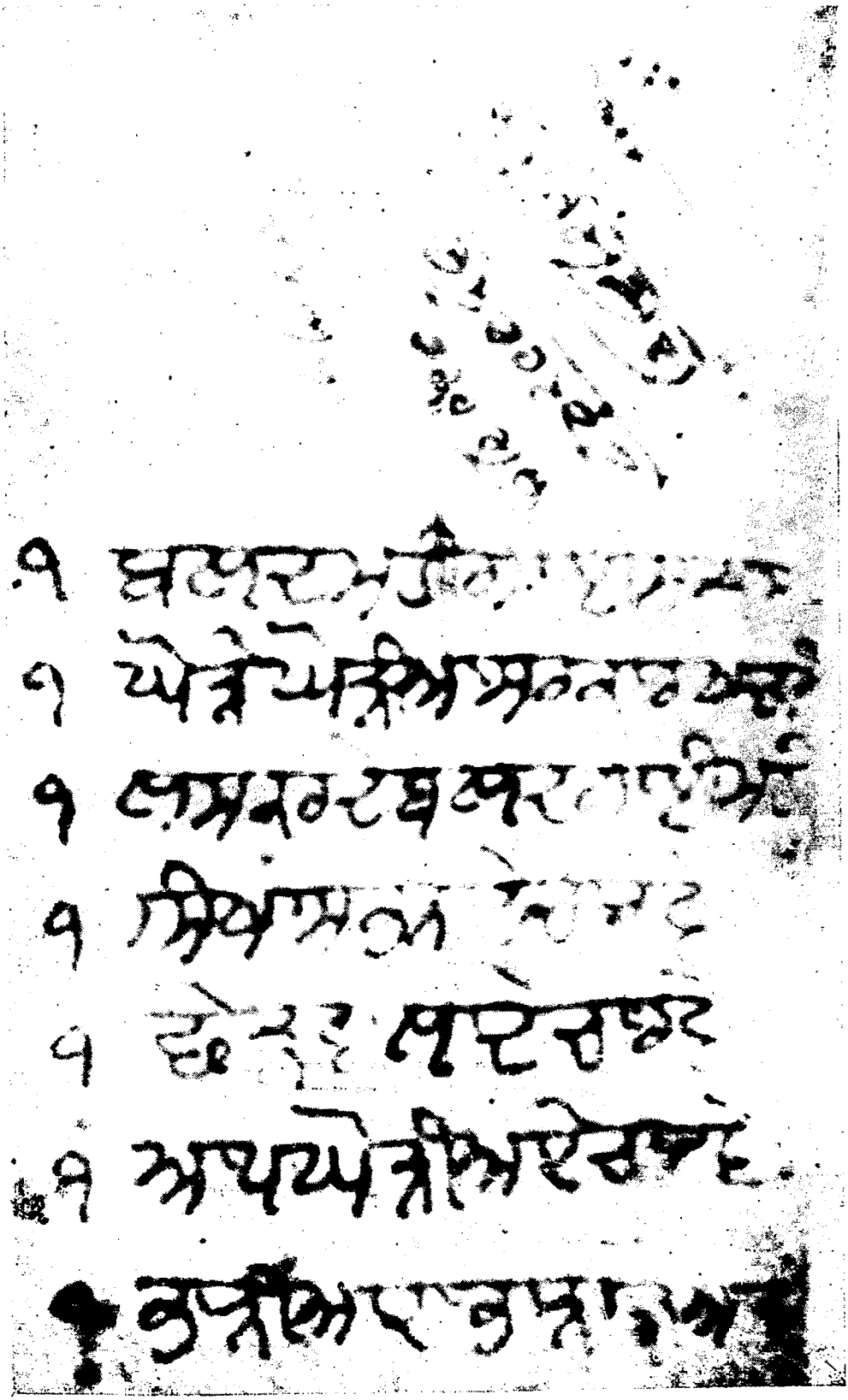
[1]ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਿਤ, ਰਖਵਾਲੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਰਵਾਨਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

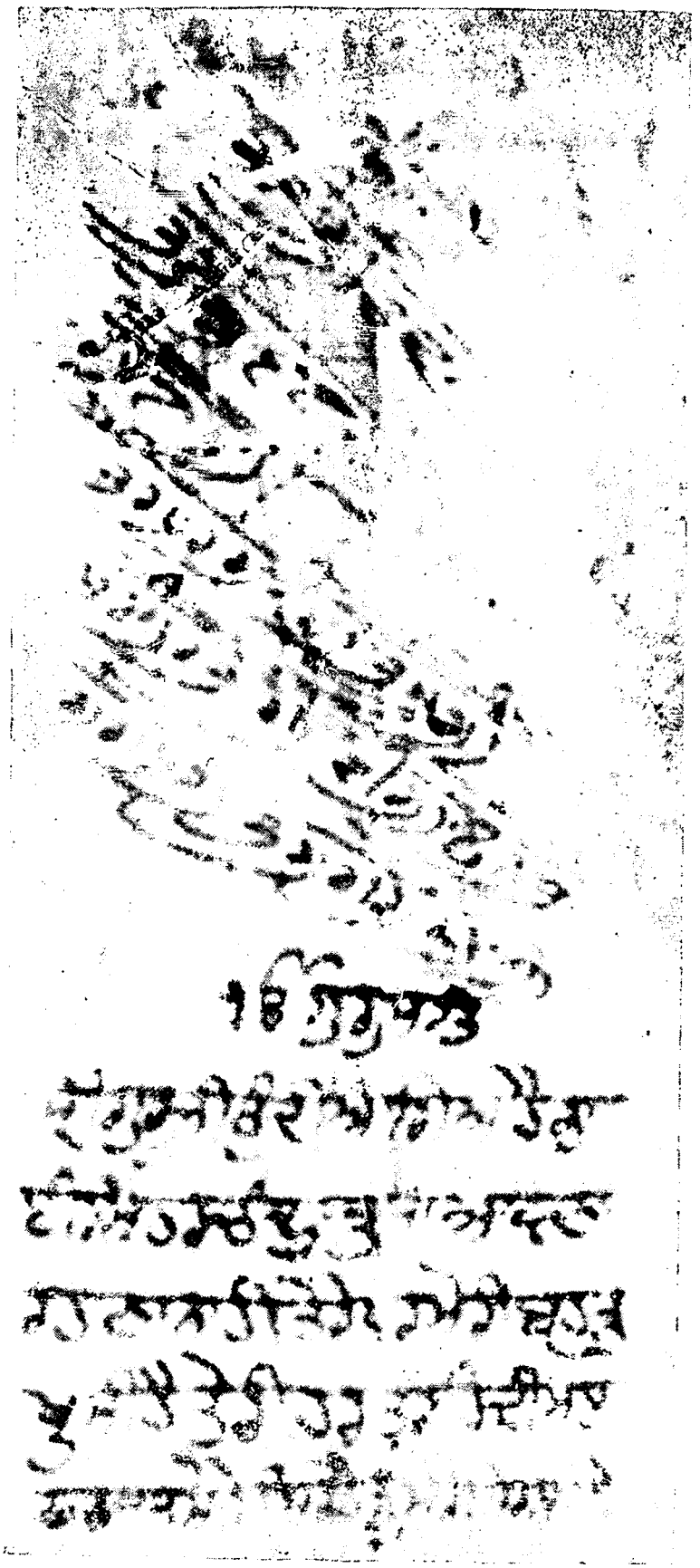

ਜਗਨੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਘੋੜੇ, ਬਲਦ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਚਰਵਾਈ ਬਾਰੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

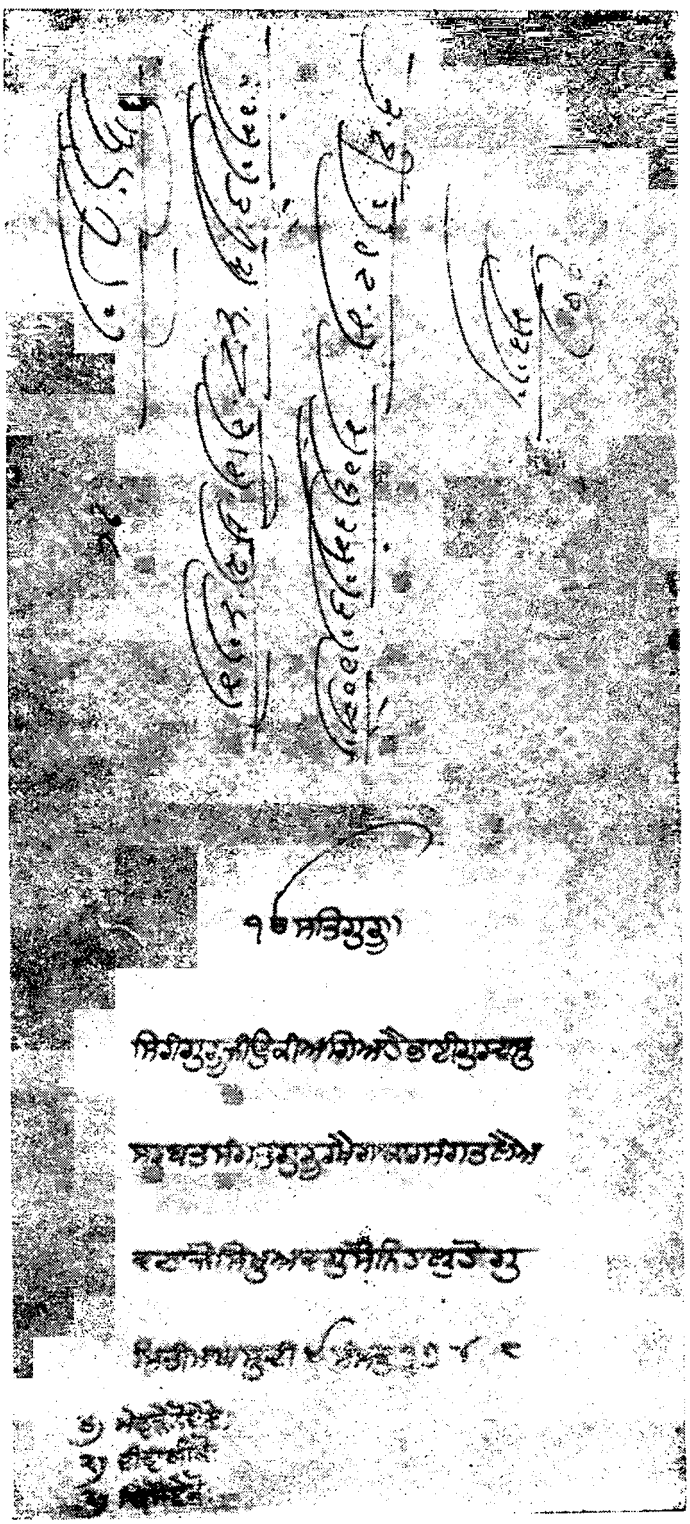

ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

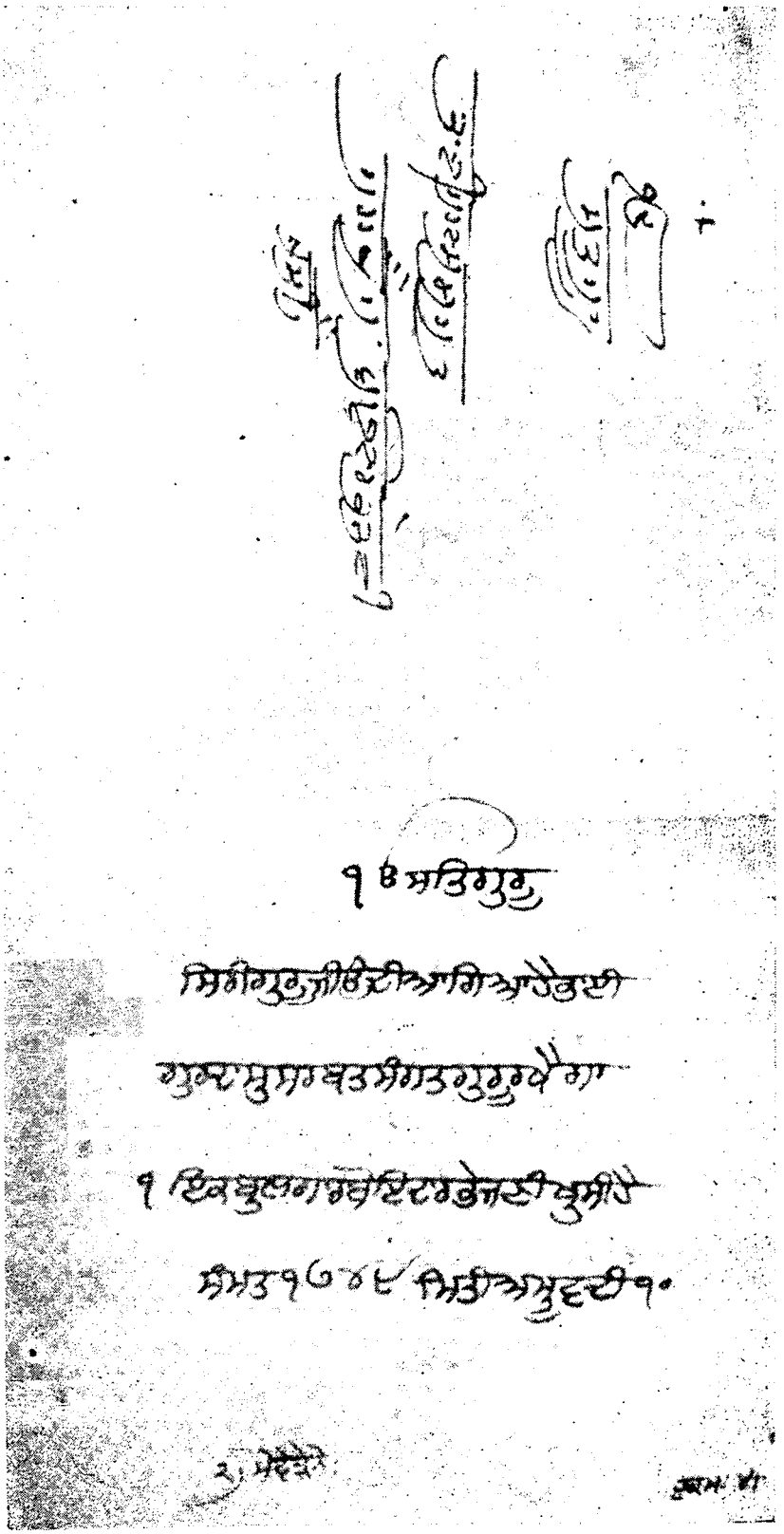

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੬੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

\+
੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਕਾਰ ਸੰਗਤ ਲੈ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਆਵਗੁ ਸੋ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਗੁ ੧੮
(ਮੋਹਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

੧ ੴ ਸਤਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਗੁਰਦ
ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਕਾਰ ਸੰਗਤ ਲੈ ਆ-
ਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ
ਮਿਤੀ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੯ ਸੰਮਤੁ ੧੭੪੮

੪) ਮੇਵੜੇ[1] ਨੋ ਦੇਣੇ
੨) ਦੀਵਾਲੀ ਕੋ
੨) ਬਿਸੋਏ[2] ਕੋ

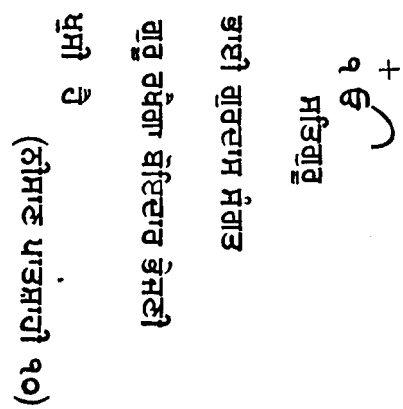
[1]ਮਸੰਦ । [2]ਵਿਸਾਖੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ

ਗੁਰਦਾਸੁ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ

੧ ਇਕ ਬੁਲਗਾਰ ਬੋਇਦਾਰ[1] ਭੇਜਣੀ ਖੁਸੀ ਹੈ

ਸੰਮਤ ੧੭੪੯ ਮਿਤੀ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦

੨) ਮੇਵੜੇ ਨੋ

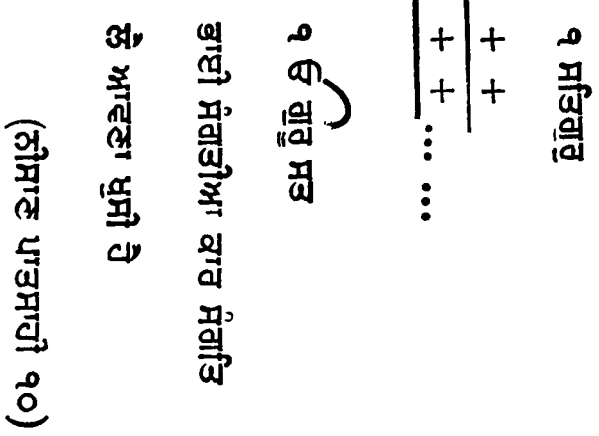
[1]ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਲਚਕਦਾਰ ਛੜੀ (ਛਟੀ) ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ (ਓਅੰਕਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ੧੦)

ਅਥ ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ !

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਬਾਲਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ/
ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ
ਜਨਮ ਸਉਰੇਗਾ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਰਿ ਬਿਸੋਏ[1] ਨੋ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਆਵੈਗਾ/
ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਗੁ

ੴ ਇਕੁ ਤੁਪਕ[2] ਸਾਜ ਸੁਧਾ ਲੈ ਆਵਣਾ

ਮਿਤੀ ਫਗਣ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੫੦ ਪੰਜਾਹਾ ॥

---

[1]ਵੈਸਾਖੀ ।

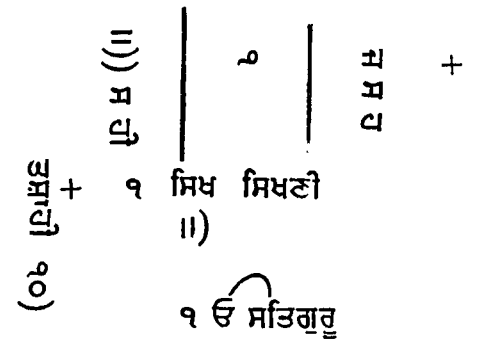
[2]ਤੋਪੜਾ, ਛੋਟੀ ਤੋਪ, ਤੁਫ਼ੰਗ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ
ਸੰਗਤ ਮਛਿਆਣੇ[1] ਕੀ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ
ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰੈਗਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਨੂ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ
ਅਸੀ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਯਾ ਗੁਰੂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਡੀ
ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸੇ ਨੂ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਹਥੀ-
ਆਰ ਬੰਨ ਕੇ ਹਜੂਰ ਆਵਣਾ ਜੋਕੇ ਆਵਣਾ ਜੇ ਕੋ
ਆਵਗੁ ਤਿਸ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ
ਮਸੰਦ ਭਦਣੀ[2] ਨਹੀ ਮੇਲਣਾ ਹੋਰ ਜੋ ਆਵੇ ਸੋ ਮੇਲ
ਲੈਣਾ ਦੁਐਤ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਪਿਆਰੁ ਕ-
ਰਣਾ ਰਿਜਕ ਮਿਲੇਗਾ ਭਾਈ ਟਹਲ ਸਿੰਘ ਮਤ-
ਧੀਰ ਜੋਗ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਮੰਨੇਗਾ ਰੁਪੈਆ ਮਾਯਾ
ਮੋਹਰ ਛਲਾ ਜੋ ਦੇਵੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਸੰਮਤ
੧੭੫੦ ਮਿਤੀ ਕਤਕ

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਨੀਸਾਣ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਇਬਾਰਤ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਿਛਲੇਰੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਤੇ ਨੀਸਾਣ ਆਦਿ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀ ਹੁਕਮ-ਨਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। (ਸੰਪਾਦਕ)

---

[1]ਮੱਛਿਆਣਾ ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ। [2]ਮੋਨਾ, ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

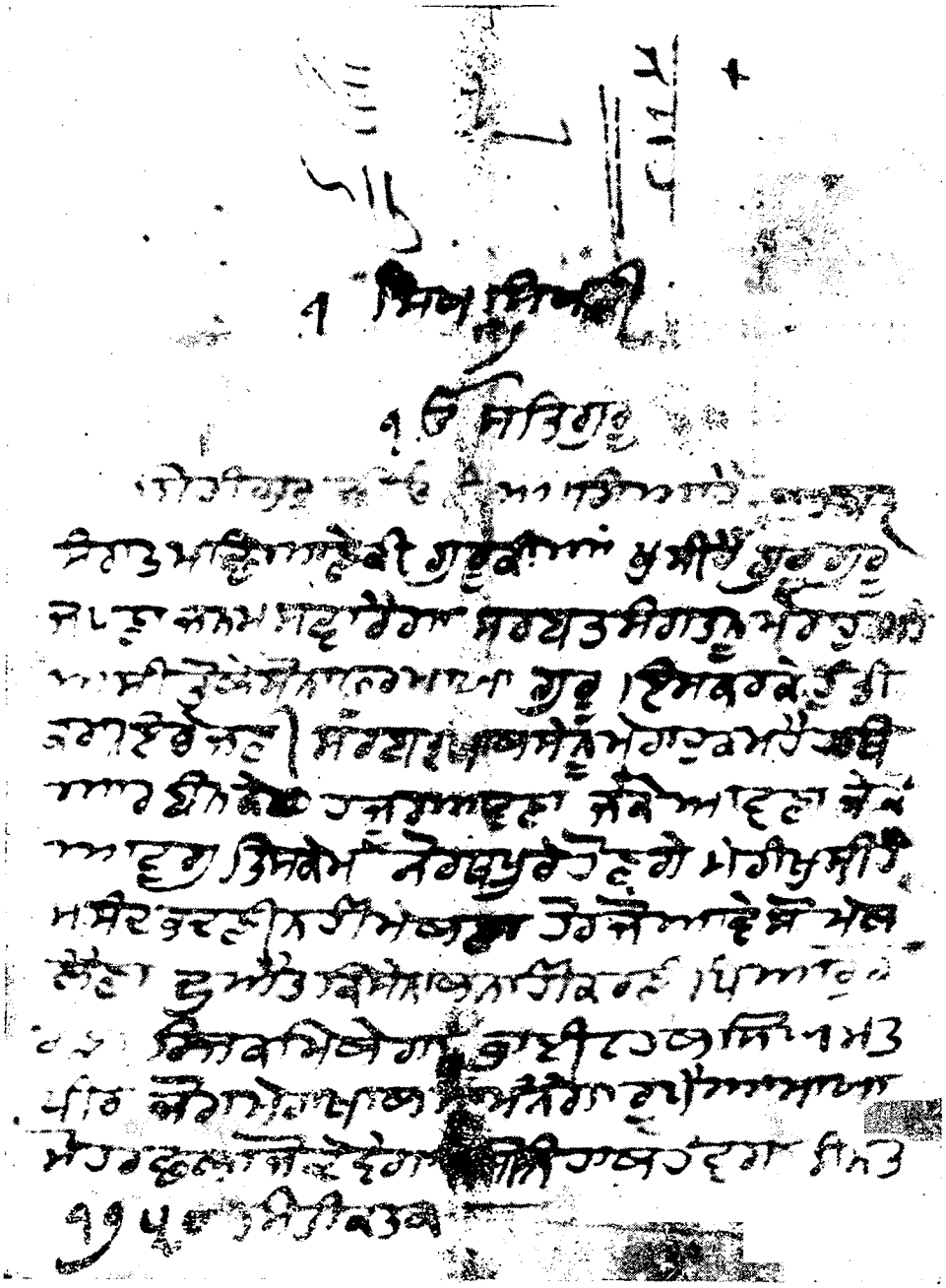

ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ, ਬਾਲਾ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

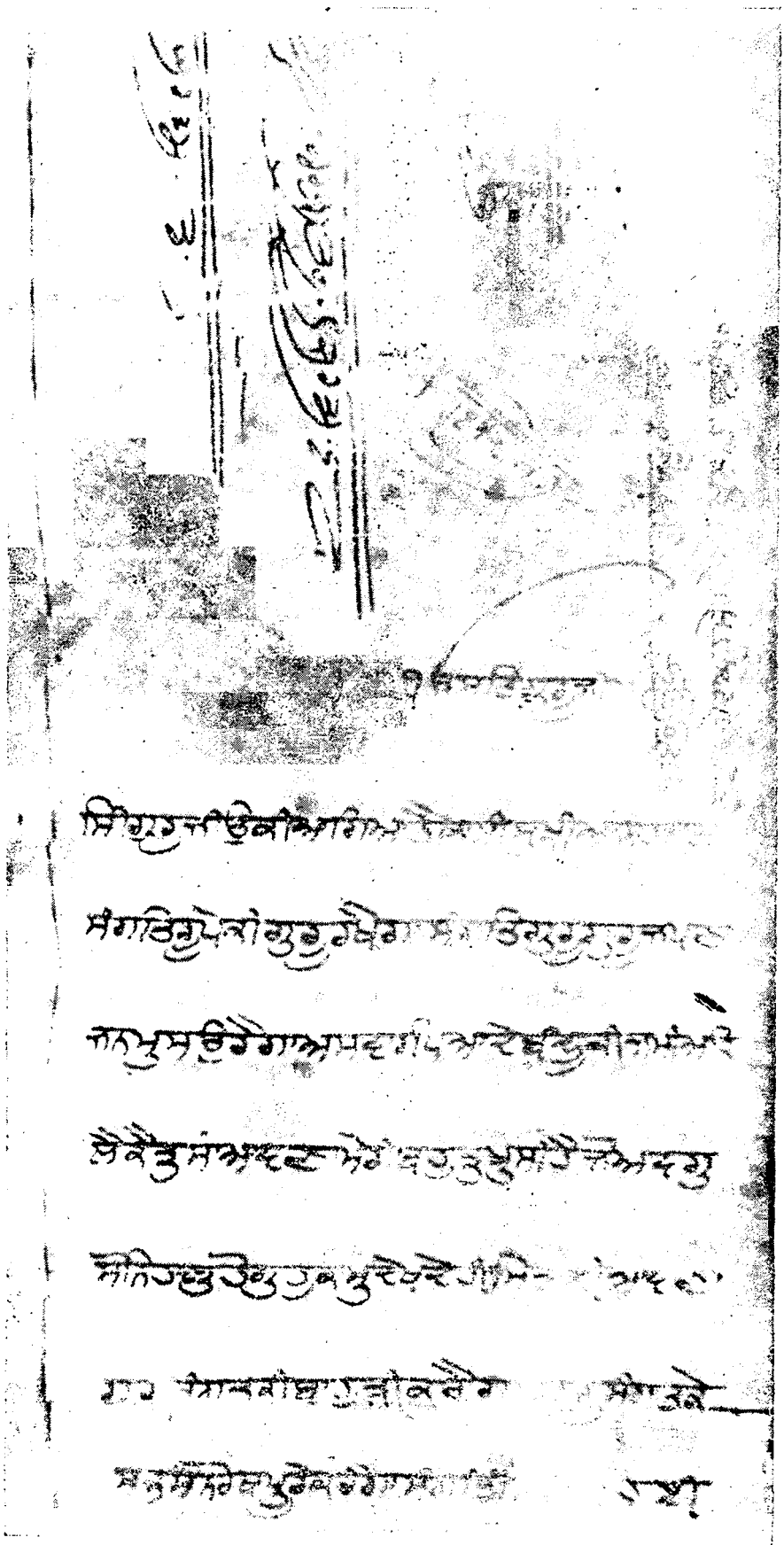

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਮੱਛਿਆਣਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

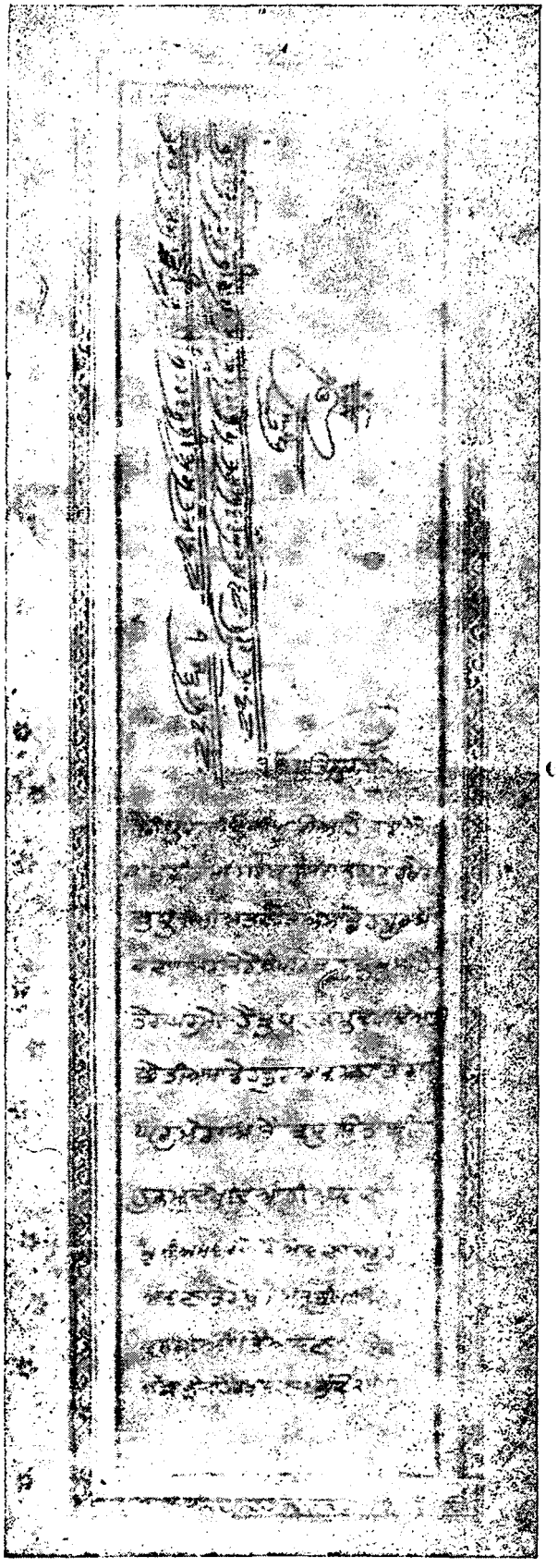

ਭਾਈ ਸੁਖੀਆ, ਮੁਖੀਆ ਆਦਿ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ, ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਸੁਖੀਆ[1] ਸਰਬਤ
ਸੰਗਤਿ ਰੂਪੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ
ਜਨਮੁ ਸਉਰੈਗਾ ਅਸਵਾਰ ਪਿਆਦੇ ਬੰਦੂਕੀ ਜਮੀਅਤਿ
ਲੈ ਕੈ ਤੁਸਾਂ ਆਵਣਾ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਜੋ ਆਵਗੁ
ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੀ - ਸਿਤਾਬੀ ਆਵਣਾ
ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਕੇ
ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈ

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੇਠੋਂ ਉਤੋਂ ਕੁਝ ਫਟਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਨ-ਸੰਮਤ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। (ਸੰਪਾਦਕ)

---

[1]ਭਾਈ ਸੁਖੀਆ ਭਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ। ਭਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ ਦੇ ਸੱਤ ਪੁਤ੍ਰ ਇਹ ਸਨ: (੧) ਭਾਈ ਮਹਾਨੰਦ, (੨) ਸਦਾਨੰਦ, (੩) ਪਰਮ ਸਿੰਘ, (੪) ਸੂਰਤੀਆ, (੫) ਧਰਮ ਸਿੰਘ, (੬) ਸੁਖਾਨੰਦ ਅਥਵਾ ਸੁਖੀਆ ਤੇ (੭) ਭਾਈ ਕਰਮ ਚੰਦ। ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਰੂਪਾ, ਭਾਈ ਕੀ ਸਮਾਧ, ਨੇਹੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਠੱਟੀ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਖ ਗੱਦੀਆਂ ਇਸ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹਨ: (੧) ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਰੂਪਾ ਤੇ (੨) ਬਾਗੜੀਆਂ। ਭਾਈ ਸੁਖੀਆ ਜਾਂ ਸੁਖਾਨੰਦ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਵਾਲੀ ਦੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਨ।

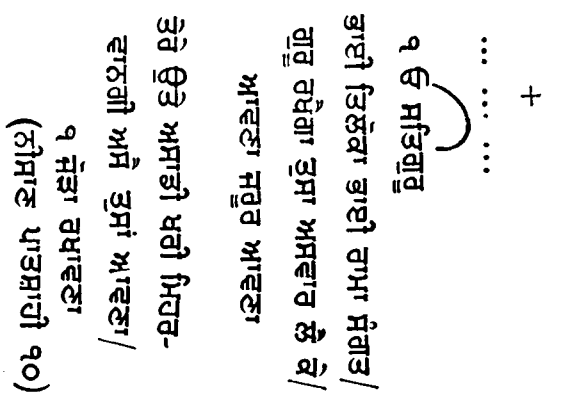

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੭੨

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਤਿਲੋ-
ਕਾ ਭਾਈ ਰਾਮਾ[1] ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਤੁਧ ਜਮੀਅਤ ਲੈ ਕੇ ਅਸਾਡੇ ਹਜੂਰ ਆ-
ਵਣਾ ਮੇਰੀ ਤੇਰੇ ਉਪਰਿ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ
ਤੇਰਾ ਘਰੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਤੁਧੁ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦਿਆ ਹੀ
ਛੇਤੀ ਅਸਾਡੇ ਹਜੂਰ ਆਵਣਾ ਤੇਰਾ
ਘਰੁ ਮੇਰਾ ਅਸੈ ਤੁਧੁ ਸਿਤਾਬੀ
ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਆਵਣਾ
ਤੁਸਾਂ ਅਸਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਵਣਾ ਜਰੂਰ
ਆਵਣਾ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਅਸਾਡੀ ਖਰੀ ਮਿਹਰ-
ਵਾਨਗੀ ਅਸੈ ਤੈ ਆਵਣਾ ਇਕੁ ੧
ਜੋੜਾ ਭੇਜਾ ਹੈ ਰਖਾਵਣਾ ਭਾਦੋ ੨ ਸੰਮਤ ੫੩

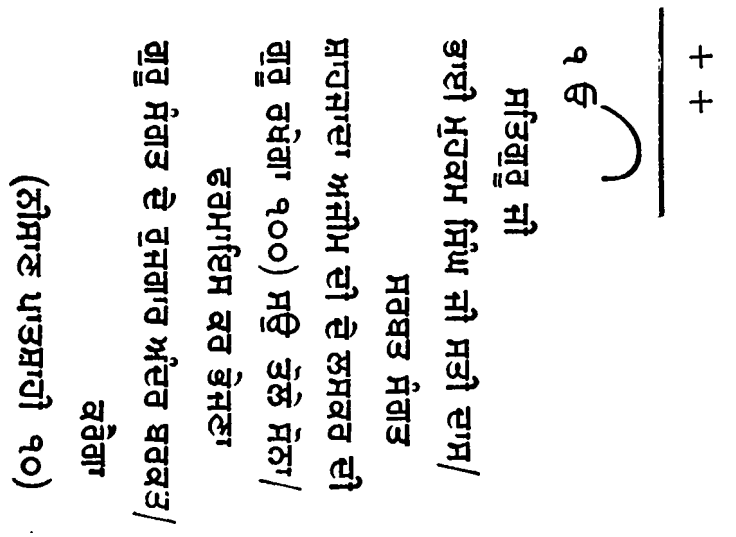
[1]ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ (ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ) ਤੇ ਰਾਮਾ (ਰਾਮ ਸਿੰਘ) ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ-ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਫੂਲਮਰਾਝ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਸਲੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਟਿਆਲੇ (ਬੁਰਜ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ)ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨਕਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਾਭਾ ਪਾਸ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ॥

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਸਭੀ ਦਾਸ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਸਹਜਾਦੇ ਅਜੀਮ[1] ਦੇ ਲਸਕਰ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੇਗਾ ੧੦੦)) ਸਉ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕਾ ਕਰਿ ਭੇਜਣਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਸਹਜਾਦੇ ਅਜੀਮ ਦੇ ਲਸਕਰ ਦੀ ਨੋ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜੋ ਸਿਖੁ ਸੋਨੇ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸਿ ਦੇ-ਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਤਿਸ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਰੁਜਗਾਰ ਅੰਦਰ ਬਰਕਤਿ ਕਰੇਗਾ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਅਸੈ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਤੁਸਾਡਾ ਘਰੁ ਮੇਰਾ ਅਸੈ

ਮਿਤੀ ਸਾਵਣੋ ੨੪ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਸਤਰਾ ਅਠ ੮

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਚਲਾ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੯੪੪ ਈ: ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਫੋਟੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। (ਸੰਪਾਦਕ)

---

[1]ਵੱਡਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮਗੀਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਨ ੧੬੪੩ ਈ: ਤੋਂ ੨੦ ਜੂਨ ਸੰਨ ੧੭੧੨ ਈ: ਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਜਾਜੌ (ਆਗਰੇ) ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

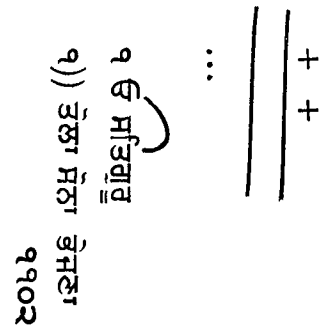

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੭੪

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ॥

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਰਾਇ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਇਕੁ ਤੋਲੇ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਦੇਖਦੇ ਸਿਤਾਬੀ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਗੋਲਕ ਦਸਵੰਧ ਮੰਨਤ ਸੋ ਹਜੂਰੁ ਆਪ ਲੈ ਆਵਣਾ ਮਸੰਦਾ ਨੋ ਮੰਨਣਾ ਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੈਗਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਵਹਿਗੇ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੫ ॥ ॥ ਮਿਤੀ ਚੇਤੋ ਚਉਦਹ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਰਾ ਅਠ ॥ ੮ ॥

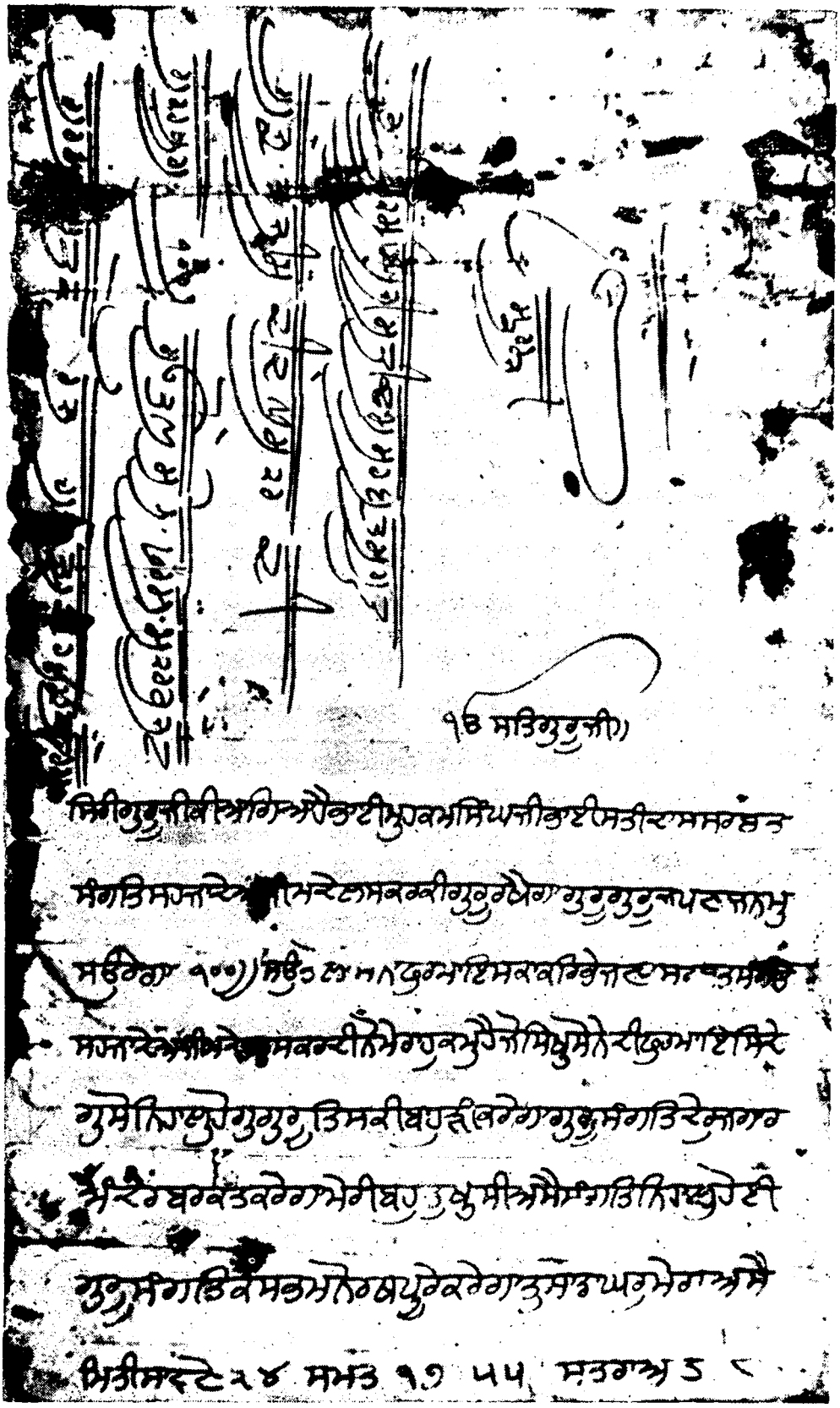
ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੁਰਖਜਤ ਹੈ । (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

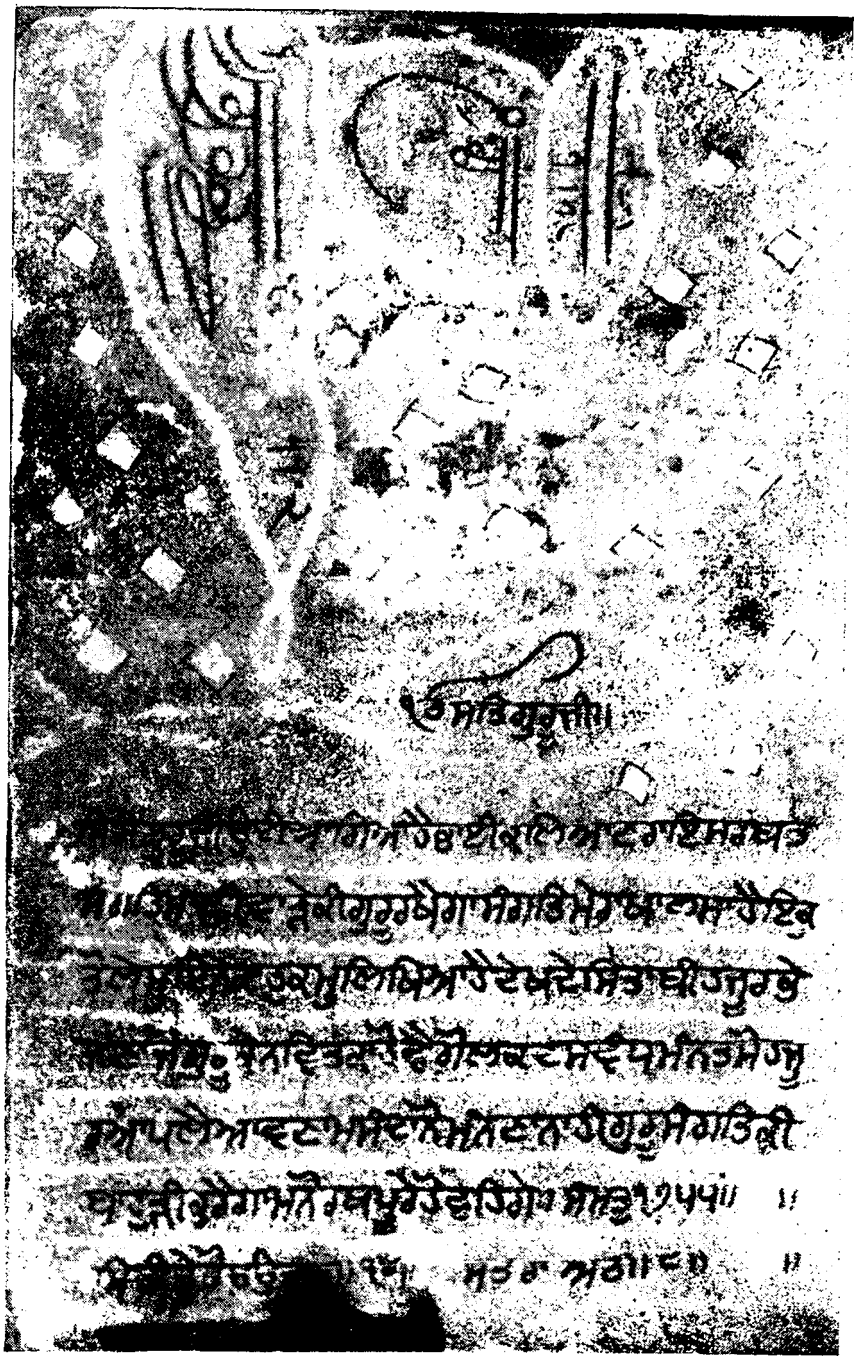
ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਸਤੀ ਦਾਸ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਅਜ਼ੀਮ

ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਕੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

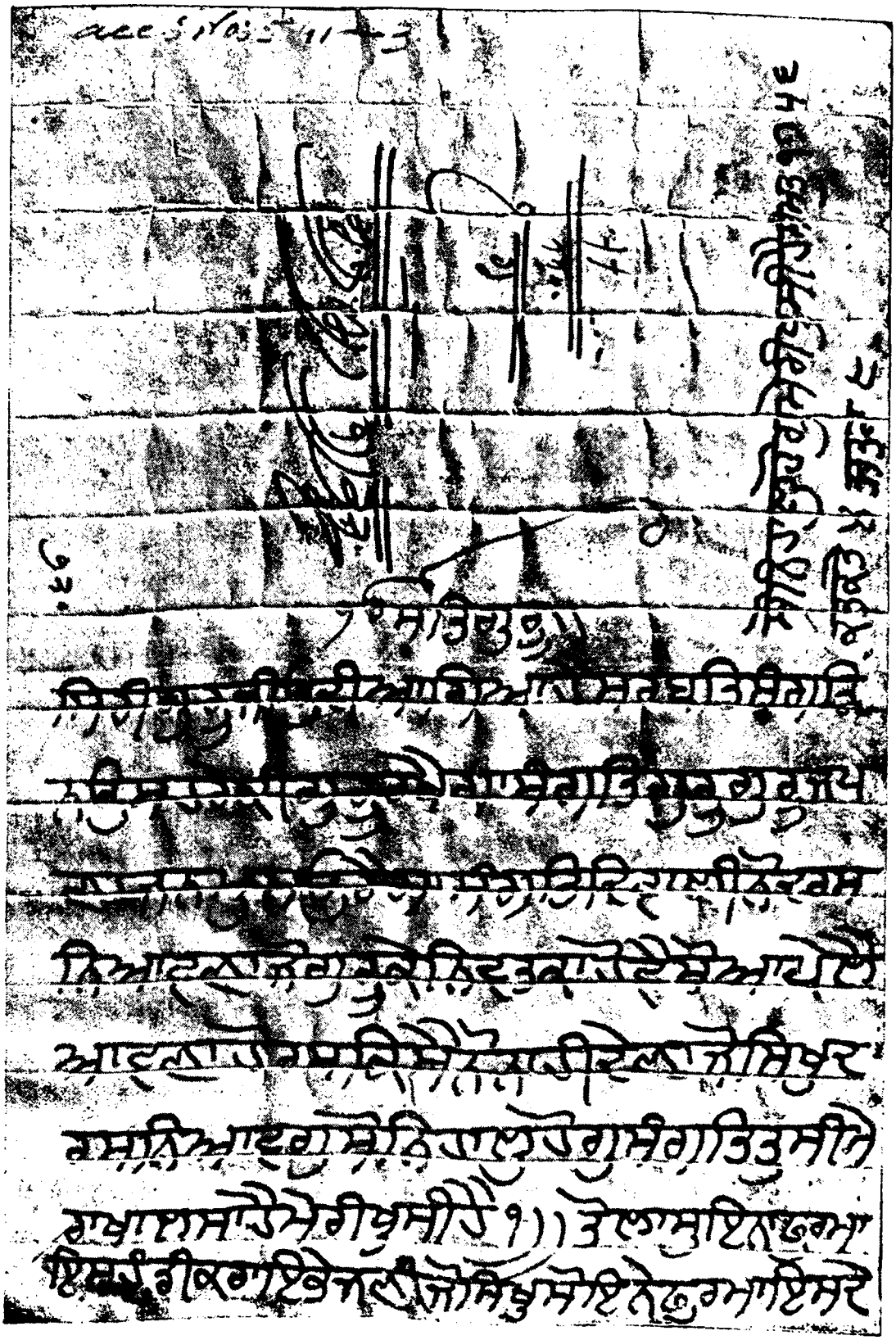

ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਰਾਇ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

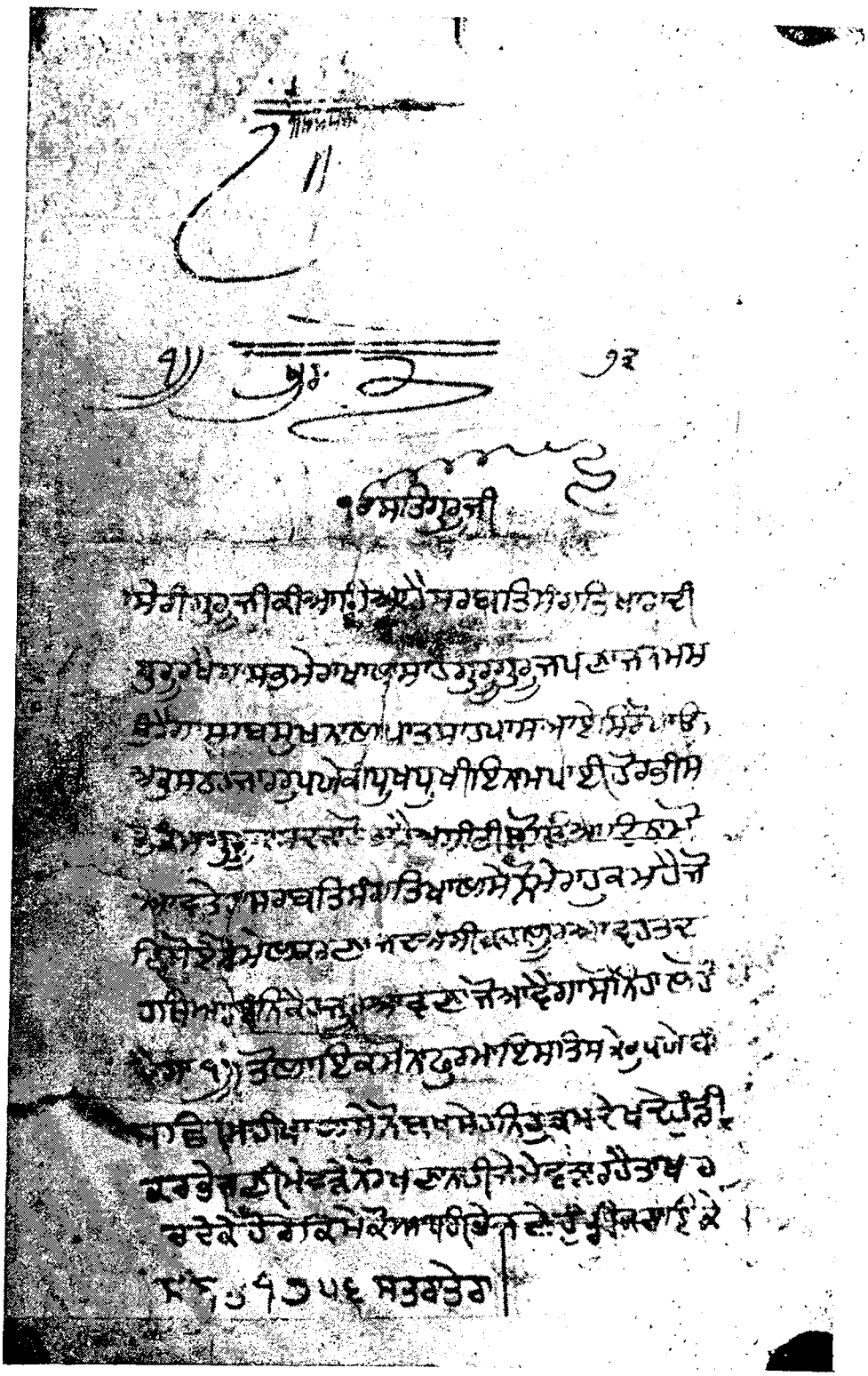

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

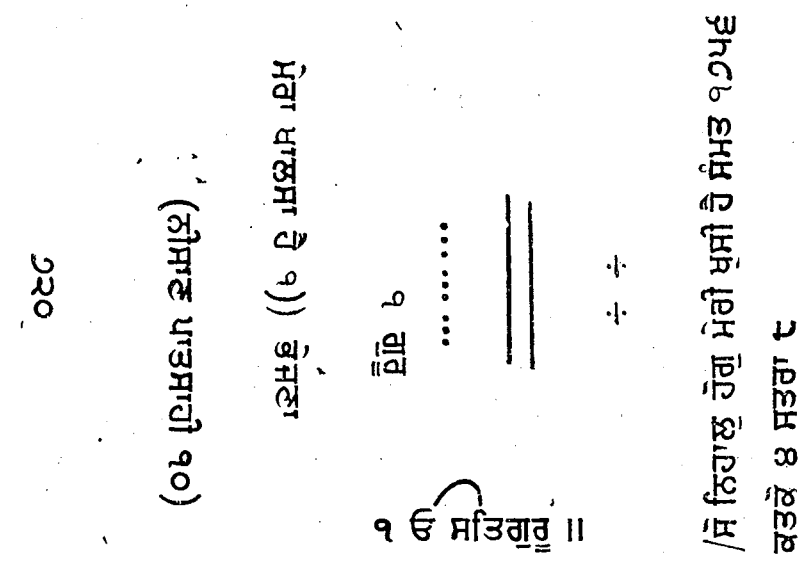

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਖਾਰਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਨਉਸਹਰੇ[1] ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਦਿਵਾਲੀ ਨੋ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਵਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਆਪੇ ਲੈਆਵਣਾ ਹੋਰਸ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਸੰਗਤਿ ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ੧)) ਤੋਲਾ ਸੁਇਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਜੋ ਸਿਖ ਫੁਰਮਾਇਸ ਦੇ(ਗੁ)/

---

[1]ਪਿੰਡ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੭੬

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

+

੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ॥ ੭੩

੧)) ਖਾਰਾ ਭੇਜਣਾ (ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਖਾਰਾ[1] ਦੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸਭ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸ-ਉਰੈਗਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਤਸਾਹ ਪਾਸ ਆਏ ਸਿਰੋਪਾਉ ਅਰੁ ਸਠ ਹਜਾਰ ਰੁਪਜੇ ਕੀ ਧੁਖ ਧੁਖੀ ਇਨਾਮ ਪਾਈ ਹੋਰ ਭੀ ਸ-ਭ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਦਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਸੀ ਭੀ ਥੋਹੜਿਆ ਦਿਨਾ ਮੋ ਆਵਤੇ ਹਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਨੋ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸੋਏ ਨੋ ਮੇਲ ਕਰਣਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਹਲੂਰ ਆਵਹ ਤਦ ਹਥਿਆਰ ਬੰਨਿ ਕੈ ਹਜੂਰ ਆਵਣਾ ਜੋ ਆਵੈਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋ-ਵੈਗਾ ੧)) ਤੋਲਾ ਇਕ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਤਿਸ ਕੇ ਰੁਪਜੇ ਬੀ-ਸ ਛਿਮਾਹੀ ਖਾਲਸੇ ਨੋ ਬਖਸੇ ਹਨਿ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰ ਭੇਜਣੀ ਮੇਵੜੇ ਕੋ ਰਖਣਾ ਨਾਹੀ ਜੇ ਮੇਵੜਾ ਰਹੈ ਤਾ ਖਰ-ਚ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੋ ਆਪ ਹੀ ਭੇਜਣੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੇ ਸੰਬਤ ੧੭੫੬ ਸਤਰਾ ਤੇਰਾ

[1]ਪਿੰਡ ਖਾਰਾ ਮਾਂਗਟ (ਭਾਈ ਬੰਨੋ), ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

... ...

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ .....

(ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

... ... ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸ੍ਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸਾਰੰਗ[1] ਦੇਉ ਦੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਨਾ ਜਨਮਿ ਸਉਰੇਗਾ ॥ ਸੰਗਤਿ ਦਿਵਾਲੀ ਨੂ ਦਰਸਨਿ ਆਉਣਾ ॥ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਵਿਤਿ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਆਪੇ ਹੀ ਲੈ ਆਉਣਾ ॥ ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ॥ ਜੋ ਸਿਖ ਆਉਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗੋ ॥ ਸੰਗਤਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ ਦੋਇ ਤੋਲੇ ਸੁਇਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਭੇਜ ਦੇਣੀ ਜੋ ਸਿਖ ਸੁਇਨੇ ਕੀ ਫੁਰਮਾਇਸ ਵਿਚ ਦੇਉਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗੁ ਜੋ ਸਿਖ ਮੰਨਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗੁ ॥ ਅਗੇ ਭਾਈ ਸਿਧੂ ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਤਿਸ ਦੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਮੰਨਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗੁ ਦੇਉਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਗੁ ॥=॥=॥ ਸੰਮਤਿ ੧੭੫੬ ॥ ਸਤਾਰਾ ਸੈਇ ਛਪੰਜਾ ਮਿਤੀ ਕਤਕ ੪ ॥ ਚਉਥ ॥ ਸਤਰਾ ਨਉ ॥੯॥=॥=॥=॥=॥=॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ, ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਤਾਉ ਤੇ ਨੀਸਾਣ ਕੁਝ ਹੋਰਵੇਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਇਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਖੋਜ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵਿਚਾਰ ਜੋਗ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

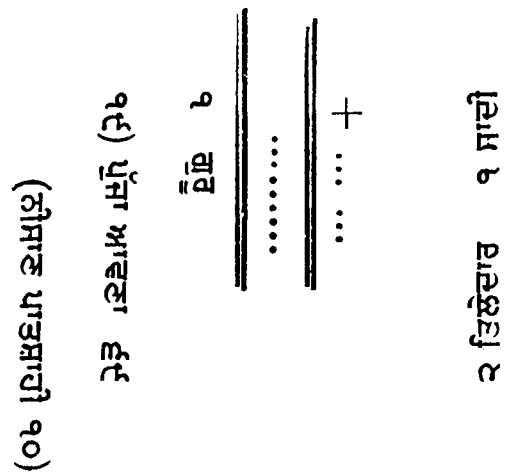
[1]ਸਾਰੰਗੜਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਫ-
ਰੀਦ[1] ਕੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸ-
ਉਰੈਗਾ ਡਿਉਢੁ ਤੋਲੇ ਸੋਨੇ ਕੀ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਰੁਪਈਏ
ਉਨੀ ਸਵਾ ੧੯।) ਸੰਤੋਖੇ ਮੇਵੜੇ ਹਥਿ ਮਿਤੀ ਮਾਹੋ[2] ੬
ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੬ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਤੇ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ
ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਵਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਵਿਸੋਏ ਨੂ
ਹਜੂਰਿ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਆਵਗੁ
ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਨਾਹੀ ਮੰਨਣਾ ੩ ਤੈ
ਪਗਾਂ ਸਿਰਪਾਉ ਭੇਜੇ ਹੈਨਿ ਰਖਾਵਣੇ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ
ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਮਿਤੀ ਫਾਗੋ ੪ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੬ ਸਤਰਾ ੧੦

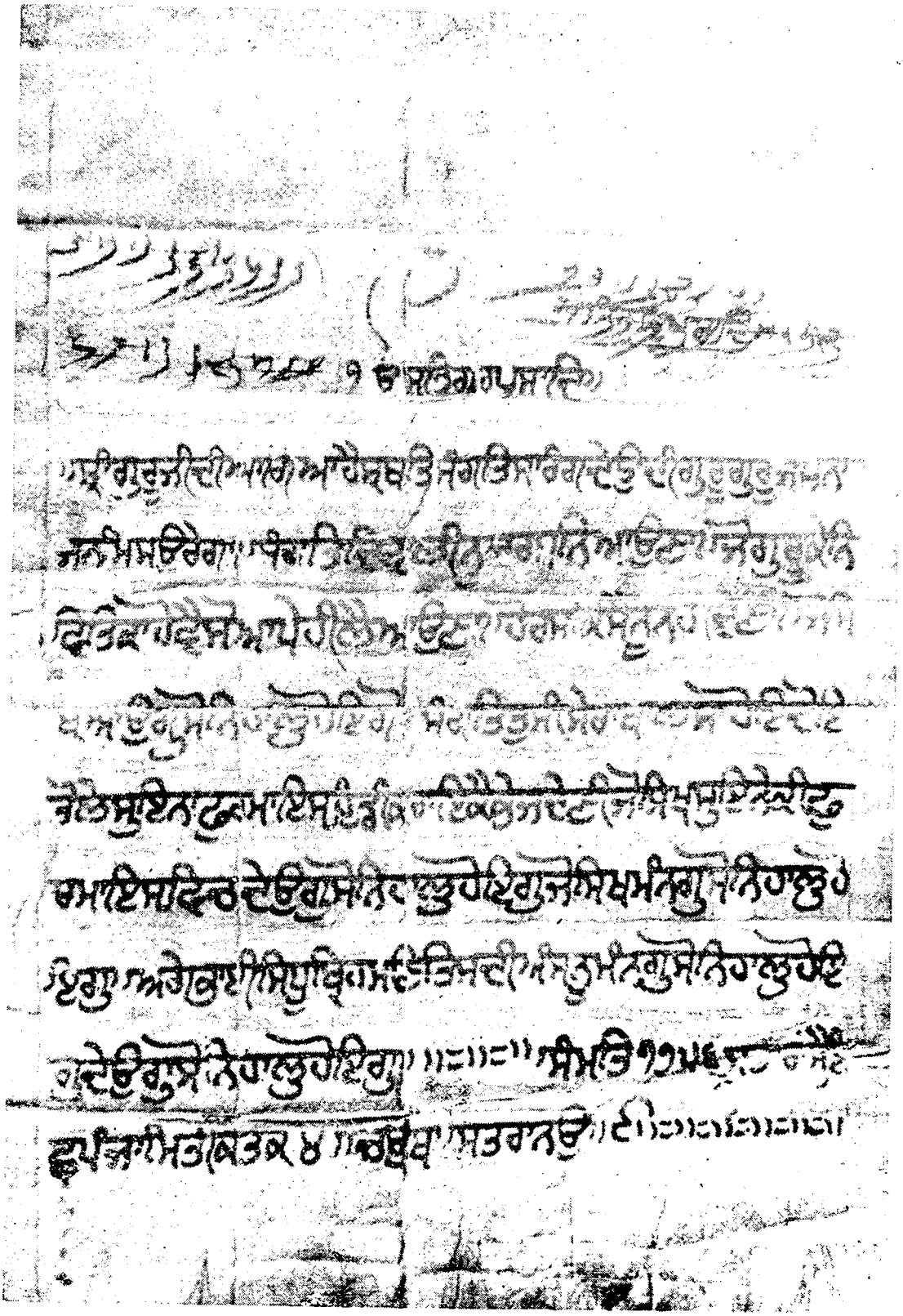
[1]ਪਾਕਪਟਨ (ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ)। [2]ਮਹੀਨਾ ਮਾਘ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

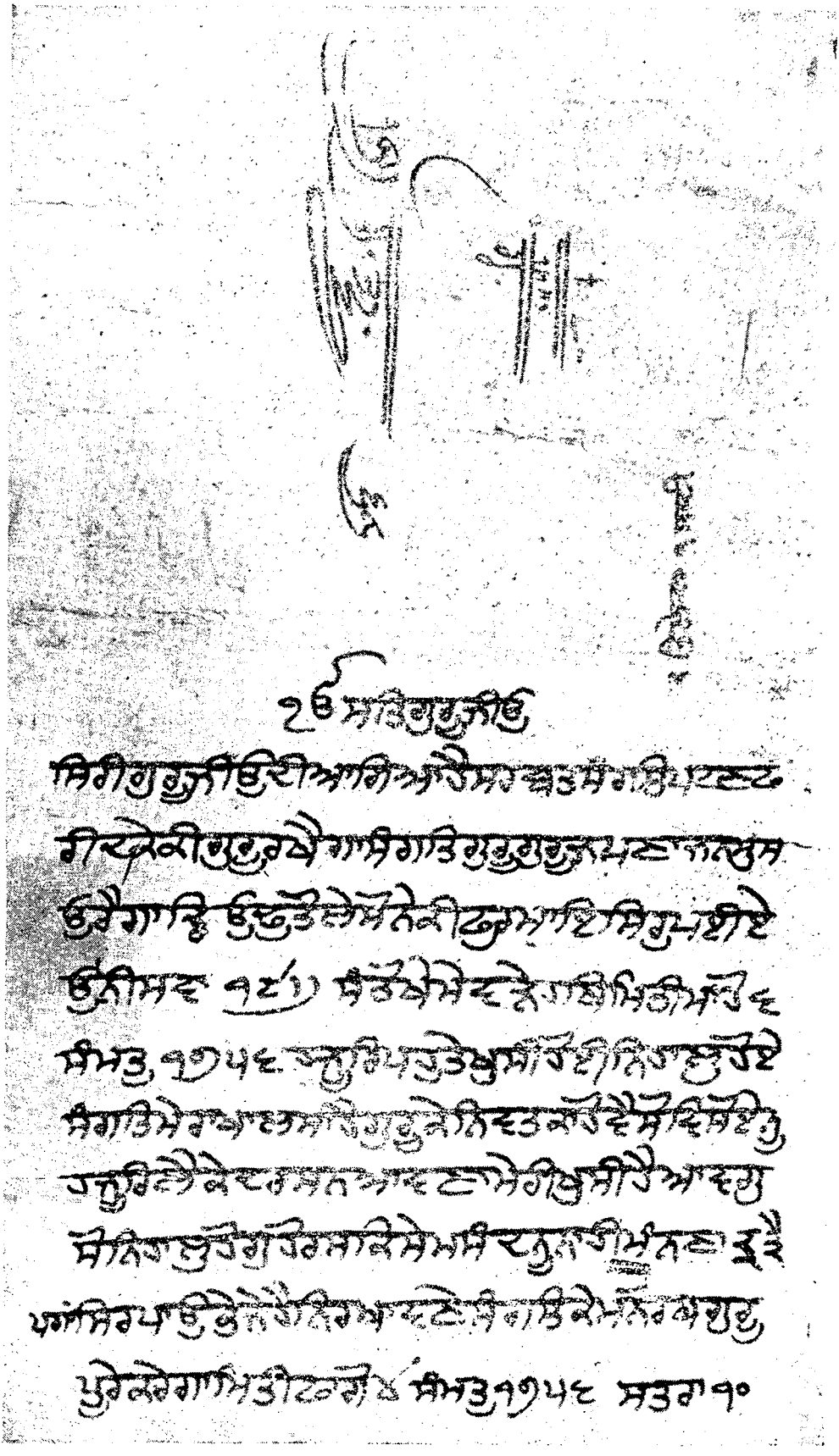

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਸਾਰੰਗ ਦੇਉ ਕੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

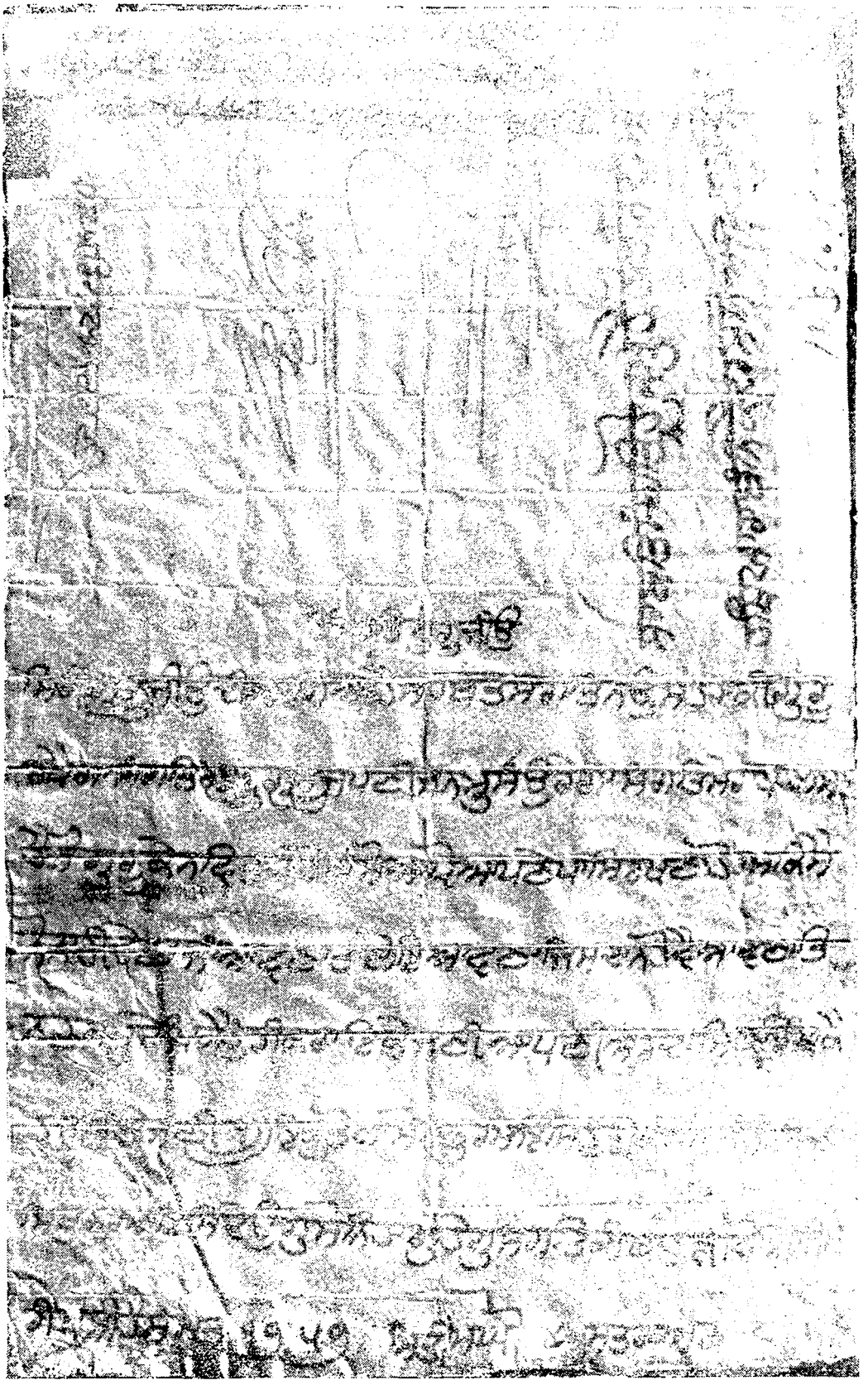
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਸੂਹੇ ਕੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਨੂ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਪੋਲੀ ਵੰ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਖੁਸੀ ਹੈ ੨
ਹਬਿਯਾਰ ਬੰਨਿ ਵੰ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਖੁਸੀ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਿਖਤ ਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਜਾ ਆਪ ਵਾਪਸ ਆਵਣਾ
ਤਾ ਹਿਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੀਅ ਹੀਣਾ ਨੂੰ ਲਿਹਾਜ ਹੋਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ
ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਨਾਹੀ ਕਹਣਾ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਵਿਚੋ ਛੇਕਣਾ ਤਾ ਆਪ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ
ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ
ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ
ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਿਸ ਨੂੰ

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਹੋਲੀ ਨੋ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਹਥੀਆਰ ਬੰਨ੍ਹਿ ਕੈ ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹਿ ਕੈ ਆਵਣਾ ਹੋਰੁ
ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇਗੁ ਤਿਸ ਕੇ ਮਹੁੰਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਿਗੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ
ਪ ਹੀ ਲੈ ਆਵਣਾ ਅਰੁ ਮਸੰਦ ਮਸੰਦੀਏ ਦੇ ਮਰਣੇ ਪਰਣੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ
ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ ਕਿਸੇ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ

ਜੀ ੧ ਓ ਸਤਗੁਰੂ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਦਸੂਹੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈ-
ਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੈ ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ
ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ ਕਿਸੇ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ
ਦਰਸਨਿ ਆਵੈ ਸੋ ਆਪਣੇ ਨਾਲਿ ਲੈ ਆਵੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਵਣ
ਨ ਹੋਵੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਲੈ ਆਵੈ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਤਿਸ ਦੈ ਹਵਾ-
ਲੈ ਕਰਣੀ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਸੋਨਾ ਤੋਲਾ ੧॥)) ਡੇਢੁ ਲੋਚਿ ਕੈ ਦੇਣੀ
ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣਾ
ਜੋ ਦੇਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੭ ਮਘਰ ਮਿਤੀ ੪ ਸੜ੍ਹ ੮

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਦਸੂਹੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈ-
ਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੈ ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਘਰਿ ਘਰਿ ਗੋਲਕ ਕਰਣੀ

\+ . . . . .

੧ ਗੁਰੂ

੧)) ਸੋਨਾ ਭੇਜਣਾ

੭੦੦

(ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

/ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਹਥੀਆਰ ਬੰਧਿ ਕੈ ਹੋਲੀ ਨੋ
ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਸਤਰਾ ੧੧/

/ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕਾ ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਆਪਿ ਆਵਣਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹਜੂਰ ਲੈ
ਆਵਣਾ ਪਰ ਮਸੰਦ ਮਸੰਦੀਏ ਦੇ ਮਰਣੇ ਪਰਣੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਨਾਹੀ ਬੈਠਣਾ
ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਗੁ ਤਿਸ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਿਗੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਸਤਰਾਂ ੧੪

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਫਰੀਦ ਦੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇਗਾ ਸਰਬਤਿ ਸੰ-
ਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ[1] ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਕਿਸੈ ਮਸੰਦ ਨੋ ਨਾ-
ਹੀ ਦੇਵਣਾ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਪਾਸਿ ਰਖਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਆਵੈ ਹਜੂਰ ਤਿਸੁ
ਆਪੇ ਹੀ ਲੈ ਆਵਣਾ ਜਿਸ ਦਾ ਆਵਣੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਆਪਣੇ ਹੀ
ਪਾਸਿ ਰਖਣਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨਾਵਾਂ ਆਵੈ ਤਾਂ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਭੇ-
ਜਣੀ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ੧)) ਇਕੁ ਤੋਲਾ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਲਿਖਿ-
ਆ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਭੇਜਣਾ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿਖੁ ਫੁਰਮਾ-
ਇਸੁ ਦੇਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਮਿਤੀ ਮਘਰੋ ੪ ਸੰਮਤ ੧੭੫੮ ਸਤਰਾ ੯/

[1]ਨਿਮਿੱਤ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੮੨

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

\+ ...

... ...

੧ ਗੁਰੂ

੧)) ਭੇਜਣਾ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

੩੨੧

੨੧੪੪

੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਨਉਸਹ-ਰੇ[1] ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੇਗਾ ਸਰਬ-ਤ ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ੧)) ਇਕ ਤੋਲੇ ਸੁਇਨਾ ਫੁਰਮਾ-ਇਸਿ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਜੋ ਸਿ-ਖੁ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਲੋਚਿ ਕੇ ਦੇਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਸੰਗਤਿ ਮਸੰ-ਦ ਮਸੰਦੀਏ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿਖੁ ਹਥੀਆਰ ਬੰਨਿ ਕੇ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਉਸ ਸਿਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਰਹਗੁ ਸੰਗਤਿ ਜੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੇ ਸੋ ਮੇਲਿ ਲੈਣਾ ਹੋਰੁ ਦਿਗਤਿ[2] ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਪਿਆਰੁ ਕਰਨਾ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਸਮਤੁ ੧੭੫੮ ਮਿਤੀ ਫਾਗੋ ੧੦ ਸਤਰਾ ਦਸ ੧੦

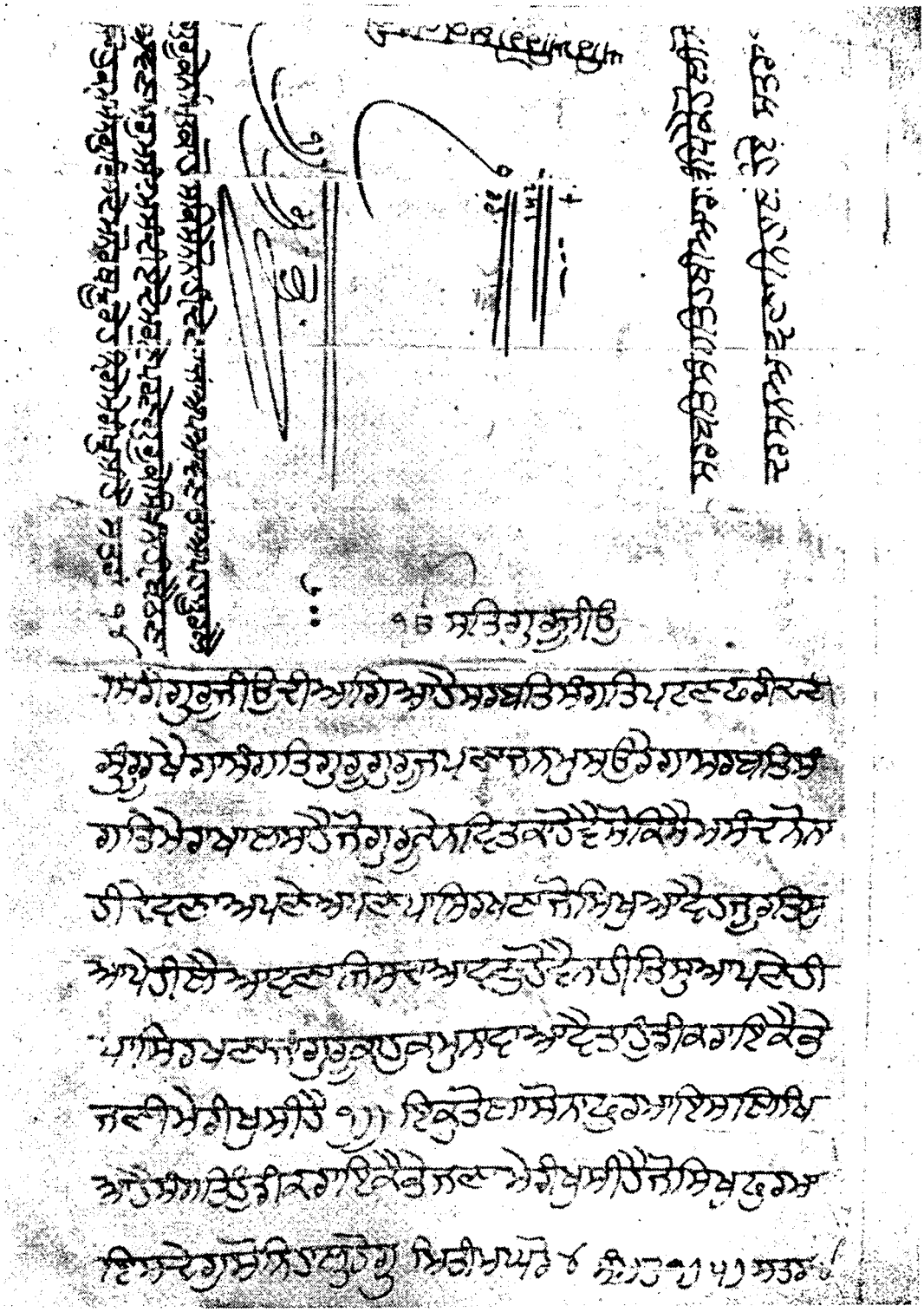
[1]ਪਿੰਡ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂੰਆਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ । [2]ਦਿੱਕ੍ਰਤ, ਔਖ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

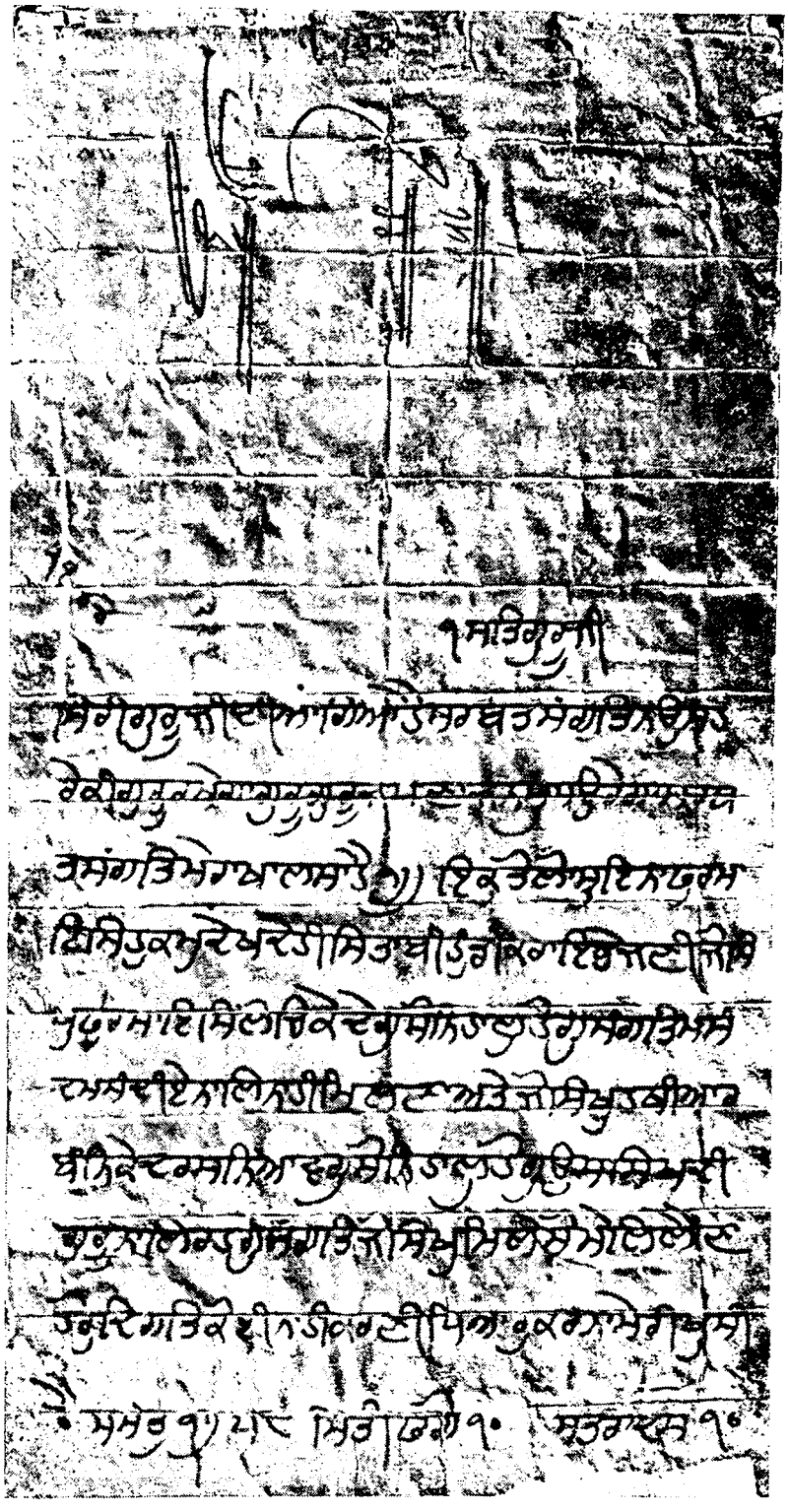

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

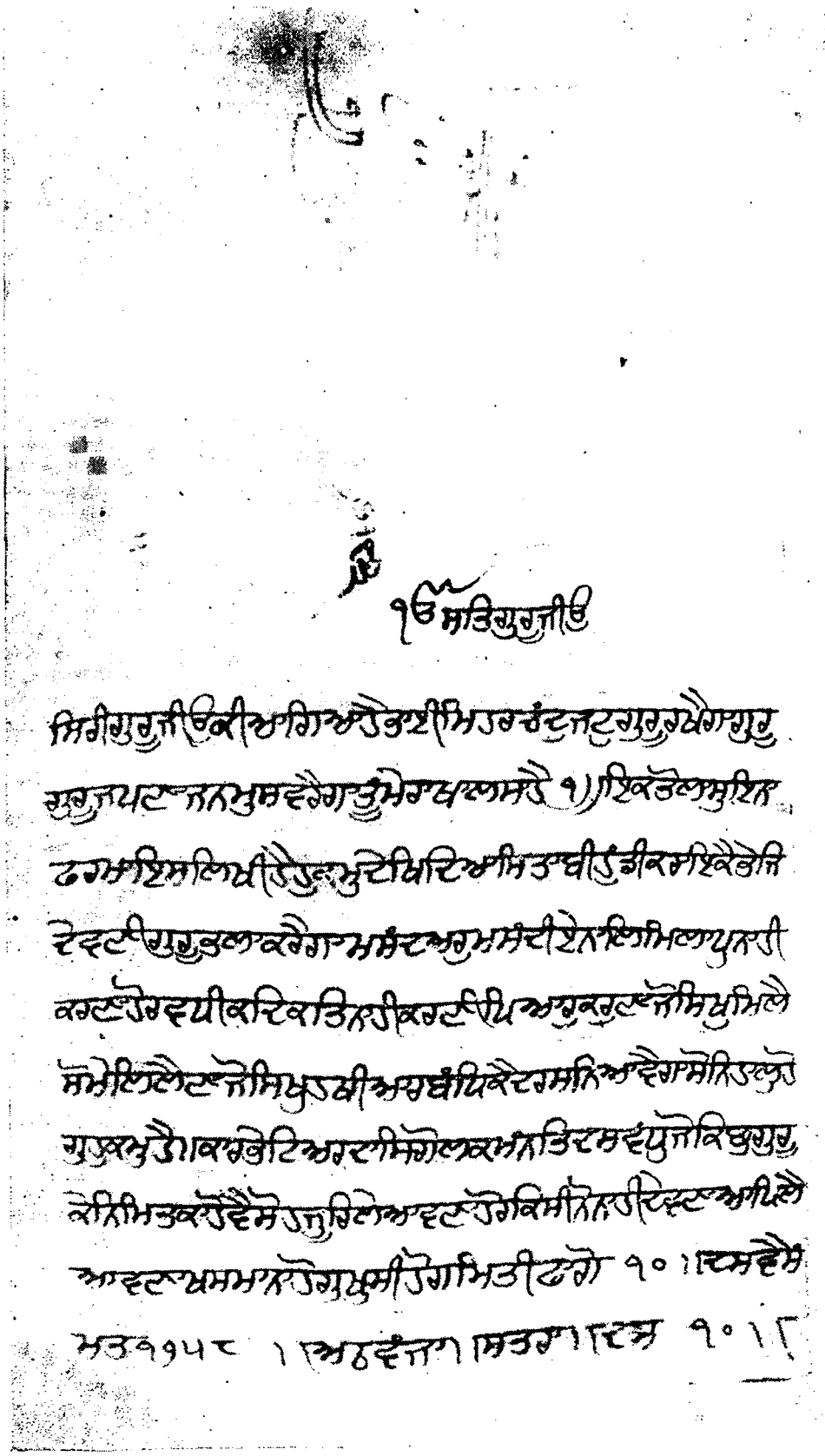

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਨੂਸ਼ਹਿਰਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

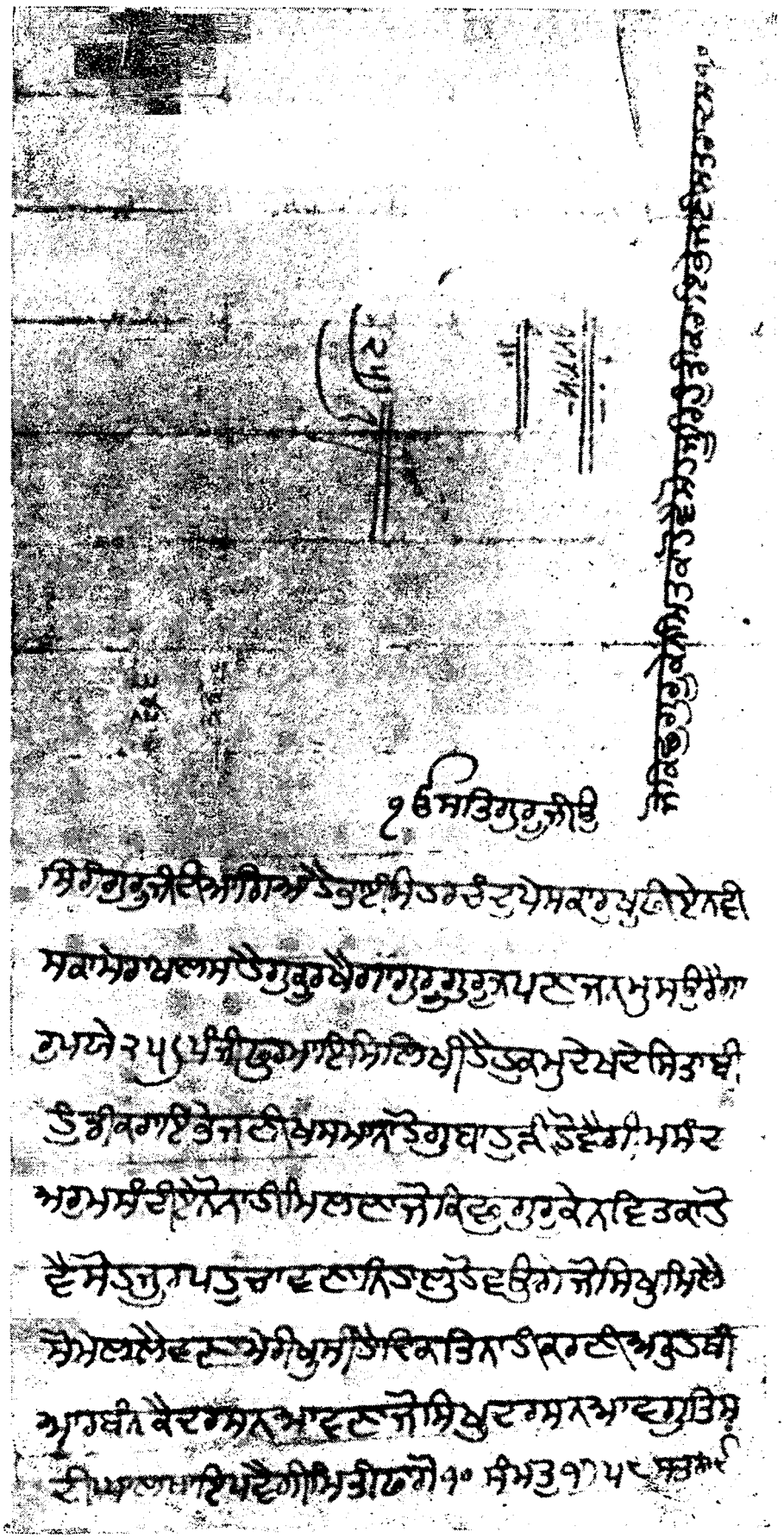

ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ ਜੱਟ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

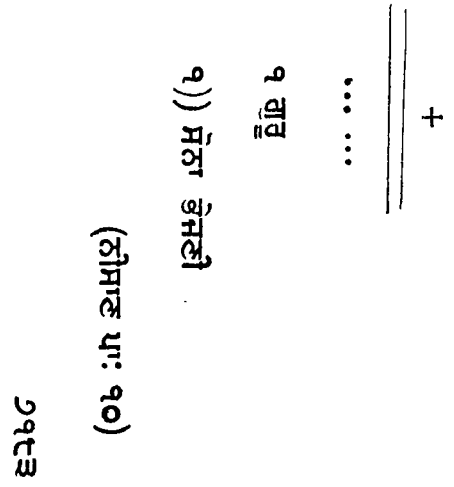

ਭਾਈ ਮਿਹਰਚੰਦ ਪੋਸ਼ਕਾਰ ਖੁਫੀਏ ਨਵੀਸ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ ਜਟੁ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਰੈਗਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ੧)) ਇਕ ਤੋਲਾ ਸੁਇਨਾ ਫਰਮਾਇਸ ਲਿਖੀ ਹੈ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆ ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇਕੈ ਭੇਜਿ ਦੇਵਣੀ ਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ ਮਸੰਦਾ ਅਰੁ ਮਸੰਦੀਏ ਨਾਲਿ ਮਿਲਾਪੁ ਨਾਹੀ ਕਰਣਾ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਦਿਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਪਿਆਰੁ ਕਰਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਮੇਲਿ ਲੈਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਹਥੀਆਰ ਬੰਧਿ ਕੈ ਦਰਸਨਿ ਆਵੈਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ॥ ਕਾਰ ਭੇਟਿ ਅਰਦਾਸਿ ਗੋਲਕ ਮੰਨਤਿ ਦਸਵੰਧੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹਜੂਰਿ ਲੈ ਆਵਣਾ ਹੋਰਿ ਕਿਸੀ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਾ ਆਪਿ ਲੈ ਆਵਣਾ ਖਸਮਾਨਾ[1] ਹੋਗੁ ਖੁਸੀ ਹੋਗੁ ਮਿਤੀ ਫਾਗੋਂ[2] ੧੦॥ ਦਸਵੈ ਸੰਮਤ ੧੭੫੮ ॥ ਅਠਵੰਜਾ ॥ ਸਤਰਾ ॥ ਦਸ ॥ ੧੦ ॥

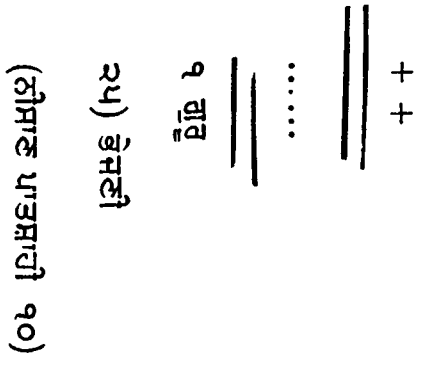
[1]ਮਾਲਿਕੀ, ਅਪਣਾਉਣਾ । [2]ਫੱਗਣ (ਮਹੀਨਾ) ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

(ਫੋਟੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ੭੦)

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਹਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੁ ਹਜੂਰਿ ਪੁਹੰਚੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਸਤਰਾ ਦਸ ੧੦

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮਿਹਰਚੰਦੁ ਪੇਸਕਾਰੁ[1] ਖੁਫੀਏ ਨਵੀ-
ਸ ਕਾ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੈਗਾ
ਰੁਪਜੇ ੨੫) ਪੰਜੀ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਲਿਖੀ ਹੈ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਸਿਤਾਬੀ
ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਖੁਸਮਾਨਾ ਹੋਗੁ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਵੈਗੀ ਮਸੰਦ
ਅਰੁ ਮਸੰਦੀਏ[2] ਨੋ ਨਾਹੀ ਮਿਲਣਾ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋ-
ਵੈ ਸੋ ਹਜੂਰ ਪਹੁਚਾਵਣਾ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਉਗੇ ਜੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੈ
ਸੋ ਮੇਲ ਲੈਵਣਾ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਦਿਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਅਰੁ ਹਥੀ-
ਆਰੁ ਬੰਨ੍ਹ ਕੈ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਦਰਸਨ ਆਵਗੁ ਤਿਸ
ਦੀ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਮਿਤੀ ਫਾਗੁ ੧੦ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੮ ਸਤਰਾ ੯/

---

[1]ਮੁਨਸ਼ੀ, ਸਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ । [2]ਮਸੰਦਾਂ ਦਾ ਤਰਫਦਾਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੮੫

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

(ਫੋਟੋ ਪ੍ਰਤਿਲਿਪੀ ੧੦)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਓ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਿਰਾਗ[1] ਕੀ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੈਗਾ ੫)) ਪੰਜ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਲਿਖੀ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਸਿਤ ਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਖਸਮਾਨਾ ਹੋਗੁ ਬਾਹੁੜੀ ਹੋਵੈਗੀ ਸੰਗਤਿ ਮਸੰਦ ਮਸੰਦੀਏ ਨੋ ਨਾਹੀ ਮਿਲਣਾ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੋਰ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚਾਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਮੇਲ ਲੈਵਣਾ ਦਿਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਆਪ ਵਿਚਿ ਪਿਆਰੁ ਕਰਣਾ ਸੰਗਤਿ ਹਥੀਆਰ ਬੰਨ ਕੈ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਦਰਸਨ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਮਿਤੀ ਫਾਗੁ ੧੦ ਸੰਮਤ ੫੮ ਸਤਰਾ ੮

---

[1] ਪ੍ਰਯਾਗ (ਅਲਾਹਾਬਾਦ)।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

\+ ......

... ...

੧ ਗੁਰੂ

੧੦੦) ਭੇਜਣਾ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

੨੯੯੯

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮਿਹਰਚੰਦੁ ਧਰਮ ਚੰਦੁ ਕਰਮ ਚੰਦੁ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੇਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੋ ਇਕੁ ਸਉ ਇਕੁ ੧੦੧) ਰੁਪਯਾ ਹਾਥੀ ਦੀ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਅਰੁ ਹੋਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਆਪੇ ਲੈ ਆਵਣਾ ਹਥੀਆਰ ਬੰਨਿ ਕੇ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲਿ ਥਾਇ ਪਵਗੁ ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਰਹਗੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਤ[1] ਕਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੋਰਸ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਅਰੁ ਮਸੰਦ ਮਸੰਦੀਏ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ਮੰਨਣਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਮੇਲਿ ਲੈਣਾ ਵਧੀਕ ਦਿਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੮ ਮਿਤੀ ਫਾਗੋ ੧੦ ਸਤਰਾਂ ਅਠਿ ੮

ਨੋਟ: ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ, ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਸੁਰਖਸ਼ਤ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

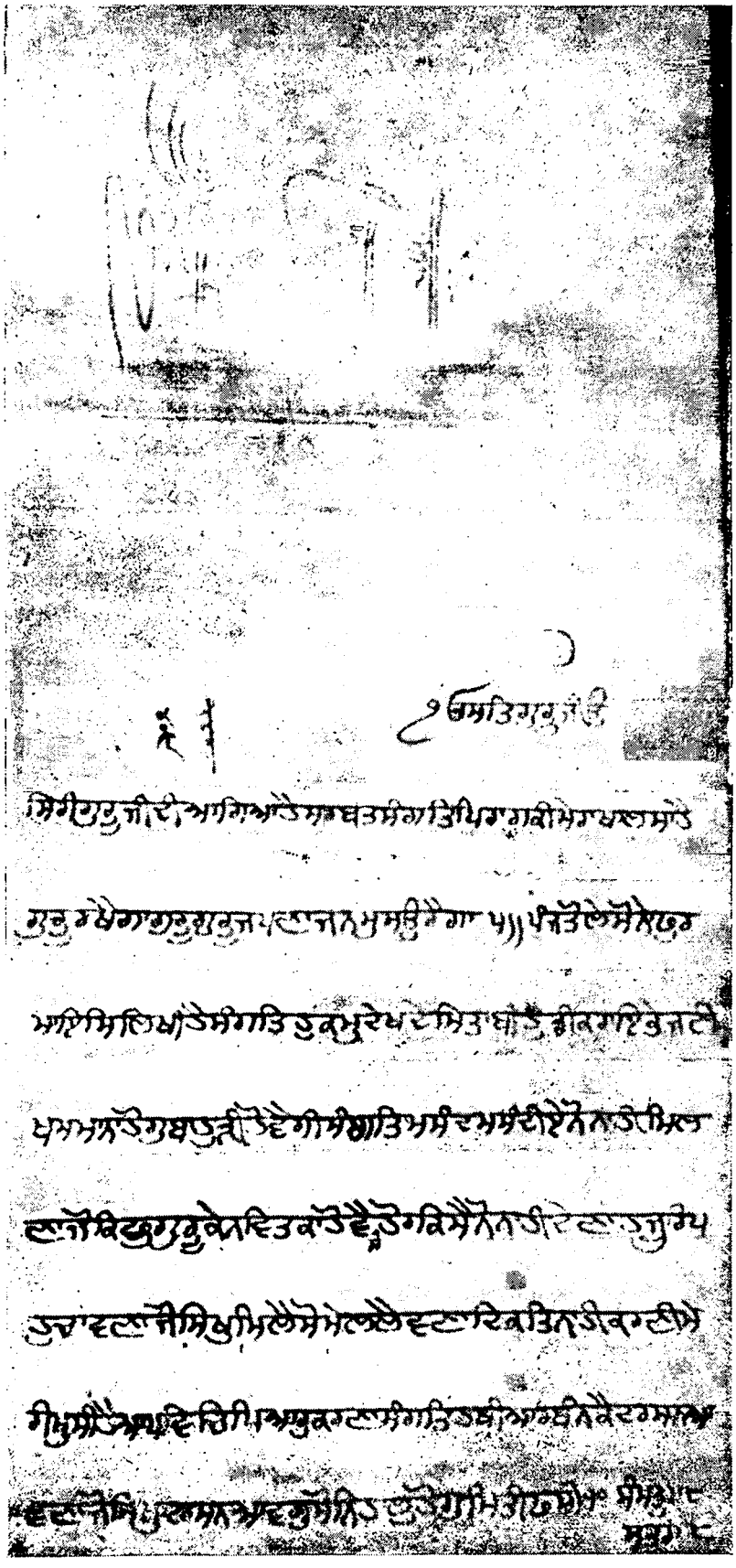
[1]ਨਿਮਿੱਤ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

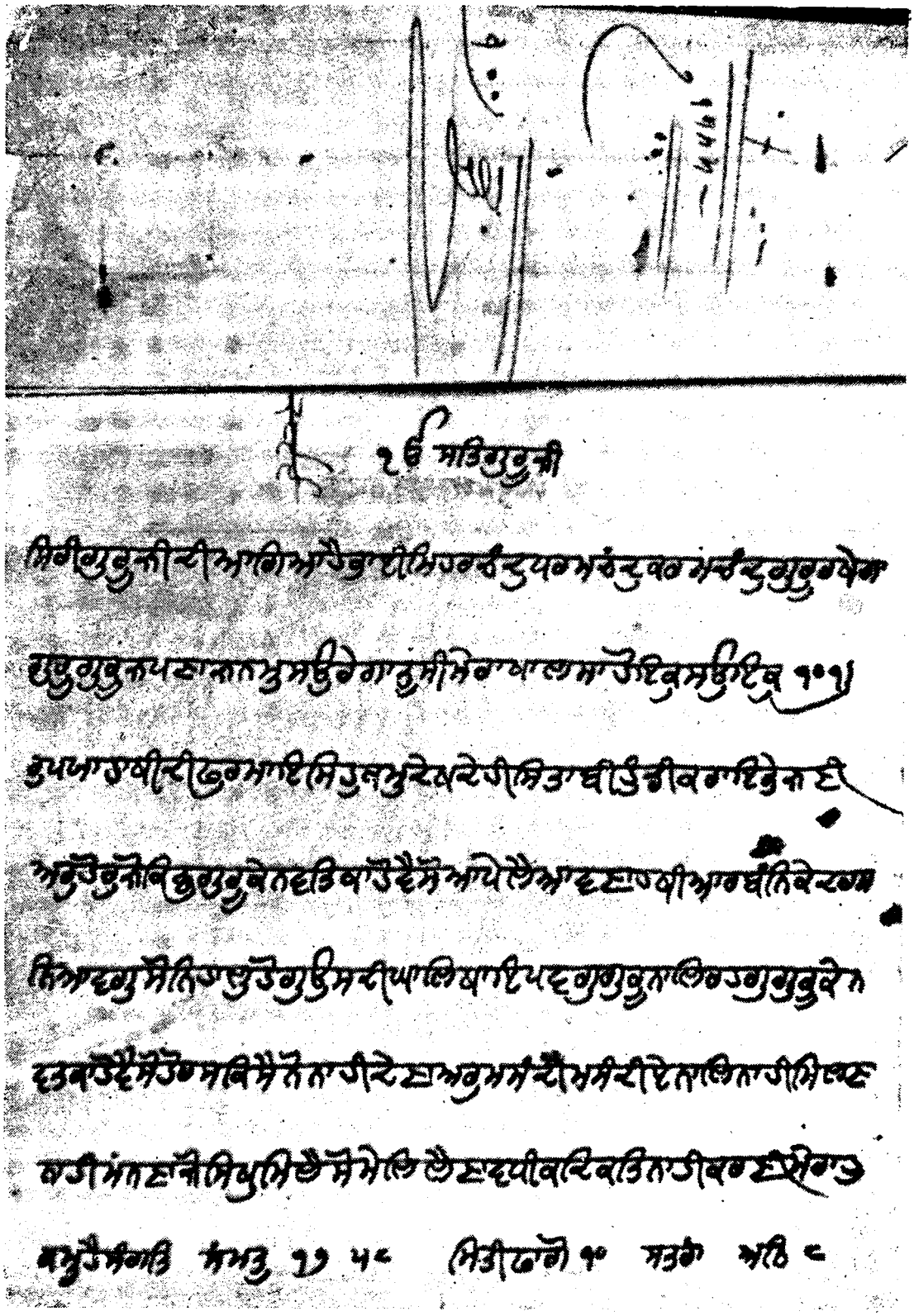

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਿਰਾਗ (ਪ੍ਰਯਾਗ) ਕੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

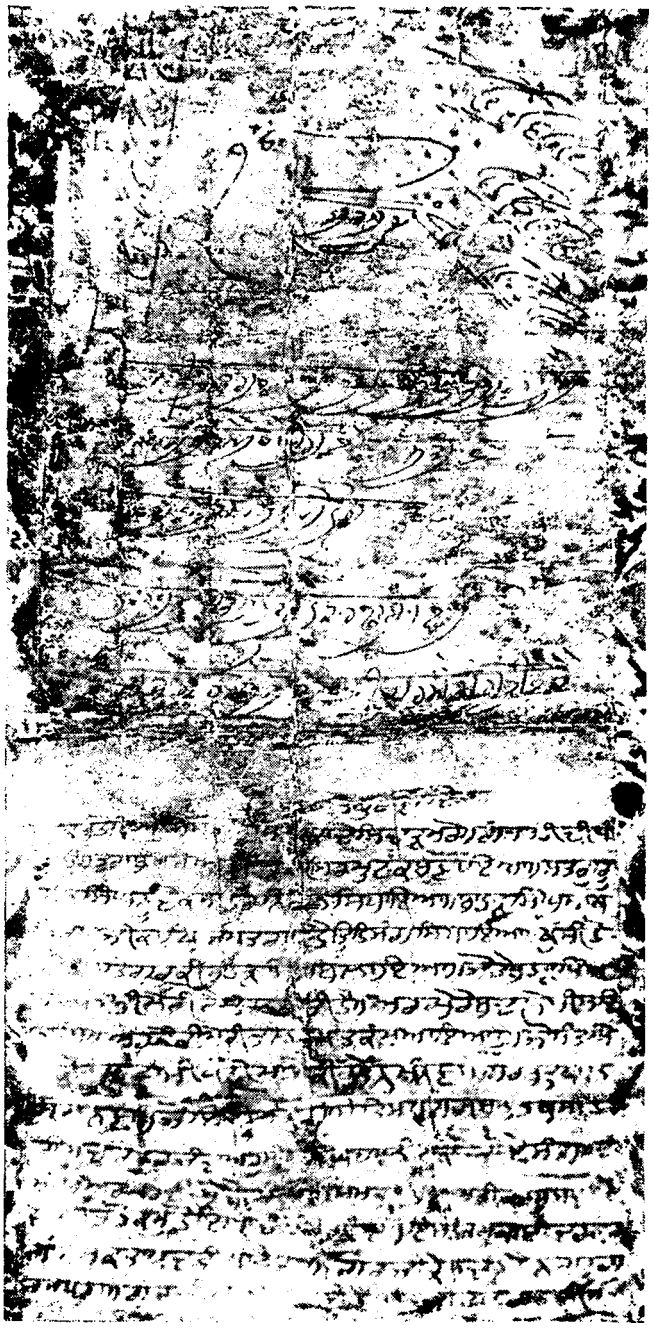

ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦ, ਧਰਮ ਚੰਦ ਤੇ ਕਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

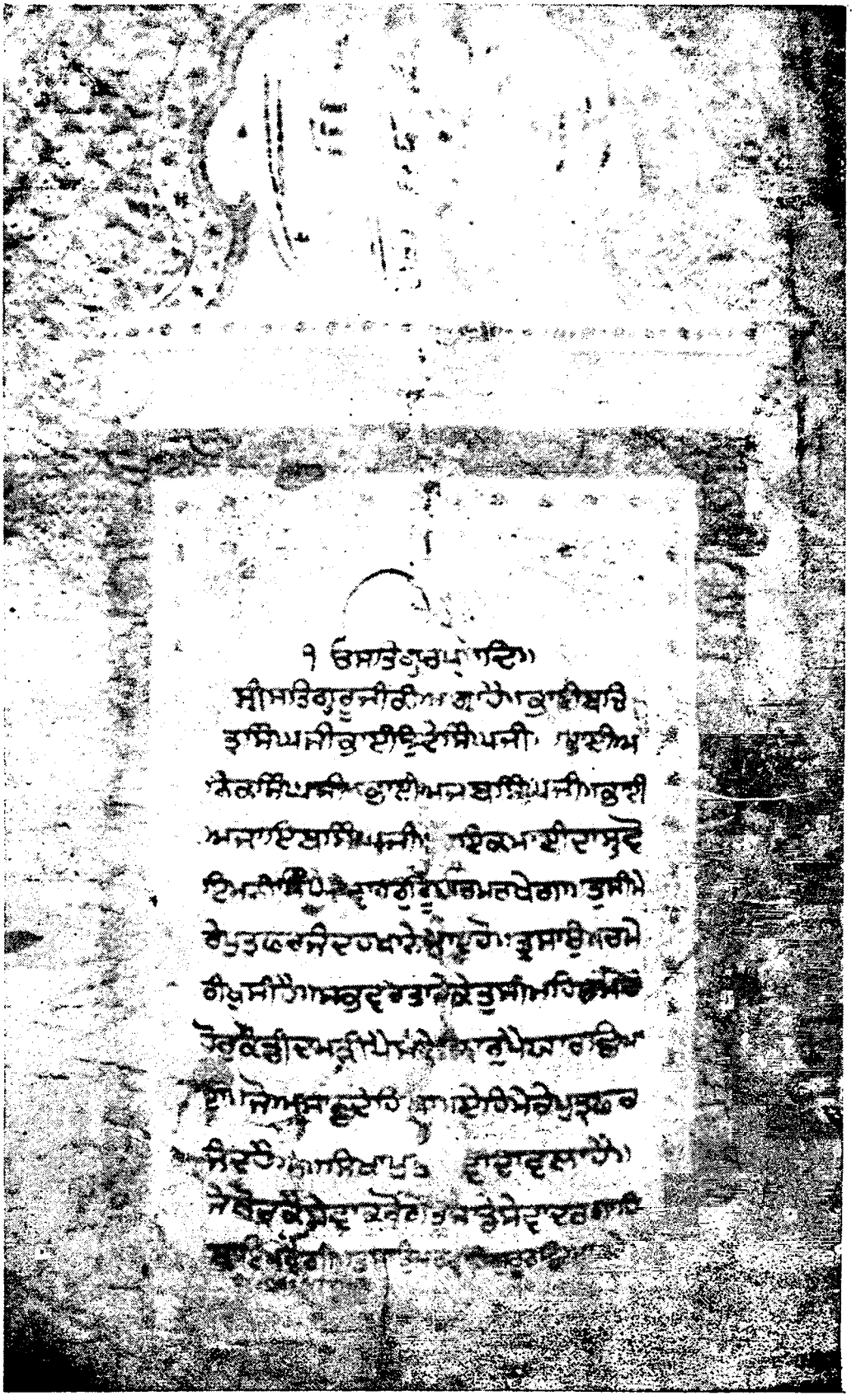

ਭਾਈ ਸੁਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

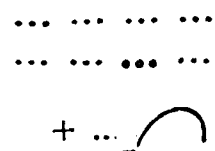
ਭਾਈ ਬਚਿਤ੍ਰ, ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੮੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਤਿਗੁਰੂ

ਭਾਈ ਸੁਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਕਾਰ ਸੰਗਤਿ ਲੈ ਕੈ ਬਸੋਏ ਨੋ ਆਵਣਾ
ਜੋ ਆਵੈਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲਿ ਹੋਗੁ
ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਕਾਰ ਫਰਮਾਇਸ
ਸੁਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੋ ਦੇਣੀ ... ...

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

ਸਰਬਤ ਸੁਖ ਹੋਗੁ
ਸੰਗਤਿ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਣਾ ...

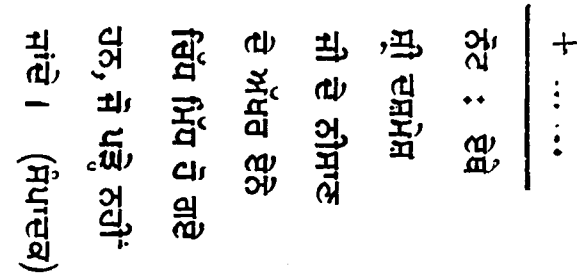
(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰਕ ਕਾ ਦੇਸ ਚੜ ਮਾਰੋ ਗੰਜ ਸਹੀਦੀ ਪਾਵਉ ॥ ਤੁਰਾ ਬਖਸਿਆ ਆਪ ਹੀ ਸਿਰ ਮੁਕਟ ਬਣਾਇਆ ॥ ਸਤਗੁਰੂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਿਧਾਇਆ ॥ ਬਾਹੜ ਸਿੰਘ ਸਾਥ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਿਜਮਤਗਾਰ ਹੈ ਉਹਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਇਆ ਖੁਸੀ ਹੋ— ਈ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਹੜ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਜੋ ਹੇ ਬਾਹੜ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਭੀ ਮੇਰੀ ਟੈਹਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ਅਰ ਮੇਰੇ ਬਦਲੇ ਸੀਸ ਦਿਤਾ ਹੈਸੁ । ਅਰੁ ਤੈਭੀ ਮੇਰੀ ਭਲੇ ਵਖਤ ਕੰਮ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਜੋ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ... ... ਨੋ ਮੰਨਣਾ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸੇ ਮੰਨਣਾ ॥ ਜੋ ਇਸ ਨੂ ਮਨੇਗਾ ਸੋ ਤਿਸ ਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਚਾਰ ਫਰਜੰਦ ਅਰੁ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤੇ ਕੀਏ ਸੰਗ ॥ ਚਮਕੌਰ ਅਰ ਸਿਰੰਦੀ ਬੈਠੇ ਹਮ ॥ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਮਿਤੀ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੯ ਵਾਰ ਵਾਰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ॥ ਇਸ ਹੁਕਮੁ ਕਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ ਪਾਵੈਗਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਹੈਨ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਹੈ ਭਾਈ ਬਚਿ-
ਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਭਾਈ ਅ-
ਨਿਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਭਾਈ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਭਾਈ
ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਨਾਇਕ ਮਾਈ ਦਾਸੁ ਵੋ-
ਇ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਹਗੁਰੂ ਧਰਮ ਰਖੇਗਾ ॥ ਤੁਸੀ ਮੇ-
ਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਫਰਜੰਦ ਖਾਨੇਜਾਦ ਹੋ ॥ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇ-
ਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ॥ ਸਭ ਵਰਤਾਰੇ ਕੇ ਤੁਸੀ ਮਹਿਰਮ ਹੋ
ਹੋਰ ਕੌਡੀ ਦਮੜੀ ਪੈਸਾ ਧੇਲਾ ਰੁਪੈਯਾ ਰਛਿਆ
ਦਾ ॥ ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੂ ਦੇਹਿਗਾ ॥ ਏਹਿ ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਫਰ-
ਜੰਦ ਹੈਨਿ ॥ ਸਿਖਾਂ ਪੁਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ॥
ਜੋ ਲੋਚ ਕੈ ਸੇਵਾ ਕਰੋਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹਿ
ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ॥ ਤੁਸਾਂ ਉਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਛਿਆ ਕਰੇਗਾ
ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਮਿਤੀ ਕਤਕ ੧ (ਇਹ ਸਤਰ ਹੋਰ ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਬਾਰੇ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ—ਭਾਈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਉਦੇ ਸਿੰਘ, ਅਨਿਕ ਸਿੰਘ, ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਅਹਮੀਅਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੮੯

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

\+ ... ...

੧ ਗੁਰੂ

੨੦) ਭੇਜਣਾ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

ਸੰਗਤ ਤੁਸਾ ਹੁੰਡੀ ਕੋਟਾ ਉਪਰਿ ਕਰਾਇ
ਭੇਜਣੀ ਹਜੂਰ ਇਕੁ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਰਿਣਾ

੧ ਓ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰ-
ਗਤ ਚੋਲਾ ਕੀ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਖੇ-
ਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੈਗਾ
੧)) ਸੁਇਨਾ ਤੋਲਾ ਹਿਕ ਤਿਸ ਕੇ ਰੁਪਯੇ ੨੦)
ਬੀਹ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੇ ਪੈਸੇ ਸਿਖਾ ਨੋ ਖ-
ਰਚਣ ਨੋ ਚਾਹੀਦੇ ਹੈਨ ਜੋ ਸਿਖ ਫੁਰਮਾ-
ਇਸ ਲੋਚ ਕੇ ਦੇਗ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗ ਜੋ
ਸਿਖ ਹਥਿਯਾਰ ਬੰਨਿ ਕੇ ਹਜੂਰ ਆਵਗ
ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕ-
ਰੇਗਾ ਸੰਗਤ ਮੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ
ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮਿਤੀ ਚੇਤੋ ੬ ਸਤਰਾ ੧੧[1]

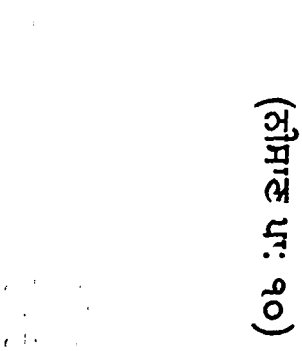
[1]ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਖਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

...ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਿ-
ਤਿ ਉਪ੍ਰਿ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਗਨੀ ਖਾਂ ਓਰ ਨਬੀ ਖਾਨ
ਏਹ ਜੁ ਹੈਨਿ ਮੇਰੇ ਹੈਨਿ ਮੇਰੇ ਫਰਜੰਦਾ ਸੈ ਬਿ-
ਹਜ ਹੈਨਿ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਏ ਹੈਨ ਜੋ ਸਿਖਿ
ਇਨਿ ਕੀ ਖਿਜਮਤਿ ਅੰਦਰਿ ਰੁਜੁ ਰਹੇਗਾ
ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗੁ ਉਨਾ ਉਪਰਿ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੋ-
ਗੁ ਉਸਿ ਉਪਰ ਮੇਰਾ ਹਥੁ ਹੋਗੁ ਏਹ ਜੁ ਹੈ—
ਨਿ ਸੋ ਮੇਰੇ ਹੈਨਿ ਜੋ ਸਿਖਿ ਇਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ
ਸੋ ਮੇਰੀ ਕਰੇਗਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨[1].....

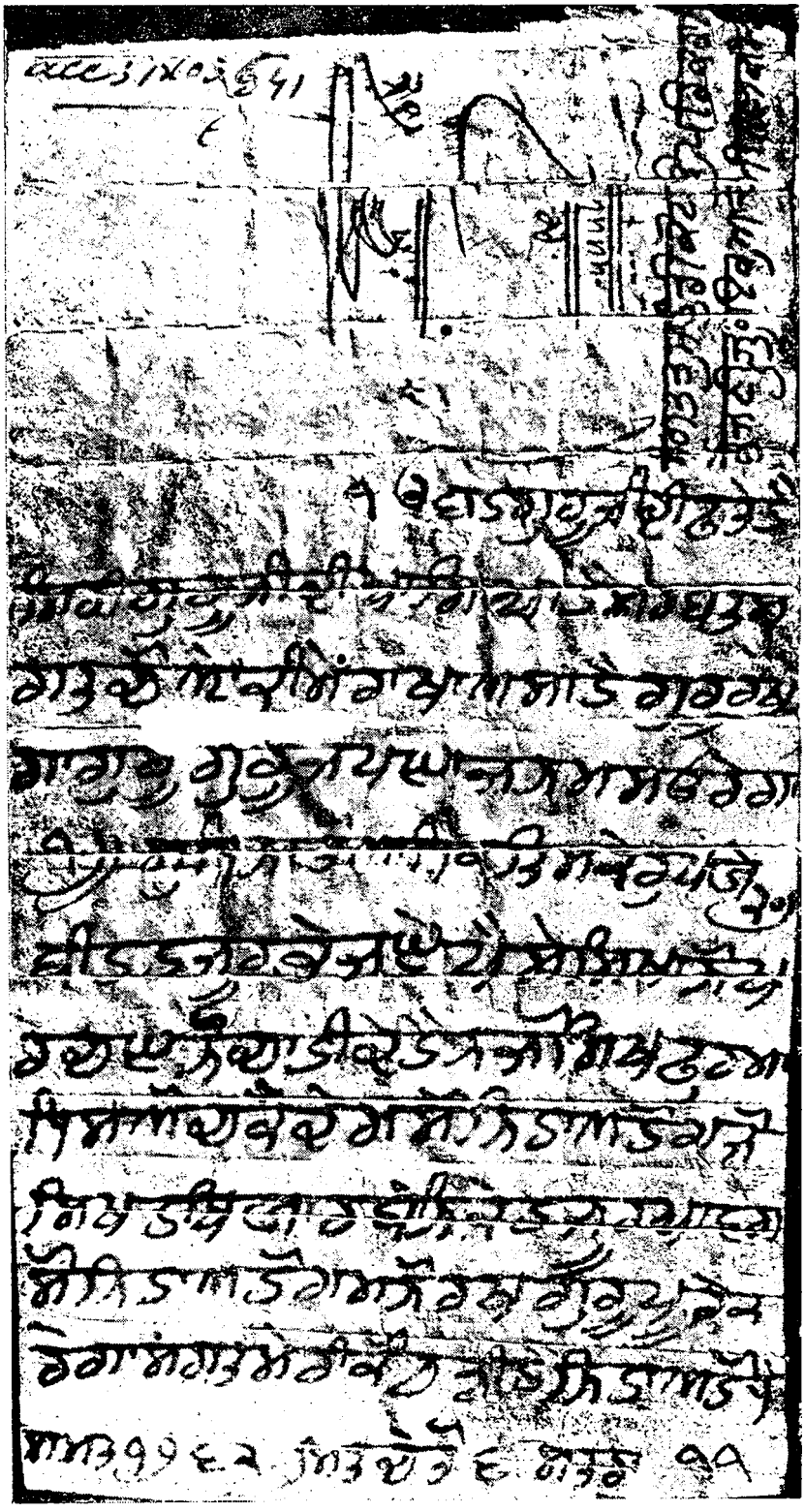
[1]ਏਥੇ ਕਿਸੇ ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਦੇ ਅੰਕ ੨ ਦੀ ਥਾਂ ਕਲਮ ਫੇਰ ਕੇ ੧ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਦੀ ਹੈ, ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਬਿ: ਦੀ ਨਹੀਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

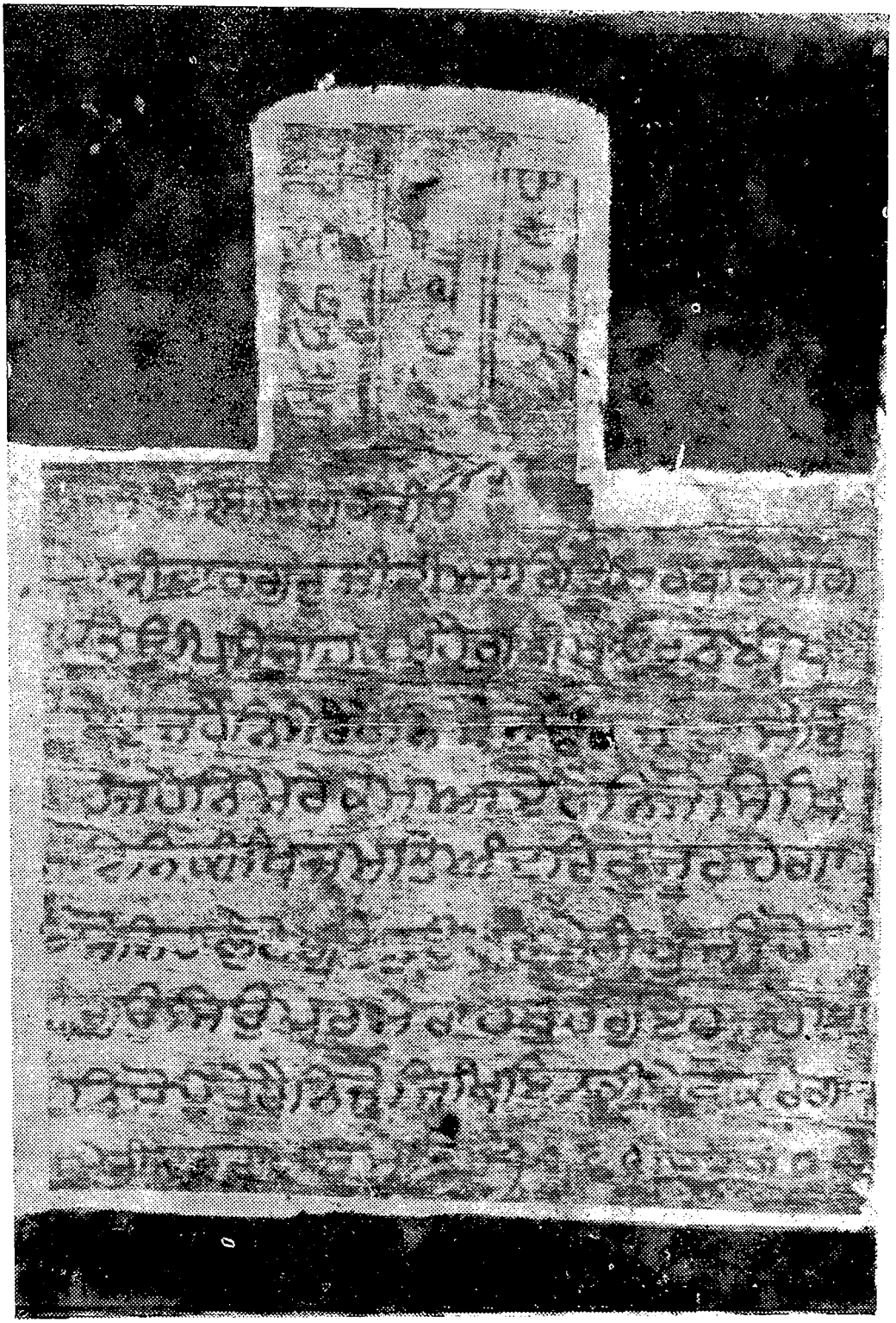
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਚੋਹਲਾ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

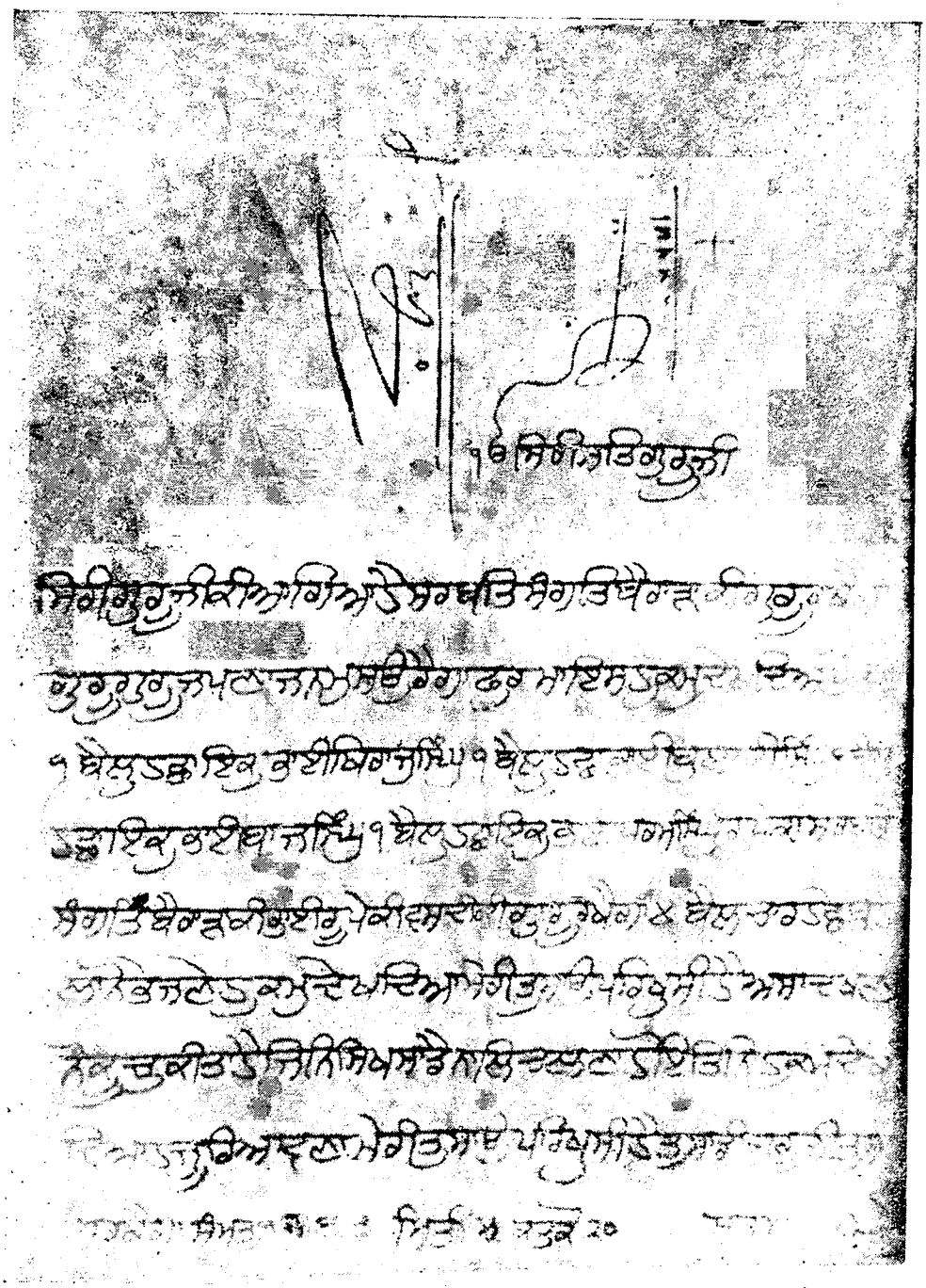

ਨਬੀ ਖ਼ਾਨ, ਗ਼ਨੀ ਖ਼ਾਨ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

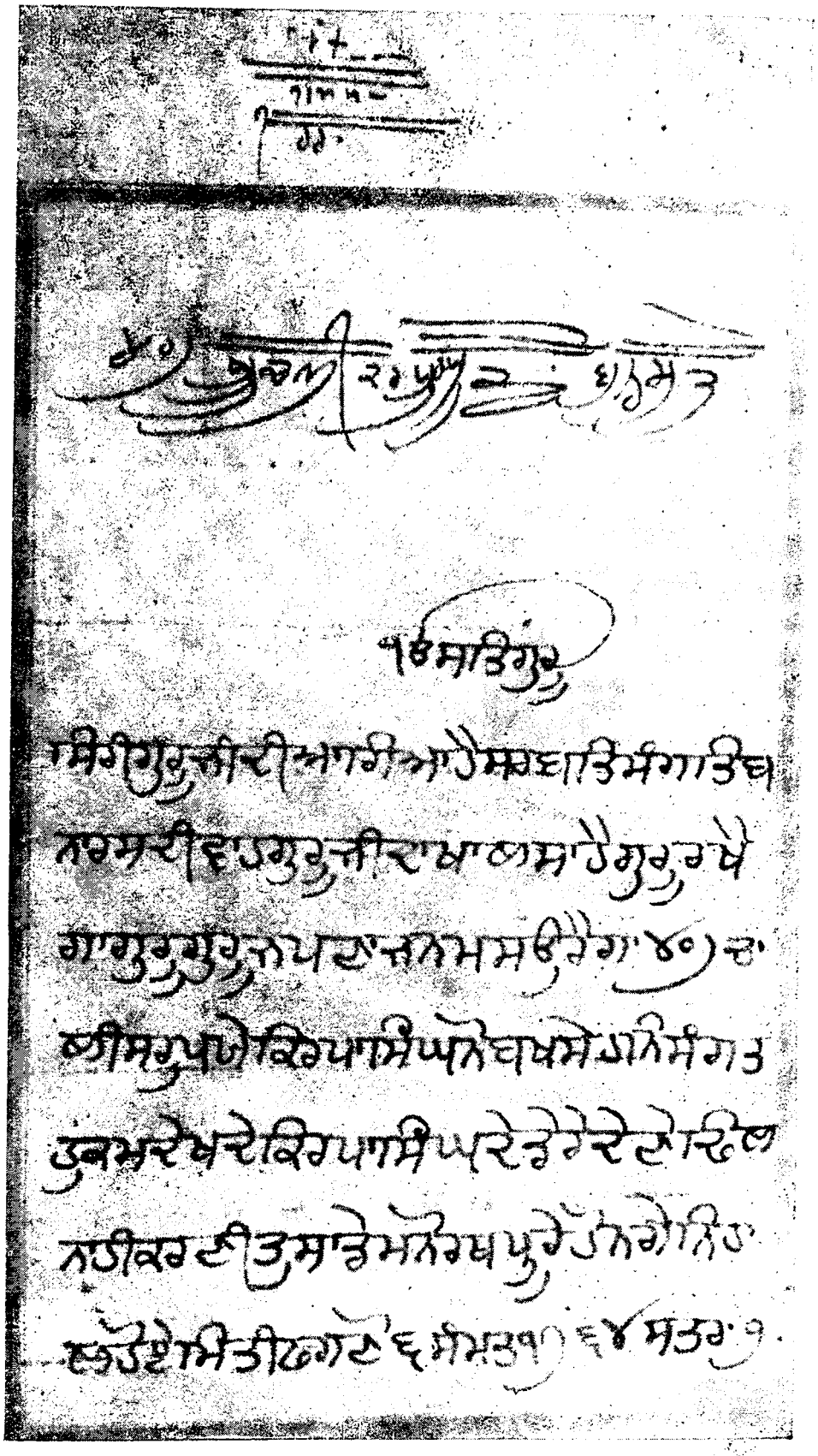

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਬੈਰਾੜਾਂ ਕੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

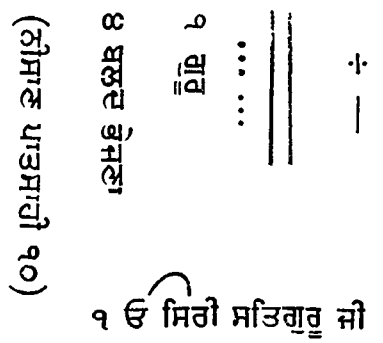

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਬਨਾਰਸ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

(ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

੧ ਓ ਸਿਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬੈਰਾੜਾਂ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਉਰੈਗਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆ ਭੇਜਣੀ
੧ ਬੈਲੁ ਹਛਾ ਇਕੁ ਭਾਈ ਥਿਰਾਜੁ ਸਿੰਘੁ ੧ ਬੈਲੁ ਹਛਾ ਭਾਈ ਬੁਲਾਕੀ ਸਿੰਘੁ ੧ ਬੈਲੁ
ਹਛਾ ਇਕੁ ਭਾਈ ਬਾਜੁ ਸਿੰਘੁ ੧ ਬੈਲੁ ਹਛਾ ਇਕੁ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪੇ ਕਾ[1] ਸਰਬਤਿ
ਸੰਗਤਿ ਬੈਰਾੜਾ ਕੀ ਭਾਈ ਰੂਪੇ[2] ਕੀ ਵਸਦੀ[3] ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ੪ ਬੈਲ ਚਾਰ ਹਛੇ ਬਹ-
ਲਾ ਨੋ ਭੇਜਣੇ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੈ ਅਸਾ ਦਖਣ
ਨੋ ਕੂਚੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨਿ ਸਿਖ ਸਾਡੈ ਨਾਲਿ ਚਲਣਾ ਹੋਇ ਤਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖ-
ਦਿਆ ਹਜੂਰਿ ਆਵਣਾ ਮੇਰੀ ਤੁਸਾ ਉਪਰਿ ਖੁਸੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੁਸਾ-
ਡੀ ਰਖੈਗਾ ਸੰਮਤੁ ੧੭੬੩ ਮਿਤੀ ਕਤਕੋ ੨੦ ਸਤਰਾ ੯

---

[1]ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪੇ ਕਾ ਭਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਸੀ । ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ, ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਮਤ ੧੭੭੧ ਬਿ: (ਸੰਨ ੧੭੧੪ ਈ:) ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

(ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ੧੯੬੦, ਸਫ਼ਾ ੭੮੩)

[2]ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਰੂਪਾ ਨਗਰ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਹੈ ।

[3]ਵਸਤੀ, ਨਗਰੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੯੨

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

+ + ...

... ...

ਗੁਰੂ

੪੦) ਥਾਨ ਚਾਲੀ ਕਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨੋ ਦੇਣਾ ਬਨਾਰਸ ਤੇ

(ਨੀਸਾਣ ਪਾ: ੧੦)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬ-
ਨਾਰਸ ਦੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਖੈ-
ਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੈਗਾ ੪੦) ਚਾ-
ਲੀਸ ਰੁਪਜੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਨੋ ਬਖਸੇ ਹਨਿ ਸੰਗਤ
ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇਣੇ ਢਿਲ
ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਤੁਸਾਡੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਨਿਹਾ-
ਲ ਹੋਏ ਮਿਤੀ ਫਗਣੋ ੬ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਸਤਰਾ ੭

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਉਪਰਲੇ ਨੀਸਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਦੇ ਮੁੱਢ ੪੦) ਥਾਨ ਚਾਲੀ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ੪੦) ਚਾਲੀਸ ਰੁਪਜੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅੰਤਰ ਵਿਚਾਰ ਜੋਗ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

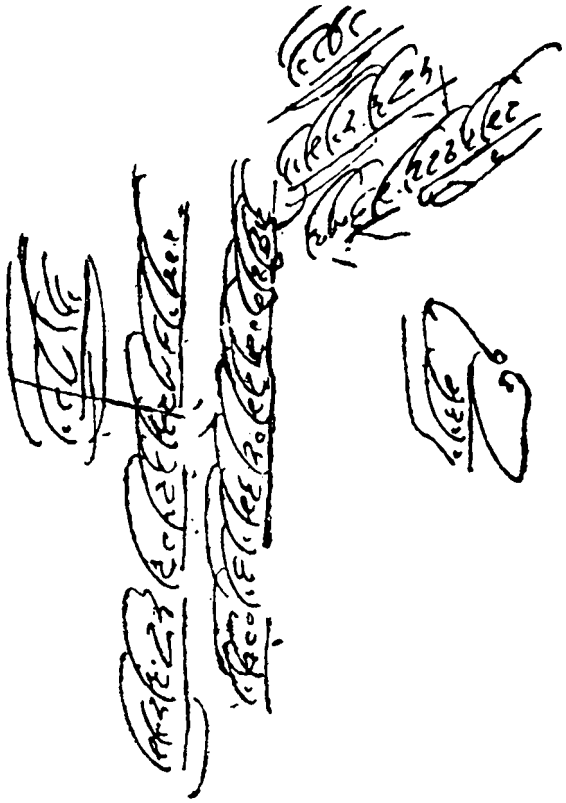

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੯੩

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

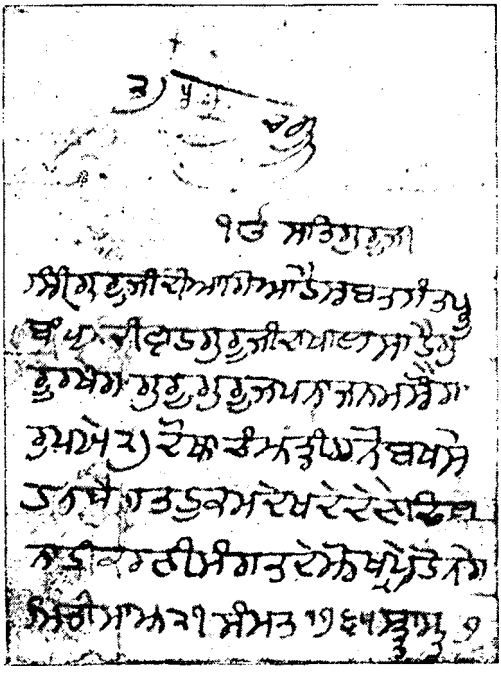

ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਮਹਿਤਾ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

(ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੂਰਬੀ ਪਟਨਾ ਦੇ ਨਾਮ)

੨) ਥਾਨ ਦੇਣੇ ਚਮਨ ਨੂੰ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਪੂਰ-
ਬੀ ਪਟਨਾ ਕੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁ-
ਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਨਾ ਜਨਮ ਸੌਰੇਗਾ
ਰੁਪਜੇ ੨) ਦੋ ਥਾਨ ਚਮਨ ਤ੍ਰੀਗਰ ਨੋ ਬਖਸੇ
ਹਨ ਸੰਗਤ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਦੇਣੇ ਢਿਲ
ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ
ਮਿਤੀ ਸਾਮਨ ੨੧ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਸਤਰਾ ਸਤ ੭

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੯੩

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ

ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ

ਰਾਹ ਸੰਗਤ ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆਵਣਾ ਆਵਗੁ ਸ

ਨਿਹਾਲ ਹੋਗ

ਦੇ ਸੰਜੋਏ ਟੋਪਾ ਸਮੇਤ ਲੈ ਆ-
ਵਣੇ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿ-
ਹਾਲੁ ਹੋਗੁ

(ਲੇਖ ਪਾ: ੧੦)

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ
ਧਨ ਰਾਜ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਕਾਰ
ਸੰਗਤ ਲੈ ਕੈ ਅਨੰਦ ਪੁਰੇ ਆਵਣਾ ਆਵਗੁ
ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਦੁਇ ਸੰਜੋਏ ਟੋਪਾ ਸਮੇਤ ਲੈ
ਆਵਣੇ ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ਖਸਮਾਨਾ ਹੈ

ਨੋਟ—ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਇਲਾਕਾ ਸਿੰਧ ਦੇ ਮਸੰਦ ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਮਹਿਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਾਸ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦੋਹਰਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:

ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਧੰਨ ਤੁਮ, ਧੰਨ ਤੁਮਾਰਾ ਵੰਸ ।
ਹਮ ਨੇ ਤੋਂ ਸੰਤਾਨ ਹੈ, ਥਾਪੀ ਅਪਨੀ ਅੰਸ ॥

ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਹਾਲ ਸਿੰਧੀ ਸਪਤਾਹਿਕ ਪੱਤ੍ਰ 'ਸੁਤੰਤ੍ਰ' ਪੂਨਾ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੫ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਦਾਦਾ ਤੋਤਾ ਮਹਿਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਵਾਰਾਂ ਗਜਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਦੀ ਯਾਰ੍ਹਵੀਂ ਵਾਰ (ਪਉੜੀ ੨੮) ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੁੱਧ (੧੬੨੮ ਈ:) ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਆਸਾਨੰਦ ਮਹਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਲਾਕਾ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਿਆ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ: (੧) ਧਨ ਰਾਜ, (੨) ਮਨੀ ਰਾਮ ਤੇ (੩) ਇਕ ਹੋਰ ਲੜਕਾ, ਜੋ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਰਾਮ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋਗ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨੀ ਰਾਮ ਸਮੇਤ ਇਲਾਕਾ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਧੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਤੇ ਮਨੀ ਰਾਮ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਅਜੇ ਤਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਅਜ ਕਲ ਭਾਈ ਧਨ ਰਾਜ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਰਾਮ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਸੁਖ ਰਾਮ ਦਾਸ ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਤੇ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਸੰਪਾਦਕ)

੯੪

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

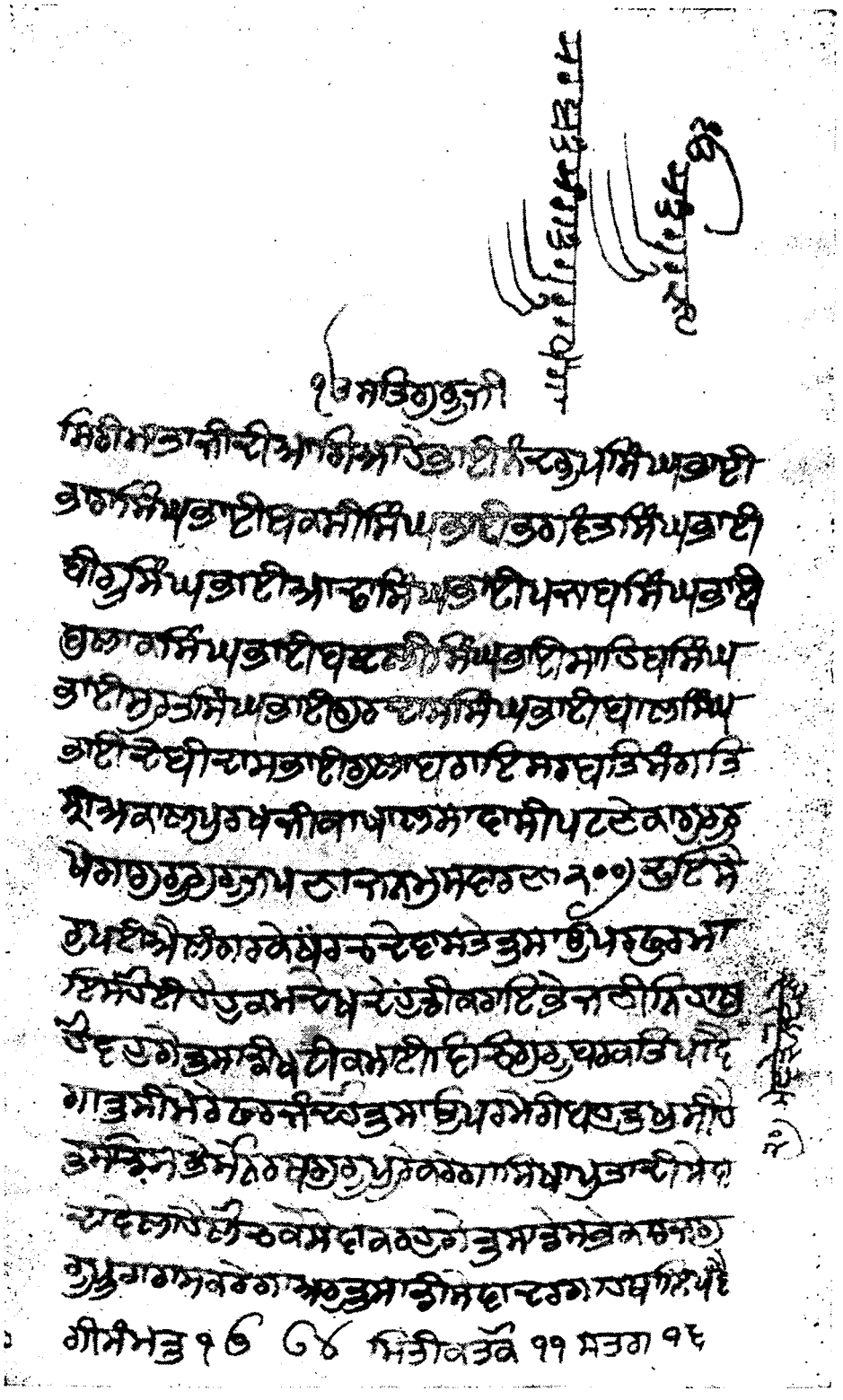
(ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਇਸ ਦੇ ਫੋਟੋ-ਬਲਾਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਲੱਗ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

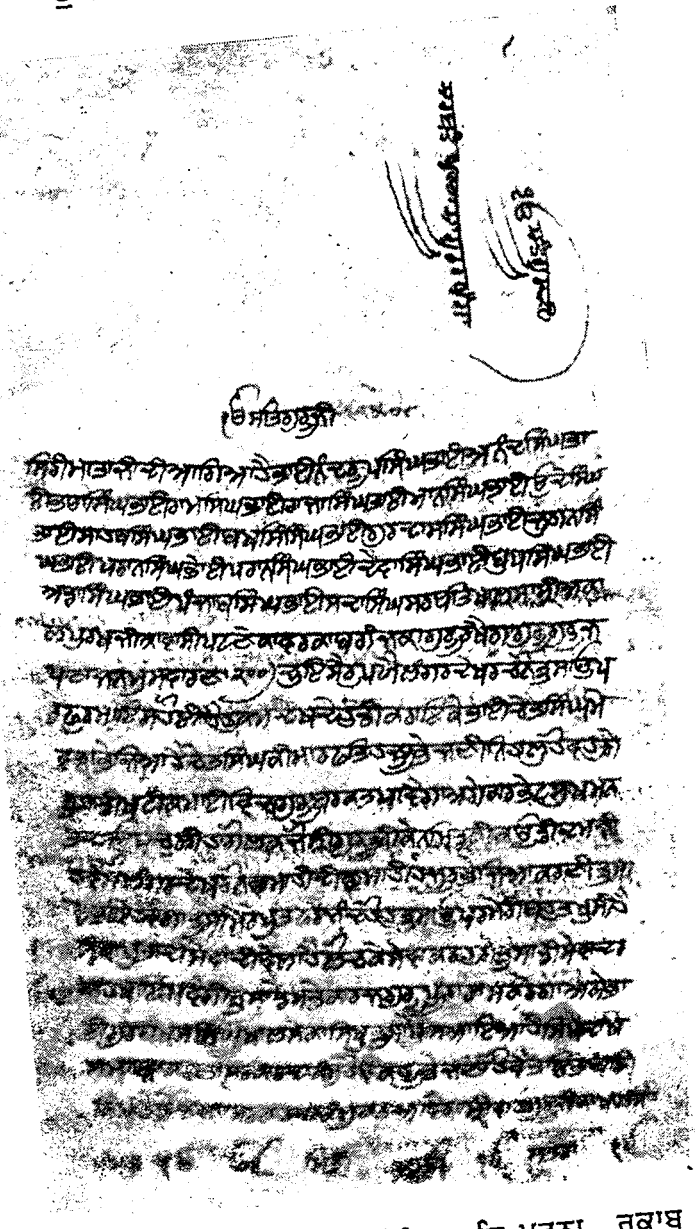
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ) ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ, ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਮਹਲ

ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ

ਹੁਕਮਨਾਮੇ

੯੫

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ

(ਅਸਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ)

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਕਸੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬੀਰੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਆਢਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬੁਲਾਕ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਦਲੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦੇਬੀ ਦਾਸ ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣੇ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰ-ਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ੨੦੦) ਦੁਇ ਸੈ ਰੁਪਈਐ ਲੰਗਰ ਕੇ ਖਰਚ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਫ਼ਰਮਾ-ਇਸ ਹੋਈ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚਿ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੇ-ਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਫਰਜੰਦ[1] ਹੋ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਗੁ-ਰੂ ਪੂਰਾ ਰਾਸ ਕਰੇਗਾ ਅਰੁ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈ-ਗੀ ਸੰਮਤੁ ੧੭੭੪ ਮਿਤੀ ਕਤਕੋ ੧੧ ਸਤਰਾ ੧੬

੨੦) ਮੇਵੜੇ ਨੇ ਦੇਣੇ

[1]ਪੁਤ੍ਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਭਾ-
ਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ
ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਖਸਿ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਜੁਗਨ ਸਿੰ-
ਘ ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਪਰਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਭਾਈ
ਆਡਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾ-
ਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣੇ ਕਾ ਵ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜ-
ਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ੨੦੦) ਦੁਇ ਸੈ ਰੁਪਯੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਤੁਸਾ ਉਪ-
ਰ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੋਈ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੇ ਭਾਈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਮੇ-
ਵੜਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹੁਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ
ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੇਗਾ ਅਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮੰਨ-
ਤ ਦਸਉਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ
ਹੋਵੇ ਸੋ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਛਮਾਹੀ ਦੀ ਛਮਾਹੀ ਹਜੂਰ ਭੇਜਿਆ ਕਰਣੀ ਤੁਸਾ-
ਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫੇਰਜੰਦ ਹੋ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੈ
ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰ-
ਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਰਾਸ ਕਰੇਗਾ ਅਗੇ ਭਾ-
ਈ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਸਿਖੁ ਤੁਸਾ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹੈ ਸਿਖ ਦਾ ਖਿ-
ਸਮਾਨਾ ਕਰਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਕਾਰ ਭੇਜਣਾ ਹੋਵੈ ਤਾ ਇਤਬਾਰੀ
ਸਿਖ ਹੈ ਭੇਜਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮੁ ਕਰ ਆਵੇਗਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ
ਸੰਮਤ ੧੭੭੬ ਮਿਤੀ ਅਸੂ ੧੯ ਸਤਰਾ ੧੯

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੯੭

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਸ੍ਰੀ ਮਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ/

ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਸੂਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਵਾਸੀ/

ਪਟਣਾ ਵ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਣਾ ਭਾਈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦਾ/

ਮੇਵੜਾ ਹਜੂਰ ਆਇ ਪਹੁਤਾ ਅਰਦਾਸ ਤੁਮਾਰੀ ਗੁਜਰਾਨੀ ਸਭ ਹਕੀਕਤਿ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਜਬਾਨੀ ਭੀ ਸਬ ਹਕੀਕਤਿ ਭਾਈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਇਸ ਤੇਂ ਪਿਛੈ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸ੍ਰੀ ਗੁਹੂ ਜੀ ਕੇ/

ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਹਜੂਰ ਭੇਜੀ ਸੀ ਸੋ ਮਾਫਕ ਅਰਦਾਸਾ ਸਭ ਪਹੁਤਾ ਸੂਬਤਿ ਖਾਲਸੇ ਨੋ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਅਗੇ ਭਾਈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਤੁਸਾ ਸੂਬਤਿ ਖਾਲਸੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕਾ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਗੋਲਕ ਦਸੌਂਧ ਚਲੀਆ ਜਿਸ ਸਿਖ ਪਾਸ ਹੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਛਿਮਾਹੀ ਕੀ ਛਿਮਾਹੀ ਮਾਰਫਤਿ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਹਜੂਰ ਦੇ ਭੇਜਿਆ ਕਰਣਾ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹਕੀਕਤਿ ਸੁਖ ਦੀ ਪੈ ਦਰ ਪੈ ਲਿਖਦੇ ਰਹਣਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਘਰੁ ਹੈ/

ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਸਭਨੀ ਗਲੀ ਰਖਿਆ ਕਰੈ ਸੁਖਾਲਿਆ ਰਖੈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਕਹੇ ਸੋ ਮੰਨਣਾ ਦੁਇ ਸੈ ਰੁਪਯਾ ੨੦੦) ਫੁਰਮਾਇਸ ਲੰਗਰ ਕੀ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਸਤਾਬੀ ਕਾਰ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕੀ ਕਠੀ ਕਰਕੈ ਹੁੰਡੀ ਹਜੂਰ ਦੇ ਭੇਜਣੀ ਜੋ ਸਿਖ ਲੋਚ ਕੇ ਕਾਰ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕੀ ਦੇਵੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੈਗਾ/

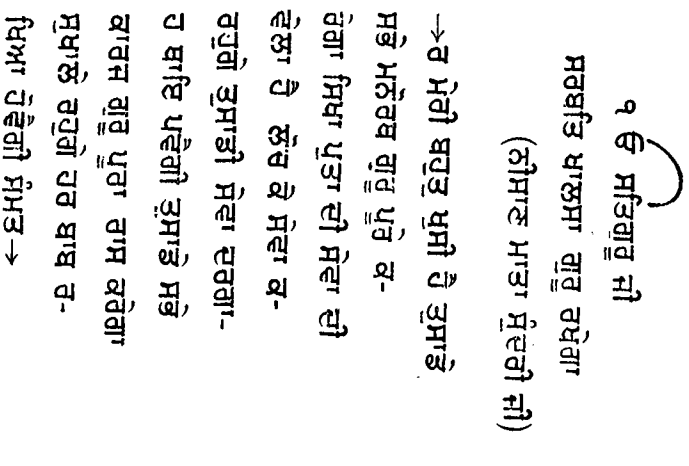
ਮਿਤੀ ਵੈਸਾਖੈ ੧ ਸੰਮਤ ੧੭੭੯ ਸਤਰਾ ੧੬ ॥

੧੦) ਮੇਵੜੇ ਨੋ ਦੇਣੇ

੨੦੦) ਦੋ ਸੈ ਰੁਪਜੇ ਕੀ ਰਸੀਤ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਮਾਰਫਤ ਚੇਤ ਸਿੰਘ : ੨ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ
(ਕੀਸਾਣ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ)

→ਵ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ
ਸਭੇ ਮਨੌਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕ-
ਰਣਗੇ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੋਵਾ ਦੀ
ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੰਬ ਕੇ ਸੋਵਾ ਕ-
ਰਹੁ ਤੁਸਾਡੀ ਸੋਵਾ ਦਰਗਾ-
ਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ
ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ
ਸੁਖਲੇ ਰਹੁਹੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵ-
ਖਸਾ ਹੁਵੈਗੀ ਸੁੰਮਤ→

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

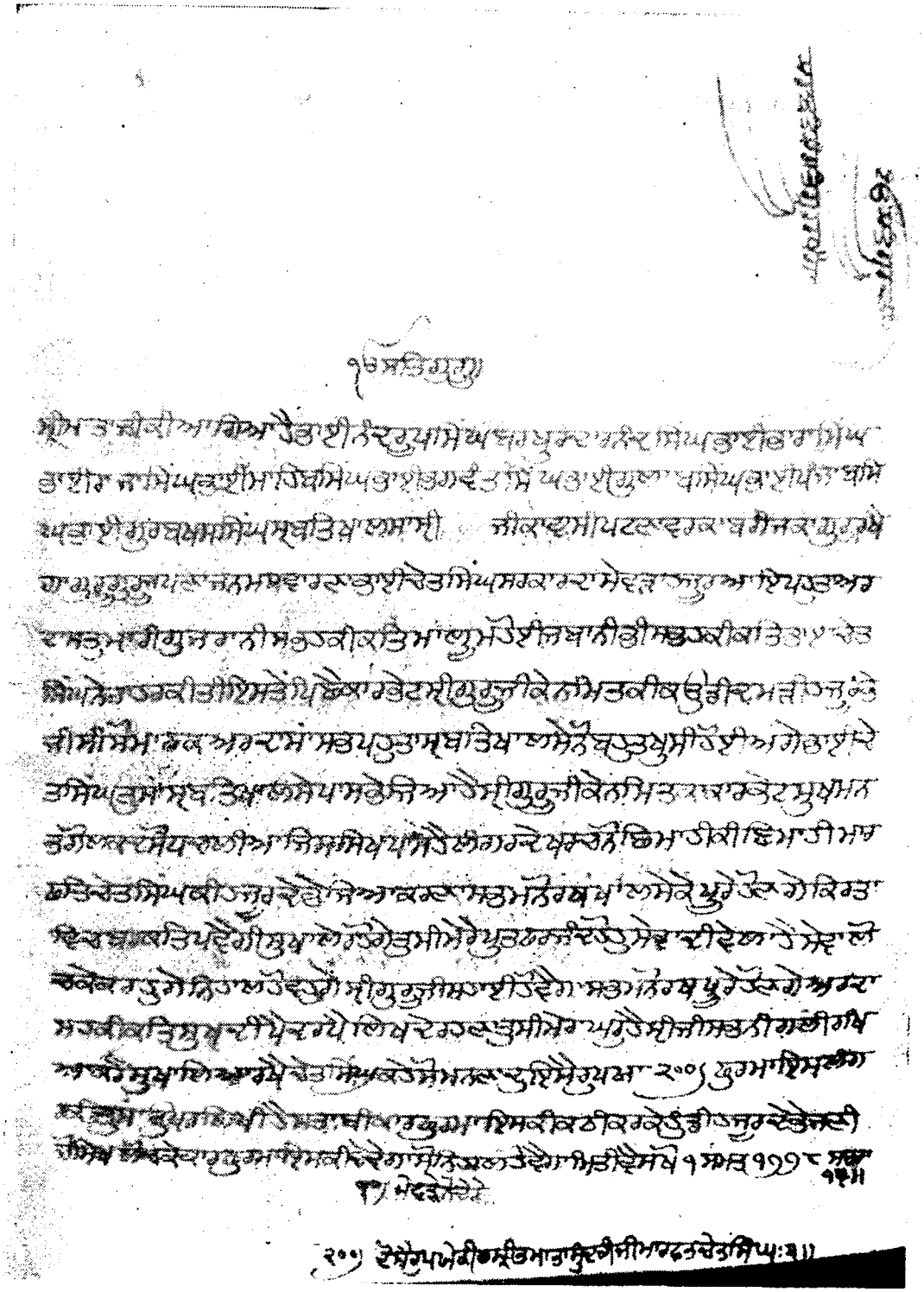
ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਨੈਨ ਸੁਖ ਭਾਈ ਫਤੇ ਚੰਦ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਭਾਈ ਗੁਲ ਮਿਹਰ ਭਾਈ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਭਾਈ ਬਖਸੀ ਮਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਾਇ ਭਾਈ ਕਾਕੂ ਮਲ ਭਾਈ ਜਗਤ ਰਾਇ ਭਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਕੌੜਾ ਭਾਈ ਮਲ ਭਾਈ ਬਾਬੂ ਰਾਇ ਭਾਈ ਛਉਨਾ ਮਲ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਭਾਈ ਬਾਘ ਰਾਇ ਭਾਈ ਚਤੁਰ ਭੋਜ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾ-ਸੀ ਪਟਣੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਨਾ ੨੦੦) ਦੁਇ ਸੈ ਰੁਪਜੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੋਈ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦੇ-ਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੇ ਭਾਈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਰਫਤਿ ਕਾਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸਵੰਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮ-ਡੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਛਮਾਹੀ ਦੀ ਛਮਾਹੀ ਹਜੂਰ ਭੇਜਿਆ ਕਰਣੀ ਤੁਸਾਡਾ ਰੁਜਗਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪ- →

→੧੭੭੯ ਮਿਤੀ ਅਸੂ ੧੯ ਸਤਰਾ ੧੨

ਨੋਟ—ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਲਿਖਤ, ਜੋ ਹੇਠੋਂ ਉਪਰ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਵਲ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤੀ ਮੱਧਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਨ-ਸੰਮਤ ਤੇ ਦੇਸੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ) ੮੮

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

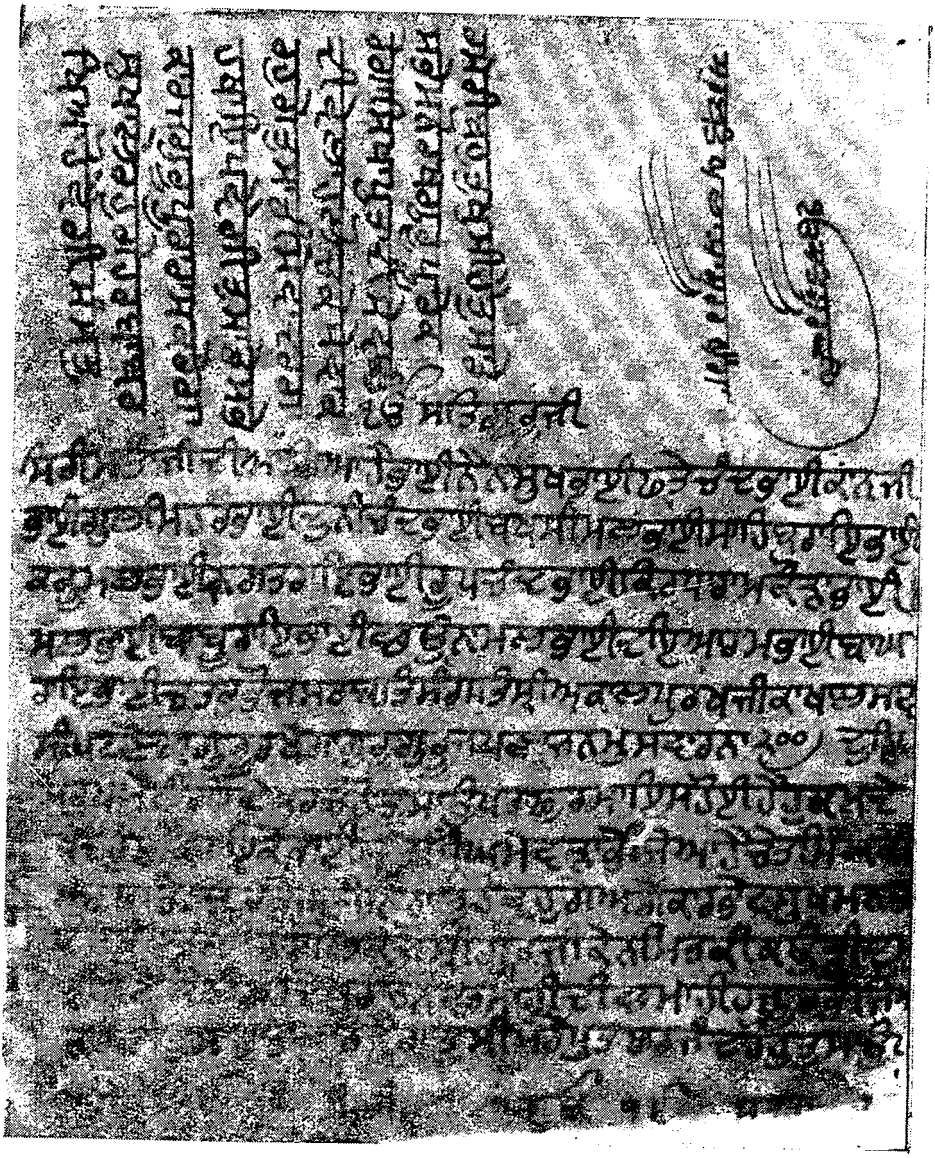
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ, ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

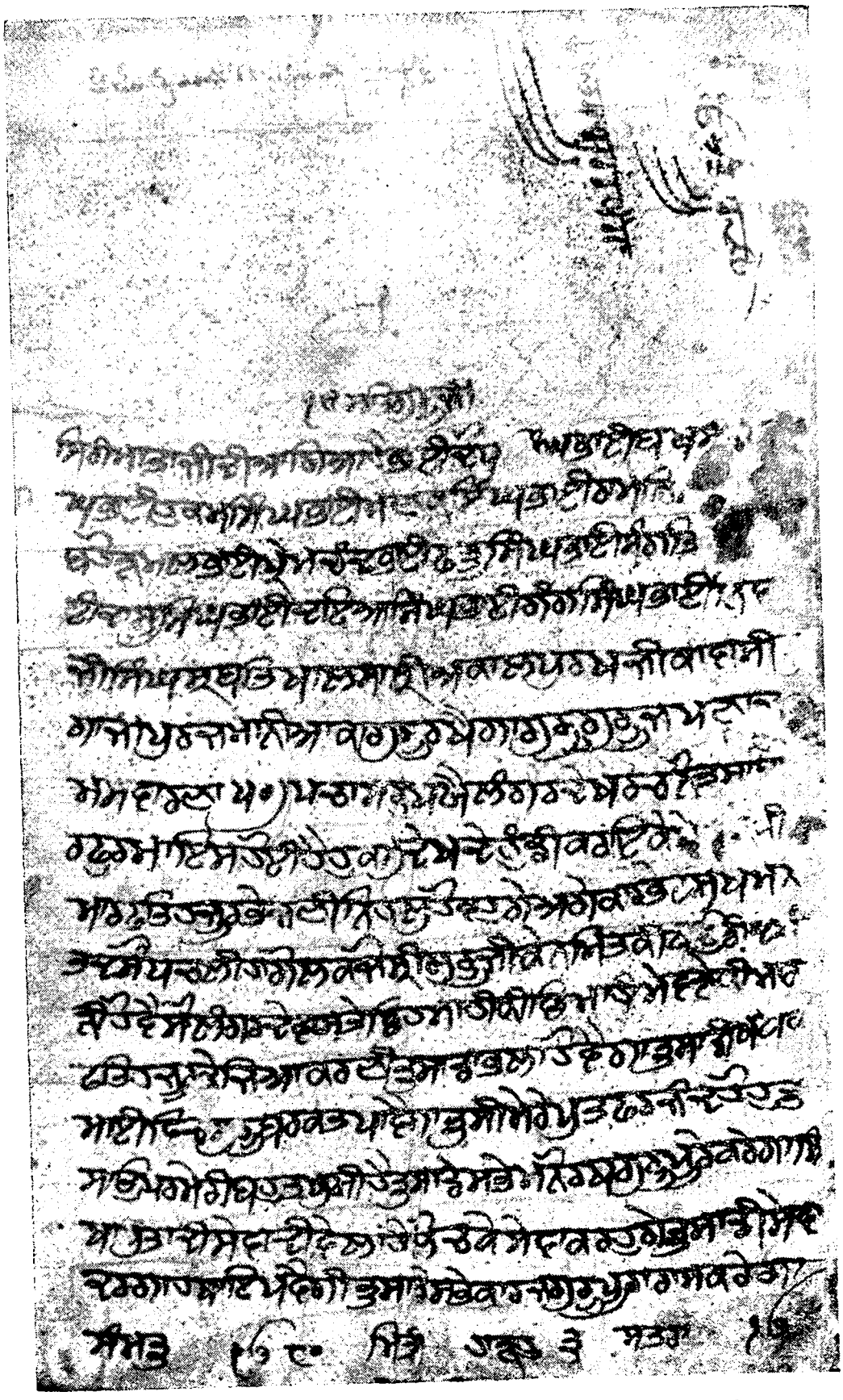
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਨੈਨ ਸੁਖ, ਛਤੇ ਚੰਦ ਆਦਿ ਪਟਨਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

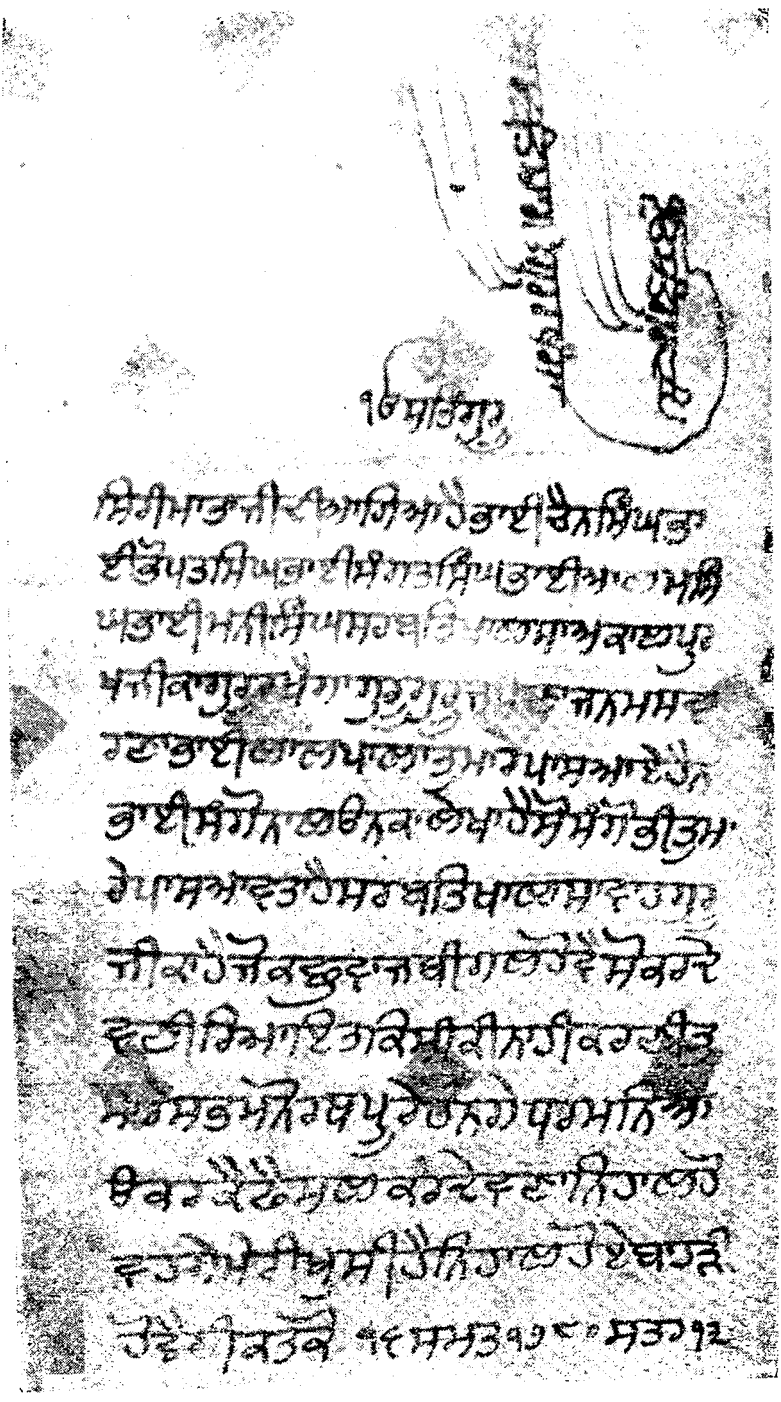
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਦੋਧ ਸਿੰਘ, ਬਖ਼ਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਗ਼ਾਜ਼ੀਪੁਰ ਜ਼ਮਾਨੀਆ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਚੈਨ ਸਿੰਘ, ਭੁੱਪਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

ਸ੍ਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਕਾ ਵਾਸੀ (ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਦੋਧੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਖਸੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਮਾਣਕ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਭਾਈ) ਬਹੋੜ ਮਲ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਭਾਈ ਫਤੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸੰਗਤਿ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦਾਸੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਨਿਜੀ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਵਾਸੀ ਗਾਜੀ ਪੁਰ ਜਮਾਨੀਆ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਣਾ ੫੦) ਪਚਾਸ ਰੁਪਜੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਫੁਰਮਾਇਸ ਹੋਈ ਹੈ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੇ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਅਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸੌਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਲੰਗਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਛਿਮਾਹੀ ਕੀ ਛਿਮਾਹੀ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਭੇਜਿਆ ਕਰਣੀ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ ਤੁਸਾਡੀ ਖੇਪ[1] ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਰਾਸ ਕਰੇਗਾ ਸੰਮਤੁ ੧੭੮੦ ਮਿਤੀ ਹਾੜਹੁ ੩ ਸਤਰਾ ੧੭

[1]ਸ਼ਾਖ, ਪੂੰਜੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

(ਮੋਹਰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਚੈਨ ਸਿੰਘ ਭਾ-
ਈ ਭੋਪਤਿ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰ-
ਘ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰ-
ਖ ਜੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾ-
ਰਣਾ ਭਾਈ ਲਾਲ ਪਾਲਾ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਹੈਨ
ਭਾਈ ਸੰਗੋ ਨਾਲ ਉਨ ਕਾ ਲੇਖਾ ਹੈ ਸੋ ਸੰਗੋ ਭੀ ਤੁਮਾ-
ਰੇ ਪਾਸ ਆਵਤਾ ਹੈ ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਗੁਰੂ
ਜੀ ਕਾ ਹੈ ਜੋ ਕਛੁ ਵਾਜਬੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਰ ਦੇ-
ਵਣੀ ਰਿਆਇਤ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਤੁ-
ਮਾਰੇ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਨਗੇ ਧਰਮ ਨਿਆ-
ਉ ਕਰ ਕੈ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਵਣਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋ-
ਵਹੁਗੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਬਾਹੁੜੀ
ਹੋਵੈਗੀ ਕਤਕੋ ੧੧ ਸਮਤ ੧੭੮੦ ਸਤਰਾ ੧੩

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

(ਸ੍ਰੀ ਮਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ)

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਦੁਨਾ ਭਾਈ ਬਿਗਹਾ ਮਲ[1] ਭਾ-
ਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭਾਈ ਰਾਮੇ ਕੇ ਸਰਬਤਿ ਕਬੀਲਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁ-
ਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ੨੧) ਇਕੀ ਰੁਪਜੇ ਤੁਸਾ-
ਡੇ ਸੂਰੇ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਪਹੁਤੇ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਈ
ਅਗੇ ਕਾਰ-ਭੇਟ ਸੁਖ-ਮਨਤ ਦਸਉਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ
ਕੈ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾ-
ਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫ-
ਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ
ਸੰਮਤੁ ੧੭੮੫ ਮਿਤੀ ਅਸੂਉ ੧੩ ਸਤਰਾ ੧੧

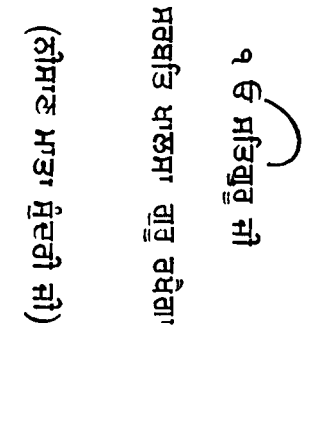
---

[1]ਬਿੱਘਾ ਮੱਲ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

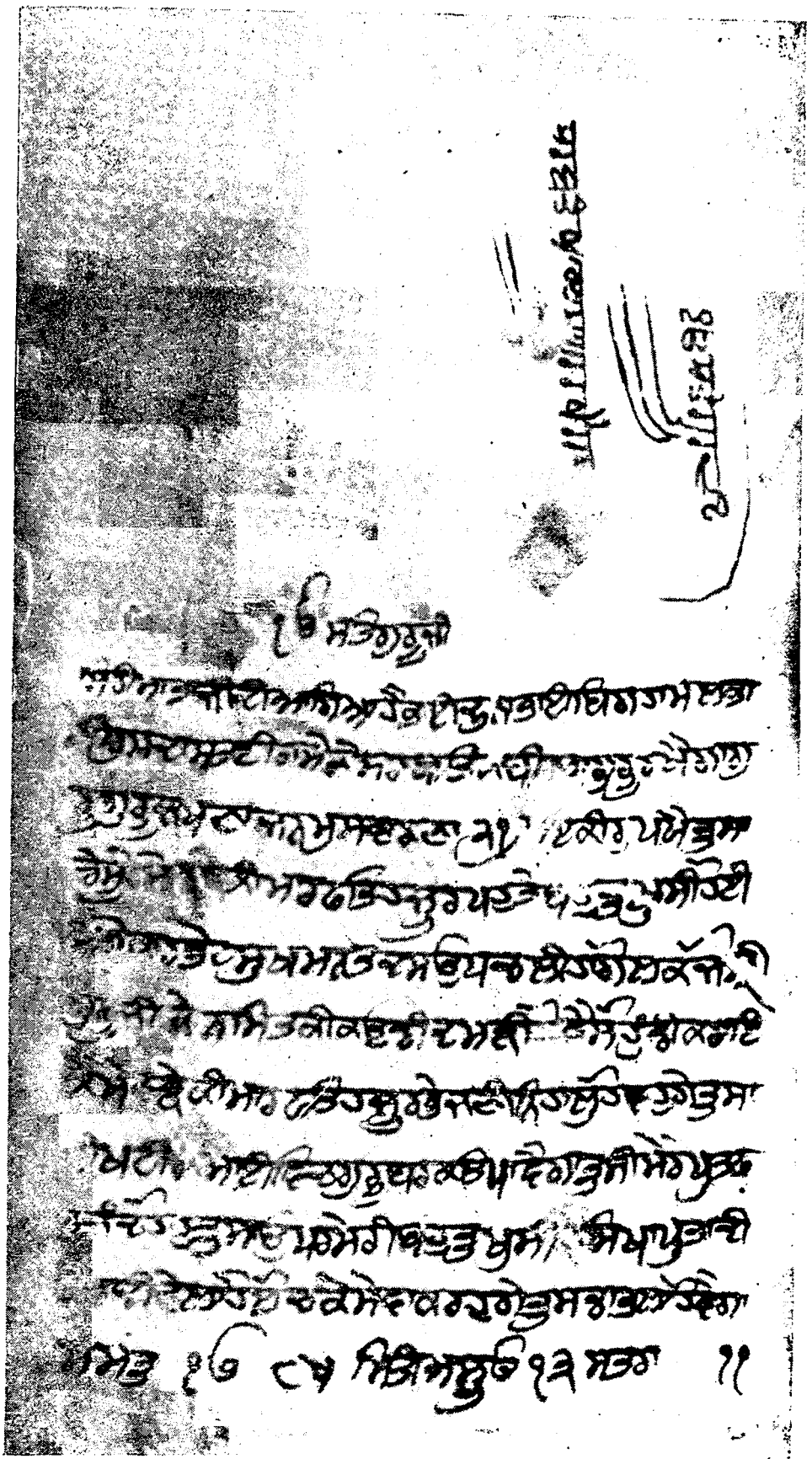
ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਸੂਬਤ ਕਬੀਲਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣੇ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ੨੧) ਇਕੀਸ ਰੁਪਯੈ ਕੀ ਹੁੰਡੀ ਤੁਸਾ ਭੇਜੀ ਸੋ ਹਜੂਰ ਪਹੁਤੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਅਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸੋਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਤੁਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ

ਸੰਮਤ ੧੭੯੭ ਮਿਤੀ ਜੇਠਹੁ ੧੯ ਸਤਰਾ ੧੨

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

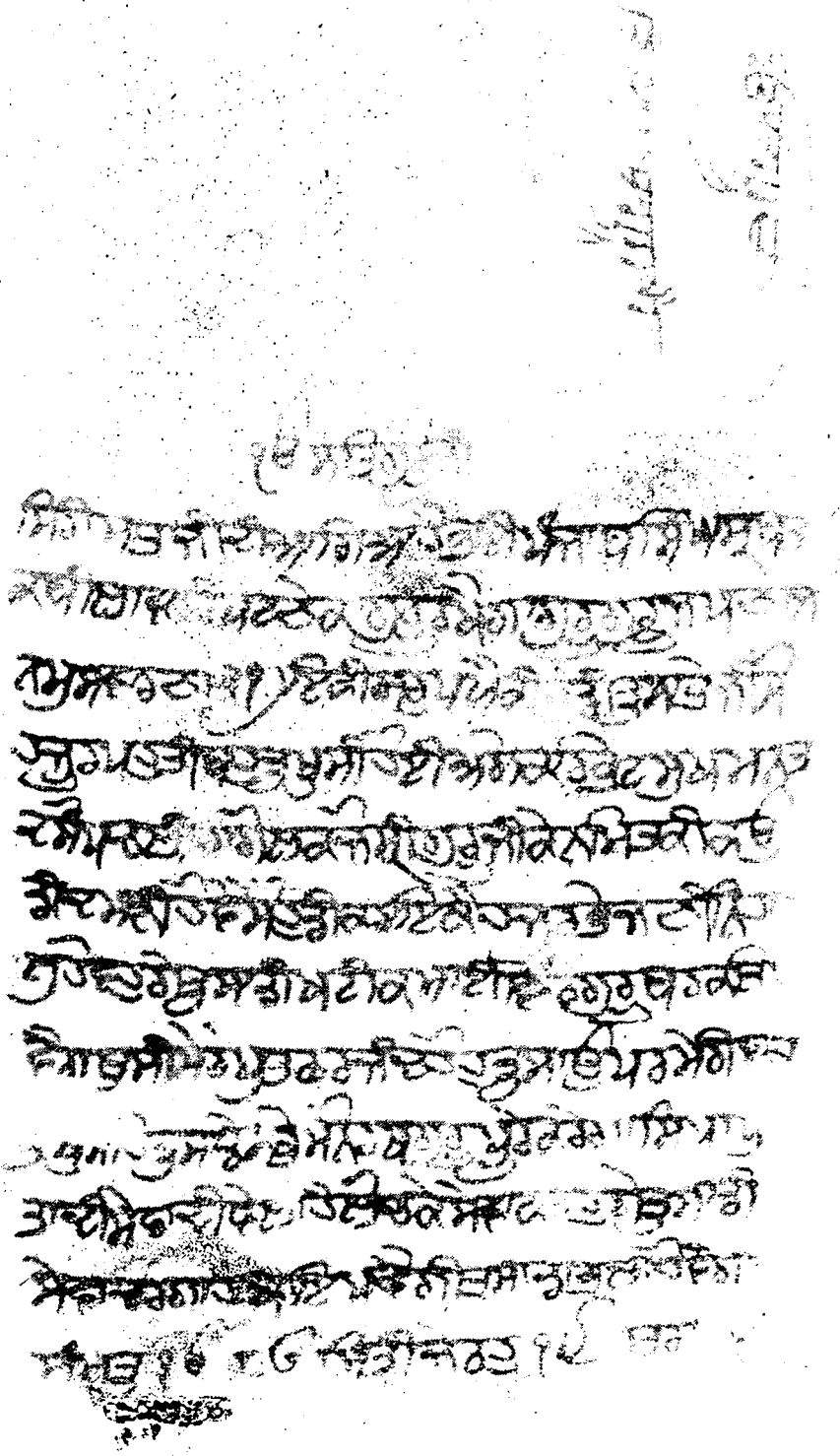
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਦੁੱਨਾ, ਬਿੱਘਾ ਮੱਲ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਰਾਮੇ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

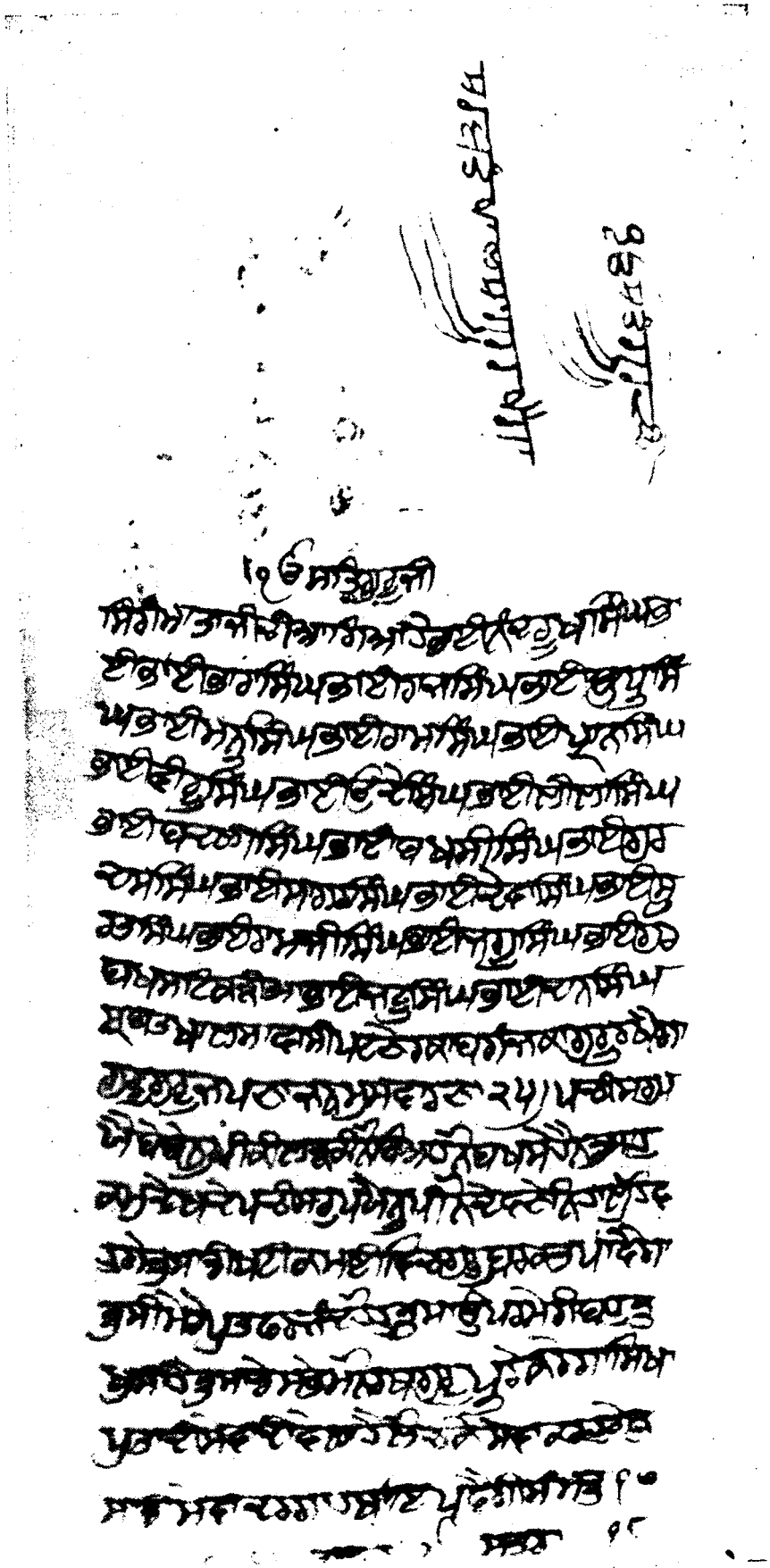
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

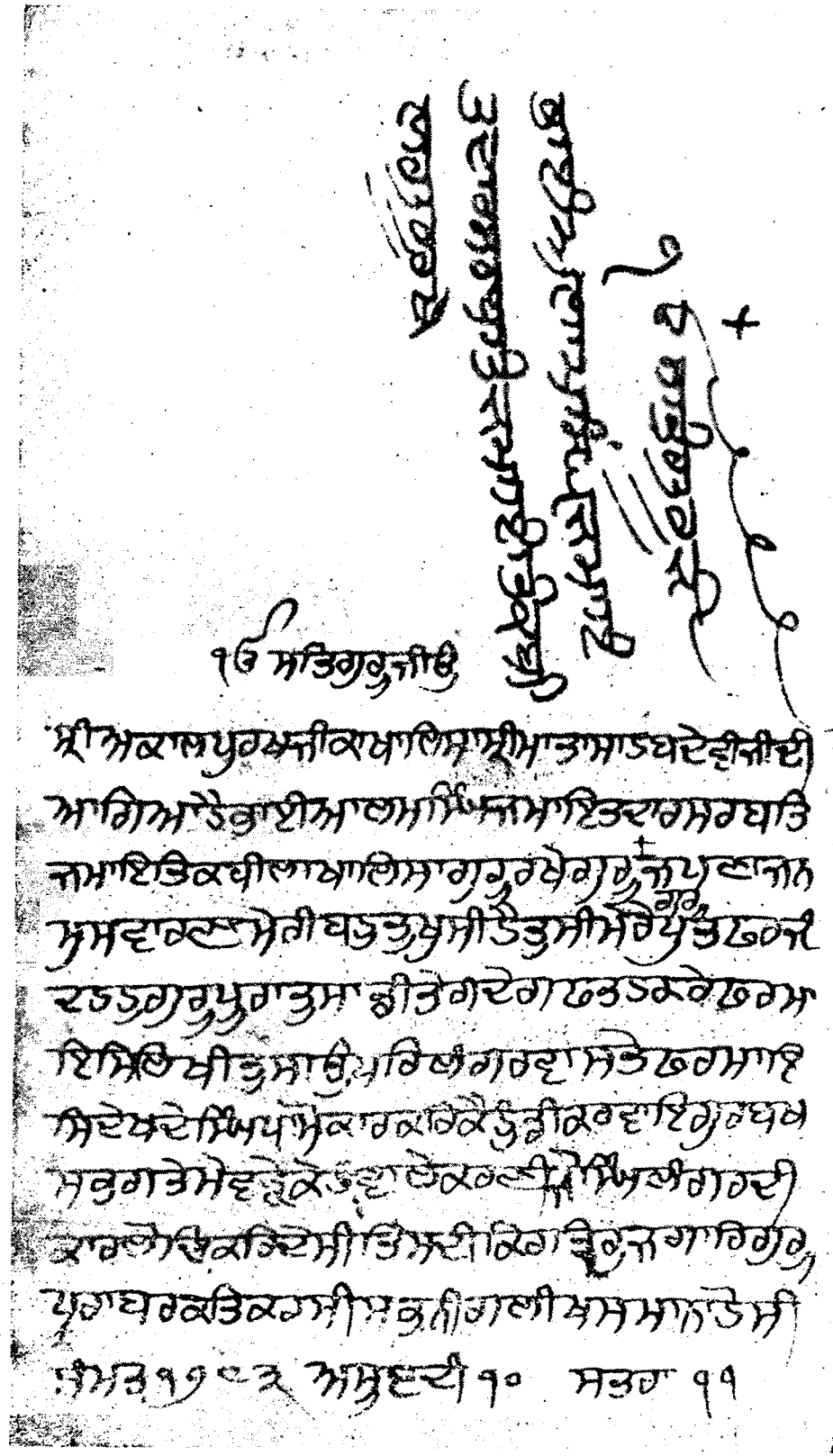
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਜਮਾਇਤਦਾਰ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ

(ਸ੍ਰੀ ਮਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ) ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਖਸੀ ਹੈ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

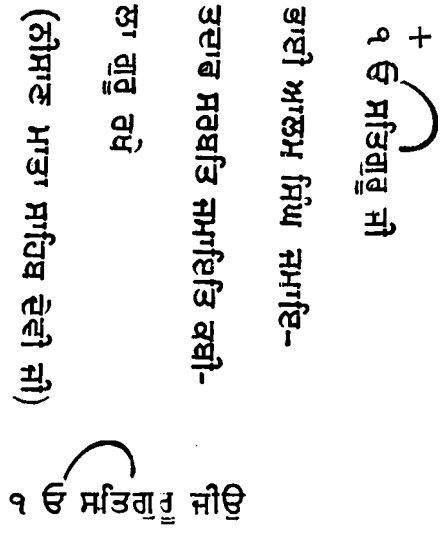
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭਾ-
ਈ ਭਾਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬੁਧ ਸਿੰ-
ਘ ਭਾਈ ਮਨੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਪ੍ਰਾਨ ਸਿੰਘ
ਭਾਈ ਵੀਰੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਲੀਲਾ ਸਿੰਘ
ਭਾਈ ਬਦਲੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬਖਸੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰ-
ਦਾਸ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਗਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸੂ-
ਰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਜਗੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰ-
ਬਖਸ ਟਿਕੜੀਆ ਭਾਈ ਜਟੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ
ਸੂਬਤ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣੇ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਣਾ ੨੫) ਪਚੀਸ ਰੁਪ-
ਯੈ ਬੇਬੇ ਨੂਪੀ ਕੀ ਲੜਕੀ ਨੋ ਬਿਆਹ ਨੋ ਬਖਸੇ ਹੈਨ ਤੁਸਾ ਹੁ-
ਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਪਚੀਸ ਰੁਪਯੈ ਨੂਪੀ ਨੋ ਦੇਵਣੇ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵ-
ਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ
ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ
ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ
ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁ-
ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਸੰਮਤੁ ੧੭-
੮੭ ਮਿਤੀ ਹਾੜਹੁ ੯ ਸਤਰਾ ੧੮

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਿਸਾ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ
ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਜਮਾਇਤਦਾਰ[1] ਸਰਬਤਿ
ਜਮਾਇਤਿ ਕਬੀਲਾ ਖਾਲਿਸਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨ-
ਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰ-
ਦ ਹਹੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਤੁਸਾਡੀ ਤੇਗ ਦੇਗ ਫਤਹ ਕਰੇ ਫਰਮਾ-
ਇਸਿ ਲਿਖੀ ਤੁਸਾ ਉਪਰਿ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਫੁਰਮਾਇ-
ਸਿ ਦੇਖਦੇ (ਆਲਮ) ਸਿੰਘ ਪਾਸੋ ਕਾਰ ਕਰਿ ਕੈ ਹੁੰਡੀ ਕਰਵਾਇ ਗੁਰਬਖ-
ਸ ਭਗਤੇ ਮੇਵੜੇ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਣੀ ਜੋ ਸਿੰਘ ਲੰਗਰ ਦੀ
ਕਾਰ ਲੋਚਿ ਕਰਿ ਦੇਸੀ[2] ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਰੁਜਗਾਰਿ ਗੁਰੂ
ਪੂਰਾ ਬਰਕਤਿ ਕਰਸੀ[3] ਸਭਨੀ ਗਲੀ ਖਸਮਾਨਾ[4] ਹੋਸੀ[5]
ਸੰਮਤ ੧੭੮੩ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਸਤਰਾ ੧੧

---

[1]ਜੱਥੇਦਾਰ । [2]ਦੇਵੇਗਾ । [3]ਕਰੇਗਾ । [4]ਮਾਲਿਕੀ । [5]ਹੋਵੇਸੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

\+

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਵਾ-
ਸੀ ਪਟਣਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇ
(ਨੀਸਾਣ ਮਾਤਾ
ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ)

੧ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਿਸਾ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਬੁਧੂ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦੇ-ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਿਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟਨਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹਹੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਤੁਸਾਡੀ ਹਰ ਬਾਬਿ ਰਖਿ-ਆ ਕਰੇ ਰੁਪਯੇ ਤਿਹਤਰਿ ਤੇਰਾ ਆਨੇ ੭੩॥।—) ਅਖਰੀ ਤਿਹਤਰ ਤੇਰਾ ਆਨੇ ਮਾਰਫਤਿ ਸਿਧੂ ਸਿੰਘ ਹਜੂਰਿ ਪਹੁਚੇ ਸਹਸਰਾਉ ਸੁਧਾ ਲੰਗਰ ਪਏ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਸਿਖਾ ਦੀ ਭਾ-ਵਨੀ ਥਾਇ ਪਈ ਜੋ ਸਿਖੁ ਲੰਗਰ ਦੀ ਕਾਰ ਲੋਚਿ ਕਰਿ ਦੇਸੀ ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਰੁਜਗਾਰਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਬਰਕਤਿ ਕਰੇ ਸੰਮਤੁ ੧੭੮੫ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੯ ਸਤਰਾਂ ੧੨ ਬਾਰਾਂ

ਹੁਕਮ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕਾ ਮਾਰਫਤਿ ਸਿਧੂ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜੇ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਬਨਾਰ-

ਸ ਗੁਰੂ ਰਖੇ

(ਮੋਹਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ)

੧ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

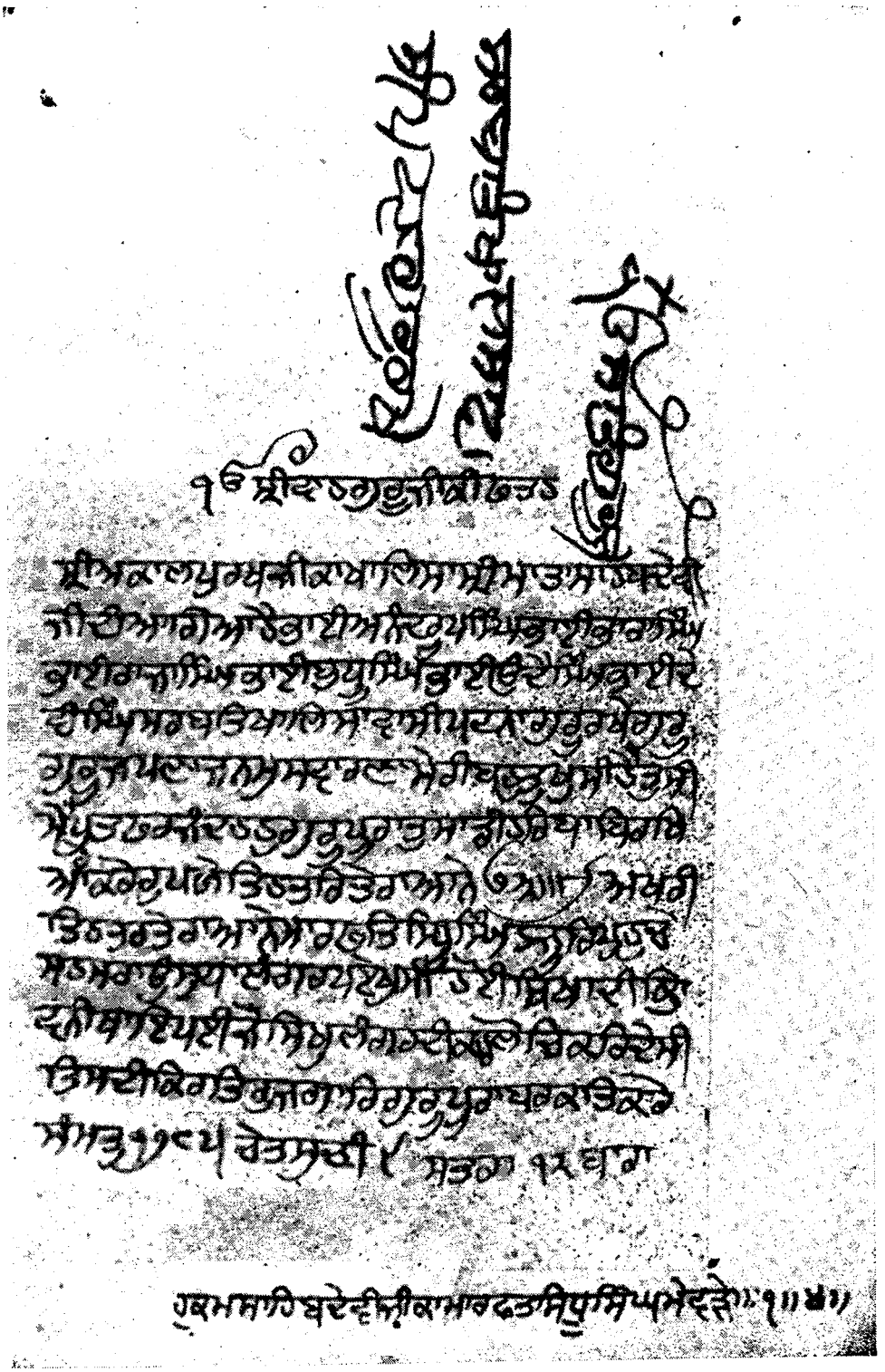
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਿਸਾ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਬ ਦੇ-
ਵੀ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਭਾਈ ਸੋਭਾ-
ਈ ਮਲ ਚੋਪੜਾ ਭਾਈ ਸਿੰਭੂ ਨਾਥ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਰਾਇ ਸ-
ਰਬਤਿ ਖਾਲਿਸਾ ਵਾਸੀ ਬਨਾਰਸ ਗੁਰੂ ਰਖੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪ-
ਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਝੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ
ਫਰਜੰਦ ਹਹੁ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰੇ
ਫਰਮਾਇਸਿ ਲਿਖੀ ਤੁਸਾ ਉਤੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਯੇ
ਪੰਜਾਹਿ ੫੦) ਅਖਰੀ ਪੰਜਾਹਿ ਫਰਮਾਇਸਿ ਦੇਖਦੇ
ਕਾਰ ਕਰਿ ਹੁੰਡੀ ਮਾਰਫਤਿ ਭਾਈ ਸਿਧੂ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜਾ
ਹਜੂਰਿ ਭੇਜਣੀ ਬਨਾਰਸ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕੋਠੀ[1] ਹੈ
ਸੇਵਾ ਲੋਚਿ ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਜੋ ਸਿਖੁ ਲੰਗਰ ਕੀ ਕਾਰ ਲੋ-
ਚਿ ਕਰਿ ਦੇਸੀ ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਬਰਕਤਿ ਕ-
ਰਸੀ ਸੰਮਤੁ ੧੭੮੬ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੧ ਸਤਰਾ ੧੪ ਚਉ-
ਦਹ

[1]ਘਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

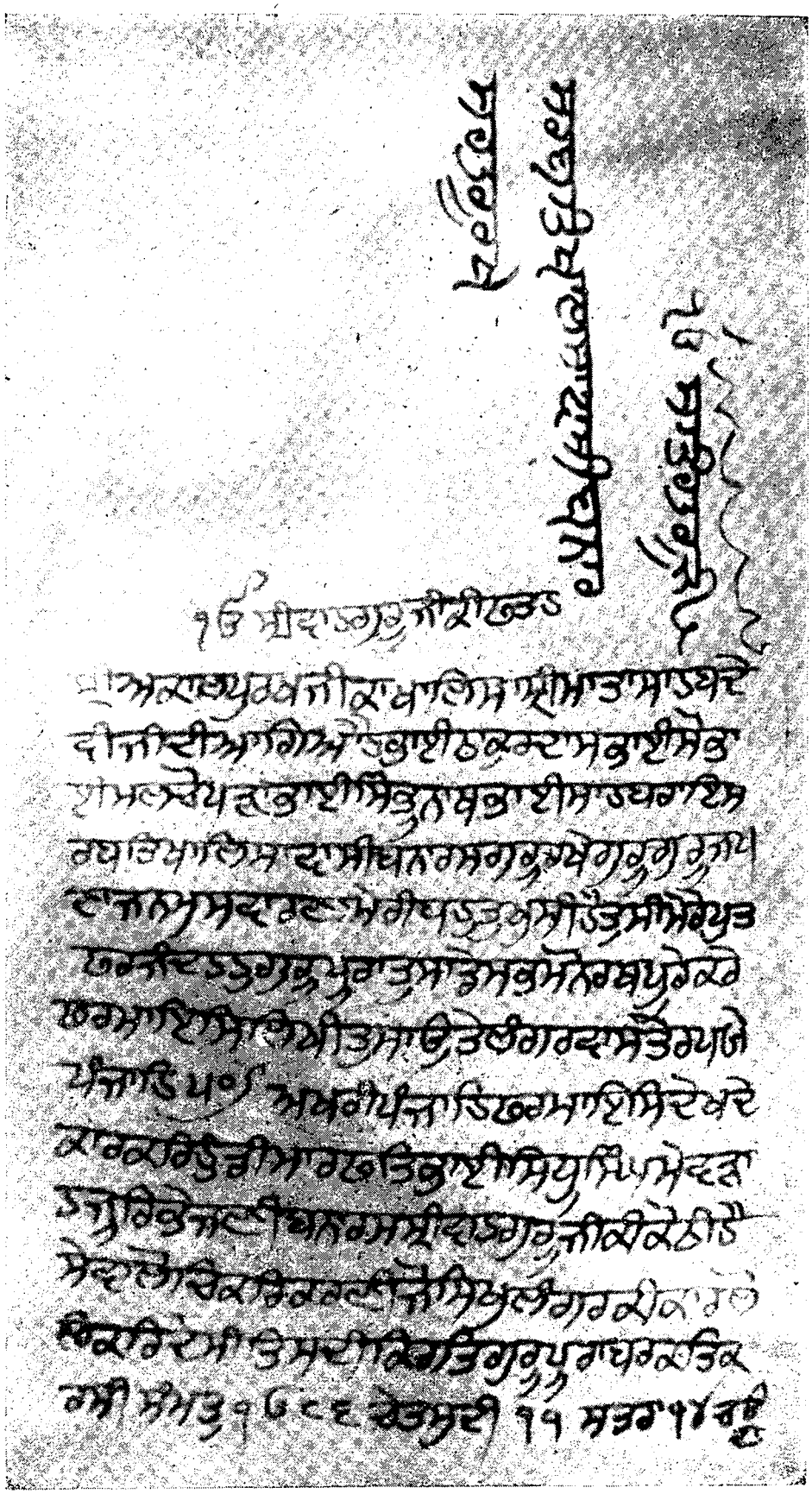
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਟਨਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

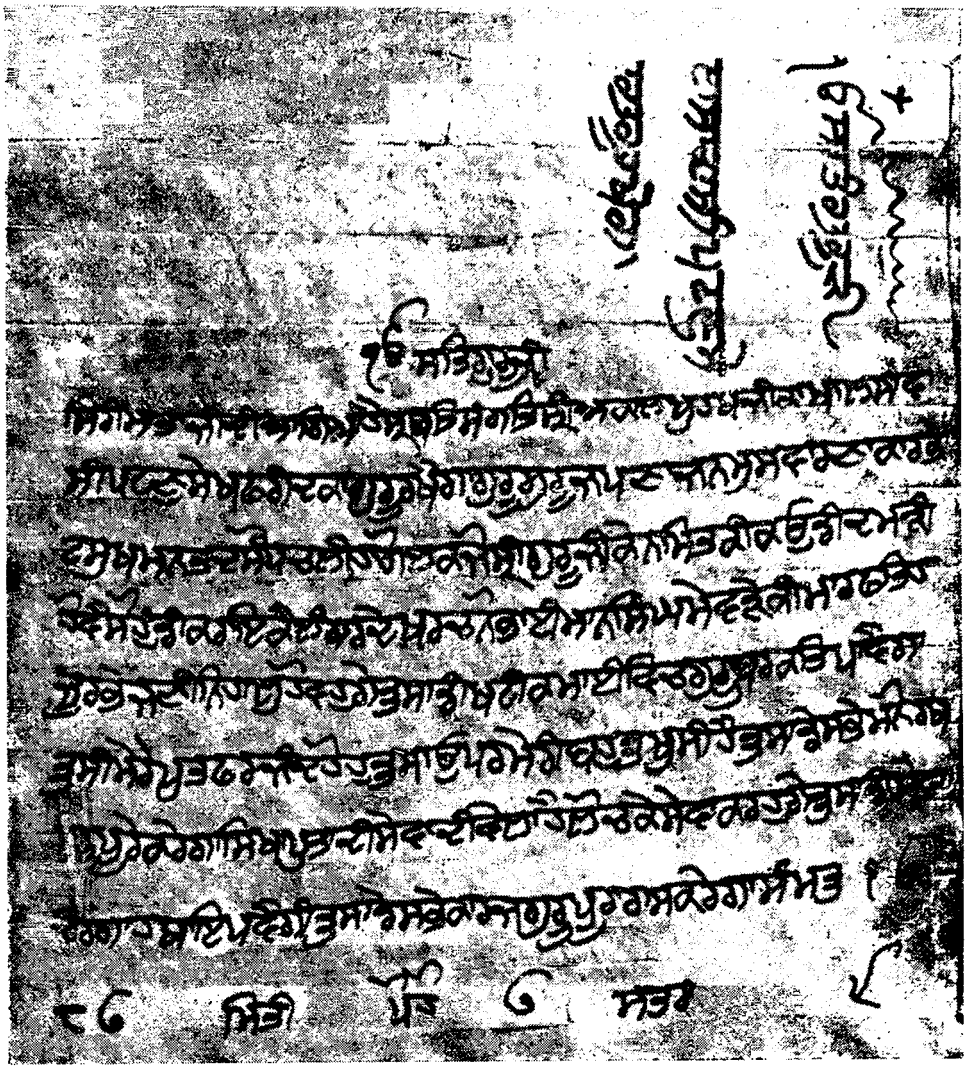
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ, ਸੋਭਾਈ ਮੱਲ ਚੋਪੜਾ ਆਦਿ ਬਨਾਰਸ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

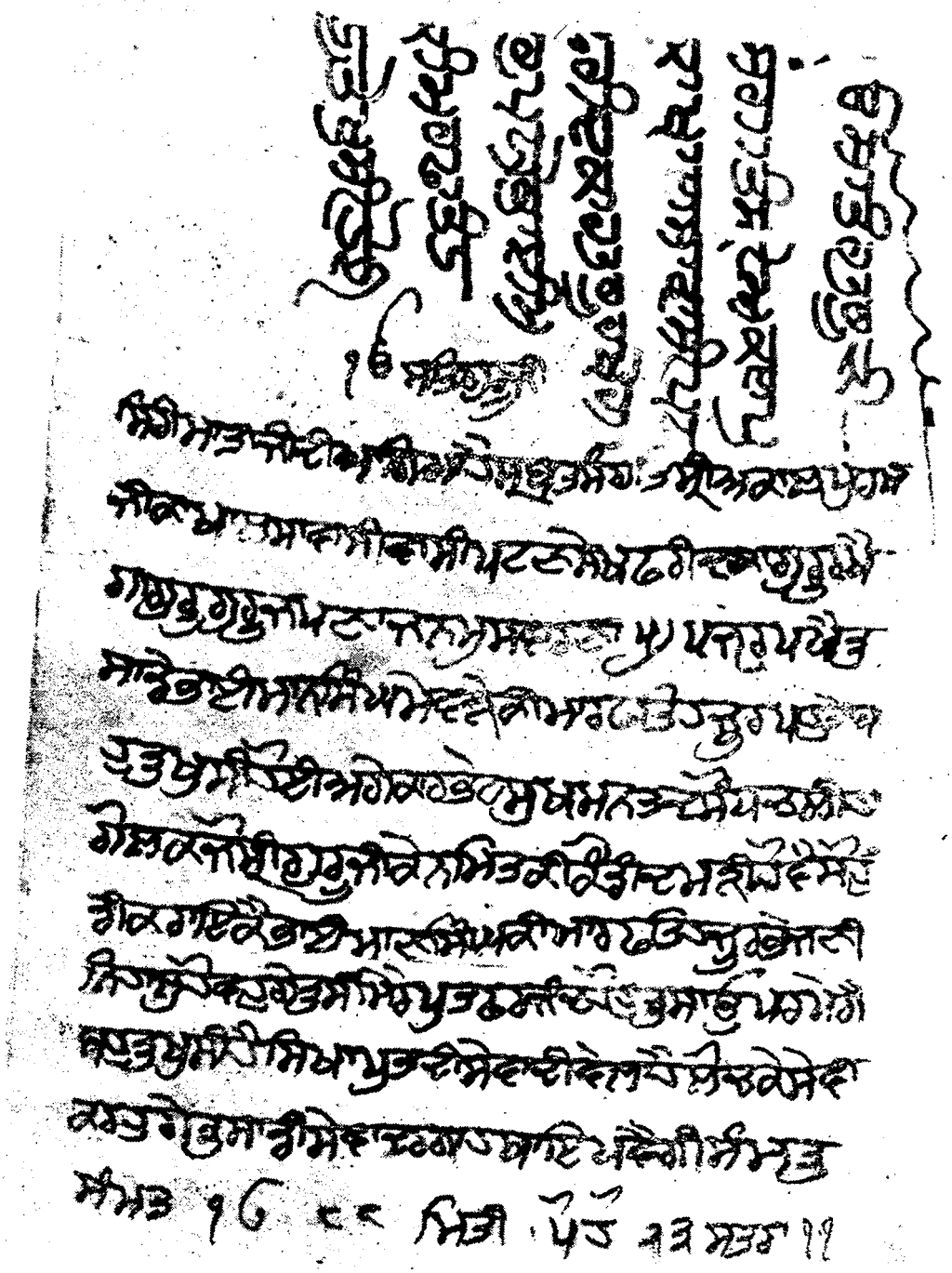
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

(ਮੋਹਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾ ਜੀ)

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ... ਖਾਲਸਾ ...

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸੂਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣੁ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸੌਂਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਦੀ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੀ[1] ਸੋ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਰਾਸ ਕਰੇਗਾ ਸੰਮਤ ੧੭-੮੭ ਮਿਤੀ ਪੋਹ ੭ ਸਤਰਾ ੯

[1]ਹੋਵੇ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

(ਸ੍ਰੀਮਤ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ)

...ਪੰਥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁ-

...ਥ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟ-

...ਣ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕਾ ਗੁ-

...ਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜ-

...ਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ ੫) ਪੰ-

...ਜ ਰੁਪਏ ਭਾਈ ਮਾ-

...ਨ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜੇ ਕੀ ਮਾ-

...ਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਪਹੁਤੇ ਪ-

ਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਅਗੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸੌਂਧ ਚਲੀਹਾ
ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕੌਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੁੰ-
ਡੀ ਕਰਾਇ ਕੈ ਭਾਈ ਮਾਣ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਾਰਫਤਿ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ
ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ
ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ
ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਸੰਮਤੁ
ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਮਿਤੀ ਪੋਹ ੨੩ ਸਤਰਾ ੧੧

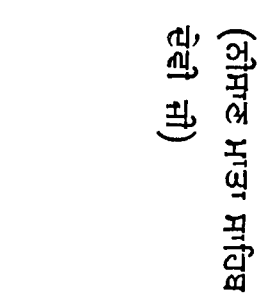
---

[1]ਇਥੋਂ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪਾਠ ਲੁਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੁਪਤ ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ... ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

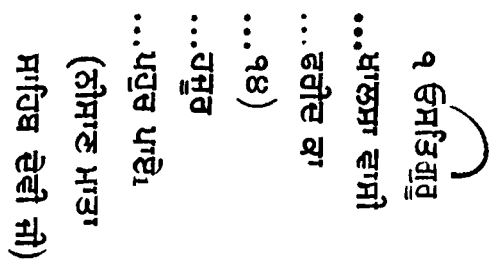
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸੂਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਵਾਸੀ ਨਉਸਹਰਾ ਪੰਨੂਆ
ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਾ
੧੧) ਯਾਰਾ ਰੁਪਜੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖਰਚ ਨੋ ਤੁਸਾਡੇ ਉਪਰ
ਫੁਰਮਾਇਸੁ ਹੋਈ ਹੈ ਅਗੈ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸੌਧ
ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕੀ ਕੌਡੀ ਦਮ-
ੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਕੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਵੜੇ
ਕੀ ਮਾਰਫਤ ਹਜੂਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ
ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇ-
ਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸੀ
ਹੈ ਸਿਖਾ ਪੁਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ
ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਸੰ-
ਮਤੁ ੧੭੮੯ ਮਿਤੀ ਹਾੜਹੁ ੧ ਸਤਰਾ ੧੩

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

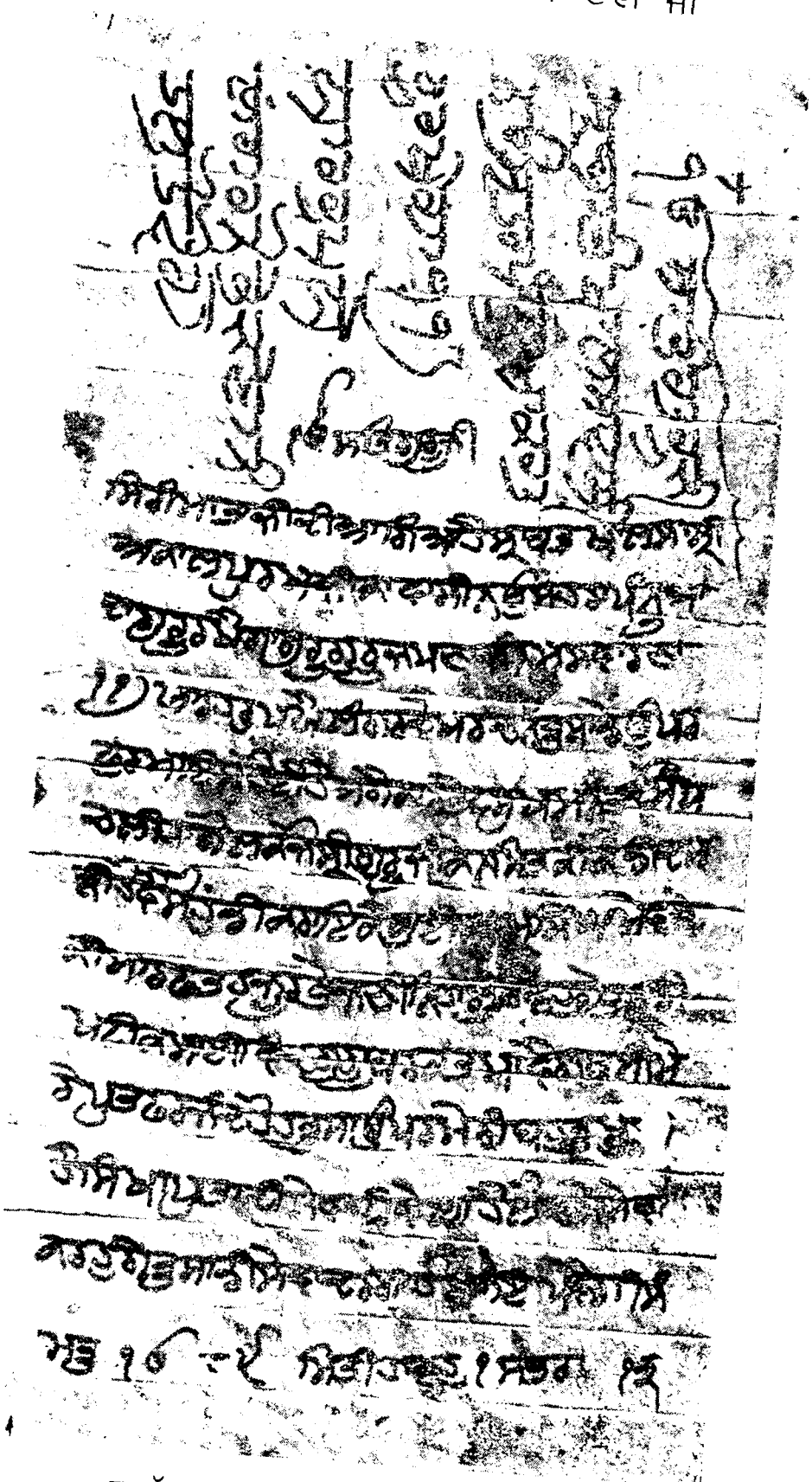
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸ੍ਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅ-
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸੀ ਪਟਣ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕਾ
ਵ ਗਿਰਦ ਨਿਵਾਹੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ
ਸਵਾਰਣਾ ੧੪) ਚਉਦਹ ਰੁਪਜੈ ਤੁਸਾਡੇ ਭਾਈ ਮਾਣ ਸਿੰਘ
ਕੀ ਮਾਰਫਤ ਹਜੂਰ ਪਹੁਤੇ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਅਗੈ ਕਾਰ ਭੇ-
ਟ ਸੁਖ ਮਨਤ ਦਸਉਧ ਚਲੀਹਾ ਗੋਲਕ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਮਿ-
ਤ ਕੀ ਕੌਡੀ ਦਮੜੀ ਹੋਵੈ ਸੋ ਭਾਈ ਮਾਣ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਾਰਫਤ ਹਜੂ-
ਰ ਭੇਜਣੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਖਟੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ
ਬਰਕਤ ਪਾਵੈਗਾ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਫਰਜੰਦ ਹੋਹੁ ਤੁਸਾ ਉਪਰ ਮੇ-
ਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਸਾਡੇ ਸਭੇ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ ਸਿਖਾ ਪੁ-
ਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਲੋਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਗੇ ਤੁਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਰਗਾ-
ਹ ਥਾਇ ਪਵੈਗੀ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਗੈ ਹੋਇ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰਾਵੈਗਾ ਤਿਸ ਕੇ ਸ-
ਭੇ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਰਾਸ ਕਰੇਗਾ ਤਿਸ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ ਸੰਮ-
ਤੁ ੧੭੮੯ ਮਿਤੀ ਮਘਰਹੁ ੧੭ ਸਤਰਾ ੧੪

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

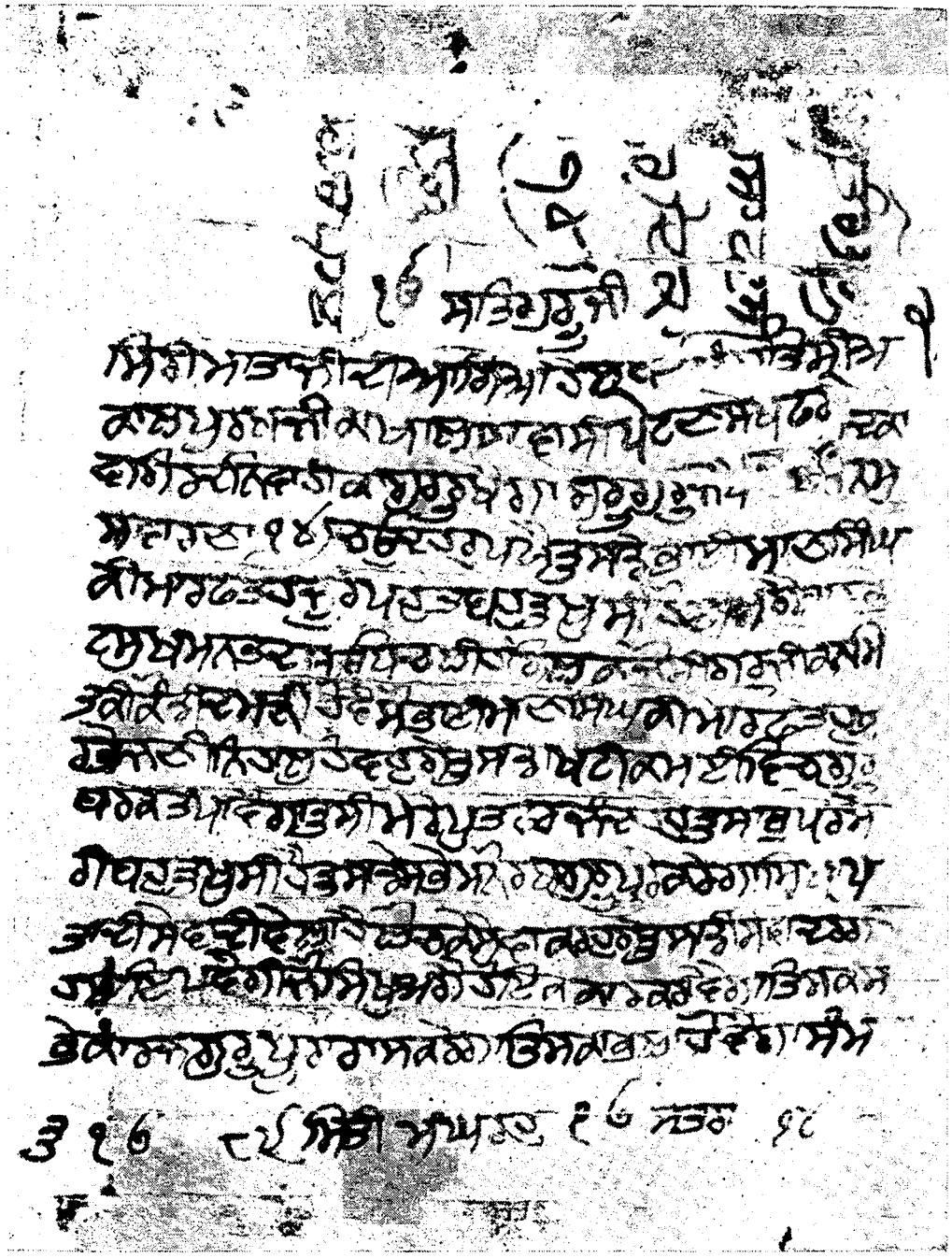
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

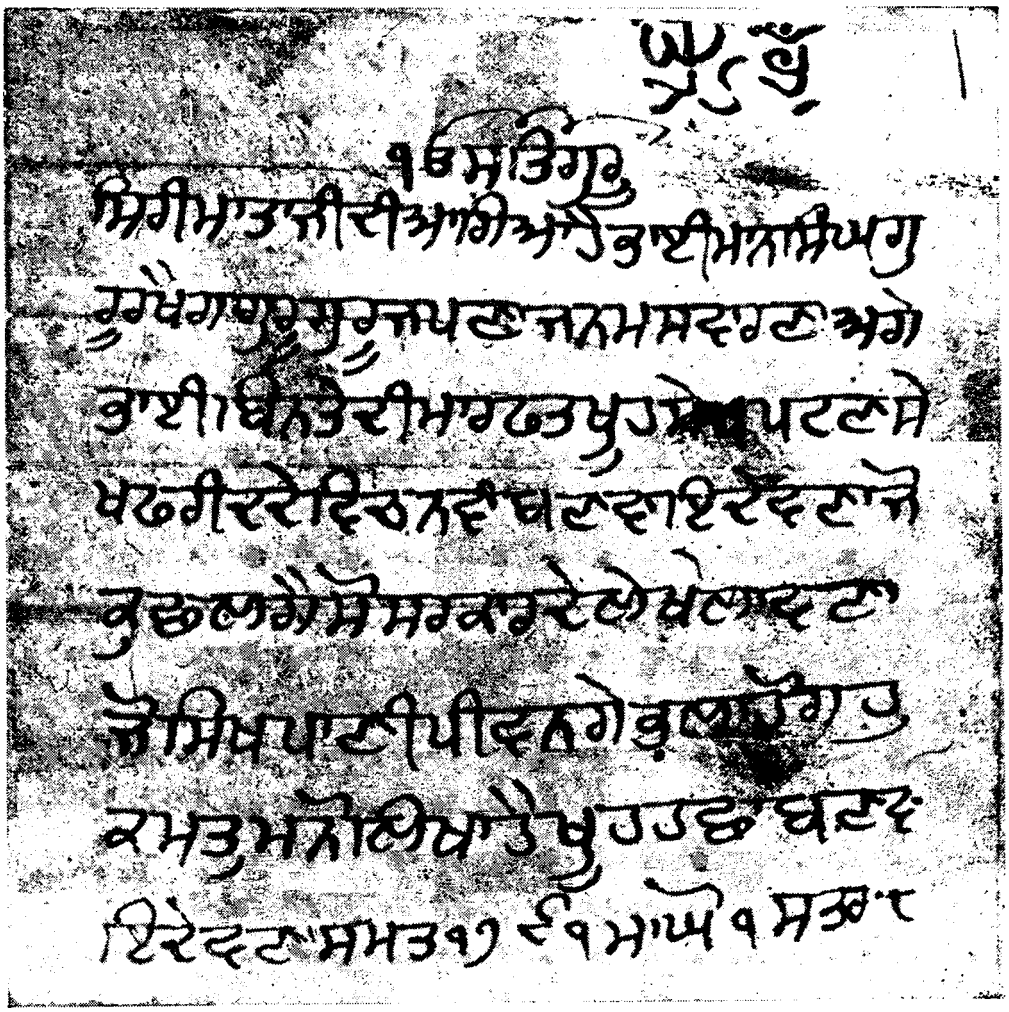
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

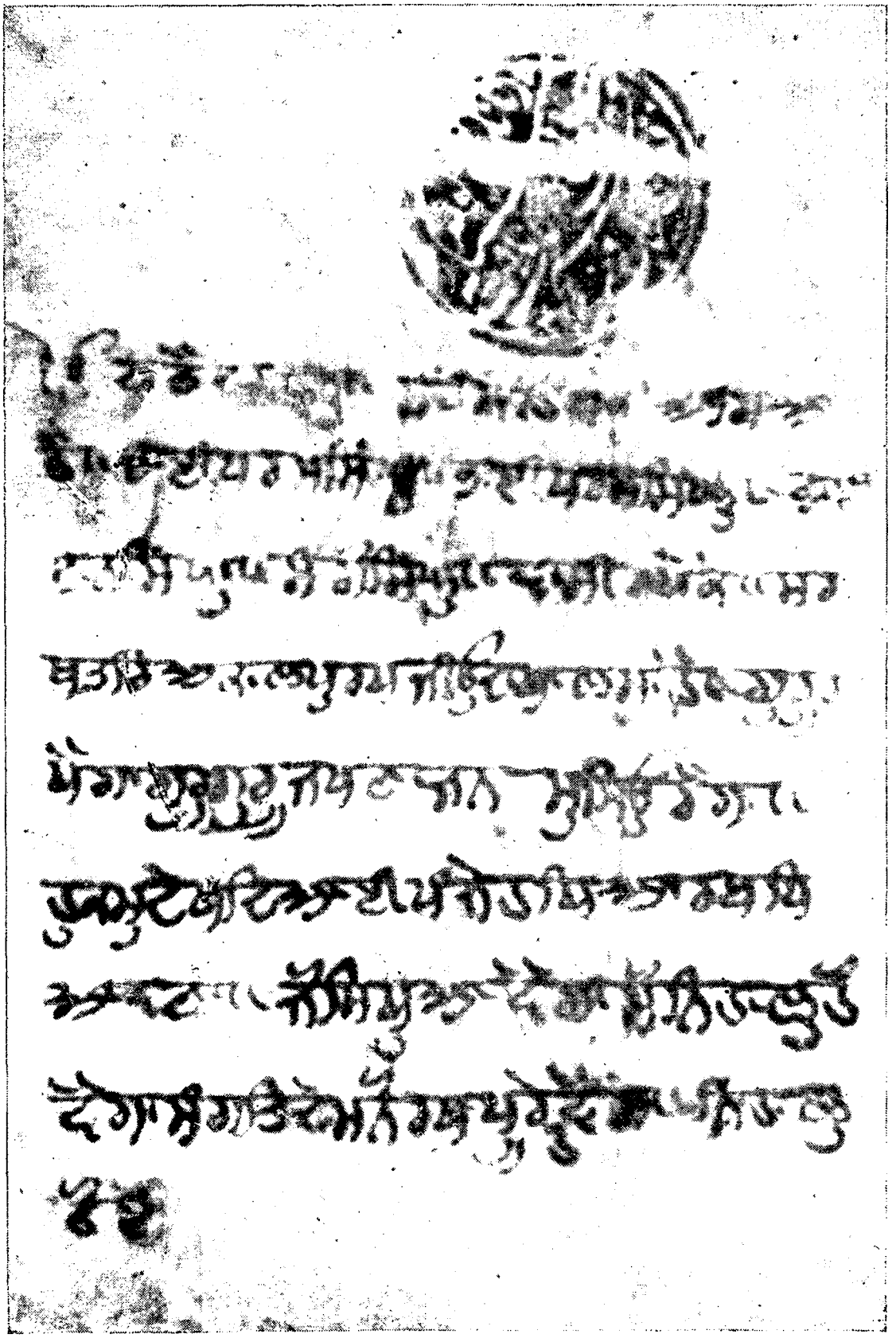
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ, ਪੱਟਣ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਵਾਸਤੇ ਨਵਾਂ ਖੂਹ ਲਗਵਾਉਣ ਬਾਰੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ

ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੧੧

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ

...ਰੇਗਾ
...ਤਿ ਨੋਂ[1]
(ਨੀਸਾਣ ਮਾਤਾ
ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁ-
ਰੂ ਰਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਣਾ ਅਗੇ
ਭਾਈ ਬਿਨਤੇ ਕੀ ਮਾਰਫਤ ਖੂਹ ਸੇਖ ਪਟਣ ਸ-
ਖ ਫਰੀਦ ਦੇ ਵਿਚ ਨਵਾ ਬਣਵਾਇ ਦੇਵਣਾ ਜੋ
ਕੁਛ ਲਗੈ ਸੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਵਣਾ
ਜੋ ਸਿਖ ਪਾਣੀ ਪੀਵਨਗੇ ਭਲਾ ਹੋਗ ਹੁ-
ਕਮ ਤੁਮ ਨੋ ਲਿਖਾ ਹੈ ਖੂਹ ਹਛਾ ਬਣਵਾ-
ਇ ਦੇਵਣਾ ਸਮਤੁ ੧੭੯੧ ਮਾਘੋ ੧ ਸਤਰਾ ੮

---

[1]ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਨੰ: ੧੧੦ ਤੇ ੧੧੧, ਉੱਪਰੋਂ ਨੀਸਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁਝ ਭੁਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧੂਰੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਨੀਸਾਣ ਦੀ ਲਿਖਤ ਸਾਫ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

੧੧੨

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ

ਫ਼ਾਰਸੀ ਮੋਹਰ

ਦੇਗ ਤੇਗ਼ ਫ਼ਤਿਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦਰੰਗ
ਯਾਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

੧ ੴ ਫਤੈ ਦਰਸਨ ਸ੍ਰੀ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ॥ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ॥ ਭਾਈ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ॥ ਭਾਈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ॥ ਸੰਗੋ ਸਿੰਘੁ ॥ ਵਾਸੀ ਰੂਪੇ ਕੇ ॥ ਸਰ-ਬਤਰਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਉ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਰ-ਖੈਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੈਗਾ ॥ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆ ਈ ਪੰਜੇ ਹਥਿਆਰ[1] ਬਧਿ ਆਵਣਾ ॥ ਜੋ ਸਿਖੁ ਆਵੈਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋ-ਵੈਗਾ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਵੈਗੇ ॥ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ

---

[1]ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਹਥਿਆਰ ਇਹ ਸਨ :—
(੧) ਕ੍ਰਿਪਾਨ (ਤਲਵਾਰ), (੨) ਤੀਰ ਕਮਾਣ, (੩) ਬੰਦੂਕ, (੪) ਕਟਾਰ ਤੇ (੫) ਬਰਛਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੧੩

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ

ਮੋਹਰ ਫ਼ਾਰਸੀ

ਦੇਗ ਤੇਗੋ ਫ਼ਤਿਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦਰੰਗ
ਯਾਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

੧ ਓ ਫਤੇ ਦਰਸਨੁ

ਸਿਰੀ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਜਉਨ ਪੁਰ ਕਾ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਰੈਗਾ ਤੁਸੀ ਸਿਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਹੋ ਪੰਜ ਹਥੀਆਰ ਬੰਨ੍ਹਿ ਕੈ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦਿਆ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ ਰਹਣਾ ਭੰਗ ਤਮਾਕੂ ਹਫ਼ੀਮ ਪੋਸਤੁ ਦਾਰੂ[1] ਅਮਲੁ[2] ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ ਮਾਸੁ ਮਛਲੀ ਪਿਆਜੁ[3] ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ ਚੋਰੀ ਜਾਰੀ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਅਸਾ ਸਤਜੁਗੁ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ ਆਪਸ ਵਿਚਿ ਪਿਆਰੁ ਕਰਣਾ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ ਰਹੇਗਾ ਤਿਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ ਮਿਤੀ ਪੋਹ ੧੨ ਸੰਮਤੁ ਪਹਿਲਾ ੧ ਸਤਰਾ ਦਸ ੧੦

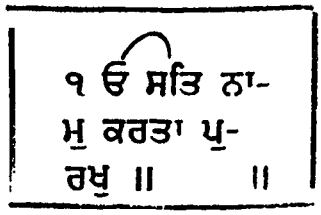
[1]ਸ਼ਰਾਬ । [2]ਨਸ਼ਾ । [3]ਗੰਢਾ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ

ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ
ਇਕ ਵੱਡੀ ਤੇ
ਇਕ ਛੋਟੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਲਿਖਤਮ ਬਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (ਅਗੇ) ਭਾਈ ਚੈਂਚਲ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਥਾ ਭਾਈ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਥਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਤਥਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤਥਾ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤਥਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਤਥਾ ਬਾਬਾ ਅਮੀਰ ਪਤਿ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸੇ ਪਾਸੇ ਫ-ਤੇ ਬੁਲਾਵਣੀ ਵਾਚਣੀ ॥ ਉਪਰਾਤਿ ਅਸਾ ਵਲ ਸੁਖ ਹੈ ॥ ਤੁਸਾ ਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਅੰ-ਮ੍ਰਤਸਰ ਜੀ ਸੁਖ ਰਖੇ ॥ ਹੋਰ ਸਰਬਤਿ ਖਾਲਸੇ ਜੋਗ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵੇ ਜੋ ਅਸਾਂ ਜੁ ਸਿਖ ਭਾਈ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਤੁਸਾ ਤਕ ਭੇਜਿਆ ਜੋ ਸਿਖ ਕਾਰ ਭੇਟ ਦਸਵੰਦ ਦੇਵੈਗਾ ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਮੂੜੀ[1] ਬਰਕਤ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤਿਸ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ ॥ ਅਰੁ ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਮੂੜੀ ਬਰਕਤਿ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਹੋਰ ਗੁ-ਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਨਾ... ... ...
... ...[2]ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਵਣਾ ਜਿਸ ਦੇ ਹਥਿ ਹੁਕਮ ਲੈ ਆਵਣ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਿਸ ਨੂ ਦੇਵਣਾ ਸਤ ਕਰ ਮਨ-ਣਾ ਹੁਕਮੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ॥ ॥ ॥

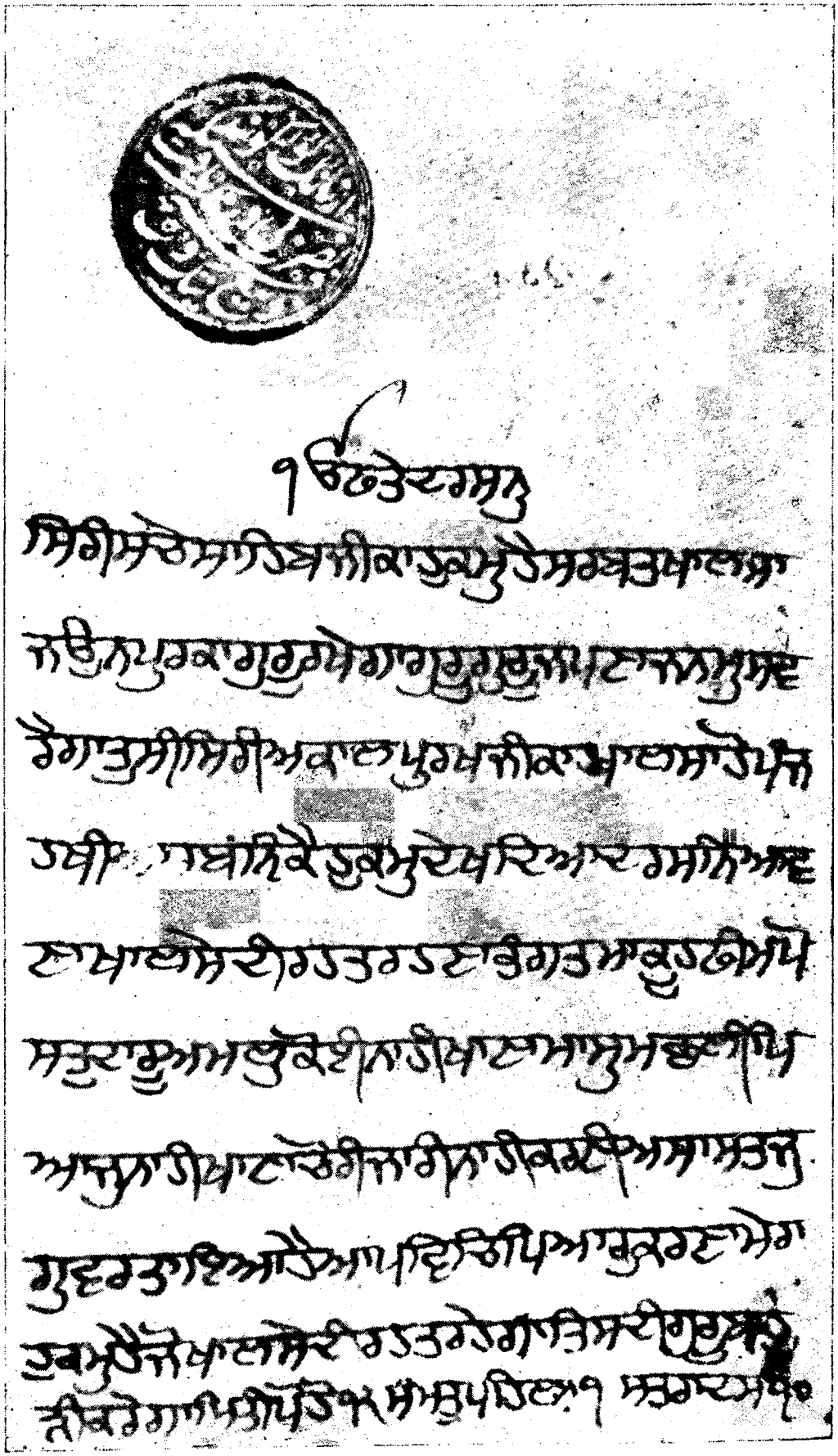
[1]ਧਨ-ਦੌਲਤ ।

[2]ਏਥੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਉੱਡੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗੀਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ।

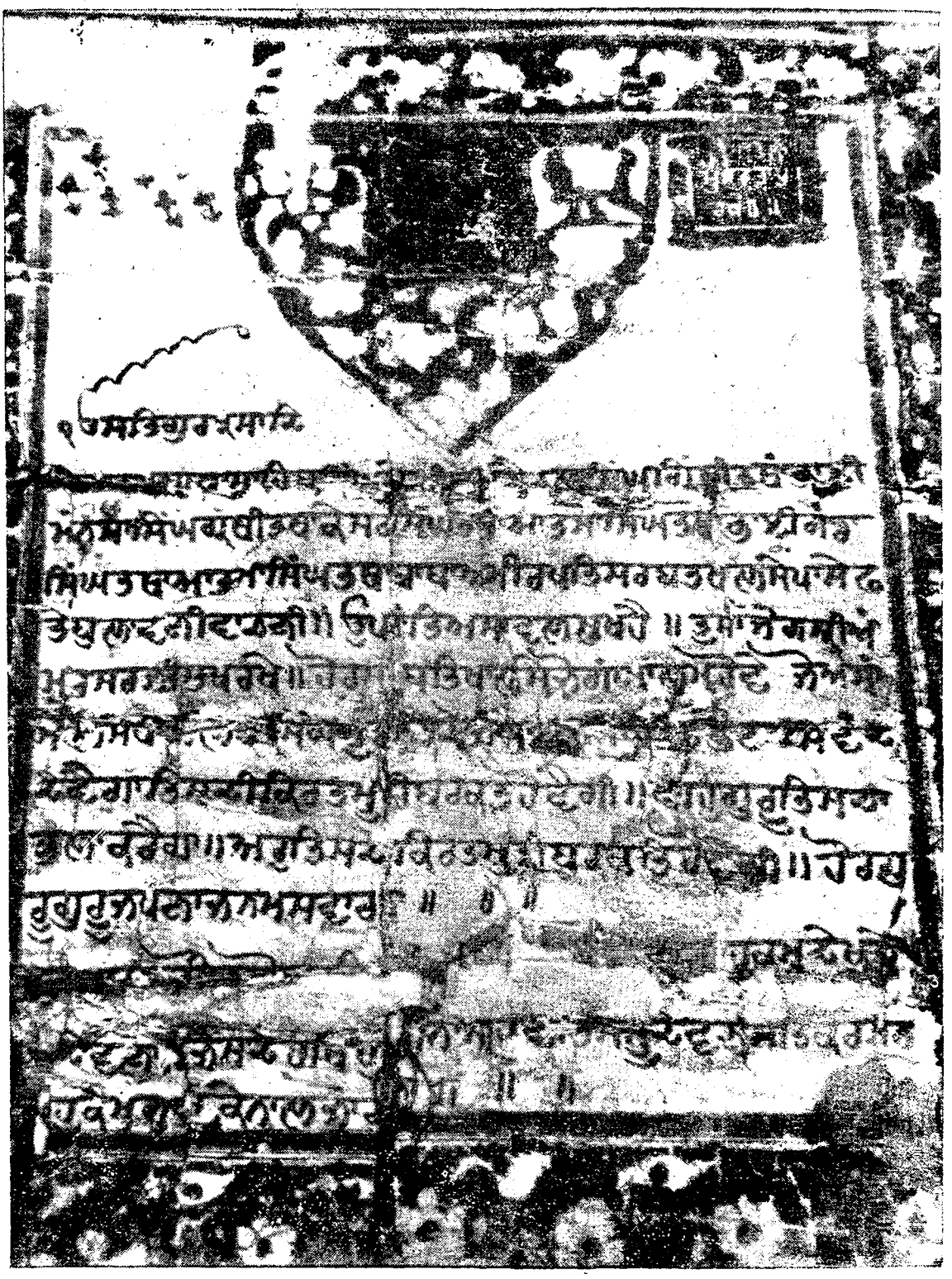
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੋਨਪੁਰ ਦੇ ਨਾਮ
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

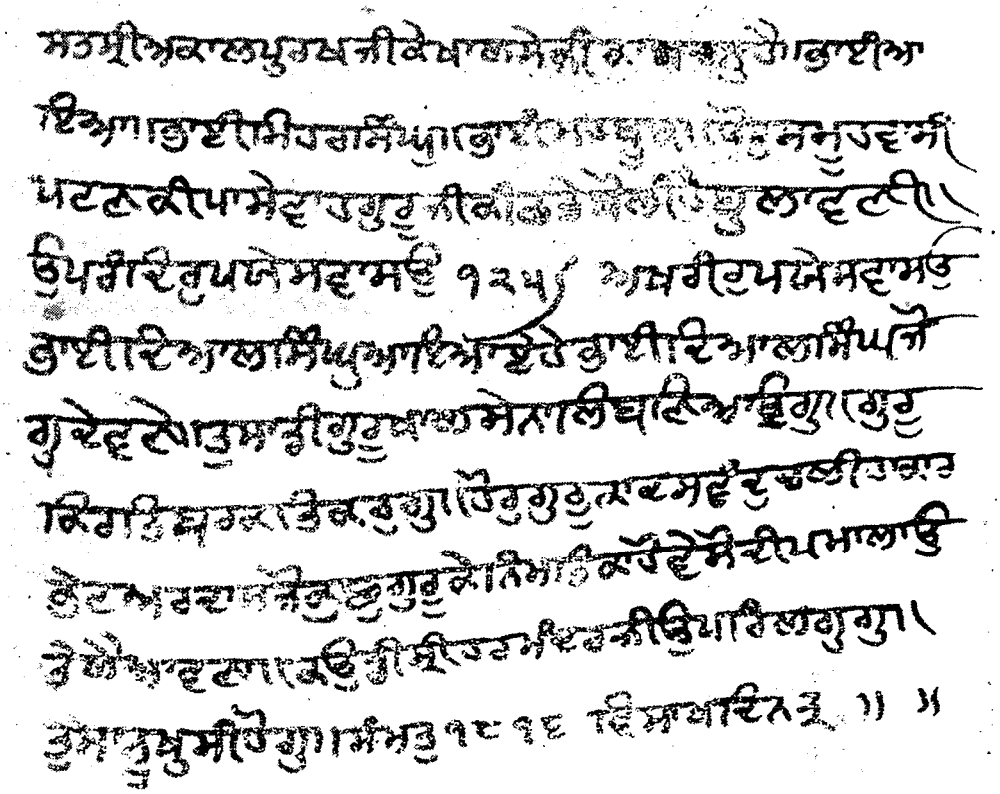

ਭਾਈ ਚੈਂਚਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਗ਼ੈਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ

ਭਾਈ ਆਇਆ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਾਸੀ ਪਟਣ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ (ਬਿਹਾਰ) ਦਾ

੧੬ ਸ੍ਰੀਵਾਹਗੁਰੂਜੀਕੀਫਤੇ॥

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ, ਕੰਤ ਨਗਰ, ਮਹੋਸ਼ਏ, ਸਾਂਦਲਪਰ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ
Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼੍ਰੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

੧੧੫

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ

ਮੋਹਰ

ਅਕਾਲ ਸ-
ਹਾਇ ਖਾਲ-
ਸਾ ਜੀ ।

੧ ੳ

ਸਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨੁ ਹੈ ॥ ਭਾਈ ਆ-
ਇਆ । ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘੁ ॥ ਭਾਈ ਮਹਬੂਬ ॥ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਵਾਸੀ
ਪਟਣ ਕੀ ਪਾਸੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੋਲੀ ਹੈ ਬੁਲਾਵਣੀ ॥
ਉਪਰੰਦਿ ਰੁਪਏ ਸਵਾ ਸਉ ੧੨੫) ਅਖਰੀ ਰੁਪਏ ਸਵਾ ਸਉ
ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘੁ ਆਇਆ ਏਹੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੋ-
ਗੁ ਦੇਵਣੇ ॥ ਤੁਸਾਡੀ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲਿ ਬਣਿ ਆਉਗੁ ॥ ਗੁਰੂ
ਕਿਰਤਿ ਬਰਕਤਿ ਕਰੁਗੁ ॥ ਹੋਰੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦਸਵੰਦੁ[1] ਚਲੀਹਾ ਕਾਰ
ਭੇਟ ਅਰਦਾਸ ਜੋ ਕੁਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਮਤਿ ਕਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਦੀਪਮਾਲ[2] ਉ-
ਤੇ ਲੈ ਆਵਣਾ ॥ ਕਉਡੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰ ਮੰਦਰ ਜੀ ਉਪਰਿ ਲਗੁਗੁ ॥
ਤੁਸਾ ਨੂ ਖੁਸੀ ਹੋਗੁ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੮੧੬ ਵਿਸਾਖ ਦਿਨ ੩ ॥ ॥

---

[1]ਦਸਵੰਧ । [2]ਦੀਪਮਾਲਾ, ਦੀਵਾਲੀ ।

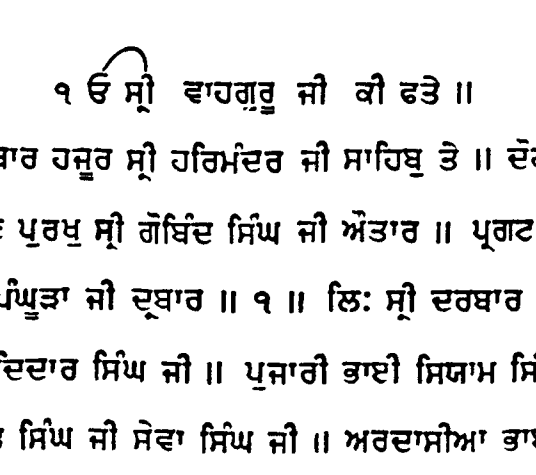

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੧੬

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਬਿਹਾਰ) ਦਾ

ਮੋਹਰ

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ॥

ਲਿਖਤੰ ਤਖਤ ਦ੍ਰਬਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ॥ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਪੂਰਣ ਪੁਰਖੁ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਔਤਾਰ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ-ਪਟਣੇ ਸਹਰ ਸ੍ਰੀ ਪੰਘੂੜਾ ਜੀ ਦ੍ਰਬਾਰ ॥ ੧ ॥ ਲਿ: ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਜੀ ਸੇ ਪੁਜਾ-ਰੀ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਪੁਜਾਰੀ ਭਾਈ ਸਿਯਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਚੜਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਅਰਦਾਸੀਆ ਭਾਈ ਗੋ-ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਲਾਬੁ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਦਰੋਗਾ ਭਾਈ ਰਾਮੁ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਕਾ-ਰੁ ਬਾਰੀ ਭਾਈ ਖਦੇਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥ ਹੋਰ ਸੂਬਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ॥ ॥ ਅਗੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮੰਨੇ ॥ ਸੁਭ ਜਨਮੁ ਧੰਨ ਧੰਨੇ ॥ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰੀ ॥ ਸਨਮੁਖਿ ਦ੍ਰਬਾਰੀ ॥ ਉਜਲੇ ਮਸ-ਤਕ ॥ ਪ੍ਰਮ ਸੁਜਾਨਿ ॥ ਮੁਖ ਉੱਜਾਗਰ ਜਗਤ ਮੈ ਗੁਰੂ ਦ੍ਰਗਹਿ ਪ੍ਰਵਾਨਿ ॥ ਸ੍ਰਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਊਪਮਾ ਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰਬਤ੍ਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ॥ ਬਾਸੀ ਕੰਤ ਨਗਰ[1] ਕੇ ॥ ਔਰ ਮਹੇਸੂਏ[1] ਕੇ ॥ ਸਾਦਲ ਪੁਰਿ[1] ਕੇ ॥ ਸੰਦਲ ਪੁਰਿ[1] ਕੇ ॥ ਭਵਾਨੀ ਪੁਰਿ[1] ਕੇ ॥ ਚਿਤੌਰੀਏ[1] ਕੇ ਬਹਰਖਾਲ[1] ਕੇ ॥ ਪੁਰੈਨੀਏ[1] ਕੇ ॥ ਸੰਬੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਜੋਗ ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਹੈ ॥ ਬੁਲਾਵਣੀ ਜੀ ॥ ਈਹਾ ਸੁਖ ਹੈ ॥ ਆਪ ਸ੍ਰਬਤ੍ਰ ਪਿਆਰੋ ਕੋ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਾਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਨੰਦ ਰਖੈ ॥ ਅਗੈ ਸ੍ਰੀ ਦੂਬਾਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬੁ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਸ੍ਰਬਤ੍ਰ ਪਿਆਰੋ ਕੋ ॥ ਜੋ ਹਮੇਸਾਂ ਸੇ ਆਪ ਸਭ ਪਿਆਰੇ ਅਪੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵਨੀ ਤਨਖਾਹ ਮੰਨਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕਾ ਏਕਠਾ ਕ੍ਰਕੈ ॥ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਭੇਜਤੇ ਰਹੇ ਹੌ ॥ ਔਰ ਸਤਰੰਜੀ ਵੋ ਸੁਖੇ ਵਗੈਰਹ ਕੀ ਟਹਲ ਤੁਮਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟਿ ਹੈ ॥ ਸੋ ਬਹੁਤ ਰੋਜ ਸੇ ਆਪ ਸਭਿ ਪਿਆਰੋ ਕੀ ਟਹਿਲ ਭਾਵਨੀ ਹਜੂਰ ਮੈ ਦਾਖਿਲ ਨਹੀ ਹੁਈ ਹੈ ਔਰ ਈਹਾ ਝੰਡੇ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ॥ ਪ੍ਰਕਰਮੇ ਕੇ ਫ੍ਰਸ ਕੀ ਟਹਲ ਹੋਨੀ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰ ਹੈ ॥ ਸੋ ਆਪ ਸ੍ਰਬਤ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵਨੀ ਸੇ ਹੋਗਾ ॥ ਇਸਿ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮੁਨਾਮਾ ਜੀ ਸ੍ਰਬਤ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਭੇਜਾ ਹੈ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨੀ ਸੇ ਲੋਚ ਕੈ ਸ੍ਰਬਤ ਨੇ ਟਹਲ ਕ੍ਰਨਾ ॥ ਹੁਕਮੁਨਾਮੇ ਸਾਹਿਬੁ ਕੀ ਤਾਬਿਆ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋ ਭੇਜਾ ਹੈ ॥ ਸੋ ਜੋ ਕੁਛ ਮਾਇਆ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾ ਹੋਵੈ ॥ ਸੋ ਇਨ ਕੋ ਦੇਨਾ ॥ ਔਰ ਹੁਕਮ ਨਾਮੀਏ ਕੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਲੋਚ ਕੈ ਕਰਨਾ ॥ ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੇਖੇ ਲਗੇਗੀ ॥ ਹੁਕੁਮ ਮੰਨੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੈਗਾ ॥ ਔਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮੋ ਕੇ ਫ੍ਰਸ ਕੀ ਟਹਲ ॥ ਔਰ ਝੰਡੇ ਜੀ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰਾਇ ਕੈ ਤੈਯਾਰ ਹੋਵੈਗੀ ਉਸ ਦਿਨ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਾਇ ਕੈ ਦ੍ਰਬਾਰ ਜੀ ਮੈ ॥ ਆਪ ਸ੍ਰਬਤ੍ਰ ਪਿਆਰੋ ਕੀ ਅ੍ਰਦਾਸ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਔਰ ਸਦਾ ਸ੍ਰਬਦਾ ਆਪ ਲੋਕੋ ਕੇ ਕੀਰਤ ਕਾ ਜਸ ਚਾਰ ਕੁੰਟ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਤਛ ਫੈਲਾ ਰਹੈਗਾ ॥ ॥ ਹੋਰੁ ਸੁਖ ਨਾਮੁ ਚਿੱਤ ਆਵੈ ਸਿਖੀ ਦਾਨ ॥ ਸ੍ਰਬ ਸੁਖ ਹੋਵੈ ॥ ਸੁਭ ਸੰ: ੧੯੧੮ ॥ ਮਾਘ ਸੁਕਲ ਪਖ ॥ ੫ ਪੰਚਮੀ ॥ ਮੰਗਲਵਾਰ ॥=॥ ::: ॥=॥=॥

[1]ਇਹ ਨਗਰ ਬੰਗਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

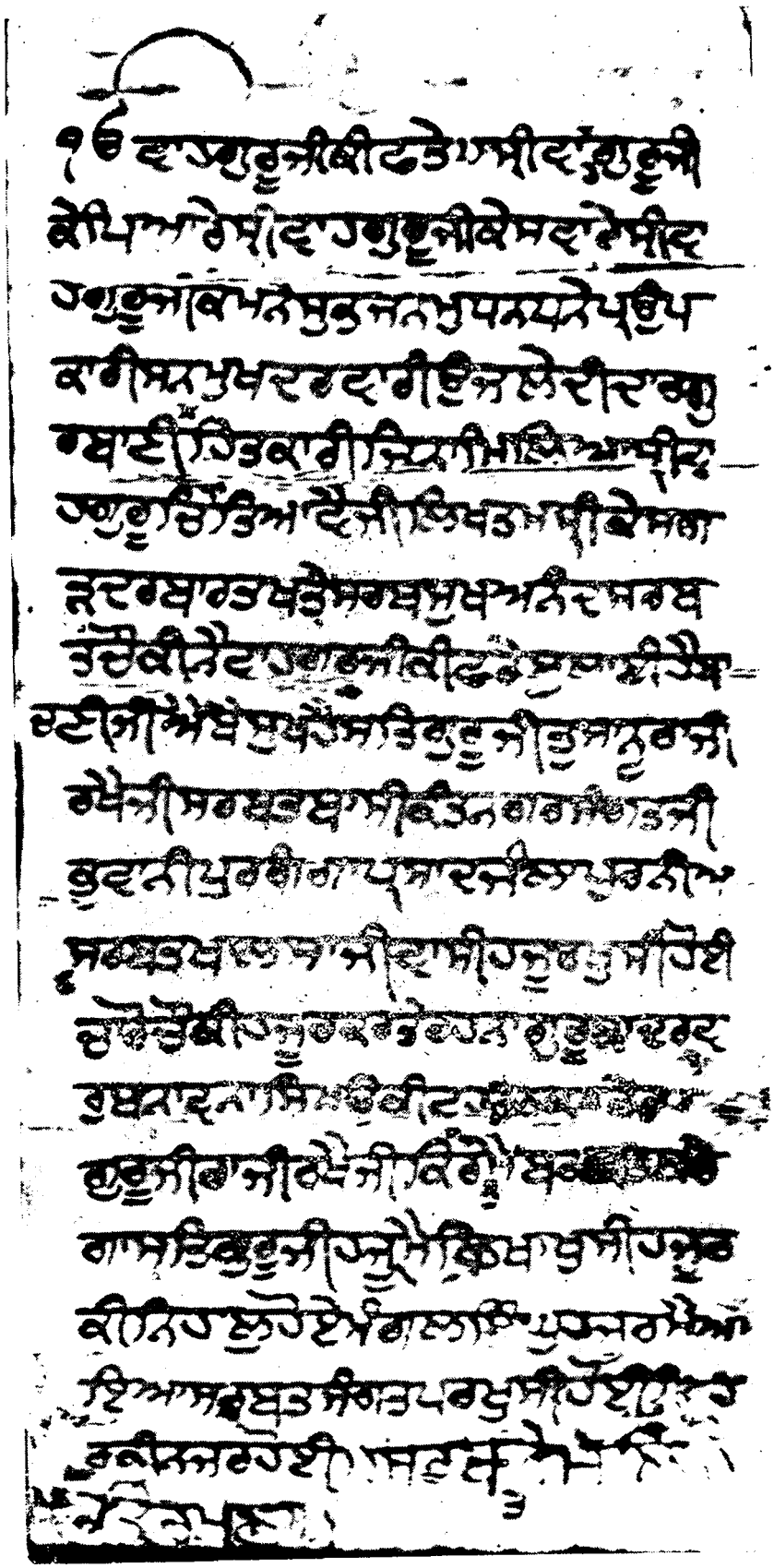
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ

੧ ਓ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ
ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਵਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾ-
ਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਨੇ ਸੁਭ ਜਨਮ ਧਨ ਧਨੇ ਪ੍ਰਉਪ-
ਕਾਰੀ ਸਨਮੁਖ ਦਰਵਾਰੀ ਉਜਲੇ ਦੀਦਾਰ ਗੁ-
ਰਬਾਣੀ ਕੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਜਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਸ੍ਰੀ ਵਾ-
ਹਗੁਰੂ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਜੀ ਲਿਖਤਮ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗ-
ੜ ਦਰਬਾਰ ਤਖਤੇ ਸਰਬ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਸਰਬ-
ਤ ਚੌਕੀ ਨੈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਹੈ ਬਾ-
ਚਣੀ ਜੀ ਐਥੈ ਸੁਖ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਸਾ ਨੂ ਰਾਜੀ
ਰਖੈ ਜੀ ਸਰਬਤ ਬਾਸੀ ਕੰਤ ਨਗਰ ਸੰਗਤ ਜੀ
ਭੁਵਾਨੀ ਪੁਰ ਗੰਗਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀਲਾ ਪੂਰਨੀਆ
ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਵਾਸੀ ਹਜੂਰ ਖੁਸੀ ਹੋਈ
ਚਾਰੋ ਚੌਕੀ ਹਜੂਰ ਕਰਤੇ ਰਹਨਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦਰਵਾ-
ਰੁ ਬਨਾਵਨਾ ਸਿਖਉ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰਤੇ ਰਹੇ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜੀ ਰਖੈ ਜੀ ਕਿਰਤ ਮੈ ਬਰਕਤ ਕਰੇ
ਗਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜੂਰ ਮੈ ਲਿਖਾ ਖੁਸੀ ਹਜੂਰ
ਕੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਏ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘੁ ਹਜੂਰ ਮੈ ਆ-
ਇਆ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਪਰ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ਹਜੂ-
ਰ ਕੀ ਨਜਰ ਹੋਈ ॥ ਸਰਬਤ ਨੇ ਮੇਲਿ ਨੋ
ਬਰਤਿ ਰਖਣਾ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

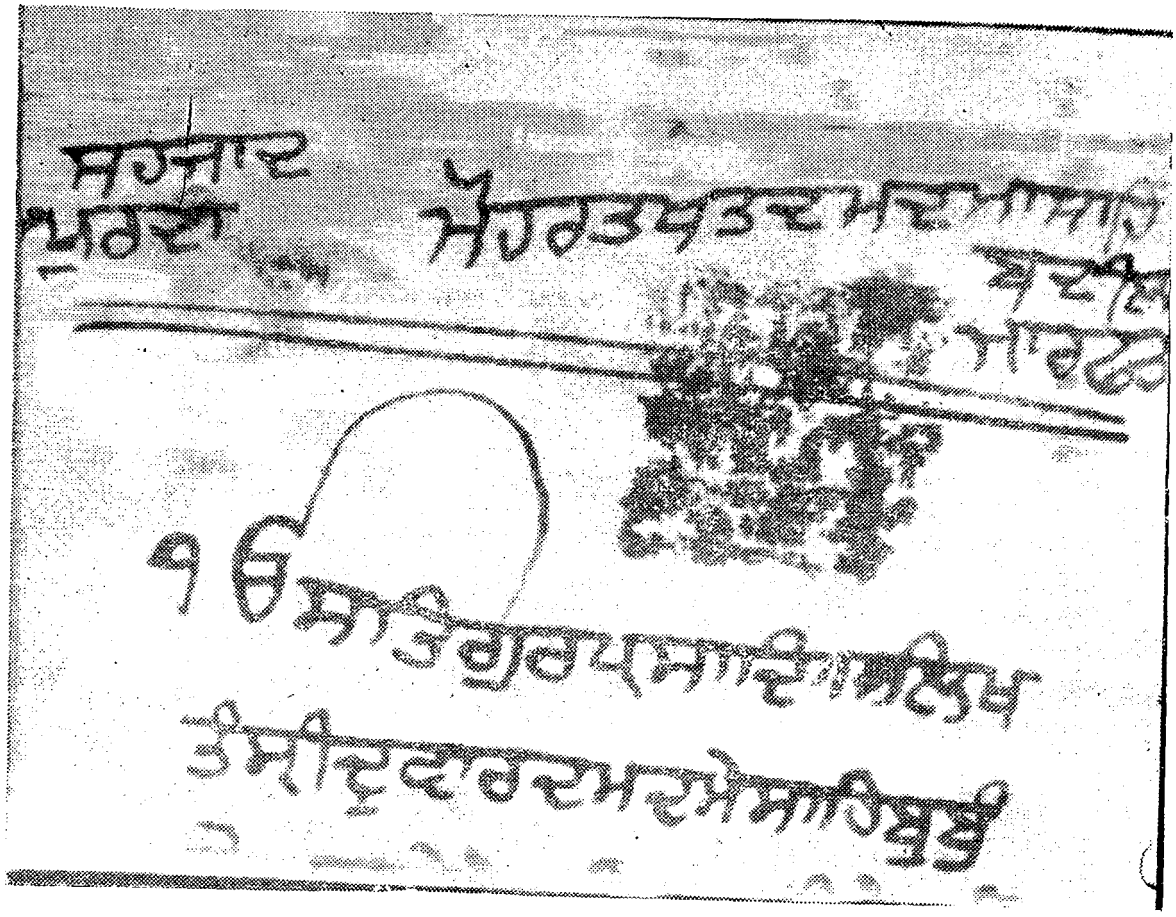
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਕੇਸ਼ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ

ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਿ ਕੰਤ ਨਗਰ, ਭਵਾਨੀ ਪੁਰ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ (ਅਧੂਰਾ)

ਸ਼ਾਹਜਾਦਪੁਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸਮੇਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ

ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਤ੍ਰਾ

ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ

ਸੁਹਜਾਦ
ਪੁਰ ਦਾ

ਮੋਹਰ ਤਖਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿ-
ਬ ਦੀ ਲ .....
ਮਾਰਫਤ

ਮੋਹਰ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਲਿਖ-
ਤੰ ਸ੍ਰੀ ਦ੍ਵਾਰ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬੁ ਬੁੰ-।.....

।ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਪਰੋਂ ਤੇ ਹੇਠੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਫਟਣ ਕਰਕੇ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੋ ਪਤ੍ਰੇ

(ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਲਿਖਤ)

੧੧੯

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਅਸਿ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ॥

ਚੌ[1] ॥

ਅਬ ਬਰਣੌ ਕਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰੂ ॥ ਜੈਸ ਭਾਤਿ ਬਪੁ ਧਰਿਯੋ ਮੁਰਾਰੂ ॥
ਪਰਮ ਪਾਪ ਤੇ ਭੂਮਿ ਡਰਾਨੀ ॥ ਡਗਮਗਾਤ ਬਿਧ ਤੀਰ ਸਿਧਾਨੀ ॥੨੨੫੫॥

ਚੌ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਯੋ ਛੀਰ ਨਿਧਿ ਜਹਾਂ ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸਥਿਤ ਥੇ ਤਹਾਂ ॥
ਕਹੋ ਬਿਸਨ ਕਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ ॥ ਕ੍ਰਿਸਨਵਤਾਰ ਧਰੋ ਤੁਮ ਜਾਈ ॥੨੨੫੬॥

ਦੋਹਰਾ ॥

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਸਹਾਇ ॥
ਮਥੁਰਾ ਮੰਡਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਨਮ ਧਰੋ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ੨੨੫੭ ॥

ਚੌ ॥

ਜੋ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਏ ॥ ਦਸਮ ਬੀਚ ਸਭ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ ॥
ਗਿਆਰਾ ਸਹਸ ਛਿਆਸੀ[2] ਛੰਦਾ ॥ ਕਹੇ ਦਸਮ ਪੁਰ ਬੈਠ ਅਨੰਦਾ[3]॥੨੨੫੮॥

੧੧੮੬ ਦਸਮਾਂਕ ਮਿਲਾ ਲੈਨਾ ॥ ੩੪੪੪ ਅਫਜੂੰ

ਅਰੁ ਪੁਨ ਕਹਾ ਰਾਸ ਮੰਡਲਾ ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਹਰਿ ਗੋਪਿਨ ਤਨ ਖਿਲਾ ॥
ਤੀਨ ਸਪਤ ਅਰੁ ਚਾਲਿਸ ਕਹੇ ॥ ਜੇ ਸਭ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਅਹੇ ॥੩੪੪੫॥

੩੪੦ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਕਾ ॥ ੩੭੮੫ ॥ ਅਫਜੂ ॥

ਬਹੁਰ ਗੋਪੰਗਨਾ ਬਿਰਹ ਉਚਾਰਾ ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਬਿਰਹ ਕਰਿਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਾ ॥
ਏਕ ਸਹੰਸ ਚਉਤੀਸ ਛੰਦਾਏ ॥ ਸੋ ਅਫਜੂ ਕੇ ਬੀਚ ਗਨਾਏ ॥੩੭੮੬॥

੧੩੪ ॥ ਗੋਪੀ ਬਿਰਹ ੧੩੪ ਗੋਪੰਗਨਾ ਬਿਰਹ ॥ ੩੯੨੧ ॥

ਉਨਤਾਲੀ ਸੈ ਇਕੀਸ ਬਖਾਨੇ ॥ ਸੋ ਅਫਜੂ ਕੇ ਮਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥
ਬਹੁਰ ਸੋ ਜੁਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਖਾਨਾ ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਹਰਿ ਦਾਰੁਣ ਰਣ ਠਾਨਾ ॥੩੯੨੨॥

---

[1]ਚੌਪਈ। [2]ਏਥੇ ਛਪੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ "ਬਾਨਵੇਂ" ਪਾਠ ਹੈ।
[3]ਇਹ ਪਾਠ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਦੇ ਛੰਦ-ਅੰਕ ੧, ੨, ੩ ਤੇ ੪ ਦਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੌ ॥

ਆਠ ਸਹਸ ਪਚਹਤਰ ਪ੍ਰਬਾਨੇ ॥ ਕਹਾ ਛੰਦ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਿਆਨੇ ॥
ਸੋ ਸਭ ਕਹੇ ਮਨੋਹਰ ਛੰਦਾ ॥ ਦੁਨੀਆ ਛੰਦ ਕੋ ਪਰਾ ਨ ਧੰਦਾ ॥ ੩੯੨੩ ॥
ਭੂਲ ਪਰੀ ਲਖੀਅਹੁ ਜਹ ਭਾਈ ॥ ਤਹ ਤਹ ਲੀਜਹੁ ਅਛਰ ਬਨਾਈ॥
ਹਉ ਕਬਿ ਨਾਹਿ ਕਬਿਨ ਕੋ ਦਾਸੂ ॥ ਸੇਵਕ ਜਾਨ ਕਰੋ ਨੁਪਹਾਸੂ ॥ ੩੯੨੪॥
ਅਠਤਾਲੀ ਸੈ ਕਹਾ ਬਨਾਈ ॥ ਦੋਹਾ ਛੰਦ ਚਉਪਈ ਆਈ ॥
ਸਵਾ ਲਛ ਛੰਦਾਂਗ ਹੋਈ ॥ ਜਾਮਹਿ ਏਕ ਘਾਟ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ੩੯੨੫॥
੨੨੭ ॥ ਦੇਬੀ ਪਾਠ ॥ ੮੭੫ ॥ ਜੁਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ॥ ੧੧੮੬ ॥ ਦਸਮ ॥ ੩੪੦ ॥
੧੩੪ ॥ ਗੋਪੀ ਬਿਰਹ ॥ ੨੦੩੮ ॥ ਅਬ ॥ ੪੮੦੦ ਅਫਜੂ ਕਾ ਅਫਜੂ ॥
ਸਮਾਲਾਵ ॥ ਵਾਰ ॥ ਚਰਿਤ੍ਰ ॥ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਕਾ ਤਿਹੁ ਪੋਥੀਆ ਬਿਨਾ[1] ॥

ਚੌ ॥

ਅਬ ਬਾਈਸਵੋ ਗਨ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਜੈਸ ਰੂਪ ਕਹੁ ਧਰੋ ਮੁਰਾਰਾ ॥
ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਅਰਜੁਨਾ ॥ ਜਿਹ ਜੀਤੇ ਜਗ ਤੇ ਭਟ ਗਨਾ ॥੪੮੦੧॥
ਪ੍ਰਥਮੈ ਨਿਵਾਤ ਕਵਚ ਸਭ ਮਾਰੈ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤਾਤ ਕੇ ਸਤ੍ਰ[2] ਨਿਬਾਰੇ ॥
ਬਹੁਰੋ ਜੁਧ ਰੁਦ੍ਰ ਤਨ ਕੀਆ ॥ ਰੀਝੇ ਭੂਤਰਾਟ ਬਰਦੀਆ ॥ ੪੮੦੨ ॥
ਬਹੁਰ ਦੁਰਜੋਧਨ ਕਹ ਮੁਕਤਾਯੋ ॥ ਗੰਧ੍ਰਬ ਰਾਜ ਬਿਮੁਖ ...[3] ॥

---

[1]ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀ ਤੋਂ ਨਕਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ।

[2]ਛਪੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਏਥੇ 'ਸ਼ੋਕ' ਪਾਠ ਹੈ ।

[3]ਇਹ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਛੰਦ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਰ ਅਵਤਾਰ (ਛੰਦ—ਅੰਕ ੧, ੨, ੩) ਦੀ ਨਕਲ ਹਨ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ
ਅਸਿ ਤਰਵਾਰ ਸੈਫ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਅਸਿ ਤੇਗ ਅਸਿ ਸਾਂਗ ਤੇਗ

ਕਬਿਤੁ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ ॥

ਨਾਗਨ ਕੇ ਛਉਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਨੇ ਕਾਹੂ ਟਉਨਾ ਹੈ ਕਿ
ਕਾਮ ਕੇ ਖਿਲਉਨਾ ਹੈ ਬਨਾਏ ਹੈਂ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥
ਇਸਤ੍ਰੀਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈਂ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁਜਾਨ ਹੈਂ ਕਿ
ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ ਕੀ ਖਾਨ ਬਿਧ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ॥
ਚਤੁਰਤਾ ਕੇ ਭੇਸ ਹੈਂ ਕਿ ਰੂਪ ਕੇ ਨਰੇਸ ਹੈਂ ਕਿ
ਸੁੰਦਰ ਸੁਦੇਸ ਏਸ ਕੀਨੇ ਚੰਦ੍ ਸਾਰ ਕੈ ॥
ਤੇਗ ਹੈਂ ਕਿ ਤੀਰ ਹੈਂ ਕਿ ਬਾਨ ਬਾਂਧੇ ਬੀਰ ਹੈਂ ਕਿ
ਐਸੇ ਨੇਤ੍ ਅਜਿ ਕੇ ਬਿਲੋਕੀਐ ਸਭਾਰ ਕੰ ॥੫੭੬੫॥[1]

ਸਵੈਯਾ ॥

ਤੀਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਅਵਿਲੋਕਹੁ ਜਾਈ ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਰਿਝਵਾਰ ਲਖੇ ਦੁਤਿ ਭਾਖ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬਤਾਈ ॥
ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਉਠਿ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕਨ ਮੋਰ ਚਕੋਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਈ ॥
ਡੀਠ ਪਰੇ ਅਜਿ ਰਾਜ ਜਬੈ ਚਿਤ ਦੇਖਤ ਹੀ ਤ੍ਰੀਅ ਲੀਨ ਚੁਰਾਈ ॥੫੭੫੭॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ ॥

ਅਵਿਲੋਕੀਆ ਅਜਿ ਰਾਜ ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਸਰਬ ਸਮਾਜ ॥
ਅਤਿ ਰੀਝ ਕੈ ਸੁਨ ਬਾਲ ॥ ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਉਤਾਲ ॥੫੭੫੮॥

---

[1]ਏਥੇ ਛੰਦ-ਅੰਕ ੫੭੫੬ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ੫੭੬੫ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਉਕਾਈ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਲ ॥ ਅਤਿ ਰੂਪਵੰਤ ਸੁ ਬਾਲ ॥
ਤਿਸ ਡਾਰੀਆ ਉਰਿ ਆਨਿ ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨਿ ॥੫੭੫੯॥

ਤਿਹ ਦੇਬਿ ਆਗਿਯਾ ਦੀਨੁ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨੁ ॥
ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰੀ ਇਮ ਬੈਨੁ ॥ ਸਸਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਸੁੰਦਰਿ ਸੈਨੁ ॥੫੭੬੦॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਤਵ ਜੋਗੁ ਹੈ ਅਜਿ ਰਾਜੁ ॥ ਸੁਨਿ ਰੂਪਵੰਤ ਸੁ ਲਾਜੁ ॥
ਬਰ ਆਜ ਤਾਕਹੁ ਜਾਇ ॥ ਸੁਨ ਬੈਣ ਸੁੰਦਰ ਕਾਇ ॥੫੭੬੧॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਉਰਿ ਡਾਰ ਤਾ ਕੇ ਦੀਨੁ ॥
ਤਬ ਬਾਜ ਤੂਰ ਅਨੇਕੁ ॥ ਡਫ ਬੇਣ ਬੀਨ ਬਿਸੇਖੁ ॥੫੭੬੨॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਡਫ ਬਾਜ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ॥ ਅਤਿ ਤੂਰ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ॥
ਨਫ ਬਾਂਸਰੀ ਅਰੁ ਬੈਨ ॥ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਭ ਨੈਨ ॥੫੭੬੩॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਤਿਹ ਵਿਯਾਹਿ ਕੈ ਅਜਿ ਰਾਜਿ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਲੇਕਰ ਦਾਜਿ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਆਈਆ ਸੁਖ ਪਾਇ ॥ ਡਫ ਬੇਣ ਬੀਨ ਬਜਾਇ ॥੫੭੬੪॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਜਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨੁ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨੁ ॥
ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਸੀਲ ਸਮੁਦ੍ਰ ॥ ਜਿਨ ਜੀਤੀਆ ਰਣ ਰੁਦ੍ਰ ॥੫੭੬੫॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਾਜ ਕਮਾਇ ॥ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ ॥
ਰਣਧੀਰ ਰਾਜ ਬਿਸੇਖ ॥ ਜਗ ਕੀਨ ਜਾਸਭਿਖੇਖ ॥੫੭੬੬॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਜਗਜੀਤ ਚਾਰਿ ਦਿਸਾਨ ।। ਅਜਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਦਾਨ ਸੀਲ ਪਹਾਰ ।। ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਉਦਾਰ ।।੫੭੬੭।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਦੁਤਿਵੰਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ।। ਜਿਹ ਪੇਖਿ ਖਿਝਤ ਮੈਨ ।।
ਮੁਖ ਦੇਖਿ ਚੰਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ।। ਚਿਤ ਸੋ ਚੁਰਾਵਤ ਭੂਪ ।।੫੭੬੮।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਬਡ ਰਾਜ ।। ਬਹੁ ਜਗਿ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ।।
ਜਉ ਕਹੌ ਸਰਬ ਬਿਚਾਰ ।। ਇਕ ਹੋਤ ਕਥਾ ਪਸਾਰ । ੫੭੬੯।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਤਿਹ ਤੇ ਸੁ ਥੋਰੀਐ ਬਾਤ ।। ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਭਾਖੋ ਭ੍ਰਾਤ ।।
ਬਹੁ ਜਗ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ।। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਅਜਿ ਰਾਜ ।।੫੭੬੯[1]।।੫੭੭੦।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਜਗ ਆਪਨੋ ਅਜਿ ਆਨ ।। ਤਰ ਆਂਖੁ ਆਨ ਨ ਆਨ ।।
ਤਬ ਕਾਲ ਕੋਪ ਕਰਾਲ ।। ਅਜਿ ਜਾਰੀਆ ਮਧਿ ਜ੍ਵਾਲ ।।੫੭੭੧।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਅਜਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਨ ।। ਤਬ ਸਰਬ ਦੇਖਿ ਡਰਾਨ ।।
ਜਿਮ ਨਾਵ ਖੇਵਟ ਹੀਨ ।। ਜਿਮ ਦੇਹ ਅਰਬਲ ਛੀਨ ।।੫੭੭ [2]।।[2]੫੭੭੨।।

ਤੋਮਰ ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਜਿਮ ਗਾਂਵ ਰਾਵ ਬਿਹੀਨ ।। ਜਿਮ ਉਰਬਰਾ ਕ੍ਰਿਸਿ ਛੀਨ ।।
ਜਿਮ ਦਰਬ ਹੀਣ ਭੰਡਾਰ ।। ਜਿਮ ਸਾਹ ਹੀਣ ਬਿਪਾਰ ।।੫੭੭੩।।

---

[1]ਏਥੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਛੰਦ-ਅੰਕ ੫੭੭੦ ਦੀ ਥਾਂਵੇਂ ੫੭੬੯ ਲਿਖ ਕੇ ਉਕਾਈ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਇਹ ਅੰਕ ਕੱਟੇ ਜਾਂ ਹੜਤਾਲ ਫੇਰ ਕੇ ਮਿਟਾਏ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ੫੭੭੦ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

[2]ਛੰਦ-ਅੰਕ ੫੭੬੫ ਤੇ ੫੭੬੯ ਵਾਂਗੁ ਹੀ ਏਥੇ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਕਾਈ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਗੇ ੫੭੭੧ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ੫੭੭੨ ਅੰਕ ਲਿਖ ਕੇ ਸੁਧਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਕਬਿਤ ॥ ਜਿਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਬਿਨ ਮਿਤ ॥
ਜਿਮ ਰਾਜ ਹੀਣ ਸੁ ਦੇਸ ॥ ਜਿਮ ਸੈਣ ਹੀਣ ਨਰੇਸ ॥੫੭੪॥

ਤੋਮਰ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[1] ॥

{ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ, ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ, ਛੰਦ-ਅੰਕ ੮੪ ਤੋਂ ੧੦੪ ਤਕ}

ਸੂਚਨਾ

ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤੀ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਬਲਾਕ (ਅੰਕ ੧੧੯, ੧੨੦) ਦੇ ਪਾਠ, ਜੋ ਕਿ ਸਫ਼ਾ ੧੧੦ ਤੋਂ ੧੧੫ ਤਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੌਖ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤੁਕ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ-ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਵੀਆਂ ਸਤਰਾਂ-ਵਾਕ, ਵਾਕੰਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਅੰਸ਼ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਜੇ ਇੱਥੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਫ਼ੇ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆ ਸਕਦੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਇਹ ਨਵਾਂ ਕ੍ਰਮ ਹੀ ਯੋਗ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

---

[1]ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਤੋਮਰ ਜਾਂ ਤੋਮਰ ਛੰਦ ਅੰਕ ੮੬ ਤੋਂ ੧੦੪ ਤਕ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਵੇਰ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ "ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ" ਜਾਂ "ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅੰਤਿਕਾ—

ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

(ਓ)

ਉਗਰ ਸੈਣ, ਭਾਈ—੧੪, ੨੩—੨੫।
ਉਚਲਾ (ਬਿਹਾਰ), ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ—੬੩।
ਉਤਮ—੧੧।
ਉਤਮ ਚੰਦ—੧੧।
ਉਦੇ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮।
ਉਦੇ ਸਿੰਘ (ਦੂਜਾ)—੮੬, ੯੩, ੯੫।

(ਅ)

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ—੧੦੫।
ਅਜਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮।
ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮।
ਅਣੀ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੧੯।
ਅਨਿਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮।
ਅਨੀ ਰਾਇ—੩੪।
ਅਨੰਤ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੯।
ਅਨੰਤਾ, ਭਾਈ—੧੧, ੩੪।
ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬।
ਅਨੰਦ ਪੁਰ—੮੩, ੮੪।
ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੫।
ਅਮਲੀਆ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੮।
ਅਮੀਰ ਪਤਿ, ਬਾਬਾ—੧੦੪।
ਅਰਜੁਨ ਦਾਸ, ਭਾਈ (ਬੰਬਈ)—੮੪।
ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—੯।
ਆਇਆ, ਭਾਈ—੧੦੫।
ਆਸਾਨੰਦ, ਮਹਿਤਾ—੮੩।
ਆਸੀ—੪੨, ੪੩।
ਆਢਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫, ੮੬।
ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ—੧੦੪।
ਆਲਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੦।
ਆਲਮ ਸਿੰਘ, ਜਮਾਇਤਦਾਰ—੯੪।
ਆਲਮ ਗੰਜ (ਪਟਨਾ)—੧੧।
ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮਗੀਰ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ)-੬੩।

(ਇ)

ਇਲਾਕਾ ਸਿੰਧ—੮੩, ੮੪।

(ਸ)

ਸਹਜਾਦ ਪੁਰ—੩੫।
ਸਹਿਲੰਗ (ਸੰਗਤ)—੧੫।
ਸਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੩, ੬੩।
ਸਦਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬।
ਸਦਾਨੰਦ (ਰੂਪੇ ਕਾ)—੬੧।
ਸਦਾਨੰਦ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੯

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਦਾਨੰਦ, ਸਾਧੂ—੩੪ ।
ਸਭਾ ਚੰਦ—੩੪ ।
ਸਾਈਂ ਦਿੱਤਾ—੧੧ ।
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫—੮੭ ।
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਬੇਦੀ (ਬਾਬਾ)—੧੦੪ ।
ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ—੮੫, ੯੪—੧੦੧ ।
ਸਾਹਿਬ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੮੮, ੯੬ ।
ਸਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।
ਸਾਂਦਲ ਪੁਰ—੧੦੭ ।
ਸਾਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਸਾਰੰਗ ਦੇਉ / ਸਾਰੰਗੜਾ } ਸੰਗਤਿ—੬੭ ।
ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ—੧੬, ੨੨ ।
ਸਿੰਘਾ, ਭਾਈ—੩੬, ੩੭, ੩੯ ।
ਸਿਧੂ ਸਿੰਘ, ਮੇਵੜਾ—੬੫, ੬੬ ।
ਸਿੱਧੂ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਭਾਈ—੬੭ ।
ਸਿੰਭੂ (ਸ਼ੰਭੂ) ਸੇਠ—੪੪ ।
ਸਿੰਭੂ ਨਾਥ, ਭਾਈ—੬੬ ।
ਸਿਯਾਮ ਸਿੰਘ, ਪੁਜਾਰੀ (ਭਾਈ)—੧੦੬ ।
ਸਿਰੀਧਰ (ਘੋੜਾ)—੪੧ ।
ਸਿਰੰਦੀ (ਸਰਹਿੰਦੀ)—੭੭ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ)—੭੬ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਜੀ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—੧੦੫ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ (ਆਨੰਦ ਪੁਰ)—੧੦੮ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਸ਼੍ਰਮ, ਅਰਹੋਰਾ—੨੧ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨ—੧੦੫ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ—੧੧੦, ੧੧੫ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ)—੬੩, ੮੩ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਪੰਘੂੜਾ ਜੀ ਦਰਬਾਰ (ਪਟਨਾ)—੧੦੬ ।
ਸੁਖ ਦੇਉ—੩੪, ੩੬, ੪੩ ।
ਸੁਖ ਰਾਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ (ਲਖਨਊ)—੮੪ ।
ਸੁਖਾਨੰਦ (ਰੂਪੇ ਕਾ) / ਸੁਖੀਆ, ਭਾਈ } —੬੧ ।
ਸੁੰਦਰ—੧੧ ।
ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ—੮੫—੯੩ ।
ਸੁਧਾ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਸੁਫੇਰ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੩੬ ।
ਸੁਫੇਰਾ—੩੪ ।
ਸੁਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੭ ।
ਸੁਭਾ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੭, ੩੬ ।
ਸੂਜਾ ਰਾਮ—੩੪, ੩੬ ।
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫, ੯੩ ।
ਸੂਰਤੀਆ, ਭਾਈ (ਰੂਪੇ ਕਾ)—੬੧ ।
ਸੂਰਾ, ਮੇਵੜਾ—੬੧ ।
ਸੇਰ ਪੁਰ (ਬਿਹਾਰ)—੧੧ ।
ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰੰਥੀ—੧੦੬ ।
ਸੋਭਾ ਚੰਦ—੩੫—੩੬, ੩੮, ੫੫ ।
ਸੋਭਾਈ ਮਲ ਚੋਪੜਾ, ਭਾਈ—੬੬ ।
ਸੰਕਰ ਦਾਸ—੩੪ ।
ਸੰਕਰ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਸੰਗਤਿ ਸਹਜਾਦੇ ਅਜੀਮ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਕੀ—੬੩ ।
ਸੰਗਤਿ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੯੦ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੰਗਤਿ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੯।
ਸੰਗਤੀਆ, ਭਾਈ—੧੧, ੫੬।
ਸੰਗੋ, ਭਾਈ—੬੦।
ਸੰਗੋ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੧੦੨।
ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੭।
ਸੰਦਲ ਪੁਰ—੧੦੭।

(ਹ)

ਹਜੂਰੀ, ਭਾਈ—੧੬।
ਹਰਕਿਸਨ, ਭਾਈ—੫੦।
ਹਰ ਕੇਸ—੩੪, ੩੬।
ਹਰ ਜੀ ਮਲ—੩੮।
ਹਰ ਦਾਸ—੧੧।
ਹਰ ਦਾਸ, ਨਾਇਕ—੫੧।
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—੧੦—੧੫।
ਹਰ ਕਿਸਨ ਜੀਉ / ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ] ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ—੧੭—੧੬।
ਹਰਿ ਮਲ—੪੧।
ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—੧੭।
ਹਰਿ ਰਾਮ, ਭਾਈ—੧੧।
ਹਿਰਦੇ ਰਾਮ, ਭਾਈ—੧੧।
ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ—੧੦੭।
ਹੀਰਾਨੰਦ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੭—੩੬।
ਹੀਰਾ ਮੰਨ (ਦਾਸ)—੪੨, ੪੮।
ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ—੫੧।
ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬।

(ਕ)

ਕਹਲੂਰ (ਆਨੰਦ ਪੁਰ) ੬੬।
ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੀ ਬੀੜ—੬।
ਕਰਪਾਲਾ, ਭਾਈ—੧੧।
ਕਰਮ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੭੬।
ਕਰਮ ਚੰਦ, ਭਾਈ (ਰੂਪੇ ਕਾ)—੬੧।
ਕਲਿਆਣ—੧੧।
ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੨੩, ੪੧, ੪੨, ੪੪।
ਕਲਿਆਣ ਮੰਨ, ਭਾਈ—੪੫।
ਕਲਿਆਣ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੩੪, ੬੪।
ਕਲਿਆਣ ਮਲ, ਭਾਈ—੪੩, ੪੬-੪੮।
ਕਵਲ ਨੈਨ—੩੬—੩੬।
ਕਾਕੂ ਮਲ, ਭਾਈ—੮੮।
ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ (ਨਾਭਾ)—੮੧।
ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ, ਭਾਈ—੮੮।
ਕਿਸਨ—੧੧, ੪੩।
ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੨।
ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਕੌੜਾ, ਭਾਈ—੮੮।
ਕਿਰਪਾਲ—੩੬—੩੮।
ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੪੨—੪੭।
ਕਿਰਪਾਲਾ, ਭਾਈ—੩੪, ੪੬।
ਕੀਰਤ ਪੁਰ (ਅਨੰਦ ਪੁਰ)—੨੬।
ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰੰਥੀ, (ਭਾਈ)—੧੦੪।
ਕੇਸੋ, ਭਾਈ—੧੧।
ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ—੧੦, ੬੪।
ਕੇਵਲ ਰਾਮ, ਭਾਈ—੧੭, ੩੪।
ਕੋਕਾ—੪੩, ੪੮।
ਕੰਤ ਨਗਰ (ਬੰਗਾਲ) ੧੦੭, ੧੦੮।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਖ)

ਬਦੇਰਨ ਸਿੰਘ, ਕਾਰਬਾਰੀ (ਭਾਈ)–੧੦੬।
ਖਾਰਾ (ਮਾਂਗਟ), ਪਿੰਡ—੬੬।
ਖ਼ਾਲਸਾ (ਸੰਗਤਿ)—੧੫,੨੭,੬੪,੬੫–
੭੬, ੭੯, ੮੫-੯੦, ੯੪-੧੦੦,
੧੦੨, ੧੦੩।

(ਗ)

ਗਜ ਮਲ—੩੪।
ਗਜੂ, ਭਾਈ—੧੧।
ਗਜੂ ਮਲ, ਭਾਈ—੩੯।
ਗੜੀਆ, ਭਾਈ—੩੪।
ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ (ਪਠਾਨ)—੮੦।
ਗਾਜ਼ੀ ਪੁਰ ਜ਼ਮਾਨੀਆ(ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)੮੯।
ਗੁਜਰ ਮਲ—੩੪, ੩੬, ੩੭।
ਗੁਰਦਾਸ, ਬਾਸੂ—੧੧।
ਗੁਰਦਾਸ, ਭਾਈ—੧੧, ੧੨, ੧੫, ੧੬,
੩੪, ੫੭, ੫੮, ੬੧।
ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫,੮੬,੬੩।
ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ—੫੧।
ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ—੧੬।
ਗੁਰਦਿੱਤਾ, ਭਾਈ—੨੩।
ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼—੬੪।
ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬,੮੭।
ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ, ਟਿਕੜੀਆ – ੬੩।
ਗੁਰੀਆ, ਭਾਈ –੨੩।
ਗੁਲ ਮਿਹਰ, ਭਾਈ—੮੮।
ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੭।
ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸੀਆ (ਭਾਈ—)
੧੦੬।
ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ; ਭਾਈ—੮੫।
ਗੁਲਾਲ ਚੰਦ—੩੬।
ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ—੫੧।
ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੧੦੬।
ਗੋਪੀ, ਭਾਈ—੧੧।
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—੫੨,
੫੫—੮੪।
ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਜੀ)—੩੮, ੩੯।
ਗੰਗਾ, ਭਾਈ—੧੧।
ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੯।
ਗੰਗਾ ਪ੍ਰਸਾਦ—੧੦੮।
ਗੰਗਾ ਰਾਮ—੪੨।
ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੧੦੪।

(ਘ)

ਘਨ ਸਿਆਮ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੭, ੩੯।

(ਚ)

ਚਤਰ ਭੋਜ, ਭਾਈ—੫੦, ੮੮
ਚਮਕੌਰ (ਸਾਹਿਬ)—੭੭।
ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ, ਗੂੰਬੀ—੧੦੬।
ਚਾਰ ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ
ਸਿੰਘ,ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ) ੭੭।
ਚਾਲੀ ਮੁਕਤੇ (ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਗਤ
ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ)
—੭੭।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚਿਤਾ
ਚਿੰਤਾ —੩੬, ੩੭।
ਚਿਤੌਰੀਆ (ਬੰਗਾਲ)—੧੦੭।
ਚਿਮਨਾ, ਭਾਈ—੩੪।
ਚੇਤ ਸਿੰਘ, ਮੇਵੜਾ—੮੬, ੮੮।
ਚੇਤਨ, ਭਾਈ—੩੮।
ਚੇਤੂ—੧੧।
ਚੈਂਚਲ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰੰਥੀ—੧੦੪।
ਚੈਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੦।
ਚੈਨ ਸੁਖ, ਭਾਈ—੩੪—੩੯।
ਚੋਲਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੭੯।

(ਛ)

ਛਉਨਾ ਮਲ, ਭਾਈ—੮੮।
ਛਜੂ ਮਲ—੩੪।
ਛਟੇ ਕਮਲ, ਭਾਈ—੪੯।
ਛਬੀਲ ਦਾਸ—੩੪।
ਛਬੀਲ ਦਾਸ, ਸੇਠ—੩੪,੩੬,੩੭, ੩੯।
ਛਬੀਲਾ—੩੮।
ਛੁਟ ਮਨ—੪੩।
ਛੁਟ ਮਲ—੪੬, ੪੭।
ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)—੨੨।

(ਜ)

ਜਉਨ (ਜੌਨ) ਪੁਰ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)੧੦੩।
ਜਸੂ, ਭਾਈ—੧੯।
ਜਸੋਧਾ ਨੰਦਨ, ਭਾਈ—੩੪।
ਜਗ ਜੀਵਨ, ਭਾਈ—੧੧।
ਜਗਤ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੮੮।
ਜਗ ਦੀਸ, ਭਾਈ—੧੧।
ਜਗਦੇਉ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬, ੩੭, ੩੯।
ਜਗਦੇਉ (ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—
੨੩—੨੫।
ਜਗਨਾ ਮਸੰਦ—੫੫।
ਜਗ ਮੰਨ—੩੭—੩੯।
ਜਗੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩।
ਜਟ ਮਲ, ਭਾਈ—੪੨, ੪੩, ੪੬।
ਜਟੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩।
ਜਮਾਲ ਪੁਰ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—੨੬।
ਜਵਾਹਰ ਮਲ, ਭਾਈ—੪੯।
ਜਵੇਹਰ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੪੭।
ਜਵੇਹਰ ਮਲ, ਭਾਈ—੪੩, ੪੬, ੪੮।
ਜਵੇਹਰੀ, ਭਾਈ—੪੧, ੪੨, ੪੪।
ਜਵੇਹਰੀ ਮਲ, ਭਾਈ—੪੫, ੫੦।
ਜਵੇਣਾ, ਭਾਈ—੪੧।
ਜਾਜੌ (ਆਗਰਾ)—੯੩।
ਜਾਤੀ, ਭਾਈ—੧੫।
ਜਾਦੋ—੩੮, ੪੨, ੪੩, ੪੮।
ਜਾਪੂ, ਭਾਈ—੧੧, ੧੨, ੧੫, ੧੬।
ਜੁਗਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬।
ਜੇਠ ਮਲ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੯।
ਜੈ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੩੪।
ਜੈਤ ਮਲ—੩੫।
ਜੈਤਾ, ਭਾਈ—੧੧।
ਜੈ ਰਾਮ, ਭਾਈ—੧੧।
ਜੈ ਰਾਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੪੯।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਝ)

ਝਬਰ ਸਿੰਘ, ਝਬਰ, ਭਾਈ ੩੪, ੩੬-੩੯ ।

(ਟ)

ਟਹਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੬੦ ।

(ਠ)

ਠੱਟੀ (ਪਿੰਡ)—੬੧ ।
ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੯੬ ।

(ਡ)

ਡੇਡ ਮਲ, ਭਾਈ—੩੪—੪੦ ।
ਡੇਡਾ, ਭਾਈ—੧੧ ।

(ਤ)

ਤਖ਼ਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਖ਼ਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਬਿਹਾਰ) ੧੧, ੧੮, ੧੦੬ ।
ਤਖ਼ਤ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਆਨੰਦ ਪੁਰ)—੧੦੮ ।
ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ—੧੦੯ ।
ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ (ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ)—੬੩।
ਤਿਲੋਕਾ (ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ), ਭਾਈ—੬੨ ।
ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—੨੦, ੨੩—੫੧ ।
ਤੋਤਾ, ਮਹਿਤਾ—੮੩ ।

(ਥ)

ਥਿਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੧ ।
ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ (ਪਟਨਾ), ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ—੧੦, ੨੧ ।

(ਦ)

ਦਇਆ ਰਾਮ, ਭਾਈ—੮੮, ੮੯ ।
ਦਸੂਹੇ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੭੦ ।
ਦਰਗਹ ਮਲ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਦਰਬਾਰੀ, ਭਾਈ—੩੪—੪੦, ੫੫ ।
ਦਰੀਆ—੩੬, ੩੭ ।
ਦਲਪਤ—੪੪ ।
ਦਲਪਤ ਦਾਸ—੩੯, ੪੨, ੪੬ ।
ਦਲਪਤਿ ਰਾਇ—੩੪ ।
ਦਾਸੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੯ ।
ਦਾਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩, ੧੦੨ ।
ਦਿਆਲ, ਚੱਦਾ—੧੧ ।
ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੧੦੫ ।
ਦਿਆਲ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੩,—੪੦, ੪੨—੫੦ ।
ਦਿਆਲਾ, ਭਾਈ—੧੧,੧੩,੧੫ ।
ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਤ (ਭਾਈ)—੧੦੬ ।
ਦੀਨ ਦਿਆਲ—੩੮, ੩੯ ।
ਦੀਨਾ ਨਾਥ—੩੬, ੩੭, ੩੯ ।
ਦੁਆਰਕਾ ਦਾਸ—੧੧ ।
ਦੁਆਰਾ—੧੧ ।
ਦੁੱਨਾ, ਭਾਈ—੯੧ ।
ਦੁਨੀ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੮੮ ।
ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ—੪੨, ੪੮ ।
ਦੇਊ—੪੮ ।
ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲੀ ਬੀੜ—੧੮ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੯੩, ੯੫।
ਦੇਵੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੮੫।
ਦੋਧ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੯।

(ਧ)

ਧਨ ਰਾਜ, ਮਹਿਤਾ (ਭਾਈ)—੮੩,੮੪।
ਧਰ ਦੇ] (ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—
ਧਰਦੇਵ] ੨੬।
ਧਰਮ ਸਾਲਾ, ਭਾਈ ਪੈਂਦਾ ਸਾਹਿਬ,
ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ੧੦, ੧੭।
ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ (ਰੂਪੇ ਕਾ)—੬੧,
੮੧, ੧੦੧।
ਧਰਮ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੭੬।
ਧਰਮਾ—੧੧।
ਧੀਰ ਖਤ੍ਰੀ—੫੧।
ਧੀਰ ਬੱਸੀਆਂ (ਸੰਗਤਿ)—੫੧।

(ਨ)

ਨਉਸਹਰਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੬੫, ੬੯,
੭੨, ੯੯।
ਨੱਥਾ, ਭਾਈ—੧੧।
ਨਬੀ ਖ਼ਾਨ (ਪਠਾਨ)—੮੦।
ਨਾਇਕ, ਮਾਈ ਦਾਸ—੭੮।
ਨਾਨਾ, ਭਾਈ—੧੧।
ਨਾਭਾ (ਰਿਆਸਤ)—੬੨।
ਨਿਹਚਲ, ਭਾਈ—੧੯।
ਨਿਹਾਲ—੧੧।
ਨਿਜੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੯।
ਨੁਸਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ (ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)
—੬੫, ੭੨।
ਨੂਪੀ, ਬੇਬੇ—੯੩।
ਨੇਹੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਪਿੰਡ—੬੧।
ਨੈਨ ਸੁਖ—੩੪, ੩੮, ੩੯, ੮੮।
ਨੰਦ—੧੧।
ਨੰਦ ਸਿੰਘ, ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ—੮੭।
ਨੰਦ ਕੁਆਰ—੩੪—੩੯।
ਨੰਦ ਰੂਪ, ਭਾਈ—੪੭।
ਨੰਦ ਰੂਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫—੮੭,੯੩
ਨੰਦ ਲਾਲ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੮।

(ਪ)

ਪਖਰੀਆ, ਭਾਈ—੧੧।
ਪਟਣ (ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ)—੨੭, ੩੦—੩੨,
੬੮, ੭੧, ੯੭, ੯੮, ੧੦੦,
੧੦੧, ੧੦੫।
ਪਟਣਾ(ਸੂਬਾ, ਬਿਹਾਰ)—੩੬—੩੯,੪੧।
ਪਟਨਾ (ਸੰਗਤਿ)—੧੧, ੧੩, ੧੯,੩੪,
੮੫, ੮੬, ੮੮, ੯੨, ੯੩, ੯੫।
ਪਟਿਆਲਾ (ਰਿਆਸਤ)—੬੨।
ਪਰਸ ਰਾਮ—੩੪, ੩੯।
ਪਰਮ ਸਿੰਘ,ਭਾਈ (ਰੂਪੇ ਕਾ)—੬੧ ੧੦੨।
ਪਰਮਾਨੰਦ ਦਾ ਵਾੜਾ—੧੧।
ਪਰਾਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੯੩।
ਪਰਾਨ ਨਾਥ, ਭਾਈ—੩੪,੩੬—੩੯।
ਪਰੀਤਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੪—੩੭।
ਪਾਕ ਪਟਨ (ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ)—੬੮

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਾਲਾ, ਭਾਈ—੩੯, ੬੦ ।
ਪਿੰਡ ਖਾਰਾ ਮਾਂਗਟ (ਗੁਜਰਾਤ)—੬੬ ।
ਪਿੰਡ ਨੁਸਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆ(ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—
੬੫, ੭੨ ।
ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਰੂਪਾ (ਮਾਲਵਾ)—੬੧ ।
ਪਿਰਥੀ ਮਲ—੧੧ ।
ਪਿਰਾਗ (ਪ੍ਰਯਾਗ) ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੭੫ ।
ਪੁਰੈਨੀਆ (ਪੂਰਨੀਆ)—੧੦੭ ।
ਪੂਰਨ ਮਲ—੪੮ ।
ਪੇੜੀ ਬਾਈ, ਬੇਬੇ—੩੪—੩੯ ।
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੪—੩੯ ।
ਪ੍ਰਯਾਗ (ਅਲਾਹਾਬਾਦ)—੭੫ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੮੬ ।
ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫—੮੭,੬੨ ।

(ਫ)

ਫਗੂ ਸ਼ਾਹ (ਫਾਗੂ ਸ਼ਾਹ)—੪੩, ੪੬,੪੯ ।
ਫਤਹ ਚੰਦ—੩੯ ।
ਫਤੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬ ।
ਫਤੇ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੮੮, ੧੦੪ ।
ਫਿਰੰਦਾ—੧੧ ।
ਫੂਲ ਮਰਾਝ (ਪਿੰਡ)—੬੨ ।
ਫੇਰੂ—੩੪, ੩੭—੩੯ ।

(ਬ)

ਬਸੰਤ ਰਾਇ—੩੪ ।
ਬਹਰਖਾਲ (ਬੰਗਾਲ)—੧੦੭ ।
ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ (ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ)—੬੩ ।
ਬਹੋੜ ਮਲ, ਭਾਈ—੮੬ ।
ਬਕਸੀ (ਬਖ਼ਸ਼ੀ) ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫ ।
ਬਕਾਲਾ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)—੨੬ ।
ਬਖਸਿ (ਬਖਸ਼ੀ) ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬,
੮੯, ੯੩ ।
ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਮਲ, ਭਾਈ—੮੮ ।
ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਮੁਰਲੀਧਰ—੩੪ ।
ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮ ।
ਬੱਠਾ, ਭਾਈ—੨੭—੩੨ ।
ਬਦਲੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫, ੯੩ ।
ਬਨਵਾਲੀ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਬਨਾਰਸ (ਸੂਬੇ) ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੪੧—੪੯,
੮੨, ੯੬ ।
ਬਨਾਰਸੀਆ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਬਲੀ ਰਾਮ—੩੪ ।
ਬੜੀ ਸੰਗਤਿ,ਬਨਾਰਸ (ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ)—੫੦ ।
ਬੜੈਂਤ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ)—੧੪ ।
ਦਾਹੜ ਸਿੰਘ (ਖ਼ਿਦਮਤਗਾਰ)—੭੭ ।
ਬਾਗੜੀਆਂ (ਭਾਈ ਕੀ, ਨਗਰ)—੬੧ ।
ਬਾਘ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੮੮ ।
ਬਾਘਾ, ਭਾਈ—੨੬ ।
ਬਾਜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੧ ।
ਬਾਨਾ (ਬਿਹਾਰ)—੧੧ ।
ਬਾਬਾ (ਗੁਰਦਿੱਤਾ) ਜੀਉ—੧੫ ।
ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ—ਦੇਖੋ, ਬਕਾਲਾ ।
ਬਾਬੂ, ਭਾਈ—੪੯ ।
ਬਾਬੂ ਮਨੀ, ਭਾਈ—੬੩ ।
ਬਾਬੂ ਰਾਇ—੪੨, ੪੪—੪੮, ੮੮ ।
ਬਾਬੂ ਰਾਮ—੧੪ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫ ।
ਬਾਲ ਕਿਸਨ—੪੩, ੪੬, ੪੭ ।
ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੯ ।
ਬਾਲ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੫੦ ।
ਬਾਲਾ, ਭਾਈ—੧੧, ੩੪, ੫੯ ।
ਬਿਆਸ, ਦਰਿਆ—੫੧ ।
ਬਿਹਾਰੀ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਬਿਗਹ (ਬਿੱਘਾ)—੪੫ ।
ਬਿਗਹਾ ਮਲ, ਭਾਈ—੯੧ ।
ਬਿੰਦਰਾਬਨ—੩੬—੩੯ ।
ਬਿਨਤਾ, ਭਾਈ—੧੦੧ ।
ਬੀਰੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫ ।
ਬੁਧ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੯੩ ।
ਬੁਧੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੫ ।
ਬੁਰਜ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ—੬੨ ।
ਬੁਲਾਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫ ।
ਬੁਲਾਕੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੧ ।
ਬੈਜ ਨਾਥ—੩੬—੩੯ ।
ਬੈਰਾੜਾਂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੮੧ ।
ਬੋਹਤ (ਗੁਜਰਾਤ) ਵਾਲੀ ਬੀੜ—੯ ।
ਬੰਸੀ, ਭਾਈ—੩੪ - ੩੭ ।
ਬੰਸੀ ਧਰ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੯ ।
ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ, ਬਾਬਾ—੧੦੨, ੧੦੩ ।
ਬੰਨੋ, ਭਾਈ—੧੪ ।
ਬੰਨੋਆਣੀਆਂ ਦੀ—ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ—੨੧ ।

(ਭ)

ਭਗਤਾ—੩੯ ।
ਭਗਤਾ, ਮੇਵੜਾ—੯੪ ।
ਭਗਵਾਨ—੩੭ ।
ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ—੩੪, ੩੬, ੩੮, ੩੯ ।
ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ, ਭਾਈ (ਬੰਬਈ)—੮੪ ।
ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫, ੮੭ ।
ਭਵਾਨੀ ਪੁਰ (ਜ਼ਿਲਾ ਪੂਰਨੀਆ)—੧੦੭, ੧੦੮ ।
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਗੜੀਆਂ—੮੧ ।
ਭਾਈ ਕੀ ਸਮਾਧ (ਪਿੰਡ)—੬੧ ।
ਭਾਈ ਰਾਮੇ ਕੇ—੯੧ ।
ਭਾਈ ਰੂਪਾ (ਪਿੰਡ)—੮੧ ।
ਭਾਗ ਮਲ—੩੪ ।
ਭਾਨਾ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਭਾਰਾ—੩੬—੩੮ ।
ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੫ ੮੭, ੯੩, ੯੫ ।
ਭਿਖਾਰੀ—੪੩, ੪੫, ੪੭
ਭਿਖਾਰੀ ਦਾਸ—੪੨, ੪੪, ੪੮, ੪੯ ।
ਭੋਜ ਰਾਇ—੩੬ ।
ਭੋਜ ਰਾਜ—੩੭ ।
ਭੋਤੀ ਸੇਠ—੪੨—੪੪, ੪੬ ੪੮ ।
ਭੋਪਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੦ ।

(ਮ)

ਮਹਬੂਬ, ਭਾਈ—੧੦੫।
ਮਹਾਨੰਦ—੪੨, ੪੬ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮਹਾਨੰਦ (ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਕਾ) ੬੧ ।
ਮਹਾਰਾਜ, ਭਾਈ—੪੨—੪੯ ।
ਮਹਾਰਾਜਾ, ਨਾਭਾ—੬੨ ।
ਮਹੇਸੂਆ (ਬੰਗਾਲ)—੧੦੭ ।
ਮਛਿਆਣੇ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੬੦ ।
ਮਦ੍ ਦੇਸ਼ (ਮਾਝਾ)—੨੬ ।
ਮਨ ਸੁਖ—੩੪ ।
ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ, ਗੂੰਬੀ —੧੦੪ ।
ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੭੮, ੯੦ ।
ਮਨੀ ਰਾਮ, ਭਾਈ —੪੬, ੮੪ ।
ਮਨੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।
ਮਨੋਹਰ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਮਲ, ਭਾਈ —੮੮ ।
ਮਲ ਮਨ—੪੫ ।
ਮਲਾ, ਭਾਈ—੨੬ ।
ਮਲੂਕ ਦਾਸੀ ਚੇਤਨ—੩੯ ।
ਮਲੂਕ ਮਿਹਰਾ, ਭਾਈ—੩੮ ।
ਮਲੂਕਾ—੩੮ ।
ਮਾਈ ਦਾਸ, ਨਾਇਕ—੭੮ ।
ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੬੪ ।
ਮਾਣਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬ ।
ਮਾਤਾ (ਨਾਨਕੀ) ਜੀ—੨੪ ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੪੩, ੪੬—੪੭, ੪੯, ੮੬ ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੇਵੜਾ—੯੭, ੯੮, ੧੦੦, ੧੦੧ ।
ਮਾਨ ਜੀ—੪੬ ।
ਮਾਨਾ—੪੩ ।
ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੧੦੫ ।
ਮਿਹਰ ਚੰਦ, ਜਟ (ਭਾਈ) – ੭੩ ।
ਮਿਹਰ ਚੰਦ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ—੭੪ ।
ਮਿਹਰ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੩੪—੩੯, ੫੬, ੭੬ ।
ਮਿਤ੍ ਸੈਣ, ਭਾਈ— ੩੪, ੩੯ ।
ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੫੦ ।
ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ (ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ)—੬੩।
ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੬੩ ।
ਮੁੰਗੇਰ (ਬਿਹਾਰ)—੧੧, ੩੫, ੪੩ ।
ਮੁਰਲੀ, ਭਾਈ—੩੪—੩੮ ।
ਮੁਰਲੀਧਰ, ਭਾਈ—੩੬, ੩੭, ੩੯ ।
ਮੁਰਾਰੀ, ਭਾਈ—੧੫ ।
ਮੂਲਾ, ਭਾਈ—੩੮ ।
ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ (ਪਟਨਾ), ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ—੨੦ ।
ਮੋਹਣ ਦਾਸ / ਮੋਹਨ ਦਾਸ —੧੯, ੩੪--੩੯ ।
ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ—੧੦੮ ।
ਮੰਗੂ—੩੪ ।
ਮੰਨੀ—੪੮ ।
ਮੰਨੀ ਜਾਦੋ ੪੮ ।

(ਰ)

ਰਕਾਬ ਗੰਜ (ਪਟਨਾ)—੮੬, ੮੭, ੯੩ ।
ਰਘੂ ਨਾਥ—੩੯, ੪੨ ।
ਰਮਦਾਸ—ਦੇਖੋ, ਰਾਮਦਾਸ ।
ਰਾਊ—੧੧ ।
ਰਾਘੋ ਦਾਸ, ਭਾਈ—੩੪—੩੯ ।
ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰਾਜਾ (ਰਾਮ ਸਿੰਘ) ਜੀ—੩੮, ੪੦ ।
ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੮੭, ੯੫ ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੮੬, ੮੯, ੯੩ ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਦਰੋਗਾ—੧੦੬ ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਮੇਵੜਾ—੯੯ ।
ਰਾਮ ਚੰਦ—੩੪, ੩੬, ੩੭ ।
ਰਾਮ ਜੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।
ਰਾਮ ਦਾਸ—੨੩—੨੫ ।
ਰਾਮ ਰਾਉ, ਭਾਈ—੧੧ ।
ਰਾਮ ਰਾਇ, ਭਾਈ—੧੧, ੩੪—੪੦, ੪੪, ੫੫ ।
ਰਾਮਾ —੪੨, ੪੩, ੪੭ ।
ਰਾਮਾ (ਰਾਮ ਸਿੰਘ), ਭਾਈ—੬੨ ।
ਰਾਮਾਨੰਦ—੪੬ ।
ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ—ਪਟਿਆਲਾ—੬੨ ।
ਰੁਮਨ—੩੯ ।
ਰੂਪ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੬੧, ੮੧, ੮੮ ।
ਰੂਪ ਨਾਰਾਇਣ—੪੩ ।
ਰੂਪਾ, ਭਾਈ—੬੧, ੮੧ ।
ਰੂਪੇ ਕੀ ਸੰਗਤਿ—੬੧ ।
ਰੰਗਾ, ਭਾਈ—੧੯ ।

(ਲ)

ਲਛੂਆ—੩੪, ੩੮, ੩੯ ।
ਲਾਡੋ, ਦਾਈ—੫੫ ।
ਲਾਲ, ਭਾਈ—੧੧, ੫੦, ੯੦ ।
ਲਾਲ ਚੰਦ, ਭਾਈ—੧੪, ੨੪, ੨੫ ।
ਲਾਲ ਮਨ, ਭਾਈ—੩੪, ੩੬—੩੯ ।
ਲੀਲਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।

(ਵ)

ਵਾਸੀ ਰੂਪੇ ਕੇ—੧੦੨ ।
ਵੀਰੂ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—੯੩ ।

———

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ

(ਅੱਖਰ—ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ)

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ—ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਰਸਾਲਾ ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼ (ਇਤਿਹਾਸ-ਅੰਕ), ਸਫ਼ੇ ੧੮੫—੯੦ ਪਟਿਆਲਾ, ਮਈ ੧੯੫੧ ।

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਅਸ਼ੋਕ—ਧਰਮ, ਸਾਹਿੱਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ (ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹ), ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਮੈਕਲੋਡ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ਸੰਨ ੧੯੪੪ ਈ: ।

—ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਸ਼ੋਭਾ (ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਰਚਿਤ), ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੯੬੭ ਈ: ।

ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ—ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ, ਸੈਂਚੀ ੧, ਨੰਬਰ ੧, ੧੯੪੯ ਈ: ।

ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ—ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਰਾਮ ਚੰਦ ਮਾਨਕ ਟਾਹਲਾ, ਲਾਹੌਰ ।

ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ—ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਦਸ਼ਮ ਮੰਡਲ), ਮਤਬਾ ਆਫ਼ਤਾਬ ਦੀਵਾਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ, ਸੰਨ ੧੮੮੨ ਈ: ।

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਕਵਿ —ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ (ਸੰਪਾਦਿਤ ਸੰਸਕਰਣ), ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੰਨ ੧੯੬੪ ਈ: ।

ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਬੀ. ਏ. ਐਲ-ਐਲ. ਬੀ.—ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ (ਰਸਾਲਾ) ਮੈਕਲੋਡ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ਸੰਨ ੧੯੪੨—੪੭ ਈ: ।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ—ਗੁਰਪੁਰਬ ਨਿਰਣਯ, ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੯੧੨ ਈ. ।

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ (ਨਾਭਾ)—ਗੁਰੁ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪਟਿਆਲਾ ੧੯੬੦ ਈ: ।

ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, ਕਲਾਲ—ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦,ਹੱਥ ਲਿਖਿਤ,ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ—ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਲਾਸ (ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ), ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ੧੯੬੧ ਈ: ।

—ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਸੰਗਾਵਲੀ (ਰਸਾਲਾ ਆਲੋਚਨਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ-ਅੰਕ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਨ ੧੯੬੬ ਈ:) ।

ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ—ਤਵਾਰੀਖ਼ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਭਾਗ ੧, (ਛਾਪਾ ਪੱਥਰ), ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੈਸ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਸੰਨ ੧੮੯੧ ਈ: ।

ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ—ਰਸਾਲਾ ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼, ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ-ਅੰਕ, ਮਈ ੧੯੫੧ ਈ: ।

ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ—ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੯੪੬ ਈ: ।

—ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ (ਅਨੁਵਾਦ), ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੯੬੪ ਈ: ।

ਜੀ. ਬੀ. (ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼) ਸਿੰਘ—ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਮੈਕਲੋਡ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ੧੯੪੪ ਈ: ।

—ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸ਼ਿਮਲਾ, ੧੯੫੦ ਈ: ।

ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ—Guru Tegh Bahadur : Prophet and Martyr, Gurdwara Parbandhak Committee, Delhi State, Sis Ganj, Chandani Chowk, Delhi, 1967.

ਰਤਨ ਸਿਘ, ਜੱਗੀ (ਡਾਕਟਰ)—ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਕਰਤ੍ਰਿਤ੍ਵ (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ), ਦਿੱਲੀ, ੧੯੬੬ ਈ: ।

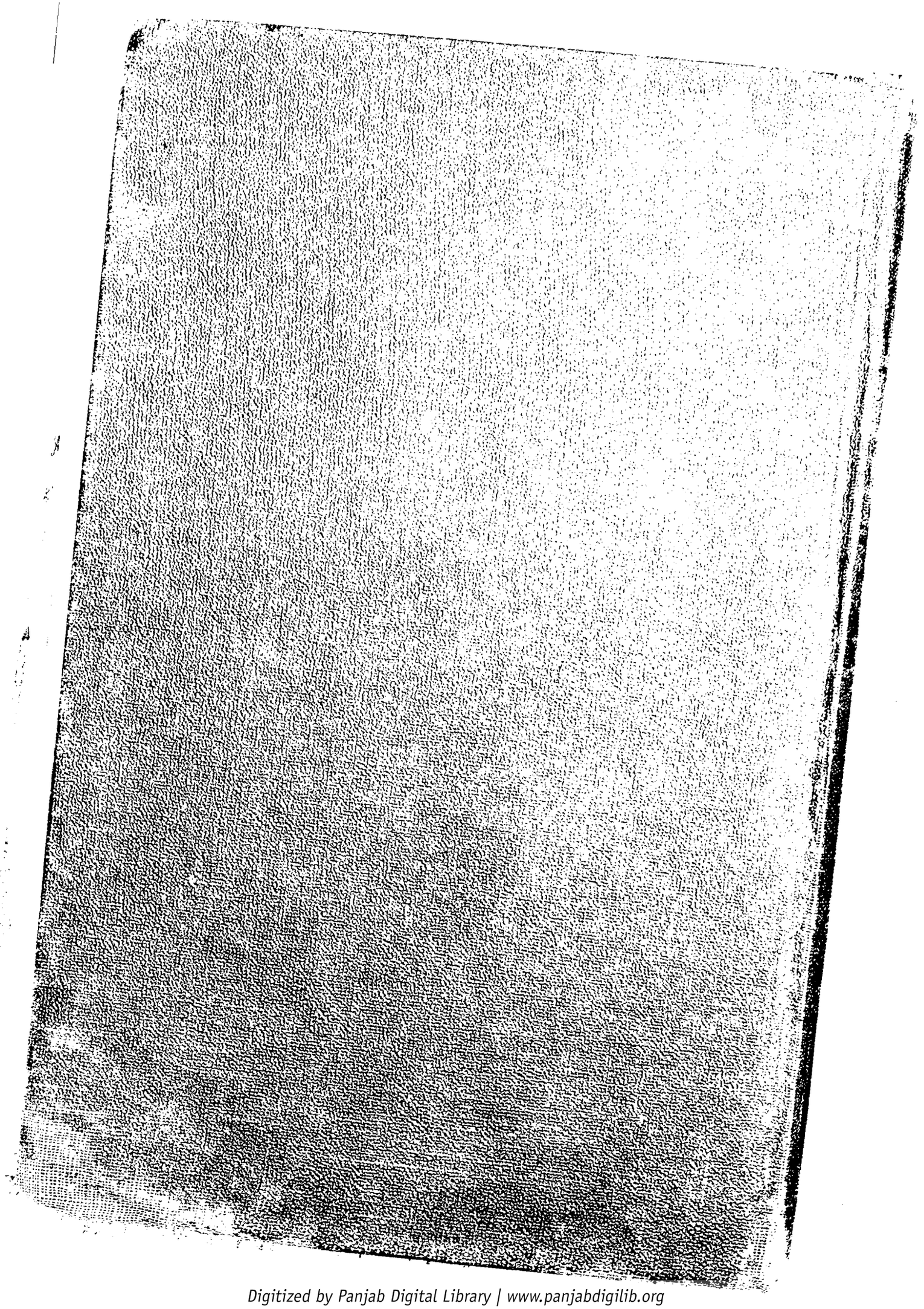

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org